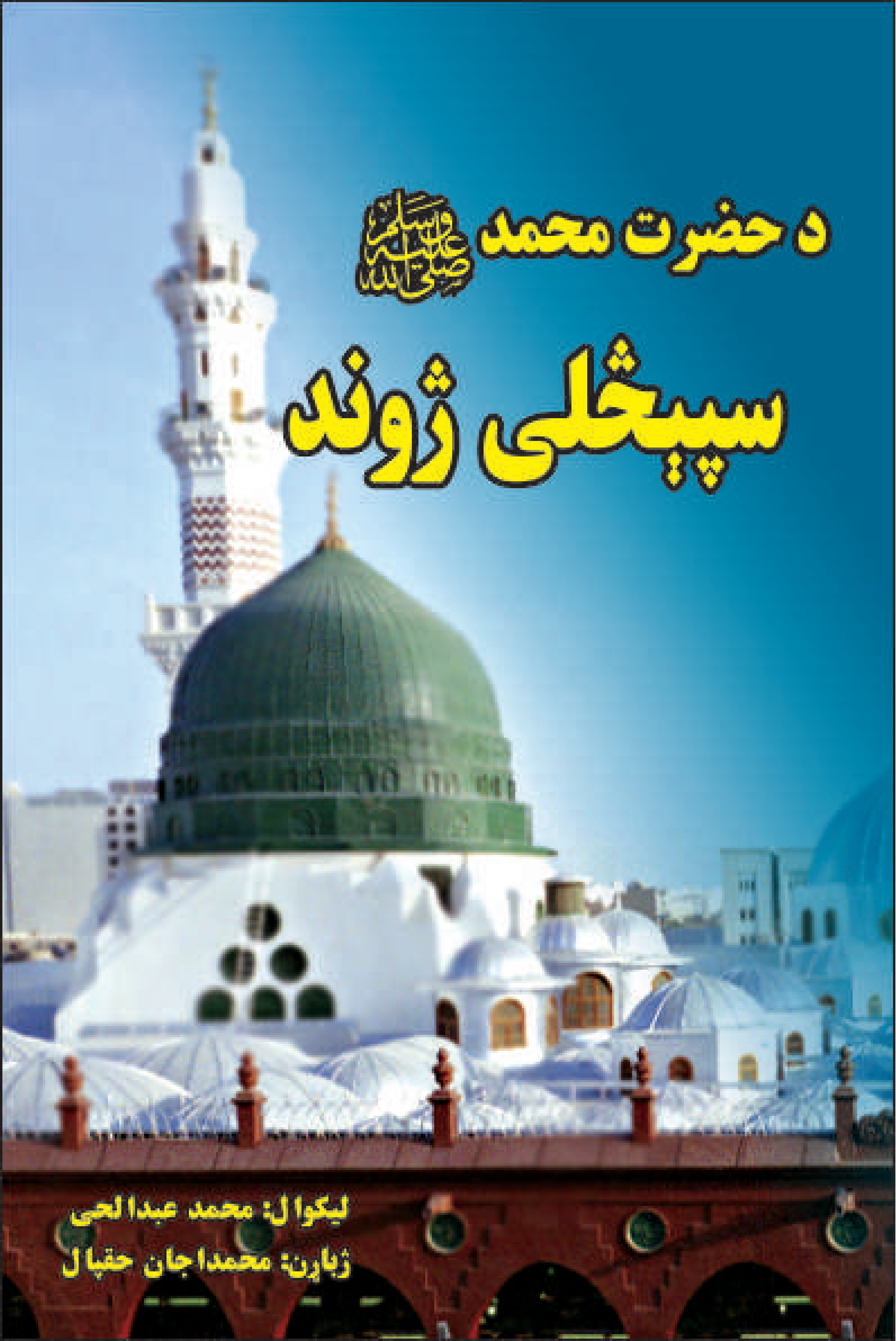

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم

سپېڅلی ژوند

لیکوال: محمد عبدالحی

ژباړن: محمداجان حقپال

د حضرت محمد ﷺ

سپیڅلی ژوند

(حیاة طیبه)

لیکوال: استاد محمد عبدالحی
ژباړن : استاد محمداجان حقپال

کتاب پیژندنه :

دکتاب نوم : دحضرت محمد ﷺ سپېڅلی ژوند

مؤلف : محمد عبدالحی

ژباړن : استاد محمداجان حقپال

خپرندویه : جمعیت اصلاح و انکشاف اجتماعی افغانستان

تیراژ: ۱۰۰۰ ټوکه

د چاپ نوبت: دویم

د چاپ نیټه: زمری ۱۳۸٦

کمپوز او ډیزاین : محمدجمیل احمدي

د پشته طرحه او ډیزاین: جاوید خان امیري

آدرس: کابل, خوشحال مینه, الف ساحه, د شاداب ظفربلاکونوترشا

موبایل ۰۷۹۹۳۹٤۰۱۵ / ۰۷۷۸۱۹۱۳۸۲

دیجیتل: ۰۷۵۲۰۲۱۲۲۱

Email:eslahmilli@gmail.com

دلومړي چاپ سريزه

درنو اوگرانو لوستونکيو! دغه کتاب چې ستاسې په مخ کې دی له آره دپياوړي محقق اوليکوال محمدعبدالحی صاحب له خواپه اردوژبه د(داعي اسلامﷺ کي حيات طيبه) په نامه ليکل شوی دی .زه نه غواړم چې ددې کتاب پرمحتویٰ باندې څه وليکم ،يوازې دومره ليکم چې ددې کتاب په ليکلوکې له يوه ځانگړي سبك اومهارت نه کاراخيستل شوی دی اوهغه داچې لومړی يې په دولسوبرخوبېل کړی اوبيايې ترهرغټ سرليک لاندې په نورواسې وړو وړو سرليکونو ويشلی چې ډېرځله دهغوی ترمنځ اړيکه نه شلېږي اودلوستونکو په تېره بيادنوو زدکوونکو لپاره مهم مطلبونه داسې ورپه گوته کوي چې هغوی دستړياااحساس ونه کړي اوهغه ورپه زړه وي. بل داچې دحضرت پيغمبرﷺ پرسپيڅلي ژوند باندې خوراډېرې ليکنې شوې دي خوپه هرصورت هره ليکنه په خپل ځای او وخت کې دارزښت وړوي اوليکوالوته يې له لوی خدائجل جلاله څخه اجر غواړم. مگردغه ښاغلي ليکوال دحضرت پيغمبرﷺ پرسپيڅلي ژونداسې رڼا اچولې ده چې کټ مټ هغه صحنه نيغ په نيغه دلوستونکوپه وړاندې تمثيلوي اوداسلامي نهضت روح، اخلاق، تگلار اوکړنلاره لکه څنگه چې ده هغسې يې دکفر اوطاغوتي کرغېړنو نظامونو پرضدپه پوره وضاحت سره راښيي .

په دې ډول ددنيوي او اخروي گټواوزيانو نولاملونه په زغرده اودقران کريم په رڼاکې په بشپړه اغيزمنه توگه دانسان مخ ته ږدي دنيکمرغۍ اوسعادت په لوربې رهبري کوي اوپه دې لړکې يې دزړه په مينه دژوند دآرې موخې (اصلي هدف) دترلاسه کولوپه لاره کې سربښندنې اوفداکارۍ ته چمتوکوي .

که څه هم ماله ځينو مقالواومضامينوپرته تراوسه پورې له اردوژبې څخه کوم کتاب نه وژباړلی خودفرهنگي کمېټې په تېره بياد ښاغلي کشاف صاحب ډېره لورينه اومهرباني وه چې زه يې دې کارته وهڅولم اوپه دې اساس مې خپل مات گوډقلم راواخيست اود دې کتاب په ژباړنه مې لاس پورې کړ.څومره چې زماپه وس کې وو هومره مې کوښښ وکړچې اصلي جملې هم خپلې معناوې له لاسه ورنه کړي اومفهوم هم اداْ شي خوڅنگه چې يومفهوم له يوې ژبې نه بلې ژبې ته اړول کېږي اورمروڅه کمی اوزياتی پکې راځي ماپياهم

له دغسې کارنه ډډه کړې ده اوکه چېرې داکارشوی وي نوهغه به زماتېروتنه وي.

په هرصورت دادی اوس دخداېجل جلال په فضل اومهرباني دغه کارترسره شو.لوی خداېجل جلاله دې وکړي چې زماپه دغه نیمګړي کارداسلامي ویاړلي انقلاب پیروان اوداسلام دمکتب رښتیني شاګردان په دې توفیق ومومي چې دحضرت محمدﷺ ژغورنده اوسپیڅلې لارپل په پل تعقیب کړي .

په افغانستان اوټوله نړۍ کې دویاړلي اسلامي انقلاب دبري په هیله

محمد اجان حقپال

د دويم چاپ سريزه

دانسانيت دلاربنود حضرت محمد ﷺ سيرت يوه داسې موضوع ده چې هر چاته دلارې دمشال حيثيت لري په تېره بياد اسلامي تحريک اوغورځنګ دلارويانولپاره .

کېدای شي چې له همدې امله به دې کتاب (دحضرت پيغمبر ﷺ سپېڅلي ژوند) دمعهدونواو پوهنتونونو په تعليمي نصاب کې تدريسي بڼه غوره کړې وي .

څنګه چې داکتاب نژدې درويشت کاله پخواچاپ شوی ونو په زړه کې مې داولوله پيداشوه چې دوخت له تنګسياسره سره يې په ځغلندنظر وګورم ترڅويوځل بيادچاپ په ګاڼه وګاڼلی شي .

ښکاره خبره ده چې خپله ليکنه وي او که دبل دبيامطالعې په ترڅ کې يې دعبارت اوجملوپه اړه په ذهن کې نوی خيال را پيداکېږي اوفکرکوي چې نوې بڼه به يې له پخوانۍ څخه غوره وي .

په دې اساس که يو نيم ځای په عبارت اوجملوکې څه بدلون ليدل کېږي دابه دسلاست اوروانۍ په نيت يوه هڅه وي اوبس،په پای کې له لوی خدای څخه هيله من يم چې ګران لوستوال به ترې ګټه واخلي اومابه هم په دعا يادکړي .

په درنښت

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العلمين والصلوة والسلام على رسوله الكريم .

د حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم پاك سیرت یوه داسې موضوع ده، چې بې شمېره خلکو پرې لیکنې کړې دي او تر قیامته به دغه لړۍ روانه وي دا یوه داسې موضوع ده که هرڅومره خلك پرې خورا زیاتې لیکنې وکړي بیا به هم له مضمون سره هېڅکله د مینې اوعلاقې د نشتوالي شکایت پیدانه شي. د حضرت پیغمبرصلی الله علیه وسلم د سپېڅلي ژوند دومره اړخونه دي اوهر اړخ یې دومره غوښتنې لري چې هېڅکله به څوك دا دعوه ونه شي کړای چې د دې موضوع حق یې ور اداء کړی دی. دلته خوهغه حال دی چې:

ستا د ښایست گلونه ډېردي

څولۍ مې تنگه زه به کوم کوم ټولومه

د دې موضوع په اړه په اردو ژبه ساده، مشکل، غټ او واړه لیکل شوي کتابونه خورا ډېر دي. خوله ډېرې اوږدې مودې مې په زړه کې دا ولوله وه چې که په دې ژبه کې یو داسې کتاب وای چې د اسلام د داعي صلی الله علیه وسلم د سپېڅلي ژوند تفصیل پکې په داسې انداز سره راغلی وای چې د دغه سترکار او نهضت کومه نقشه چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یې په سرته رسولو مامور ؤ د لوستونکو په وړاندې هم هغسې ترسیم شوې وای. څرگنده ده چې دا څه آسان کار نه دی. د دې کار لپاره پراخ علم، کره تصنیفي استعداد، د ضرورت وړ بشپړ کتابونو او پوره وخت ته اړتیا برېښي. خدای جل جلاله په خپله ډېرښه پوهېږي چې د دې خدمت نېکمرغي خپل کوم یوه بنده ته ورپه برخه کوي .

د1954میلادي کال داگست د میاشتې له دولسمې نه د1955میلادي داگست تر۱۱نېټې پورې دهند درایې بریلي د ضلعې په زندان کې که څه هم نوراسباب راسره نه وو البته پوره وخت مې درلود. په دې وخت کې نابېره دافکر راغی چې د بند

له دغې مودې نه څرنګه ډېره ګټه ترلاسه کېدای شي .خدای جل جلاله په خپل فضل اوکرم لاربنوونه راته وکړه، طبیعت مې همدې یوې لارې ته راوګرځېد او دا وخت زما دهغې غوښتنې د سرته رسېدو وسیله کېدای شي چې د مخه یې یادونه شوې ده.

په زندان کې له محدود شمېر کتابونو لکه: سیرة النبي، تفهیم القرآن او یوڅو نورو وړو وړو کتابونو نه پرته نور څه رابرابرنه شول .دخدای جل جلاله نوم مې رایاد کړاو د همدغوکتابونو له مخې مې د خپل استعداد په اندازه هغه غوښتنه بشپړه کړه چې له اوږدې مودې مې په زړه کې وه .

داچې د موضوع حق څومره اداء شوی دی دا به د کتاب له مطالعې څخه لوستونکوته څرګنده شي. البته د لیکوالی پوره پوره احساس دی، که نه د دې موضوع د حق اداء کولو خو په ما کې نه وړتیاوه او نه یې له ما سره څه اسباب وو. خو بیا هم څه هیلې وې چې دهغوله مخې مې دغه کارته ملا وتړله اوهغه ترسره شو:

۱- کېدای شي دغه لړکوښښ د نورو پوهانو لپاره یو محرك وګرځي او هغوی دا کار کما حقه اداء کړي.

2- په ساده اردو، په نوې بڼې سره پاك سیرت ولیکل شي چې یو بل کتاب پرې زیات شي .

3- داهیله ده چې خدای جل جلاله دې دغه کوښښ قبول کړي او په دې ذریعه دې ګڼ شمېرخلکوته داسلامي نهضت مزاج او کړنلاره وروښيي او په دې توګه دې ځینو نوروکې د اسلامي نصب العین په لور د پرمختګ ولوله پیداکړي.

{رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ } [البقرة : 127]

محمدعبدالحی

د رايی بریلی ضلعې زندان

د دوشنبې ورځ د۱۳۷۴هـ.ق د ذیقعدې ۲۰د۱۹۵۵ میلادي د جولای ۱۱

لومړۍ برخه

اسلامي نهضت او ترې دمخه

- د اسلامي نهضت اهمیت
- د اسلامی نهضت یو امتیاز
- د اسلامي بلنې په وخت کې د نړۍ څرنګوالی
- د روم حکومت
- هندوستان
- یهود
- د عربو حالات
- د اسلامي نهضت لپاره د عربو ځانګړنې
- د عربو په اصلاح کولو کې ستونزې

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العلمين و الصلواة و السلام على محمد و اله و اصحابه اجمعين .

اسلام يا د حضرت پيغمبرصلى الله عليه وسلم پيغام په نړۍ كې يوعظيم الشان اصلاحي نهضت دی، داهمغه نهضت دی لکه څنګه چې په هره زمانه کې به هرملك ته دخدای جل جلاله رالېږل شوي نبي راووړ.دغه نهضت يوازې روحاني نه بلکې دانساني ژونددهراړخ يو اصلاح کوونکی تحريک دی چې ساری يې نه ليدل کېږي اودا يو داسې هر اړخيز نهضت دی چې په همدې يوه وخت کې روحاني، اخلاقي، ټولنيز، اقتصادي اوسياسي هرڅه پکې شته اوله دغې دايرې څخه دانساني ژوند يو توك هم وتلی نه دی .

د اسلامي نهضت اهميت:

په نړۍ کې ډېر اصلاحي اوانقلابي نهضتونه را اوچتېږي خواسلامي نهضت د خپلې پراختيا اوځينو نورو ځانګړنو له مخې له هغو ټولونه ممتاز او غوره دی. دغه نهضت څرنګه را اوچت شو؟ وړاندې کوونکي يې څرنګه وړاندې کړ؟ په پايله کې څه وشول؟ دغه پوښتنې په هغه ذهن کې را پيدا کېږي چې د دې اسلامي نهضت له پيلامې سره څه ناڅه اشناوي .خو دې پوښتنو ته ځوابونه پيدا کول، د تاريخپوهنې د ذوق بشپړول نه دي بلکې د دې ځوابونو اصلي اهميت په دې کې دی چې د هغو د څرګندولو په نتيجه کې يو داسې بشپړ اصلاحي نهضت زموږ مخې ته راځي چې همدا اوس هم د هغو ټولو مسايلو د حل لپاره چې انسان پکې نښتی دی ضروري او کافي ګڼل کېږي .

له يوې خوا خو دغه نهضت انسان ته د هغه د واقعي ګټې او زيان رښتينی مطلب ورښيي او د تلپاتې (دايمي) ژوند هغه حقيقتونه يې مخ ته ږدي چې هغه د هر انسان وروستی سرمنزل دی .له بلې خوا د هغه د دنيوي ژوند لپاره د عمل د يوې

داسې لايحې تجويز کوي چې د تلپاتې ژوند له برياليتوب سره سره يې دغه ژوندهم داسې ورسنبالوي چې بيا به انسان له هغو ټولو ستونزو څخه ځان وژغورلی شي چې د هغو په حل کولو کې تل پريشان ؤ او اوس هم دی .

دا د اسلامي نهضت هغه ځانګړنه ده چې هر زده کوونکی دې ته متوجه کوي ترڅو هغه له نژدې څخه وګوري او پردې خبرې د پوهېدلو لپاره هڅه اوهاند وکړي چې د دې نهضت په اړه دومره لويه دعوه ترکوم ځايه پورې سمه ده .

د اسلامي نهضت په باب خو داسې ډېر کتابونه ليکل شوي دي اولا نورهم ليکل کېږي چې د هغو د مطالعې په مرسته د اسلام تاريخ پوره څرګندېدلای شي، خو څنګه چې د روښنايي تصورله ډيوې او د خوشبويۍ احساس له ګل څخه نه شي بېلېدلای په همدې ډول دغه عظيم الشان نهضت هم هېڅوک دهغه له محرك څخه نه شي جلاکولای له همدې امله کله چې د خلکو په وړاندې د اسلامې نهضت يادونه کېږي ورسره سم د نهضت د داعي حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د ژوند د څرنګوالي او د نهضت د بلنې د اصلي مأخذ يعنې د قرآن کريم د سپړنې او تفسير غوښتنه هم کوي اودا بېخي يوه فطري غوښتنه ده .

د اسلامي نهضت يو امتياز:

ټول په دې پوهېږو چې د انسانيت تر ټولو لومړنی فرض او تر ټولو ښه خدمت دا دی چې خلك د اخلاقو په لحاظ وروزل شي، بدې خواوې يې ترې لرې کړای شي او د هغوی په وړاندې د ژوند يوه داسې بشپړه نقشه راکښله شي چې انسان پرې لاړشي او هغه په بشپړه توګه بريالی کړي. د دې مقصد لپاره ګڼ شمېر خلکو په خپلو خپلو طريقو سره کار کړی دی. دې ډول اصلاحي کار کوونکو د انساني اصلاح لپاره ځان ځانته ګوټونه اختصاص کړي، بيايې چې په هغو ګوټونو کې څه کولای شول هغه يې کړي دي؛ چا خپل ځانته اخلاق او روحانيت مرکز ګرځولی اوچا د تهذيب اوتمدن د سنبالولو کوښښ کړی دی او چا ځان ته د حکومت او سياست ډګر جوړ کړی دی. خوکومو صالحوکسانو چې د انسان د بشپړ ژوند د سنبالښت پرېکړه کړې

ده هغه حضرات انبیاء[علیه السلام] دي .

پر انسانیت باندې د کایناتو د پیداکوونکي تر ټولو لوی احسان دا دی چې دانبیاء کرامو[علیهم السلام] تر ټولو وروستنی پیغمبر دې نړۍ ته تشریف راووړ د هغه بلنه او د ژوند څرنګوالی تراوسه پورې داسې خوندي پاتې دي چې په انساني تاریخ کې یې بله کومه بېلګه نه موندل کېږي .د محمد صلی الله علیه وسلم د ژوند حالات داسې کنبل شوي چې له یوې خوایې یو داسې سمون او انتظام وموند چې تراوسه پورې هېڅا ته دغسې تاریخي ریکارډ میسرنه شو او له بلې خوا دهغه خبرې، کار، د ژوند تګلاره، جوله اوصورت، ناسته ولاړه، خبرې اترې، میشتوالی، چارچلند، لنډه دا چې خوراك څنباك، ملاسته ولاړه، ناسته پاسته او آن ترخندا پورې هره یوه اداء یې په بشپړه پراختیا اوتفصیل سره خوندي پاتې شوه. له نن څخه یوڅوسوه کاله پخوا د ګڼ شمېر سترو خلکو د ژوند اړخونه په تیارو کې پراته دي خو د حضرت محمدصلی الله علیه وسلم په اړه (که څه هم نژدې یونیم زرکاله پرې تېرشول) په بشپړه توګه معلومات لرو.

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ژوند د څرنګوالي له مطالعې څخه مخکې یوې بلې ځانګړنې ته کتنه پکارده او هغه دا چې د هرکار اندازه او اهمیت له هغوحالا تونه څرګندېږي چې هغه کار پکې ترسره شوی وي که په مناسبواو موافقو حالا تو کې یوه نهضت ته وکتل شي نوهغه په بشپړه توګه پرمخ تللای شي خو په نامناسبو حالا تو کې هم غه نهضت بېخي مړ ژواندی اونیمګړی پاتې کېږي. په عمومي ډول د نهضتونو حال داسې وي چې لومړی په خلکو کې هغه د منلو لپاره مواد پخوي او بیا چې کله نابېره د چا له خوا هغه نهضت اعلانېږي نود خلکوخواخوږي ورسره پیداشي او نهضت پرمخ بیایي مثلاً د یوه هېواد د آزادۍ نهضت را واخلئ، خلک په عمومي ډول د بهرنیو حکمرانانو له ظلم او زورزیاتي څخه په تنګ شوي وي او په زړونوکې یې د هغوی پرضد یوه ولوله اوجذبه هم راوخوټېږي. په دې وخت کې چې کله کوم همتناك سړی را پاځېږي او د هېواد د آزادۍ په نامه غږ پورته کړي .نو ډېر لږشمېر خلك غواړي چې د خطرونو او زیانونو دا ندېښنو له کبله ورسره مله شي خو ډېری (اکثره) دردېدلي خلك د زړه له کومي ورسره ملګرتیا کوي.

د اقتصادي نهضتونو هم همدغه حال دی، خلك د خپلو اړتیاو او د اقتصادي لوټمارانو د ظلم او زور له کبله ارومرو بېوزلي کېږي .که په دغسې وخت کې کوم نهضت د اقتصادي اصلاح او انقلاب لپاره غږ پورته کوي نو بیا دا ټول خلك هغه لوري ته خپل پام وراړوي. خو دېته لږ فکر وکړئ یو دغسې نهضت چې ببخي په مخالفو حالاتو کې راولاړېږي مثلاً په یوه بت پرست قوم کې یو څوك داسې غږ پورته کړي چې بت پرستي بابیزه اوبې ځایه حرکت دی په داسې حال کې چې د هغه ځای ټول اوسېدونکي د بت پرستۍ مینان وي نو فکر وکړئ چې په داسې حالاتو کې به هغه له څه ډول مصیبتونو او ستونزو سره مخامخېږي .

د اسلامي نهضت د داعي صلی الله علیه وسلم اصلي اهمیت او د هغه د کار د ربښتیني اوکوب (عظمت) تصور تر هغې پورې نشي کېدلای ترڅو پردې باندې پوهېدلی نه وي چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم څه غوښتنه درلودله اوهغه یې په کومو مخالفوحالاتو کې وړاندې کړه. د دې لپاره چې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ژوند واقعیتونه وڅېړئ دا هم وګورئ چې کله د اسلام داعي صلی الله علیه وسلم خلکوته اسلام وړاندې کاوه په هغه وخت کې د عربو او ټولې نړۍ حالات څه ډول وو؟

د اسلامي بلنې په وخت کې د نړۍ څرنګوالی:

اسلام چې موږته څه وړاندې کړي دي مهم بنسټ یې توحید دی او دا هغه روښنایي ده چې یوازې عرب نه بلکې ټوله نړۍ ترې بې برخې وه، انساني ذهن د توحید له ربښتیني تصور څخه تش ؤ. او دا یوه جوته خبره ده چې له محمد صلی الله علیه وسلم څخه پخوا هم بې شمېره اسلامي بلندویان" داعیان " راغلي وو او د ځمکې هره آباده سیمه د خالص توحید د پیغام په مرسته سرلوړه شوې وه مګر د انسانیت بدمرغۍ ترې دا درس هېرکړی ؤ او د ناپوهۍ له کبله یې د خپلو خواهشاتو په پیروۍ لمر، سپوږمۍ ستوري، پیریان، پرښتې او دیوان په الوهیت کې شریك کړي وو او انسان د یوه خدای د بندګۍ پرځای د بې شمېره خدایانو په لومه کې نښتی ؤ.

دا وخت په سیاسي لحاظ د فارس او روم دوه مهم ځواکونه موجود وو .د فارس مذهب، اورلمانځنه وه چې له عراق نه رانیولی دهندوستان تر پولو پورې خپور شوی ؤ.د روم مذهب عیسویت ؤ چې اروپا، آسیا او افریقایې په لومه کې رانښکیل وو. سربېره پردې په مذهبي لحاظ دوو ځواکونو (یهودانو اوهندوانو) هم اهمیت درلود او هر یوه په خپل خپل ځای د رښتینولی دعوه لرله .

په ایران کې د ستورو لمانځنه عامه وه .له دې سره سره به پاچا او امیران هم پوړ په پوړ د رعیت خدای او پرښتې وې، هغوی ته به یې سجدې کولې او د خدایی ترانې او سندرې به یې ورغږولې لنډه دا چې ټول ملك د توحید له تصورنه تش ؤ.

د روم حکومت:

د یونان له سقوط نه را وروسته د روم حکومت په ټوله نړۍ کې سترحکومت ګڼل کېده مګر د شپږمې عیسوي پېړۍ په پای کې دغه حکمت د ګډوډۍ او اړدوړ وروستي پړاو ته رسېدلی ؤ. په حکومت کې بې نظمي، دښمن نه وېره، دهېواد د ننه بې امنیتي، بشپړه بداخلاقي، خورا ډېره عیش پالنه لنډه دا چې داسې یو بدکارنه موندل کېده چې هغه دې په اهل اسلام کې نه وي پېداشوی. په مذهبي لحاظ خو یوشمېر خلك د ستورو، پرښتو او بتانو په لمانځنه اخته وو خو هغو خلکو چې عیسوي مذهب منلی وو هغوی هم د توحید له تصورنه لرې وو هغوی د پلار، زوی، روح القدوس او مریمې پر خدایي باندې ګروهېدلي (معتقد) وو.سلګونه مذهبي ډلې جوړې شوې وې اودا ټولې به په خپل منځ کې سره جنګېدلې .پادریانو (عیسوي ملایانو) ته به یې سجدې کولې. پاپانو او ترې راوروسته درجه په درجه به مذهبي ژمنوالو"عهده دارانو" هر یوه په خپل ځای کې شهنشاهانه بلکې خدایي اختیارات د خپل ځان ګڼلي وو. د حلالو اوحرامو اختیارات له هغوی سره وو. او د هغوی قول د خدای قول ګڼل کېده. د دینداری اوچت تصور، رهبانیت او دنیا ته شاړول وو او له هرډول آرامتیا او هوسایني نه ځان محروموول ترټولو سترعبادت ؤ .

هندوستان :

دا وخت په هندوستان کې هغه دوره وه چې په مذهبي ادوارو کې ورته (پورانك) دوره ویل کېږي. دغه دوره دهندوستان په مذهبي تاریخ کې ترټولو توره دوره ګڼلی شي .دا مهال برهمنیت د بري په لور روان ؤ او بودایان تقریباً له منځه تللي وو. د دې دورې ځانګړنه دا ده چې شرك پکې له حده زیات ؤ.

د بتانو شمېر مخ په زیاتېدو ؤ آن تر ۳۳۰ میلیونو پورې رسېدلي وو. ویل کېږي چې د ویدیانو په زمانه کې بت پرستي دودنه وه خو په دې وخت کې د بتانو لمانځنه عامه وه. د مندرونو (درمسالونو) خادمان د بداخلاقۍ بېلګې وې او قومي توپیر انتهاء ته رسېدلی ؤ، حال دا چې په لومړیو وختونو کې دا ډول توپیر نه ؤ. همدې توپیر ټولنیز نظام په بشپړډول ګډوډ کړی ؤ. داسې قوانین یې وضعه کړي وو چې عدالت یې ببخي له منځه وړی ؤ. د توکم او کورنۍ په اساس یې دخلکو بې ځایه رعایتونه کول.

دشرابو څښل عام دود ؤ. د خدای پلټنې لپاره به په غرونو او ځنګلونو کې ټول ژوند تېرول ضروري ګڼل کېده .اوهام او فاسد خیالات خپل وروستي حد ته رسېدلي وو. شیطاني ارواګانو او په سلګونو ډوله فال نیولو، انساني ژوند له ستونزو ډک کړی ؤ. هر حیرانونکی شی خدای ؤ. ګواکې دهر یوه په وړاندې صرف سرابېښودلو، مذهب جوړکړی ؤ.د دېوانو، پرښتو او بتانو شمېرله اټکل نه وتلی ؤ. د مندر(درمسال) د خدمه و او بت پرستانو اخلاقي حیثیت خورا لوېدلی اوشرمناك ؤ. ظلم خولادا ؤ چې دا هرڅه د مذهب په نامه یادېدل ،ښځې به یې په جوارۍ کې بایللې. یوې ښځې ته به ګڼ شمېر خلك مېړونه کېدل .کونډه ښځه به د ټول ژوند لپاره په قانوني توګه له هرډول لذت څخه محرومه کړای شوې وه. د ټولنې د دغسې شرمناك چلند له کبله به ښځه د خپل مېړه له مړینې سره یوځای په اور وسوځول شوه او داسې مرګ به ورته خورا غوره ګڼل کېده. پلار، ورور او مېړه به په جنګ کې د خپلې ښځې د بایللو له وېرې په خپل لاس هغه ووژله او په دې کار به یې فخرکاوه .نارینه و اوښځینه و به په بربنډ تن عبادت کاوه. په مذهبي جشنونو کې به د شراب څښنه او بدمستي دا ټول کارونه ښه ګڼل کېدل. لنډه دا چې په ډېره بده توګه د خدای جل جلاله دغه ځمکه د اخلاقو،

مذهب اوګډ ژوند له مخې دشیطان په جال کې راښکېل وه .

یهود:

دخدای جل جلاله د دین اوچتولو په اعتبار داصلاح توقع له یهودو څخه کېدله خو د هغوی حالت هم خورا ډېر شرمیدلی او بې حیثیته ؤ. هغوی د تاریخ په اوږدوکې داسې جرمونه کړي وو چې له هغې وجهې نه داسې کوم دریځ ورته نه ؤ پاتې شوی چې هغوی دې کوم اصلاحي کار وکړي. آن تردې چې د خدای جل جلاله له لوري به کوم نبي هم دوی ته ورغی نو د هغه خبره به یې هم نه شوای زغملای او د ناپوهی له کبله به یې زیات شمېر نبیان ووژل. او دا ګومان یې کاوه چې له خدای سره دوی کومه ځانګړې اړیکه لري او په دې اساس به هغه ورته څه عذاب هم نه ورکوي. د دوی داخیال ؤ چې د جنت نعمتونه په اصل کې یوازې د همدوی لپاره تیارشوي دي. نبوت او رسالت یې خپل قومي میراث ګاڼه. عالم به یې پوره شتمن او ابن الوقت ؤ. د حاکمانو اوشتمنود خوشحالی لپاره به یې په خپل وخت په مذهبي احکامو کې کمی اوزیاتی راووست. د خدای له احکاموڅخه به چې کوم حکم آسانه او د دوی له غوښتنو سره سمون درلود پرهغه باندې به یې عمل کاوه. اوکوم احکام چې به د دوی لپاره ستونزور او نه منونکي وو هغه به یې پرېښودل. خپل منځي جنګونه او وژنه د دوی عام کاروبارګرځېدلی ؤ.د مال اوشتمنی حرص یې دومره زیات شوی ؤ چې د یوه داسې کارکولو اراده یې نه شوای کولای چې په هغه کې دې د سراومال اندېښنه وي. په همدې سبب دهغوی اخلاقي حالت ښځي کمزوری ؤ.او د مشرکانه بت پرستی نښې نښانې هم پکې پیداشوې وې. سحر، تپوټکې، اوهام، خرافات، کوډې، ناجایز تعویذونه، طلسم اونور سلګونه ډوله ناوړه چارې پکې دود وې. ترهغې پورې چې دخدای جل جلاله وروستي نبي د توحید روښانه فکر راوړاندې کړ. خو بیا به هم همدغو یهودانو ویل چې تردې مسلمانانو خو مشرك عرب خورا ښه اوغوره دي .

د عربو حالات :

د نړی له مذهبي او سیاسي حالاتو نه راوروسته راځئ چې په خپله د عربو پرحالاتو باندې رڼا واچوو ځکه چې د خدای جل جلاله نبي صلی الله علیه وسلم په

همدې ځای کې خپل نهضت پیل کړ او د جهان له حالاتو څخه د مخه له همدوی سره مخامخ شو.

د عربو په ډېرو برخو یعنې وادي قرئ، خیبر اوفدك کې ډېر(اکثره) یهودان میشته وو.او په مدینه کې هم یهودانو حکومت کاوه. په پاتې نورهېواد کې هم د مشرکانه دود بهیر ؤ.خلکو دبتانو، ډبرو، ونو، ستورو، پرښتو او پېریانو عبادت کاوه البته د یوه خدای تصورهم موجود ؤ آن تر دې چې هغه به یې د خدایانو خدای یا ترټولو لوی خدای باله، خو دغه عقیده یې هم دومره کم زورې شوې وه چې عملاً یې د خپل لاسي وړو وړو خدایانو لمانځنه کوله، خوسره له دې یې الله جل جلاله هم د خپل عبادت قبله ګرځولې وه. هغوی داخیال درلود چې په ورځنې ژوند کې اصلي کار د دغو وړو وړو خدایانو ترمنځ وېشل شوی دی نو په دې اساس به یې هغوی لمانځل .دهغوی په نامه به یې قربانۍ اونذرونه ورکول او خپل مرادونه به یې ورڅخه غوښتل .دالله جل جلا له په باره کې به دهغوی عقیده داوه چې د وړو وړو خدایانو په خوشحالولو سره الله جل جلا له هم خوشحالېږي .

دې خلکو پرښتې د خدای جل جلاله لونې ګڼلې، پېریان یې د خدای جل جلا له نژدې خپلوان اوپه خدایي کې ورسره شریك ګڼل او په همدې مناسبت به یې د هغوی لمانځنه کوله، له هغوځنې به یې امدادغوښته .په خدایي کې به چې دوی کومې هستۍ شریکې ګڼلې د هغوی بتان به یې جوړول او بیا به یې د هغوی عبادت کاوه. د بت پرستۍ مینه دومره عامه شوې وه چې په کوم ځای کې به یې یوه ښکلې شانته تیږه وموندله نو د هغې په عبادت به اخته شول او که به یې څه ونه موندل نو له خټونه به یې مجسمه جوړه کړه او د وزې پۍ به یې پرې ولونلې او د هغې په طواف به یې پیل وکړ. لنډه دا چې په عربو کې بې شمېره بتان موجود وو، خو له دې سره سره یې د ستورو عبادت هم کاوه. په دې واړو معبودانو کې لمر اوسپوږمۍ زیات اهمیت درلود، د شیطاني ارواګانو او پېریانو عبادت هم ترسره کېده . د هغوی په باره کې عجیبه عجیبه خبرې مشهورې دې. له دې ټولو سره سره څه ډول توهمات چې به مشرکو قومونو کې عام وو په دوی کې هم وو.

له دغې مذهبي ګډوډۍ نه پرته خپل منځي جګړې په هغوی کې یوه عامه خبره وه. په وړو وړو خبرو به د جنګ لپاره چمتوشول او بیا به دغه لړۍ پښت په پښت روانه وه. د جوارۍ لوبه اوشراب څښل دومره عام وو چې شاید په دې برخه کې به هېڅ یو قوم د دوی مقابله نه شوای کولای .

د دوی شاعري د شرابو تعریف اول ه هغې نه د راولاړو بدوکارونو له یادونونه ډکه وه. سربېره پردې سود خوړل، لوټماري، غلا، بېرحمي، مرګ او ژوبلې، زنا اونوروپلیتوکارونو په انساني بڼه کې له دوی نه درندګان جوړکړي وو.خپلې لوڼې به یې ژوندی ښخولې او د بې شرمۍ او بې حیایۍ یوځانته عالم و .داځکه چې نرینه و اوښځو به په بربنډ ځان د کعبې له خونې نه طواف کاوه او دا به یې یو مذهبي کارباله. لنډه دا چې عرب د مذهب، اخلاقو، ټولنیزژوند اوسیاست په برخه کې په هراړخیز ډول بې همته اورالویدلي وو .

د اسلامي نهضت لپاره د عربو ځانګړنې:

نه یوازې عربو بلکې ټولې نړۍ به په دې تپه توره تیاره کې ټکرې خوړلې نو ځکه د اسرې یوه سباوون ته اړتیاوه چې دغه ټولې تیارې ورکې کړي او د خدای جل جلاله لارورکو بندګانو ته د خدای جل جلاله لارروښیي .دا چې خدای په ټوله نړۍ کې د دې سباوون د څرک لپاره د عربوملك غوره کړ په دې باره کې لاندې څو خبرې هم د غور وړ دي:

خدای جل جلاله د ټولې نړۍ د هدایت او لارښوونې لپاره وروستی پیغمبر او استازی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ټاکلی ؤ او غوښتل یې چې په ټوله نړۍ کې د هغه دعوت خپورشي. څرګنده ده چې دهېڅ یوه وګړي ژوندون د دغه سترکار(دعوت) لپاره کفایت نه شي کولای. نو د دې کارلپاره ضرور ؤ چې د خدای پیغمبرصلی الله علیه وسلم په خپل ګډون، د صالحوکسانو یو داسې ټولګی جوړ کړي چې ترده وروسته دغه سترکارته دوام ورکړي .د دغه مهم کارد سرته رسولو لپاره چې څه ډول ځانګړنوته اړتیاوه هغه ځانګړنې په عربو کې په ډېرې لوړې پیمانې

اوعمومیت سره موجودې وې .دعربوملك د جغرافیوي موقعیت له مخې نژدې د نړۍ په مرکز کې پروت دی، په دې ډول یې ځلوروخواوته په پیغام رسولو کې خورا ډېرې آسانتیاوې وې .

سربېره پردې دعربي ژبې پراختیا او ځانګړنې داسې وې چې یومضمون پکې په دومره آسانتیا سره اداء کېدلای شو چې د نړۍ په نورو ژبو کې یې لمن ډېره تنګه او پرې نه شوای اداء کېدلای .

د عربو یوه ستره ځانګړنه دا وه چې دوی محکوم خلك نه وو. د مرییتوب له کبله چې په ذهنونو کې بې همتي اوپه لوړوانساني صفاتو کې تېروتنې پیداکېږي داخلك ترې پاك اوخوندي وو. د عربو ځلورو خواو ته دایران اوروم لوی لوی حکومتونه پراته وو. خوله عربوځخه یې هېڅوك خپل مریی نه کړای شو. دوی خورازیات زړور او تکړه خلك وو د خطرونو په مقابل کې یې خیال هم نه راووړ.جګړې ورته لوبې ښکارېدلې له جذبې اوولولې نه ډك وو. ارادې یې پخې او په زړه پاك وو. هره خبره به یې چې په زړه کې وه هغه به یې په ژبه هم وه .چل او دوکې، دښمنۍ او نفاق چې په عمومي ډول مریي او وېرېدونکي قوم کې پیداکېږي، په دوی کې نه وو .په عمومي توګه دوی دعقل اوفکر په اتبارلوړه درجه درلودله او په ذهني ډول اوچت خلك وو. پرڅېرو باریکو خبرو باندې یې د پوهېدنې اهلیت درلود. حافظه یې ډېره قوي اوغښتلې وه آن تردې چې د نړۍ په همعصرو قومونو کې یې بېلګه نه درلوده. له بې ځایه حرکت نه یې ځان ژغوره، فیاض اوغیرتمن وو.ذلیلتوب یې نه شو زغملای. دشګلنځې د سخت ژوند له کبله په عمل کې بریالي خلك وو. د یوې خبرې له منلونه راوروسته دوی ته دا ډېره ګرانه وه چې کښېني او په ستاینه یې بسنه وکړي، بلکې د دې خبرې پرخلاف به ودرېدل او په همدې شېبه کې به یې خپل ټول ژوند پرخپل غوره کړای شوي کار ولګاوه .

د عربو په اصلاح کولو کې ستونزې :

له یوې خواخو د عربو د ځمکې، ژبې او اوسېدونکو ځانګړنې داسې وې چې په

هم دې اساس خدای جل جلاله خپل وروستی پیغام دې ملك اودې خلکو ته ورولېږه خوله بلې خوا دا ستونزې هم څه کمې نه وې چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د دې قوم په اصلاح کولوکې وزغملې .په لومړې سرکې لیکل شوي دي چې دهر کار داوکوب اټکلولو لپاره دهغه کارلېدنې ته اړتیالېدل کېږي چې هغه کار په کوموحالاتو کې سرته رسېدلی دی؛ په کومې زمانې اوحالاتو کې چې اسلامي نهضت را اوچت او بریالی شو په دې اتبار د نړۍ په تاریخ کې دایوه ستره کارنامه ده اوهمداراز کوم قوم ته چې حضرت محمدصلی الله علیه وسلم د دنیا امامت جوړکړ او په دې لړکې یې ډول ډول ستونزې وزغملې هغه هم له یوې معجزې نه کمې نه دي .

ترڅو چې د عربو پر دغو ځانګړنو ښوك خبرنه وي، ترهغې پورې د خدای جل جلاله د دغه وروستني پیغمبرصلی الله علیه وسلم دغه ستراصلاحې کار چې د ده په لاس سرته رسېدلی دی، نه شي اندازه کولای .د دې قوم په اصلاح کولو کې بې شمېره ستونزې موجودې وې چې ډېرې مهمې او د یادونې وړېې دا دي :

دعربوخلك بېخي بې لیك لوسته وو. دخدای جل جلاله د ذات اوصفاتو سم تصور، د رسالت نوعیت او اهمیت، د وحې مفهوم، د آخرت تصور، د عبادت رښتینی مطلب او هدف لنډه دا چې داسې یو څیزنه ؤ چې دوی دې د هغه له پیلامې څخه خبروي، بله دا چې دا خلك د خپل پلارنیکه په دودونو پسې داسې د پټوسترګو پیروان وو چې یو انچ ترې لرې کېدل هم خورا ګران اوناوړه کار ؤ. هلته چې اسلام څه وړاندې کول هغه یې له پلرنې مذهب سره بېخي مخالف وو.له شرك څخه راپیداشوې ټولې ناروغۍ په هغوی کې موجودې وې توهم پرستي یې عقل له کاره غورځولی ؤ. خپل منځي جنګونه ګواکې دهغوی قومي ځانګړنه ګرځېدلې وه. په دې اساس پریوه مسئله باندې سم فکرکول ورته آسان کارنه ؤ. هغوی که څه فکرونه کول نو د جنګ او کور په کور جنګونو پرطریقو باندې به یې کول. په عمومي ډول لوټماري دهغوی د ژوند کولو ذریعه وه .په دې توګه دا اټکل کېدلای شي چې کله محمد صلی الله علیه وسلم هغوی ته داسلام بلنه ورکوله نوهغوی له داسې خبرو سره مخامخېدل چې د مخه تردې یې نه اورېدلې اونه یې داسې ګڼلې وې او د پلارنیکه چار چلند او خیالات

چې تراوسه پورې هغوی ته په زړه پورې وو دا خبرې ببخي ورسره مخالفې وې. د دې بلنې غوښتنه داوه چې : جنګونه بند کړئ. د امنیت پربکړه وکړئ، لوټماري غلطه ده، فاسد خیالات، بدعادتونه او ترټولو لومړی دا چې د ژوند کولو حرامه ذریعه ژرترژره پرېږدئ؛ د دې ډول غوښتنو منلوته څرګنده خبره ده چې دهغوی چمتوکول خورا ډېرګران کارو.

لنډه دا چې د ټولې نړۍ حالا ت، د عربو حالات او له کوم قوم سره چې ده اړیکې درلودلې د هغوی له عاداتو او خصوصیاتونه هېڅ یوداسې شی په نظرنه راته چې د دې بلنې لپاره دې مناسب وګڼلی شي خوکله چې نتایج مخ ته راځي معلومېږي چې :

وه بجلی کاکرﻁ کاتھایاصوت ھادی

عرب کی زمین جس نے ساری ھلادی

نئی اك لگن دل مین سب کے لگادی

اك آواز مین سوتی بستی جگادی

پرﻁاہر طرف غل یه پیغام حق سے

که گونج اٹھے دشت وجبل نام حق سے

ژباړه :

هغه د برېښنا ترك ؤ یا د هادی غږ

چې د عربو ټوله ځمکه یې وخوځوله

د ټولو په زړه کې یې یوه نوې هیله پیداکړه

په یو آواز سره یې ویده ښارونه ویښ کړل

هرې خواته د حق پیغام زوړشو

له دښتې او غره نه د حق نوم انګازه شوه

داهغه معجره ده چې هرڅوك ورسره مخامخېږي نو زړه یې غواړي چې د دغه

مبارك ذات پرحالاتو باندې په تفصيل سره پوه شي او د هغه وړاندې کړل شوی دعوت له نژدې نه قبول کړي، په راتلونکو برخو کې به همدغه موضوعات په مخه درځي .

دویمه برخه

پیدایښت او وړکتوب :

- کورنۍ
- پیدایښت
- روزنه او وړکتوب

کورنۍ :

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د پلارنوم عبدالله او د نیکه نوم يې عبدالمطلب ؤ. د نسب لړۍ يې کابو په اووم پښت کې حضرت اسمٰعیل بن ابراهیم علیه السلام ته رسېږي .کورنۍ يې قريش نومېږي چې دعربو په ټولو کورنیو کې پښت په پښت معززه اوممتازه وه. د عربو په تاريخ کې د دې کورنۍ زيات شمېروګړي خورا مخوراوعزتمن ګڼل شوي وو لکه: نضر، فهر او قصي د کلاب زوی؛ قصي په خپله زمانه کې د کعبې د حرم متولي شو او په دې ډول دهغوی اوکوب او عظمت نورهم زيات شو.ده (قصي) به ډېر لوی لوی کاروانه سرته رسول لکه: حاجیانوته اوبه ورکول، دمېلمه پالنې انتظام اونور.... له قصي نه وروسته د هغه کورنۍ دغه کارسرته رساوه. قريشو د دغو رفاهي کارونو د سرته رسولو او د کعبې د حرم د متولي کېدو له کبله په ټولو عربو کې ډېر عزت او اهميت ترلاسه کړی ؤ. په عربو کې په عمومي ډول لوټماري دود وه او لارې خوندي نه وې، خو د کعبې د حرم په نسبت او حاجيانو ته د خدمت کولو په اساس د قريشو کاروانونه هېچانه لوټول او په امنيت سره يې خپل مالونه له يوځای نه بل ځای ته لېږدول .

عبدالمطلب لس (۱۰) یا دولس (۱۲) زامن درلودل خو د کفر يا اسلام دخصوصيت له کبله په هغوی کې پنځه تنه خورا ډېر مشهور وو. يو ښاغلی عبدالله د حضرت محمدصلی الله علیه وسلم پلار او دويم ابوطالب ؤ.که څه هم ده ايمان نه و راوړی مګر تريوې مودې پورې يې د حضرت محمدصلی الله علیه وسلم پالنه او سرپرستي وکړه. دريم حضرت حمزه او څلورم عباس رضی الله تعالیٰ عنهما وو.

د حضرت پيغمبرصلی الله علیه وسلم دغه دواړه ترونه په اسلام مشرف شوي وو.چې په اسلامي تاريخ کې يې لوړدريځ ترلاسه کړ؛ او پنځم ابولهب ؤ چې د اسلام په تاريخ کې يې اسلام دښمن شخصيت په بشپړه توګه څرګند او ښکاره دی.

عبدالله د زهره قبيلې د وهب بن عبدمناف لور سره چې بي بي آمنه نومېده، واده وکړ، د قريشو په کورنۍ کې دا يوه ډېره ممتازه ښځه وه .عبدالله اوولس کلن ؤ چې واده يې وکړ. له کورني دود سره سم يې له واده وروسته درې ورځې خپل

خسرکره تېرې کړې او بیا د سوداګرۍ په لړ کې شام ته ولاړ کله چې مدینې ته ورسېد هلته ناروغ او په همغه ځای کې وفات شو.دا مهال حضرت آمنه امینواره وه .

پیدایښت :

د دوشنبې په ورځ د ربیع الاول په نهمه نېټه چې د571میلادي د اپرېل شلمې سره سمون لري د سبامهال ؤ چې دالهي پرېکړې له رحمت سره سم دغه نېکمرغه هستي پیداشوه. د دې هستي له راپیداکېدو سره د ټول عالم تپې تیارې ورکې شوې او انسانیت د هدایت نور وموند چې پردې ځمکه باندې ترقیامته پورې د ټولو اوسېدونکو انسانانو لپاره د کائناتو د څښتن ترټولو لوی نعمت دی .پلاریې عبدالله د ده له زېږېدنې د مخه وفات شوی ؤ، نیکه یې عبدالمطلب پرې محمد صلی الله علیه وسلم نوم کېښود.

روزنه او وړکتوب :

ترټولو لومړی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته دهغه مورحضرت آمنې تی ورکړ او وروسته له دې د ابولهب خدمتګارې (ثوییبې) هم تی ورکړ. په هغه وخت کې داسې دود ؤ چې د ښار ډېرو خلکو به خپل کوچنیان د تې رودلو او بشپړې روزنې لپاره کلیو او بانډوته لېږل ترڅو هلته په آزاده هوا کې واوسي ، صحت یې ښه شي او ډېره ښه فصیحه عربي ژبه زده کړي .په عربو کې د ښارونو په نسبت د کلیو او بانډو ژبه خورا زیاته فصیحه ګڼل کېده. له دود او دستور سره سم به د کلیوښځې ښارته ورتللې اوکوچنیان به یې د روزنې لپاره له خپل ځان سره بیول .په دې توګه د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له پیدایښت نه څوورځې وروسته د هوازنو د قبېلې څوتنه ښځې د کوچنیانو په هځه کې مکې ته راغلې .له دوی سره سعدیه حلیمه هم وه. دا هغه نېکمرغه ښځه وه چې دې ته بل کوچنی پیدانه شو نو د اړتیا له کبله یې د حضرت آمنې یتیم زوی ومانه او له ځان سره یې بوت، دوه کاله وروسته یې هغه بېرته آمنې ته راوست خو څنګه چې په مکه کې هغه وخت ناروغي خپره شوې وه، نوله دې

امله آمنې خپل زوی بېرته بیا کلیوته ولېږه، نژدې ترشپږکلنۍ پورې همالته واوسېد.

کله چې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم عمرشپږکلنۍ ته ورسېد موریې هغه له ځان سره مدینې ته بوت غالباً به هغه د خپل مېړه د قبر زیارت ته تللې وي یا دا چې د خپلولۍ د کوم ارتباط له کبله به یې دغه سفر غوره کړی وي .نژدې یوې میاشتې پورې همالته پاتې شوه د بېرته راتگ په وخت کې د ابواء په مقام کې وفات اوهمالته دفن شوه .د مور تر وفات وروسته یې ټوله غمخوري او پالنه عبدالمطلب پرغاړه واخیسته او تل به یې له خپل ځان سره ساته. کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم اته کلن شو، نو نیکه یې هم وفات شو.د مړینې پر وخت یې سرپرستي او روزنه خپل زوی ابوطالب ته وسپارله، ابوطالب خپله دغه دنده په ډېره ښه توگه سرته ورسوله. ابوطالب او د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پلار(عبدالله) له یوې موره وو له همدې کبله د ابوطالب مینه هم ورسره ډېره زیاته وه. د ده په مقابل کې به یې د خپلو بچیانو پرواهم نه ساتله .کله چې به ویده کېده نوهغه صلی الله علیه وسلم به یې یوځای له ځان سره څملاوه. که چېرې به ورته نو دی به یې هم له ځانه سره بیوه. کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم لس کلنۍ ته ورسېد نو له خپلوهمزولو سره به یې وزې هم څرولې.

ابوطالب سوداگري کوله او د قریشو له دستور سره سم په کال کې یوځل شام ته ورته. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دولس کلن ؤ چې ابوطالب شام ته د سفر اراده وکړه که څه هم ده د سفر د ستونزوله کبله نه غوښتل چې هغه صلی الله علیه وسلم له ځانه سره بوځي مگرله هغه سره یې دومره مینه وه چې کله ابوطالب سفرته ورته نو دی ورپورې ونښته اوله هغه سره یې په ملگرتیا ټینگار وکړ. څنگه چې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خواشیني یې نه شوه زغملای نو هغه یې هم له ځانه سره بوت .

درېيمه برخه

(پخوا له نبوته)

- د فجار جنګ
- حلف الفضول
- د کعبې ودانی
- سوداګری
- نکاح
- غيرمعمولي پېښې

دفجارجنګ:

تراسلام د مخه په عربو کې د جنګونو یوه نه ختمیدونکې لړۍ روانه وه په دې جنګونو کې د فجارجنګ یو ډېر خطرناك او مشهورجنګ ؤ. دا جنګ د قریشو او قیس د قبیلو ترمنځ پیښ شوی ؤ. څنګه چې په دې جنګ کې قریش په حقه وو په همدې سبب حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پکې د قریشو په پلوي ګډون وکړ، مګر پرهېڅا باندې یې لاس اوچت نه کړ.په دې جنګ کې لومړی قیس او بیا قریش برلاسي شول. په پای کې جنګ په سوله پای ته ورسېد.

حلف الفضول :

هره ورځ به سلګونه کورنۍ تباه کېدلې .خلك به نه د ورځې ډاډه (مطمئن) وو او نه د شپې. د فجار له جنګ نه راوروسته دا خلك له دې وضعې نه په تنګ شول او یو شمېر خیرغوښتونکو یو اصلاحي نهضت پیل کړ. د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم تره زبیر بن عبدالمطلب دغه تجویز وړاندې کړ.چې د اوسنیو حالاتو د سنبالولو لپاره یوڅه باید وشي. په دې توګه د قریشو د کورنۍ لوی لوی خلك راټول شول او داتړون یې وکړچې موږ به :

۱- له ملك څخه بې امنیتي ورکوو.

۲- د مسافرو ساتنه اوحفاظت به کوو.

۳- له بېوزلو سره به مرسته کوو.

۴- د مظلوم ملاتړبه کوو.

۵- په مکه کې به ظالم نه پرېږدو.

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هم په دغه تړون کې ګډون کړی ؤ او ډېر پرې خوښ ؤ، له همدې کبله یې د نبوت په زمانه کې وویل : ”که د دې تړون په بدل کې چا سره اوښان هم راکړي وای نو مابه نه وواخیستي او که اوس هم ما څوك د دې تړون لپاره وغواړي زه حاضریم“ .

د کعبې ودانۍ :

د کعبې ودانۍ صرف څلور دېواله درلودل، پرسر يې چت نه ؤ، دېوالونه يې هم د سړي د قد په اندازه او په ژورځای کې واقع وه .د باران په وخت به اوبه هلته ډنډېدلې له دې کبله يې د اوبو د مخنيوي لپاره يوبند جوړکړی ؤ خوهغه به نه ټينګېده او اوبه به پکې ډنډېدلې په دې توګه يې آبادي ته زيان رساوه .په پای کې دا پرېکړه وشوه چې ودانۍ دې ړنګه او پرځای دې بله ټينګه ودانۍ جوړه شي. قريش ټول سره راغونډ شول او د ودانۍ په کار يې پيل وکړ.بېلابېلو قبېلو د ودانۍ مختلفې برخې په خپلومنځو کې ووېشلې، دا د دې لپاره چې له دغه شرف نه هېڅوك هم بې برخې پاتې نه شي، خوکله چې د حجرالأسود د اېښودلو وخت راغی يوه لويه جګړه ونښته .هرې قبېلې غوښتل چې دغه خدمت دې په خپله سرته ورسوي. خبره دې ځای ته ورسېدله چې تورې يې سره راوويستلې او ترڅلورو ورځو پورې دغه جګړه روانه وه، پنځمه ورځ د قريشو يوه بوډا او سپين ږيري دا رايه ورکړه :

ګهيځ ښه د وخته چې ترهرچا د مخه دې ځای ته څوك راغی هغه دې درېيمګړی وټاکل شي (چې مسئله حل کړي). څنګه چې دې سړي وويل هسې وشول. ټولو همدا خبره ومنله، د خدای جل جلاله په فضل ترټولو مخکې سړی چې د خلکو په نظر ورغی هغه د عالم رحمت حضرت محمد صلی الله عليه وسلم ؤ .هغه په دې توګه داپرېکړه وکړه :

د کومو کورنيو خلك چې په دې ځای کې د حجرالأسود داېښودلو مدعيان دي هغوی دې خپل يو يو مشر و ټاکي، هغوی چې خپل مشران وټاکل وروسته له هغې حضرت محمد صلی الله عليه وسلم څادر وغوړاوه، تېږه يې پرې کېښوده اومشرانوته يې وويل چې د څادرڅنډې ونيسئ اوتيږه پورته کړئ .کله چې څادر ټاکلي ځای ته ورسېد، نو حضرت محمدصلی الله عليه وسلم د حجرالأسود ډبره اوچته کړه او په خپل ځای يې کېښودله. په دې توګه يوداسې جنګ پای ته ورسېد چې په نتيجه کې به يې څومره وينې تويې شوې وې .دا وخت د کعبې ودانۍ او چت يې هم جوړشو، خو څنګه چې د ودانۍ سامان بشپړنه ؤ نو ځکه د کعبې د ځمکې يوه برخه بهرته پاتې شوه او نوره يې په نوتاداوونو ټينګه کړه. دا هغه برخه ده چې اوس د حطيم په

نامه یادېږي.

سوداګري :

د عربو په تېره بیا د قریشو کاروبار سوداګري وه، د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم تره ابوطالب هم سوداګر ؤ.په همدې اساس کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ځوان شو سوداګری یې د ژوند دلامل په توګه غوره کړه، په وړکتوب کې یې چې د خپل تره په ملګرتیا کوم سفرونه کړي وو پوره تجربه یې ترې حاصله کړې وه. کله چې یې په دې کاروبار کې لاس پیداکړ نو په معاملاتو کې یې ځلوروخواو ته ښه شهرت وموند.خلکو به هغه په معاملو کې رښتینی او بشپړ دینداربلله په همدې اساس به خلکو هغه ته خپله پانګه د شراکت په موخه ورکوله. ژمنه ترسره کول، په معامله کې اخلاص، بشپړ رښتینی چار چلند دا ټول سره یوځای شول او هغه یې د خلکو په نظر عزتمن وګرځاوه .په عمومي توګه به خلکو د امین او صادق په لقب یاداوه. د سوداګرۍ لپاره یې شام، بصرې او یمن ته سفرونه کړي وو.

نکاح :

حضرت خدیجه رضی الله تعالیٰ عنها یوه معززه او شتمنه ښځه وه .د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له لرې خپلوانو څخه (د تروړزي لوریې) هم وه. وروسته له لومړني واده، کونډه شوه دویمه نکاح یې وکړه. لږ وخت نه وتېرشوی چې دویم مېړه یې هم وفات شو او دا وخت بیا یوه کونډه وه. دغه ښځه د خورا ډېرو ښو او سپېڅلو اخلاقو څښتنه وه. خلکو به هغه د ډېر شرافت له کبله د طاهرې (پاکې) په نامه یادوله. او خورا ډېره شتمنه وه، د خپلې سوداګرۍ سامان به یې خلکوته ورکاوه اوخلکو به پرې د سوداګرۍ دنده پرمخ بیوله .په دې وخت کې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د۲۵کالو ؤ .ده چې څومره سوداګریز سفرونه کړي وو په هغو کې یې خپله رښتینولي، امانت کاري اوسپېڅلي اخلاق خلکوته څرګند کړي وو. کله چې حضرت خدیجه رضی الله تعالیٰ عنها دهغه له دې رازشهرت نه خبره شوه دا پیغام یې ورولېږه

چې زما د تجارت سامان واخله او شام ته لاړشه څومره پیسې چې د دې کار په بدل کې نوروته ورکوم تاته به دهغې دوه برابره درکړم. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دا خبره ورسره ومنله. مال یې ترې واخیست اوبصرې ته لاړ، له بېرته راتلونه درې میاشتې وروسته حضرت خدیجې رضی الله تعالیٰ عنها ورته د نکاح پیغام ولېږه. هغه قبوله کړه اونېټه وټاکلې شوه. په ټاکلې نېټه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له ابوطالب ، حضرت حمزه او د خپلې کورنۍ له نورو مشرانوسره د خدیجې رضی الله تعالیٰ عنها کورته ولاړ، ابوطالب د نکاح خطبه ولوستله او د سروزرو درې سوه درهمه یې دن کاح مهرشو. د ودېدلو په وخت کې حضرت خدیجه رضی الله تعالیٰ عنها څلوېښت کلنه وه اوله مخکنیو مېړونو څخه یې یوه لوراودوه زامن هم درلودل.

غیرمعمولي پېښې :

په نړۍ کې چې څومره ممتاز خلك پېداشوي د ژوند له همغه پیل څخه پکې داسې نښې نښانې لېدل شوي چې د هغوی د روښانه راتلونکي په باب ترې اټکل کېدای شي، خود دې خلکو حال دا دی چې کله پرمخ لاړشي نو بیا د کومې کورنۍ، قوم یا ملك د ژوند په یوه اړخ کې په یوه اصلاحي کار لاس پورې کړي خوهغه سپېځلې هستي چې آن ترقیامته پورې د ټول عالم دلارښوونې لپاره پېداشوې وي او انساني ژوند پرې اصلاح کېږي نو پکارده چې د هغې په پیلیز ژوند کې دغسې نـښې نښانې ډېرې ښکاره شي. د سیرت په کتابونو کې د دې ډول نښونښانو یادونه خورا ډېره شوې ده مګرکوم واقعیتونه چې د څېړنې په رڼا کې په صحیحو روایتونو سره یاد شوي دي یوڅویې دادي: حضرت محمد صلی الله علیه وسلم وایي"کله چې زه د خپلې مور په ګېډه کې وم هغې یوخوب ولید چې له بدن څخه یې یو نور راوځي چې د شام ملك پرې روښانه شو" له داسې ډېرو روایتونو څخه څرګندېږي چې په دې زمانه کې په ځانګړي ډول یهود اونصارا د یوه نبي راتلو ته سترګې پرلار وو او د هغه په باره کې یې ډول ډول پیش ګویې ګانې کولې.

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ورکتوب واقعه ده چې کعبه ودانېدله

نوله لويانو سره كوچنيانو هم د خښتو په اوچتولو کې برخه اخيستې وه . له دې كوچنيانو څخه يو هم حضرت محمد صلى الله عليه وسلم و . د هغه صلى الله عليه وسلم تره حضرت عباس رضی الله عنه ورته وويل چې خپل لنگ دې راخلاص کړه پراوږودې واچوه د خښتو د سولېدلو کړاو به درباندې نه وي .د عربو په چاپېريال کې دا خبره څه حيرتناكه خبره نه وه .كوچنيان خولاڅه چې غټانو هم له بربنډتيا څخه شرم نه كاوه، خو چې څنگه يې داسې وکړل نابره د بربنډتيا له انگېرنې بې هوښه شو، ولويد.چې سترگې يې راپرانستې په آسمان ولگيدې كله چې په هوښ شونو ويل به يې :(زما لنگ) (زما لنگ) په بېړې سره خلكو د هغه تر ملالنگ وتاړه وروسته بيا ابوطالب د دې كيفيت پوښتنه ترې وکړه.هغه ورته وويل ماته يوسړی په نظر راغی چې سپينې جامې يې اغوستې وې او دايې راته وويل چې :(عورت دې پټ کړه) غالباً دا به د غيبو لومړنی آواز ؤ.په عمومي ډول په عربو کې د كيسو ويل دود ؤ، خلك به د شپې له خوا په يوه ځای کې سره راټولېدل اوكيسه ويونكو به ټوله شپه كيسې اورولې .حضرت محمد صلى الله عليه وسلم هم په وړکتوب کې يو ځل په دې ډول غونډو کې دگډون اراده وکړه خو په لار کې نابره د يوه چا د واده غونډه وه، حضرت محمد صلى الله عليه وسلم د هغې ننداري ته پاتې شو خو هلته خوب ورغی او ويده شو.دغسې واقعه يې يوبل ځل هم مخ ته ورغله خو دا ځل هم په ناڅاپي توگه ويده شو. په دې ډول خدای جل جلاله له دې غونډې نه هم وژغوره .

كله چې حضرت محمد صلى الله عليه وسلم پيداشو نو مكه د بت پرستۍ ترټولو لويه اډه گرځېدلې وه. په خپله د كعبې په خونه او شااوخوا کې درې سوه او شپېته (٣٦٠) بتان وو خوسره له دې بيا هم هغه د بتانو په وړاندې هېڅكله سرټيټ نه کړ اونه يې هلته په كوم مشركانه دود کې برخه واخيسته، كه څه هم قريش په دغو غلطو دودونو کې روږدي (عادي) وو مگرحضرت محمد صلى الله عليه وسلم په دغو دودونو کې له خپلې كورنۍ سره ملگرتيا ونه کړه .

څلورمه برخه

(د نبوت پیل)

- د حراءغار

- لومړنۍ وحي

دا مهال د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په ژوند کې یوانقلاب راښکاریده. او په گوښه کیناستو سره يې د خدای جل جلاله عبادت او د خپل چاپیریال پراخلاقي او دیني انحطاط باندې غور اوفکر کاوه. او پرله پسې يې دا فکر هم کاوه چې ولې زما قوم بتان خپل معبودان گرځولي او په اخلاقي لحاظ څومره رالوېدلي دي او له هغوی څخه څرنگه دغه بدي لرې کړم؟هغوی ته څرنگه وښودلی شي چې د خدای لمانځنې لاره کومه یوه ده ؟ د دې کائناتو د واقعي خالق او مالک عبادت باید په څه ډول وشي؟ سلگونه دارنگه خیالات او پوښتنې وې چې په ذهن کې به يې گرځېدلې راگرځېدلې او په ساعتونو به يې پرې فکرکاوه .

دحراءغار:

له مکې معظمې څخه درې میله لرې یو غار ؤ چې حراء نومیده حضرت محمد صلی الله علیه وسلم به ډېر زیات هلته اوسېده .پرغوروفکر او الهي عبادت باندې به بوخت ؤ.د خوراک او څښاک شیان به يې له ځانه سره وړل کله چې به هغه خلاص شول نو بیا به راغی او له ځانه سره به يې یووړل او یا به حضرت خدیجې رضی الله تعالیٰ عنها ورته ور وړل .

لومړنی وحې :

یوه ورځ له عبادت سره سم د حراء په غار کې په عبادت بوخت ؤ او د روژې میاشت وه چې د خدای جل جلاله رالېږل شوې پرښته ورڅرگنده شوه، دغه حضرت جبرائیل علیه السلام ؤ چې ترټولو پرښتو يې مرتبه لوړه ده اوتل د خدای جل جلاله پیغام د خدای رسولانوته رسوي .حضرت جبرائیل علیه السلام په ښکاره حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته وویل " اقراء " (ولوله) ده ورته وویل :(زه لوستونکی نه یم) د دې خبرې له اورېدوسره يې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم راونیو دومره يې ټینگ کړ چې ستړی شو بیایې پرېښود او ورته يې وویل :" ولوله " هغه بیا هم هغه ځواب ورکړ وروسته له دې يې بیاراونیو- ټینگ يې کړ ورته يې وویل : " ولوله " هغه

بیاوویل : (زه لوستونکی نه یم) حضرت جبرائیل علیه السلام بیا هماغسې چاروکړه، پرې یې ښود او ورته

یې وویل:

{اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (1) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (2) اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ (3) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (4) عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (5)} [العلق : 1 - 5] ولوله په نوم د رب ستا، هغه چې پیداکوونکی دی .انسان یې دغوښې له بوټۍ څخه پیداکړ .ولوله اوستا رب لوی کریم دی .هغه (خدای) چې انسان ته یې د قلم په واسطه علم وروښود او انسان ته یې هغه څه وروښودل چې هغه پرې نه پوهېده .

همدغه ترټولو لومړنۍ وحیه وه .وروسته له دې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم کورته ولاړ په دې وخت کې پرهغه باندې رېږدېدنه برلاسې شوې وه حضرت خدیجې رضی الله تعالیٰ عنها ته یې وویل : (ماپه کمپله کې راونغاړه) (ما په کمپله کې راونغاړه) هغې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په کمپله کې ونغښت .کله چې یوڅه آرام شو نو حضرت خدیجې رضی الله تعالیٰ عنها ته یې ټوله کیسه تېره کړه اوورته یې وویل : (زه پرځان وېرېږم) حضرت خدیجې رضی الله تعالیٰ عنها ورته وویل : نه، هېڅکله نه، ته مه وېرېږه تاسې ته خطره نشته خدای جل جلاله به دې نه رسوا کوي. ته دخپلولۍ حق اداء کوې. دخلکو بار په خپل سراخلې، له فقیرانو او مسکینانو سره مرسته کوې، د مسافرانو میلمه پالنه کوې، د مصیبتونو په وخت کې دانصاف په خاطر خلکوته پکارېږې . وروسته له دې حضرت خدیجې رضی الله تعالیٰ عنها هغه ورقه بن نوفل ته ورووست، دی یو بوډا عیسوي دیندار و، تورات به یې لوسته. حضرت خدیجې رضی الله تعالیٰ عنها دغه ټوله پېښه ورته واوروله کله چې ورقه دغه خبرې واورېدلې نوویې ویل : (داهغه ناموس (پرېټو رازونو باندې پوهېدونکې پرښته) ده چې پرموسی علیه السلام باندې نازل شوې وه کاشکې ترهغه وخته پورې چې ستا قوم به تا له خپل ټاټوبي څخه باسي ،ژوندی اوسم) حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ترې پوښتنه وکړه : آیا زما قوم به ماله خپل ټاټوبي څخه باسي؟ هغه وویل : هو! او زیاته یې کړه هغه څه چې تا راوړي

هغه چې هر چا راوړي دي له هغه سره د هغه قوم او خلکو دښمني کړې ده، نوکه زه ترهغه وخته ژوندی وم، له تا سره به مرسته وکړم له دې واقعې څخه یو څوورځې وروسته ورقه بن نوفل وفات شو.

وروسته له دې د جبرائیل علیه السلام راتګ وځنډېد.حضرت محمد صلی الله علیه وسلم به معمولاً د حراءغار ته ورته، لږترلږه یې شپږمیاشتې په دې توګه تېرې کړې په دې منځ کې د جبرائیل علیه السلام دځنډېدنې ګټه داوه چې دحضرت محمد صلی الله علیه وسلم په زړه کې د بشریت غوښتنې کومې اغېزې سملاسي پیداشوې وې هغه ترې لرې کړای شوې او د هغه مبارک زړه دا وخت بیا د وحیې نازلېدوته لیوال شو. آن تردې پورې چې کله به دغه موده اوږده شوه نوحضرت جبرائیل علیه السلام به کله کله دهغه د آرامتیا او ډاډینې لپاره راته اوهغه ته به یې د زړه ډاډ ورکاوه چې په یقیني توګه هغه د رسول په حیث منل شوی دی بیا به نو ډاډه (مطمئن) شو او سترګې پرلار به ؤ.حضرت جبرائیل علیه السلام به په پرله پسې ډول له څوورځو وروسته پیغمبرعلیه السلام ته راته .

پنځمه برخه

(دبلنې پیل)

- د بلنې دوې دورې
- مکي ژوند
- د مکي ژوند څلور دورې
- لومړنۍ دوره ـ پټه بلنه
- دقرآن اغېزه
- د عقیدو اصلاح
- پټ لمونځ کول
- په دې دوره کې د مؤمنانو ځانګړنې
- دویمه دوره ـ ښکاره بلنه
- د بلنې مخالفت
- د مخالفت سببونه
- د مخالفینو اړتیاوې
- دحالاتو مقابله
- بلنې خواته دخلکو پاملرنه
- د مخالفینو له خوا سوغاتونه وړاندې کول
- درېیمه دوره ـ ابتلاء او ازمیښت
- د نبوت په پنځم کال حبشې ته هجرت
- مسلمانان دنجاشي په دربار کې
- دنجاشي اسلام

- **دحضرت حمزه ایمان**
- **دنبوت په شپږم کال دحضرت عمر رضی الله عنه اسلام راوړل**
- **دشعب ابي طالب کلابند**
- **د بلنې سلوک**
- **ځلورمه دوره ـ دظلمونو او مصیبتونو انتها**
- **له مکې څخه دباندې تبلیغ**
- **لیلة الجن**
- **اسلام په مدینه کې**
- **د مخالفت شدت**
- **د عقبه اولی بیعت**
- **د عقبه ثاني بیعت**

دحراء په غار کې د لومړنی وحې له نازلېدلونه را په دېخوا تر یوڅه مهال پورې هېڅ وحیه ورنغله .وروسته بیا د مدثرسورت لومړني آیتونه پرې نازل شول :

{يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ (1) قُمْ فَأَنْذِرْ (2) وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ (3) وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ (4) وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ (5) وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ (6) وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ (7)} [المدثر : 1 - 7] ای په جامه کې نغښتونکیه! پاڅېږه (اوخلک د بې لارېتوب له بدانجام څخه) ووېروه .او د خپل رب لويي او سترتوب بیان کړه او جامې دې پاکې کړه اوله پلیتي (بتانو) نه لرې اوسه او د زیاتې بدلې په نیت له چاسره احسان مه کوه او د خپل خدای لپاره د اذیت او مصیبت په وخت کې صبرغوره کړه .

د نبوت پرکار باندې دا د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ماموریت پیل ؤ په دې وخت کې قانوني حکم ورکړی شو چې پاڅېږه له گمراهی نه انسانیت ته د فلاح او کامرانی لاره وښیه او خلک په دې خبرکړه چې د بري لار یوازې همدا یوه لار ده یعنې یوازې د یوه خدای بندگي .چا چې دغه لارغوره کړې ده هغه به بریالی وي .څوک چې له دې لارې نه پرته کومه بله لارغوره کوي له هغه سره به دآخرت د بدانجام وېره وي .د انساني ژوند بنسټ د یوه خدای بندگي ده او د هغه پراوکوب او لويي باندې اعتراف پکار دی.په دې توگه یو څوک له هرډول ناولتیا څخه پاک پاتې کېدلای شي .له خدای جل جلاله نه پرته د نورو بندگي د زهرو هغه تومنه ده چې د انسان د تباهی لامل گرځي .انسانانوته خپلمنځي ښه چارچلند او سلوک پکاردی. داسې چارچلند او سلوک چې اساس یې تمه اوغرض نه وي.

د بلنې دوې دورې :

له کوم ځایه چې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ژوند بلنیزه (دعوتي) دوره پیل کېږي دغه دوره په دوو لویو برخو وېشلای شو چې یوې ته مکي دوره او بلې ته مدني دوره ویل کېږي .مکي دوره د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ژوند هغه برخه ده چې مخکې له هجرت نه یې په مکه کې تېره کړې وه او مدني دوره یې د

ژوند هغه برخه ده چې وروسته له هجرته یې په مدینه کې سرته رسولې وه .لومړنۍ دوره دیارلس کاله اودویمه دوره نژدې لس کاله وه .

مکي ژوند :

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د بلنې هغه دوره چې په مکه کې یې تېره کړې ده د خپلونتایجو په لحاظ ډېره مهمه ده .په حقیقت کې دا همغه دوره ده چې داسلام د کښت تخم پکې شنل شوی دی او د انسانیت داسې اعلی بېلګې پکې جوړې شوې چې داسلامي نهضت له څېرې سره یې ټوله نړۍ اشناکړه.

د تاریخ او سیرت کوم کتابونه چې همدا اوس موجود دي په هغو کې د مکي دورې بیان اوتفصیل بېخي لږ راغلی دی. د دې دورې پراهمیت او عبرتناکو حالاتو باندې د پوهېدنې لپاره په غورسره د قرآن شریف د هغې برخې مطالعه ضرورده چې په مکه کې نازله شوې ده .په حقیقت کې د مکي دورې رښتینی اهمیت له هغه وخت نه اټکل کېدای شي چې د مکي سورتونو د بلنې انداز، د هغه وخت د حالاتو او واقعیتونو بیان، د توحید او آخرت دلیلونه، د کړو وړو او سیرت د جوړښت لپاره لارښوونې او د حق او باطل ترمنځ داخ وډب په دوران کې (چې دانتهایي صبر د ازموینې وخت ؤ) د نهضت د پرمخ بیولو او د نهضت د علمبردارانو پرخپل مقام باندې د ثابت پاتې کېدلو په اړه په تفصیل سره پوه نه شواو، دا ترهغې پورې ممکنه نه ده ترڅو نبغ په نېغه قرآن کریم په غورسره مطالعه نه شي البته موږ دلته په لنډ ډول د دې دورې تفصیلات بیانوو.

دمکي ژوند څلور دورې :

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دسپېڅلي او پاک ژوند هغه برخه چې له هجرت څخه د مخه یې په مکه کې تېره کړې وه او اسلامي نهضت پکې د بلنې له بېلابېلو پړاوونو او کشمکشونو څخه تېرېده؛ هغه د خپلو ځینو ځانګړنو له کبله په څلورو دورو باندې وېشلای شو.

لومړنۍ دوره :

له نبوت څخه راپه دېخوا کابو تردريو کلونو پورې حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د بلنې او تبليغ دنده په پټه توگه سرته رسوله .

دويمه دوره :

د نبوت له اعلان نه يې راواخله کابو تردوو کلونو پورې په دې دوره کې لومړی خومخالفت ورسره وشو، بيا پرې ملنډې ووهل شوې، ډول ډول تورونه پرې ولگول شول، بدورد ورته وويل شول؛ اوپه داسې نورو درواغو تپلو، پروپاگندونو او مخالفانه خبرواترو د اسلامي بلنې د ټکو لو لپاره هلې ځلې وشوې .

درېيمه دوره :

سره له دې چې اسلامي نهضت مخ په وړاندې روان و، بيا هم د ظلم او زورزياتي دوره پيل شوه او پرمسلمانانو باندې سخت ظلمونه وشول دا دوره پنځه شپږکاله وځنډېدله او په دې اوږدو کې مسلمانان له سختو کړاوونو سره مخامخ وو.

څلورمه دوره :

د ابوطالب اوحضرت خديجې رضی الله عنها وفات نه يې راواخله ترهجرت پورې نژدې دغه درې کلنه دوره د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم او د هغه د ملگرو لپاره ډېره زياته د ستونزو او مصيبت زمانه وه .

لومړنۍ دوره:

پټه بلنه

د نبوت پرکار باندې د حضرت پيغمبرصلی الله عليه وسلم له ماموريت څخه

راپه دېخوا ترټولو لومړنۍ مرحله د اوه چې يوازې د يوه خدای جل جلاله د بندګۍ غوره کولو او له سلګونو خدايانوڅخه د انکار بلنه دې په څه ډول دې خلکوته ورکړل شي. دا يو داسې خبر ؤ چې د هغوی له طبعې، منبت او عادتونو سره يې بېخي توپير درلود، ځکه نو دا واقعا يوه سخته مرحله وه .له همدې کبله حضرت محمد صلی الله عليه وسلم ترټولو د مخه هغه خلک غوره وګڼل چې له هغوی سره يې د خپلولۍ خورا نژدې اړيکې درلودلې او د هغوی اخلاق او عادات يې نبغ په نبغه تجربه کړي وو او د هغوی د رښتينولۍ په باب يې غوڅه پرېکړه کړې وه .هغوی ته په آسانۍ سره داممکنه نه وه چې د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم له ويناوو څخه د کومې يوې خبرې انکار وکړای شي .په دغو خلکو کې حضرت خديجه رضی الله عنها ترټولو زياته د ده د رازونو محرمه وه .وروسته له دې بيا حضرت علی رضی الله عنه، حضرت زيد رضی الله عنه، اوحضرت ابوبکر رضی الله عنه وو.حضرت علی رضی الله عنه يې د تره زوی، حضرت زيد رضی الله عنه يې آزاد کړی شوی مريي اوحضرت ابوبکر رضی الله عنه يې دوست ؤ .دوی به تل د هغه له مجلس نه فيض مونده .په دې توګه يې ترټولو د مخه حضرت خديجې رضی الله عنها ته دا پيغام ورساوه او وروسته له دې يې دا خبره نورو مشرانو ته ورسوله، دوی ټول ګواکې له پخوانه مؤمنان وو او له اورېدو سره سم يې پرې تصديق وکړ.وروسته بيا د ابوبکر رضی الله عنه په ترغيب او لارښوونه حضرت عثمان رضی الله عنه، حضرت زبير رضی الله عنه، عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه، حضرت سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه او حضرت طلحه رضی الله عنه ايمان راوړ.په دې توګه اسلامي بلنه په پټه خورېدله او د مسلمانانو شمېره کرار کرار زياتېدله.

د قرآن اغېزه :

په دې دوره کې چې قرآن رانازلېده د بلنې د پيليزې مرحلې په مناسبت به لنډې لنډې ويناوې پکې وې. ژبه يې خورا زياته خوږه، کره او پوره اغېزناکه وه .او داسې ادبي رنګ پکې پروت ؤ چې په اورېدونکي به يې ژرترژره اغېزه کوله په ډېره مينه به يې د زړونو تل ته ورپرېوتله، له اوريدلو سره سم به يې ومنله او زړه به يې غوښتل چې دغه خبرې بيا بيا واوري .

د عقیدو اصلاح:

د قرآن شریف په دغو سورتونو کې به د توحید او آخرت حقیقتونه بیانېدل او په دې باره کې به داسې دلیل وړاندې کېده چې د هغوی په زړونوکې به یې ځای ونیو.له همدې کبله به اورېدونکو ته د هغوی له نژدې چاپېریال څخه دلایل او شواهد وړاندې کېدل او په داسې اسلوب سره به یې دا خبرې ورته وړاندې کولې چې د مخاطب لپاره به په زړه پورې وې. په دې سورتونو کې به د تاریخي واقعیتونو او روایتونو په نسبت د اصلي خبرې د پوهېدلو هڅه کېدله او دعقېدو دهغو گمراهیو یادونه به پکې وشوه چې په خپله به هغه خلک پرې خبر وو. په همدې سبب به چې چا دغه خبرې واورېدلې نو اغېزه به یې پرې وکړه. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په یوازې توگه د غه بلنه پیل کړه خو د قرآن شریف دهمدغو لومړنیو آیتونو نزول ۋ چې په دې ډگر کې به یې داغېزمنې وسلې کار ورکاوه او بلنه به په پټه توگه ورو ورو خورېدله .

په دې دوره کې د بلنې او تبلیغ لپاره د توحید او آخرت له دلایلو سره سره حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته د دغې چارې تعلیم هم ورکول کېده چې دی په خپله خپل ځان د دغه عظیم الشان کار لپاره په څه ډول چمتو کا او د دغه مهم کار د سر ته رسولو لپاره کومې لارې چارې غوره کړي.

پټ لمونځ کول :

تر دې وخته پورې چې څه کېدل هغه به په پټه توگه سرته رسېدل او له خورا ډېر احتیاط نه به یې کار اخېسته تر څو خبره داعتماد وړ کسانو تر منځ وي او بهرته ونه وځي. کله چې به د لمانځه وخت راغی نو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم به د کوم غره سمڅې ته لاړ او هلته به یې لمونځ کاوه. یو ځل یې له حضرت علي رضی الله عنه سره په یوه سمڅه کې لمونځ کاوه چې نا څاپه یې تره (ابو طالب) راغی او د عبادت دغې نوې طریقې ته یې تر ډېر وخته پورې په حیرانتیا سره کتل او ترلمانځه وروسته یې ترې پوښتنه وکړه چې : " دا څه راز دین دی ؟ " حضرت محمد صلی الله

علیه وسلم وویل : " زموږ د نیکه ابراهیم دین دی " ابو طالب وویل : زه خو دا نشم منلای خو تاسې ته اجاز ه ده هېڅوک به ستاسې مزاحمت ونشي کړای "

په دې دوره کې د مؤمنانو ځانګړنې :

د دې پیلیزې مرحلې ځانګړنې دا وې چې دا مهال اسلام منل او بیا له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سره ملګرتیا کول ګواکې له خپل سرسره لوبې کول وو. په دې دوره کې به چې کوم خلک دې خواته راوړاندې شول سمدلاسه به یې دغه بلنه ومنله. په هغوی کې یقینا ځینې داسې ځانګړنې وې چې د هغو پراساس به یې په دې ډګرکې پرمختګ کولای شو، د هغوی څو ګډې ځانګړنې دا وې: له پخوا نه به یې له مشرکانه دودونو او عبادتونو څخه کرکه کوله او د حق په لټه کې به وو، نو طبیعتا د سپېڅلو اخلاقو خاوندان وو.

نژدې تر دریو کلونو پورې د بلنې او تبلیغ کار په پټه توګه ترسره کېده خو ترڅو پورې! هغه لمر چې په خپلو وړانګو سره ټول عالم روښانوه په هرحال پلوشې یې لاپسې خپرېدلې او د مخالفینو سترګې یې تتولې په دې توګه اسلامي بلنه په همدې وخت کې خپلې دویمې مرحلې ته ورداخله شوه.

دویمه دوره:

ښکاره بلنه

په دې وخت کې ښکاره حکم وشو چې دعوت دې په ښرګنده ورکړای شي. په دې ډول یوه ورځ حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د صفا غره ته لاړ او هلته ودرید، غږېې کړ : "یا صبا حاه " په عربوکې دا دود ؤ چې کله به کومه خطره په مخ کې وه نو یو څوک به یوه لوړ ځای ته وخوت او په دې الفاظو (یا صباحاه) به یې غږ کاوه او خلک به د دې غږ په اورېدو سره راټولېدل .

کله چې ګڼ شمېر خلک راټول شول، نو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم وفرمایل: " ای خلکو! که زه تاسې ته ووایم چې د دې غره شاته یو لوی لښکر راټول شوی دی او پر تاسې باندې د یرغل لپاره چمتو دی نو آیا تاسې به زما خبره رښتیا وګڼئ ؟" خلکو وویل: " ارومرو به یې رښتیا ګڼو. تراوسه پورې تا هېڅ دروغ نه دي ویلي او موږ دې امین او رښتینی بولو".بیا یې وفرمایل : " ای خلکو! زه تاسې د یوه خدای بندګي ته رابولم او د بتانو عبادت نه مو راګرځول غواړم. خو که تاسې زما خبره نه منئ نو زه تاسې له یوه سخت او دردناک عذاب څخه وېروم ".

کله چې قریشو دغه خبره واورېدله نو سخت خو اشیني شول او ابولهب په ډېر غضب سره وویل : " آیا دا غږ یوازې د همدې لپاره ؤ ؟ "

دا د اسلامي بلنې یو عمومي غږ ؤ. په دې وخت کې د خدای رسول په ډاګه او خلاص کومي اعلان وکړ چې دی په څه ویلو مامور شوی دی او دا یو لویه لار ده چې هغې خواته هر یو را بلي ؟ دا وخت د نبوت په ژبه اعلان شو چې په اصل کې د دې لایتناهي پاچاهۍ پیدا کوونکی او څښتن یوازې الله جل جلاله دی. انسان هم هغه

پیدا کړی دی او مالک یې هم هغه دی. د انسان دریځ له دې نه اخوا بل څه نه دی چې هغه د الله بنده او مریی دی او د هغه تابعداري او حکم منل پرې فرض دي له هغه نه پرته د نورو په وړاندې سر ایښود ل یا له الله جل جلاله سره نور شریک ګڼل د انسان د دغې موخې (هدف) پرخلاف دی چې د هغه د مالک له خوا هغه ته وربخښل شوې وه. په حقیقت کې یوازې الله دانسان او ټول جهان خالق، معبود او حاکم دی. د هغه په دې سلطنت کې انسان نه په خپل سردی او نه یو د بل بنده. دانسان لپاره پرته له الله جل جلاله څخه بل څوک د اطاعت، بندګۍ او لمانځنې وړنه دی، دنیوي ژوند د هغه د ازموینې یو دور دی چې وروسته له دې به ارومرو د الله جل جلاله څنګ ته ورځي او هغه به دانسان ټول کارونه تصفیه کوي چې څوک په دې ازموینه کې بریالی کېږي اوڅوک نه کامېږي.

دغه اعلان څه عادي اعلان نه ؤ، پر قریشو باندې اور پورې شو او له څلورو خواونه د دې بلنې په اړه تبصرې پیل شوې، یوڅو ورځې وروسته حضرت محمد صلی الله علیه وسلم حضرت علی رضی الله عنه ته وویل چې یوه مېلمستیا جوړه کړي؛ دغې مېلمستیاته د عبدالمطلب ټوله کورنۍ راوغوښتل شوه .په دې مېلمستیا کې حضرت حمزه رضی الله عنه ، ابوطالب، عباس ټولو ګډون کړی وو.له ډوډۍ نه وروسته حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ودرېد او ویې فرمایل : (ماهغه څه راوړي دي چې د دین او دنیا دواړو لپاره بسنه کوي د دې درانه پېټي په اوچتولو کې به څوک له ماسره ملګرتیاوکړي؟) دا ډېره سخته مرحله وه .له دې درانه پېټي څخه یې مطلب دا ؤ چې انسان دې نه یوازې د کورنۍ، قبیلې او ښاري خلکو د مخالفت لپاره اماده شي بلکې د ټولو عربو د مقابلې لپاره دې چمتوشي او صرف د دې لپاره دې چمتو شي چې په بدل کې یې د اخروي ژوند بریاوې وګټي او بنده د خپل مالک په وړاندې سرلوړی واوسي، له دې نه اخوا بله کومه ګټه خورا ډېره لرې هم په نظرنه راتله، په دې توګه پرټوله غونډه باندې د وېرې حمله راغله خو حضرت علی رضی الله عنه په دوی کې که څه هم د کم عمر څښتن ؤ، بیا هم ودرېد اوویې ویل: [سره له دې چې زما سترګې له اوښکو ډکې دي (په دې وخت کې د هغه سترګې خوږېدلې)

ګواکې زما پښې نازکې دي او ترټول وکوچنی هم یم خوسره له دې زه له تاسره ملګرتیاکوم]. د قریشو لپاره دغه منظره هم حیرانونکې وه چې یو۱۳ کلن نوی زلمی بې له سوچ او فکر څومره لویه پرېکړه کوي !

د بلنې مخالفت :

په اسلامي ټولنه کې تراوسه پورې څه دپاسه څلوېښت کسه شامل شوي وو.په همدې وخت کې یوه ورځ حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د کعبې حرم ته ولاړ او د توحید اعلان یې وکړ، دا د کعبې حرم ته د نژدې مشرکانو لپاره ترټولو لوی توهین ؤ له هم دې اعلان سره سم یو شور او زوږ اوچت شو اوله هرې خوانه خلکو پرې حمله وکړه حضرت حارث رضی الله عنه بن ابی هاله د هغه د ملاتړ لپاره ورمنډه کړه خو له څلوروخواو پرې د تورو دومره ګوزارونه راغلل چې شهید کړی شو. د اسلام په لاره کې همدغه لومړنی شهادت ؤ خو د خدای جل جلاله په لورینه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم روغ رمټ پاتې شو اوجګړه پای ته ورسېده .

د مخالفت سببونه :

د اسلامي بلنې دغه اعلان ترهر چا زیات د قریشو د خواشینۍ لامل وګرځېد اوهمدغه قریش د دې بلنې سخت مخالف هم وو.په دې وخت کې د مکې عزت د کعبې له کبله ؤ او د کعبې مجاوران او خادمان د قریشو کورنۍ وه.په دې توګه ګواکې نژدې پرټولو عربو باندې د قریشو یو ډول مذهبي برلاسي ټینګه وه .په مذهبې چارو کې به خلکوهغوی ته سترګې اړولې اوګڼ شمېر خلکو به د هغوی په لارښوونه باور درلود. د اسلامي بلنې ترټولو لومړی او ترټولو سخته حمله پردغه ډول مذهب باندې وه چې نمایندګي یې قریشوکوله، دا څرګنده خبره ده چې د پلارنیکه د باطل مذهب ټینګول د جاهلو قومونو کلکه عقیده وي او په مقابل کې د چا د معقولو خبرو اورېدلو ته هم نه چمتوکېږي .په همدې سبب به خلک د دې نوې بلنې په اورېدلو سره له ډېرې غوسې لوخوړې شول او د قریشو ځواکمنو خلکو ته دا هم په نظر راتلله چې د دغې

بلنې له خپرېدلو څخه مطلب پرته له دې بل څه نه دی چې د دوی اقتدار له خاوروسره خاورې کېږي او چاته چې د مذهبي مشرتابه مقام ورپه برخه دی هغوی به په خپله له منځه ځي. له همدې کبله څوک چې به د څومره لوی برم څښتن ؤ هومره زیات به د اسلامي نهضت په دښمنۍ کې بوخت ؤ. او په قریشو کې خورا ډېرې بداخلاقۍ خپرې شوې وې، لوی لوی وګړي په دې بدیو کې سره اخته وو خوسره له دې ټولو بیا هم د هغوی مذهبي مقام د خلکوله نظره نه لوېده چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له یوې خوا د بت پرستۍ بدۍ بیانولې او په مقابل کې یې د خالص توحید بلنه ورکوله او له بلې خوایې د هغوی د انساني بنسټیزو اخلاقو یوه یوه کمزورۍ اونیمګړتیا هم په خلاص کومې بیانوله او له دې ټولو څخه یې د ډېرې کولولاربښوونه هم کوله .دې ډول خبرو دغه (لویان!) خلک په سختې خواشینۍ کې مبتلا کړي وو.په هر حال دا داسې خبرې نه وې چې دوی ورته صحیح وویلای شي .څو څنګه چې د دوی خپله لمن له دې بدیو څخه پاکه نه وه نو چې کله به دعواموپه وړاندې داسې خبرې کېدلې هغوی ته به محسوسېدله چې مقام یې د عوامو له نظره لوېږي او که مخامخ نه وي نو ترشاخو ضرور د دوی په باره کې داسې نکته چینۍ کېږي چې دا د هغوی د خپګان د زیاتوالي لپاره بس وې. په قرآن شریف کې پرله پسې د داسې بدیو او بداخلاقیو په باره کې آیتونه رانازلېدل اوهغوی ته یې د دې بدوعملونو د سخت عذاب وېره ورکوله .کله چې دا آیتونه په خلکو کې خپاره شول، هرچا درک کړه چې اوس به څه کېږي .

د اسلامي تحریک د مخالفت او دښمنۍ لپاره دا ټول سببونه کافي وو چې هغوی د اسلامي ټولي د دې کم شمېر وګړو پرخلاف خپلې تورې راواخلي، ودرېږي او د دې خطرونو! دروازه په یوه وارسره بنده کړي مګر الهي ارادې دا پرېکړه کړې وه چې د همدې کم شمېر انسانانوپه لاس ټول عالم ته دالله جل جلاله هغه رحمت ورسوي چې ترڅو دنیا شته هغه د انسانیت لپاره د آزادۍ یوازینۍ ذریعه ده .له همدې کبله په دې وخت کې څه نور داسې اسباب هم رابرابرشوي وو چې قریشوېې په مقابل کې اقدام نه شوکولای .

د مخالفینو اړتیاوې :

په همدې نژدې وختو کې د قریشو کورني جنګونه د هغوی د تباهۍ لامل ګرځېدلي وو. د فجار له جنګ نه راوروسته قریش دومره کمزوري شوي وو چې د جنګ له نامه څخه وېرېدل . په تېره بیاله دغه کم شمېر مسلمانانوسره چې له بېلابېلو قبیلو څخه راګرځېدلي او په اسلامي ټولي کې شامل شوي وو که د هغوی په وژلوېې لاس پورې کړی وای نو د داسې کړنې مطلب به دا ؤ چې دعربو په مختلفو قبیلو کې دې جنګ ونښلي، ځکه چې په هغه وخت کې د یوه شخص وژل په حقیقت کې د هغه د قبیلې پرضد د جنګ اعلان ؤ چې له هغې قبیلې سره به د هغه اړیکه وه په دې توګه له دوی سره دا اندېښنه وه، نه چې ټوله مکه د جنګ ډګر شي نو په دې مرحله کې یې د نهضت د ټکولو لپاره څه نور تدبیرونه غوره کړل او هغه دا چې په بلنې او بلندوی (داعي) پورې خنداګانې وشوې .تورونه پرې ولګول شول ټوکې وشتې او ملنډې پرې ووهل شوې په بېلابېلو بڼو غلطې او دروغ خبرې ورپورې وتپل شوې، پروپاګندونه ورپورې وشول .د لېوني او مجنون لقب ورته ورکړل شو، د شاعر او کوډګر په نامه مشهور کړای شو او خلک ترې منع شول چې هېڅوک دې د هغه خبرې نه اوري.

د حالا تو مقابله :

په دې دوره کې چې د قرآن کریم کوم سورتونه پرې نازل شول په هغوکې دحالا تودمقابلې لپاره پرله پسې لارښوونه کېده او د مخالفینو اعتراضونو ته مناسب او معقول ځوابونه هم ورکول کېدل د ساري په توګه په قلم سورت کې دحضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ډاډينې لپاره وويل شول چې : (پرتا د الله لوی کرم دی .ته لیونی نه یې .پرتا د هغه ډېره لورینه ده .ژربه څرګنده شي چې په کوم یوه کې عقل نشته ستا رب ته ډېرښه معلوم دي چې څوک په سمه لار روان دي او څوک بېلارې شوي دي .څوک چې دا دعوت دروغ ګڼي د هغوی وینا هېڅکله مه منه .هغوی خو دا غواړي که ته د خپل نهضت او دعوت په کار کې لږه سستي هم وکړې، نوهغوی به هم سست شي مګر دا ستا کارنه دی چې ته د هغو خلکو د غوښتنې پیروي وکړې

.څه چې وړاندې کوې د نه منلو معامله یې ما ته پرېږده .هغه به ژرترژره معلومه شي چې دوی ته کوم مهلت ورکول کېږي .د هغوی مطلب څه دی ته هغوی ته ووایه چې آیا زه له تاسې څخه څه غواړم یا د خپلې ګټې لپاره له تاسې څخه څه غواړم .یا زما د خبرو پرخلاف له تاسې سره کوم دلیل شته . څرګنده ده چې داسې خبره نه ده .په دې سبب په خپل بشپړخپلواک طبیعت سره خپل کار تینګ کړه .له خپلو ملګرو سره په نهایت صبر د دې حالاتو مقابله کوه .حالات به په خپل وخت سره بدلېږي).

دغه وینا خو یوه بېلګه ده په دې توګه نورې ډېرې ویناوې را نازلېدلې چې په ښکاره ډول پکې ښودلی شوي وو چې د حق بلونکی نه لېونی دی نه کاهن .نه شاعر دی نه کوډګر؛ د کاهنانو، شاعرانو او کوډګرو ځانګړنې مخ ته کښېږدئ او وګورئ چې د حق د داعي په باب څه راز خبرې شوې دي .هغه کلام چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یې وړاندې کوي اوهغه اخلاق چې د هغه له هرعمل څخه څرګندېږي او ستاسې په منځ کې یې ژوند ژواك هم څرګند دی؛ ښه نو! د شاعرانو، کاهنانو او کوډګرو له خبرو سره د هغه څه نسبت !

بلنې ته د خلکو پاملرنه:

د مکې اوسېدونکو چې د ډول ډول غلطو خبرو د مشهورولو او د بلنې لورته د خلکو د مخنیوي لپاره څومره کوښښونه وکړل سرچپه هومره زیات خلک دې ته لېوال شول چې په خپله دغه صاحب (محمد صلی الله علیه وسلم) وګوري چې څه وایي؟ کله چې به عرب له نورو سیمو څخه د حج په وخت او یا نورو وختونو کې مکې ته راتلل له هغوی څخه به چې څومره کسان په پټه د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خدمت ته حاضرېدلای شول له راتلو سره سم به یې چې د هغه ځلاندو کریمانه اخلاقو ته وکتل اوالهی آیتونه به یې واورېدل، نو د زړه دنیا به یې بدله شوه او ډېرژر به خپلوسیمو ته ولاړل او د اسلامي بلنې په خپرولو به یې پیل وکړ.

کله چې به دغه خبرې په نورو ښارونو کې خپرېدلې له لرې لرې سیمو څخه به خلک یوازې دهغه د حال د څرګندونې لپاره به راتلل .په دې ډول واقعاتو کې د

حضرت ابوذر رضی الله عنه واقعه یوه ښه بېلګه ده .د غفار قبیله د هغې لارې پرسرمېشته وه چې قریش به پرې د شام د سوداګرۍ لپاره ورتلل، کله چې دلته هغه خبر راورسېد نو د حضرت ابوذر رضی الله عنه په زړه کې هم د لېدنې کتنې شوق او ولوله پیدا شوه لومړی یې خپل ورور (انیس) مکې ته ولېږه چې ورشه وګوره هغه شخص چې د نبوت دعوه لري د هغه تعلیم په څه شي کې دی ؟ انیس مکې ته ورغی، د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په باره کې یې معلومات ترلاسه کړ، کله چې بېرته راغی نوخپل وروړته یې وویل چې :
(هغه پوره د نېکو اخلاقو څښتن دی . د ښو اخلاقو ښوونه کوي او د یوه خدای جل جلاله لوري ته خلک رابولي هغه چې څه وایي له شاعرۍ سره بېخي توپيرلري .)

په دې لنډو خبرو د ابوذر رضی الله عنه د زړه تسل ونه شو په خپله د سفرلپاره چمتوشو .کله چې مکې ته ورسېد د وېرې له کبله یې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د نامه پوښتنه قدرې هم ونه شوای کولای .په حرم کې یې حضرت علي رضی الله عنه سره وکتل تردرې ورځو پورې همالته مېلمه پاتې شو بیایې جرئت وکړ او د خپل سفرغرض یې ورته بیان کړ په دې توګه یې د حضرت علي رضی الله عنه له خدمت څخه فیض وموند، وروسته له دې حضرت ابوذر رضی الله عنه همالته اسلام ومانه او حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ورته دا لارښوونه وکړه چې اوس نو بېرته خپلې قبیلې ته لاړ شه .خو د خالص توحید کومه نوې اوتازه اغېزه چې دده زړه ته راپرېوتې وه، ټول مصلحتونه او وېرې یې هم له زړه څخه لرې شوې وې او له راتلو سره سم یې په حرم کې چیغه کړه:

"أَشْهَدُ أَنّ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا الله و أَشْهَدُ أَنّ محمداً رَسُولُ الله"

د دې خبرې په اورېدو سره له څلورو خواو نه خلکو راوځغاستل اوهغه یې تر وهلو لا ندې ونیو خو خیر راپیښ شو چې په همدې وخت کې حضرت عباس رضی الله عنه راغی او دې خلکوته یې وویل چې دی د غفار د قبیلې سړی دی او ستاسې تجارتي لار د همدې قبیلې ترڅنګ تېره شوې ده که هغه ستاسې پرلار باندې بندېز ولګوي نو تاسې به څه وکوئ؟ خلکو چې دا خبره واورېدله نوهغه یې خوشې کړ.

حضرت ابوذر رضی الله عنه چې څنګه خپلې قبېلې ته ورسېد، لاړ او خلکوته به يې د اسلام بلنه ورکوله .نژدې نيمه قبيله يې په همدې وخت کې مسلمانه شوه .د غفار د قبيلې ترڅنګ داسلم قبيله پرته وه، د هغې له اثره دې هم اسلامي بلنه ومنله لنډه دا چې پرله پسې اسلامي بلنه پيل شوه. دا خبره مخالفينوته د سخت ځوراوکړاو لامل ګرځېدلې وه ځکه نو يوشمېرخلکو د اړتيا له کبله ابوطالب ته شکايت وړاندې کړ. په دې وفد (خلکو) کې د قريشو ټولو مشراکانو ګډون کړی ؤ .دوی ابوطالب ته وويل چې : ستا وراره زموږ د خدايانو غندنه کوي .زموږ پلرونه او نيکونه بېلارې بولي او موږ ټولو ته بې لارې او ناپوه وايي نوله دې کبله يا خوته له دې منځه ووځه .بيا به موږ د هغه وروستی چاره کوو او يا دا چې ته هغه پوه کړه. ابوطالب چې فکر وکړ پوه شو چې وضعه ډېره حساسه ده او په يوازې توګه به ترڅوپورې د ټولو قريشو مقابله کوم، نو حضرت محمد صلی الله عليه وسلم ته يې وويل : (ګرانه وراره ! پرماباندې دومره بارمه ږده چې زه يې اوچتولی نه شم کله چې حضرت محمد صلی الله عليه وسلم ولېدل چې د ابوطالب پښې هم ښويېږي نو په پوره ډاډينه يې هغه ته وويل : (په خدای سوګند دی که داخلک زما په يوه لاس کې لمر او په بل لاس کې سپوږمۍ کښېږدي بيا به هم له خپلې دندې نه راونه ګرځم،خدای جل جلاله به زما داکار سرته رسوي يابه زه په خپله پردې کار باندې قربان شم) کله چې ابوطالب د هغه داپخه اراده اوهمتناکه پرېکړه واورېدله نو ده هم دهمت ملاوتړله اوهغه ته يې وويل : (ځه ! هېڅوک ستاوېښته ته هم کاږه نشي کتلای).

د مخالفينو له خوا سوغاتونه وړاندې کول :

کله چې قريش له دې اړخه هم ناهيلي شول نو د وروستۍ چارې لپاره يې دا پرېکړه وکړه که چېرې دغه نهضت په سختۍ سره له منځه نه وړل کېږي په نرمۍ دې له منځه يووړل شي .له دې کبله يې عتبه بن ربيعه حضرت محمد صلی الله عليه وسلم ته ولېږه، هغه چې هلته ورغی، نو دايې وويل :

(محمده! اخر راته ووايه، ته څه غواړې؟ آيا د مکې واکمني غواړې؟ په کومه

لويه کورنۍ کې واده کول غواړې؟ ډېره شتمني غواړې؟ موږ داټول تاته برابرولای شو ته نوولې داسې کارونه کوې، موږ په دې خوښ يو چې په راتلونکې کې مکه ستا تروا کمنۍ لاندې شي او يا نور هر څه چې غواړې هغه به وشي، خو ته له خپلې دغې بلنې نه لاس واخله).

ببوزلو مخالفينو همدومره فکر کولای شو .د هغوی ذهن ته داخبره نه رالوېده چې يو نهضت چلېږي يا يو دعوت راولاړېږي د هغه ترشادې مادي غرض نه وي .هغوی دا فکرهم نه شوای کولای چې يوکار به د خدای د خوشحالۍ او يوازې د هغه د اطاعت لپاره هم کېږي .هغوی خو يوازې په همدې پوهېدل چې سر او مال ښندل د حکومت او شتمنۍ لپاره وي هغوی په دې نه پوهېدل چې د اخرت او تلپاتې (دايمي) ژوند د برې لپاره هم خلک دا پيرل او پلورل کوي. په دې تو گه عتبه بن ربيعه پوره باوري شو چې غوښتنه به يې اورومرو منل شوې وي، خوحضرت محمد صلى الله عليه وسلم د هغه په ځواب کې د پاک قرآن ځوداسې آياتونه تلاوت کړل چې په هغو کې يې توحيد ته د بلنې او د خپل رسالت څرگندونه کړې وه .

عتبه چې دا خبرې واورېدلې بېرته راغی او دومره اغېزه يې پرې کړې وه چې څنگه يې د قريشو سردارانو ته خپل ريوټ وړاندې کړ نو ويې ويل : (محمد چې څه وايي هغه شاعري نه ده، نورڅه دي، زما رايه داده چې تاسې هغه پرخپل حال پرېږدئ که بريالی شو نو پرټولو عربو به غالب شي او ستاسې عزت به هم پکې وي او که غالب نه شو نو عرب به يې په خپله له منځه يوسي) . خو قريشو دغه رايه ونه منله .

اوس نو دوی ته يوازې يوه لاره پاتې وه چې هر باطل يې په دې پړاو کې د حق پرخلاف غوره کوي يعنې په پوره تشدد او زور سره د حق آواز د چوپولو کوښښ. په دې وخت کې قريشودا پرېکړه وکړه چې پرمسلمانانو باندې دې دومره سختې راشي چې هغوی په تنگ او د خپلې فيصلې ماتولو ته اړشي. په دې ډول به چې چېرته هم دوی ته موقع په لاس ورغله نو مسلمانان به يې ځورول او اذيت به يې ورکاوه .

درېيمه دوره:

ابتلاء او ازمېښت

تر دې وخته چې اسلامي بلنې کوم کار کړی ؤ پايله يې په دريوو صورتونو کې ځرګنده شوه :

1. يوشمېر نېکو او غوره کسانو دغه بلنه ومنله، يوه ډله يې جوړه کړه او په هر قيمت د نهضت د پرمختګ لپاره چمتوشول .

2. ګڼ شمېرخلک د خپلې ناپوهۍ، خپل سرۍ يا د خپل پلارنيکه دتتې ګروهې په وجه د دغه نهضت مخالفت ته چمتوشول .

3. دغه نوې بلنه د مکې او قريشو له حدودو نه ووتله اونسبتاً پراخې حلقې پورې ورسېدله .

په دې اساس د دغه نوي نهضت او زاړه جاهليت ترمنځ يو سخت کشمکش پيل شو. کومو خلکو چې غوښتل په خپل زاړه دين پورې دې ترلي وي هغوی په پوره قوت سره د اسلامي تحريک د له منځه وړلو لپاره ملا وتړله او پراسلام منونکو باندې يې خورا ډېر وحشيانه ظلم او زورزياتی پيل کړ او په هر راز تضعيفولويې رضا شول، نو په همدې اساس دا هغه دوره ده چې په دې کې د قريشو د ظلمونو خورا زياتې عبرتناکې پېښې زموږ مخې ته راځي.

د عربو په تود او ګرم ټاټوبي کې د سختې ګرمۍ او ټکنده غرمې په وخت کې مسلمانان په سره شګه اوږده غځول پرتېر باندې يې درنې درنې ډبرې ايښودل او بيا فشار ورکول، په سره اوسپنه داغل او په اوبو کې غوټه کول، په ډېرې بې رحمۍ سره

وهل ټکول، لنډه دا چې دا او داسې نور مظالم وو چې پرمسلمانانو باندې به ترسره کېدل. په دې دوره کې د مسلمانانو لپاره ژوندون له ستونزوډک ؤ، مګر په تاریخ کې چې د کومو مظلومانو د کیسو یوڅه برخې رانقل شوې دي یو څو بېلګې یې په لا ندې ډول دي :

حضرت خباب رضی الله عنه د ام النمار مریی ؤ. تر دغه وخته پورې نژدې شپږو اوو تنو اسلام راوړی ؤ چې دی هم په اسلام مشرف شو او په دغه (جرم!) د قریشو د مظالمو نښه وګرځېد. یوه ورځ قریشو پرڅمکه باندې سکروټې ښې تازه کړې وې او دی یې له پاسه پرې څملاوه او یوه تن یې پرټټرباندې پښه کېښوده او ټینګ یې ونیو چې په اړخ وانه وړي ترهغې چې سکروټې یې ترشالا ندې سړې شوې حضرت خباب رضی الله عنه ډېره موده وروسته د خپلې سوزېدلې شا سپین (پیس په شان) داغونه ښکاره کړي وو.

حضرت بلال رضی الله عنه د امیه بن خلف مریی ؤ. پوره د غرمې وخت ؤ چې هغه یې پرسره شګه څملاوه، ټټر باندې یې درنه ډبره کېښودله او ورته یې وویل : له اسلام نه انکار وکړه که نه په همدې کړاو او سختۍ کې به مړشې خو د درد په همدې سخت حالت کې هم د هغه له خولې څخه د(خدای یودی) (خدای یودی) آواز راواته، بادار به یې په غاړه کې پړی وتاړه هلکانوته به یې په لاس ورکړ او د ښار یوې خوا بلې خواته به یې راښکوده .

حضرت عمار رضی الله عنه د یمن اوسېدونکی او د هغو همتناکو خلکو له ډلې څخه ؤ چې په همغه لومړي سرکې مسلمان شوي وو. کله چې ده اسلام راوړ نو قریشو به پرسوزنده ځمکه څملاوه او دومره به یې وواهه چې بې هوښه به شو .

حضرت لبنیه رضی الله عنها یوه وینځه وه، حضرت عمر رضی الله عنه له اسلام راوړلو نه د مخه هغه دومره ووهله تردې چې د ستړیا له کبله به په خپله کښېناست خو د الله دې بنده (لبنیې رضي الله عنه) به همدا ویل چې : که ته اسلام رانه وړې نوخدای جل جلاله به له تانه دغه کسات واخلي .

حضرت زنیره رضي الله عنها هم د حضرت عمر رضي الله عنه د کاله وینځه وه

.یوه ورځ ابوجهل دومره ووهله چې سترګې یې ړندې شوې .لنډه دا چې په نرینه و اوښځو کې ډېر داسې بې چاره او اړ مسلمانان وو چې هغوی ته به یې ډول ډول تعذیبونه ورکول خو له دې ټولو مظالموسره سره یو مسلمان هم اسلام پرېښودلو ته چمتونه شو.

کله به چې پردغو بېوزلو او بې ګناه مسلمانانو باندې ظلمونه کېدل نو خامخا به خلک ورته متوجه کېدل او په زړه کې به دې سوچ کولو ته مجبورېدل چې اخر دا نو څه راز غوښتنه ده چې دا خلک له دومره مصیبتونو سره سره بیاهم له اسلام سره د پیوستون لپاره چمتوکېږي، ټول په دې پوهېدل چې دا خلک د خپلو اخلاقو، معاملو او نورو انساني اړیکو په اتبار ترټولو غوره انسانان دي او د دوی ګناه پرته له دې بل څه نه ده چې وایي موږله الله جل جلاله پرته بل څوک خپل رب (بادار، مالک، معبود) نه نیسو، اطاعت او بندګي به یوازې دهغه کوو[1]

د دې مظلومو مسلمانانو د دغه ټینګار په وجه به ګڼ شمېرخلک له یوې سترې پوښتنې سر ه مخامخېدل او خامخا به یې په زړونو کې یو ډول نرمي پیداکېدله او له نژدې څخه به د دغه نوي نهضت لېدنې او منلو ته هڅېدل .د حق د څښتنانو مظلومیت د تل لپاره د حق د بریالیتوب پوړدی په دې توګه که له یوې خوا پر دوی

١- ما چې ولیدل نن سبا مونږ ته داخبره ډېره معمولي ده او مونږ تعجب کوو چې هغوی ولي پر دومره خبره باندې دومره حوریدل . خبره داده چې مونږ سره خونه د رب د لفظ مفهوم شته او نه دعبادت پوره حدود په مکې دور خو هغه خلک پـه دې پوهیدل چـې د دوی په ژبه کې د رب او عبادت د الفاظو پراختیاوې کوم دي؛ پـه دې توګـه چـې کلـه بـه هغـوی ویـل چـې زما رب اللـه دی نـو ویـونکی او اورېدونکی دواړه په دې پوهېدل چې له دې خبرې څخه یې مطلب دادی چې :

1- له الله نه پرته بل پالونکی نـه شـته . څنګـه چـې داسـې ده نـو انسـان تـه پکـار دي چـې دهمغـه شکرګوزار وي له همغه څخه د دعا غوښتنه سمه ده او په مینې او ګروهې سره دهغه پـه وړانـدې سراېښودل پکاردي . له هغه څخه پرته بل څوک د لمانځنې وړ(مستحق) نه دی اونه کېدای شي.

2- له الله نه پرته بل مالک او بـادار نـه شـته، نـو انسـان بایـد دهغـه بنـده او مریـی وي. دهغـه پـه وړانـدې خـو نـه خپـل ځـان واکـوال وګڼـي اونـه بـل څـوک . پرتـه لـه هغـه د بـل چـا مریيتـوب او محکومیت سم نه دی.

له الله نه پرته بل حاکم او واکوال نه شته له دې کبله یوازې دهغه اطاعت او حکم منـل پکـاردي. انسـان خونه په خپله حاکم کېږي او نه له خدای څنې پرته د بل چا واکمنې ته غاړه ږدي .

دا هغه اعلان ؤ چې له یوې خوا د هغو ټولو معبود انو خدایي چـې لـه پـلار نیکـه څخـه یـې د هغـوی عبادت کاوه، پای ته ورسوله او له بلې خوا د هـر ډول سرداری او حکومـت پرضـد آزادانـه اعـلان و. پـه دې اساس هیڅ یو مذهبي لارښوداو د قبایلو سردار د دغه اعلان سهلو ته په هېڅ ډول چمتونه ؤ.

باندې ظلمونه کېدل خو له بلې خوا اسلامي تحریک پرله پسې پیاوړی کېده .په مکه کې داسې یوه کورنۍ او کور پاتې نه ؤ چې له هغوی څخه یو نه یو اسلام منلی نه وي. په همدې سبب د اسلام دښمنان لا نور هم د خپګان او قهر ښکار شوي وو. دوی لیدل چې خپل ورونه، وربرونه، خویندې، اوښي ، زومان او زامن یې له یوې مخې اسلامي بلنه قبلوي او یوازې داسلام لپاره خپل هرڅه پرېږدي او په دې لړ کې له هغوی سره د اړیکو شلولو ته هم چمتوکېږي .

د هغوی لپاره دغه سخت ټپ د زغم او سهلو وړ نه ؤ.بیا ډېر ښه دا چې کوم خلک په دې نوي نهضت کې شاملېدل هغه داسې خلک وو چې په خپله ټولنه کې تر هر چا غوره خلک ګڼل کېدل .د هغوی عقل او فکر، اخلاق او انساني ټولې ښېګڼې هر چاته ښکاره وې .کله چې دغسې خلکو اسلام ومانه نوله خپلو ټولو ګټو څخه د تېرېدو لپاره هم چمتوشول .په هر صورت هر سړی مجبور ؤ چې په دې اړه فکر وکړي چې اخر په دغه نهضت او بلونکي کې څرنګه راښکون دی چې په دې شمېره خلک سرښندنې او قربانۍ ته چمتو کوي .بیا دا هم خلکو ولیدل چې د اسلام په دایره کې له داخلېدلو نه راوروسته دا خلک لا نور هم رښتیني، اخلاقي، صادق او په معامله کې ترې لاډېر ښه او سپېڅلي انسانان جوړېږي. دا ټولې داسې خبرې وې چې هرلیدونکی مجبورېده چې که هغه اسلامي بلنه مني او یایې نه مني خو په خپل زړه کې د دغې بلنې د غوره والي له احساس څخه هسې نه پاتې کېده.

د نبوت په پنځم کال حبشې ته هجرت:

په دې وخت کې کابو د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د نبوت پنځم کال ؤ. کله چې ده دا اندازه ولګوله چې اوس نو د قریشو د ظلمونو د پای ته رسېدو پته نه لګېږي. که څه هم ډېر داسې مسلمانان هم شته چې د هیڅ یوې سختۍ په مقابل کې له اسلام نه مخ نه اړوي، خو په هر حال د دغو مصیبتونو د زغملو او سهلو ځواک ترې ځي او د اسلامي فرایضو د په ځای کولو امکان هم له منځه ځي، نو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دا پرېکړه وکړه چې یوشمېر مسلمانان دې حبشې ته

هجرت وکړي. حبشه د افریقې په ختیځه غاړه یو هېواد ؤ چې پاچا یې نېک نیتی او انصاف منونکی عیسوي ؤ. له دې هجرت څخه یو مقصد دا ؤ چې یو شمېر مسلمانان د قریشو له ظلم او زور نه لږترلږه ترڅو پورې چې حالات سمون مومي، وژغورل شي .یوه بله لویه ګټه یې داهم وه چې اسلامي بلنې د دغو سربښندونکو په ذریعه ترلرې لرې سیمو پورې هم د رسېدلو موقع پیداکړه .په دې توګه لومړی ځل یوولس تنه نرینه اوڅلور ښځې د دې هجرت لپاره چمتوشوې. دغو کسانو په پنځم نبوي کال د رجب میاشت کې سفر وکړ. دالله جل جلاله کړه وو چې څنګه دغه خلک بندر ته ورغلل نو دوه تجارتي بېړۍ د بېرته تلو لپاره چمتووې او دوی یې په خورا کمه کرایه بوتلل .کله چې قریش خبرشول په دغو خلکو پسې ورغلل خو د خدای په فضل د دغوخلکو بېړۍ خوځېدلې وه .

په حبشه کې دغه مسلمانان په امن او امان کې اوسېدل خوکله چې دا خبر قریشو ته ورسېد، سخت په غوسه شول بالاخره یې دا پرېکړه وکړه چې یو شمېرخلک دې د حبشې پاچا (عربونجاشي باله) ته ورشي چې دا خلک زموږ مجرمین دي او هغوی یې له خپل هېواد نه وشړي او زموږ خلك یې بېرته له ځانه سره راولي.عبدالله بن ربیعه او عمر بن العاص د دې کارلپاره وټاکل شول .په پوره برم او اوکوب دغه خلک حبشې ته ولېږل شول .کله چې هلته ورسېدل لومړی یې د حبشې له پادریانو(عیسوي ملایانو) سره وکتل او دایې ورته وویل چې هغوی نوی مذهب راوېستلی دی، او ستاسې هېواد ته درتښتېدلي دي .تاسې هغوی له خپل هېواد څخه وباسئ .موږ غواړو چې ستاسې پاچا ته دغه غوښتنه وړاندې کړو چې هغه مجرمین بېرته موږته وسپاري نو تاسې صاحبان هم په دربار کې زموږ سپارښتنه وکړئ .

مسلمانان د نجاشي په دربار کې :

کله چې د مکې د خلکو غوښتنه نجاشي ته وړاندې شوه نو هغه مسلمانان راوغوښتل او پوښتنه یې ځنې وکړه : (دا تاسې څه ډول نوی مذهب راپیداکړی دی؟) مسلمانانو د خبرواترو لپاره حضرت جعفر بن ابي طالب رضی الله عنه (د حضرت

علی رضی الله عنه ورور) وټاکه .ده چې کومه وینا په دې دربار کې وکړه د تاریخ په کتابونو کې محفوظه ده؛ لنډیزیې دادی :

"ای پاچا! موږ یو وخت د جهالت او ګمراهۍ په تورتم کې ټکرې خوړلې ، یو خدای موهېرکړی ؤ او په سلګونو بتانو ته مو عبادت کاوه، حرام موخوړل، زنا، لوټماري، غلا او یو پربل باندې ظلم کول مو د شپې او ورځې کار ؤ .او زموږ هر یوه ځواکمن به د کمزوري پروژلو باندې ویاړ کاوه، لنډه دا چې زموږ ژوند له درندګانو او ځناورانو هم بتر ؤ. د الله جل جلاله رحمت ولېدل چې زموږ پرحال باندې یې لورېینه وکړه په موږ کې یې یو داسې شخص راپیداکړ چې هغه دالله جل جلاله استازی شو .موږ د هغه له نسب نه خبر یو هغه پوره رښتینی ، امین او سپېڅلی دی، دوستان او دښمنان ټول د هغه په نېکۍ او شرافت قایل دي .

موږ یې اسلام ته راوبللو او دایې راوښودل چې د ډبرو او تېږو عبادت پرېږدئ. یوازې یو ه الله جل جلاله (واکوال اومالک) ته غاړه کښېږدئ او د هغه بندګي غوره کړئ. رښتیا وواییئ، له وژنې (قتل) اولوټمارۍ نه لاس واخلئ ، د یتیمانو مالونه مه خورئ .له ګاونډیانو سره مرسته وکړئ، له زناکارۍ او نورو پلیتوکارونو نه ډډه وکړئ، لمنځونه وکړئ، روژې ونیسئ. د خدای په لاره کې خپل مالونه وپلورئ. له بېوزلو او غریبانو سره مرسته وکړئ؛ موږ پرهغه صلی الله علیه وسلم باندې ایمان راووړ.شرک او بت پرستي مو پرېښودله او ټولو بدوکارونو نه مو توبه وکړه .په دې سبب زموږ قوم زموږ دښمن شو .او دې ته مو اړباسي چې هغه دین ته بیا وروګرځو نو په همدې غرض دغه خلک زموږ په بېرته ستنیدو ټینګارکوي ".

نجاشي وویل : ښه! " دالله هغه کلام چې ستاسې پرپیغمبر باندې نازل شوی دی د هغه یوه برخه ولولئ چې وایې ورو." حضرت جعفر رضی الله عنه د مریم سورت یوڅو آیتونه ولوستل .پرنجاشي باندې یې پوره اغېزه وښندله او له سترګویې اوښکې وبهېدې او دایې وویل : "په خدای سوګند دی چې دا کلام او انجیل دواړه د یوې ډیوې وړانګې دي. له همدې وینا سره یې قریشو ته په ډاګه وویل چې دا مسلمانان به هېڅکله تاسې ته بېرته نه درسپارل کېږي ".

د نجاشي اسلام :

دویمه ورځ قریشو یوه بله دسیسه جوړه کړه دربارته لاړل نجاشي ته یې وویل چې ته خو له دغو څو تنو مسلمانانو نه پوښتنه وکړه چې د حضرت عیسی علیه السلام په باب څه ګروهه لري .دا خلک خو په دې پوهېدل چې مسلمانان خو دعیسویانو د ګروهې پرخلاف حضرت عیسی علیه السلام د خدای د زوی پرځای د مریم زوی بولي، څنګه چې دغه خبره نجاشي ته وړاندې شي نو ضرور به له مسلمانانونه مخ واړوي؛ خو نجاشي بیا مسلمانان خپل دربار ته وغوښتل کله چې مسلمانان له یوې دغسې وضعې سره مخامخ شول، لومړی خوهغوی هم زړه نازړه شول مګر حضرت جعفر رضی الله عنه وویل : "هرڅه چې کېږي موږ باید رښتیا ووایو " په دې ډول حضرت جعفر رضی الله عنه د دربار د ټولو حاضرینو په وړاندې په ښکاره اعلان کړل چې : " زموږ پیغمبر موږ ته راښودلي دي چې حضرت عیسی علیه السلام د خدای بنده او پیغمبر ؤ"د دې خبرې له اورېدلو سره سم نجاشي له ځمکې نه یو خلی را اوچت کړ او ویې ویل : "قسم په خدای دی څه چې تا وویل عیسی علیه السلام د دې خلي په اندازه تردې زیات نه ؤ." په دې توګه د قریشو دغه دسیسه هم شنډه شوه .نجاشي حضرت جعفر رضی الله عنه او د هغه ملګرو ته له عزت سره په خپل هېواد کې د استوګنې اجازه ورکړه او د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم نبوت یې ومانه او اسلام یې قبول کړ. د دغه نجاشي نوم اصحمه ؤ. کله چې وفات شو نو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د هغه په غیاب کې د هغه د جنازې لمونځ اداء کړ.ورو ورو نژدې (83) تنه مسلمانان حبشې ته مهاجرشول .

د حضرت حمزه رضی الله عنه ایمان :

له یوې خوا په مکه کې د قریشو ظلمونه وو له بلې خوا د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه د ملګرو د صبر او ټینګارڅرګندونه، د دغه اخ وډب په دوران کې به د مکې ترټولو غوره انسانان راوهڅېدل او د اسلام په دایره کې به داخل شول. حضرت حمزه د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم تره ؤ تر دې وخته پورې

لامسلمان شوی نه ؤ. مخالفین به چې په څه ډول بېرحمۍ له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سره مخامخېدل خپلو خویې لاڅه چې پردیو هم په دې حال نه شولېدلای .

یوه ورځ ابوجهل د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په مقابل کې له ډېرناوړه سلوک نه کار واخیست په دې وخت کې حضرت حمزه رضی الله عنه ښکارته تللی ؤ .کله چې بېرته راغی نو یوې وینځې دغه ټوله واقعه هغه ته بیان کړه .حضرت حمزه رضی الله عنه له ډېرې غوسې بې طاقته شو.غیشی او لینده یې ترلاسه کړل او حرم ته ورغی او د غوسې په حالت کې یې ابو جهل ته بدورد وویل او دایې ورته وویل چې : "دا دی زه مسلمان شوی یم !"

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په پلوی خویې په غوسه کې دا وینا وکړه مگر د زړه له کومې د پلارنیکه دین پرېښودلو ته لا تراوسه پورې چمتوشوی نه ؤ، لنډه دا چې د حق غږ پرې غالب شو او اسلام یې ومانه. دا د نبوت د شپږم کال پېښه وه .له حضرت حمزه نه څوورځې وروسته حضرت عمر رضی الله عنه هم اسلام ومانه چې د اسلامي بلنې په تاریخ کې دا پېښه هم ډېره مهمه ده .

د نبوت په شپږم کال د حضرت عمر رضی الله عنه اسلام راوړل :

حضرت عمر رضی الله عنه تراسلام منلو د مخه د هغو خلکو له ډلې څخه ؤ چې د اسلام سرسخت مخالف ؤ. له یوې خوا د قریشو مشرانو د اسلام د داعي او اسلامي بلنې پرخلاف له ډېرشدت نه کار اخیسته له بلې خوا د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم حال دا ؤ چې د هغوی د لارښوونې او هدایت لپاره یې په زړه کې د زیاتې مینې ولوله او جذبه موجوده وه. ابوجهل او عمر دواړه د هغه خورا سرسخت دښمنان وو خو څنگه چې پردوی باندې د بلنې او تبلیغ ټولو هلوځلو اغېزه او تأثیر ونه کړ نو د عالم رحمت یوځل خدای تعالی ته دا دعا وکړه چې : "ای خدایه! په ابوجهل او عمرکې چې هر یو تاته نژدې او زیات محبوب وي هغه ته د اسلام ویاړ وروبخښې ."
له دې دعا نه یوڅو ورځې وروسته حضرت عمر رضی الله عنه ته د اسلام منلو توفیق

ورپه برخه شو .

حضرت عمر رضی الله عنه په خپله وايي چې : " يوه شپه د حضرت پيغمبر عليه السلام د ځورولو په خيال له کوره را ووتلم، هغه مسجد حرام ته روان ؤ ځنګه چې ننه مسجد ته وردننه شو او لمونځ يې پيل کړ، زه د هغه د قرائت د اورېدلو لپاره ودرېدلم هغه الحاقه سورت ولوست .زه د دې کلام په اورېدو سر ه هک پک پاتې وم د کلام نظم او انداز خورا زيات زړه راښکونکی معلومېده زما زړه ته دا خيال راغی : قسم په خدای چې دی شاعر دی .زه لا په همدې خيال کې وم چې هغه دا آيت ولوست :

{إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ (40) وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ (41)} [الحاقة : 40 ، 41] بېشکه دا (قرآن) خامخا د مکرم او عزتمن رسول کلام دی او دا د کوم شاعر کلام نه دی مګر له تاسې نه لږ ايمان راوړئ .

چې ځنګه مې دا واورېدل نو ژرترژره مې په زړه کې دا راوګرځېدل چې او هو! دا خو زما د زړه پرخبرو باندې پوه شو. دی کاهن دی تردې وروسته يې دا أيت ولوست :

{وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ (42) تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ (43)} [الحاقة : 42 ، 43]"دا د کاهن کلام هم نه دی .تاسې خورا لږ پند اخلئ دا خو د جهانونو د پالونکي له خوا نازل شوی دی "

حضرت محمد صلی الله عليه وسلم دغه سورت ترپايه ولوست او ما دا احساس کړه چې اسلام زما زړه ته راننوځي.

داسې معلومېږي چې حضرت عمر رضي الله عنه تجربه کار او د پخې ارادې څښتن ؤ. په دې وخت کې پوره او بشپړ بدلون پکې رانغی او خپله لاره يې ونيوله آن تردې چې يوه ورځ يې د دښمنۍ له تاوه توره راواخيسته او په دې اراده له کوره راووت چې همدا اوس (نعوذ بالله) د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم کار ختموم نابېره په لاره کې نعيم بن عبدالله رضی الله عنه سره مخامخ شو .هغه ترې پوښتنه وکړه چې : "ولې ! چېرې ځې ؟ ده وويل دا دی اوس د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د له منځه وړلو لپاره ورځم " هغه وويل :لو مړی ته د خپل کورخبر واخله .ستا

خپلې خور او اوښي اسلام راوړی دی. چې څنګه یې داخبره وا ورېدله په بیړه بېرته راستون شو او نیغ په نیغه خپلې خورکره ورغی .هغې د قرآن تلاوت کاوه کله چې یې حضرت عمر رضی الله عنه ولید،غلې شوه او د قرآن توکي (اجزاء) یې یوې خواته کړل .خو دوی چې څه لوستل حضرت عمر رضی الله عنه اورېدلي وو. له دوی نه یې پوښتنه وکړه چې څه مولوستل؟ او دایې وویل چې تاسې دواړه د خپل پلارنیکه له دین نه ګرځېدلي یئ؟ او خپل اوښی یې تروهلو لاندې ونیو کله چې خوریې د خلاصون لپاره ورغله نو هغې ته یې هم ګوزار ورکړ تر هغې پورې چې دواړه په وینو کې لت پت شول خو په همغه وخت کې هم هغوی دواړو په ډاګه او ښکاره وویل چې موږ اسلام منلی دی او اوس ستاسې ظلمونه موږ له دې لارې څخه نشي اړولای. د دوی دغه پخه اراده چې حضرت عمر رضی الله عنه ولیدله نو یوڅه اغېزه یې پرې وکړه او ویې ویل : ښه! هغه څه چې تاسې لوستل هغه راوړئ ماته یې هم واوروئ .دهغه خور(فاطمې رضی الله عنها) د قرآن توکي راوړل او په مخ کې یې ورته کیښودل هغه د طه سورت ؤ او ده یې په لوستلو پیل وکړ کله چې دې آیت ته ورسېد :

{إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي (14)} [طه : 14] زه خدای یم، بې له ما بل خدای نه شته نو زما بندګي وکړئ او زما په یاد لمونځونه وکړئ. د دغه آیت اغېزه وه، چې ناڅاپه یې چیغه کړه **لا اله الا الله** او نیغ په نیغه د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په لور وخوځید. دا مهال حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ارقم په کورکې استوګن ؤ. کله چې حضرت عمر رضی الله عنه د دې کور دروازې ته ورسېد توره یې په لاس وه، صحابه تلولي او زړه نازړه شول حضرت حمزه رضی الله عنه وویل : "پرېږدئ چې راشي که په ښه نیت راغلی وي خو ډېرښه که نه نو د هغه په خپله توره به د هغه سر والوزوم " حضرت عمر رضی الله عنه چې دننه قدم کېښود نو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له لمنې ونیو او ورته یې وویل : "ولې عمره په کوم نیت راغلی یې؟" حضرت عمر رضی الله عنه چې دا خبره واورېدله یو ډول وېره او رېږدېدنه پرې راغله او په پوره عاجزی سره یې وویل : "دایمان راوړلو لپاره "حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ناڅاپه دالله اکبر ناره وکړه او ټولو

صحابه و ورسره د تکبير ناره اوچته کړه .

د حضرت عمر رضی الله عنه له اسلام راوړلو نه وروسته اسلامي ټولگی پوره ځواکمن شو .تردې وخته پورې مسلمانانو خپل مذهبي فرائض په ښکاره نه شول اداء کولای .په کعبه کې په جماعت سره لمونځ کول ناممکن وو. د حضرت عمر رضي الله عنه له اسلام راوړلونه وروسته حالت بدل شو مسلمانانو په ښکاره د خپل اسلام څرگندونه وکړه .که څه هم پردوی باندې زيات شورماشور جوړشو خو په کعبه کې يې لمونځ په جماعت سره اداء کړ. په دې وخت کې د مسلمانانو ټولگی ترهغوی ډېر ځواکمن شو او نړيوالو دا وليدل چې د وروستي پيغمبرصلی الله عليه وسلم د دعا منىه تردې اندازې پورې څرگنده شوه چې له څوارلس سوه کلونو نه راپه دېخوا ترنن ورځې پورې هم تاريخ په دې خبره شاهد دی چې الله تعالی د حضرت عمر رضي الله عنه په لاسونو کوم عزت او سرلوړي اسلام ته وربخښلي ده بله بېلگه يې نشته .

د نبوت په اووم کال (په شعب ابي طالب کې) کلابند:

د قريشو مشرانو چې د اسلامي بلنې چټک پرمختگ لېده نو دوی به له رخې او حسد نه سوځېدل او هره ورځ به يې د دې نهضت د ټکولو لپاره نوي فکرونه سنجول .په دې لړ کې د هغوی يوه دسيسه دا وه چې له ټولو قبيلو سره يې تړون وکړ چې : "هېڅوک به تر هغې د بني هاشم له کورنۍ سره خپلولي نه کوي او نه به هغوی سره پېرل او پلورل کوي .نه به له هغوی سره مخامخېږي .نه به هغوی ته د خوراک څښاک څه اسباب ورکوي ترڅو چې هغوی په خپله (حضرت محمد صلی الله عليه وسلم) موږ ته په لاس نه وي راکړی .دغه تړون تر ليکلو وروسته د کعبې پر دروازې باندې وځړول شو. په دې وخت کې د بني هاشمو لپاره دوې لارې وې يا خو به حضرت محمد صلی الله عليه وسلم کفارو ته سپاري او يا به د هغوی د اقتصادي او ټولنيزو اړيکو د نشتوالي له کبله پرې څه مصيبتونه راځي نو د هغو د زغم او تحمل لپاره به چمتوکېږي .په دې توگه ابوطالب د بني هاشم له کورنۍ سره د غره په يوې درې کې چې په ميراثي ډول د بني هاشمو ټاټوبی ؤ، استوگن شو، هغو کسانو چې په

دي درې کې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سره تر دریو کلونو پورې له ستونزو نه ډک ژوند تېرکړ، زيات وختونه به يې د ونو پاڼې خوړلې لنډه دا چې خلک د لوږې له شدت نه تنګ شول ، څرمنې به يې وايشولې او هغه به يې خوړلې .کله چې به ماشومانو له لوږې نه چيغې وهلې قريشوبه اورېدلې، خو دا بېرحمه او ظالمان به پرې خوشحالېدل .که چېرې کوم وخت به د کوم يوه زړه سواندي په زړه وېره پريوتله نو په پټه به يې يوه اندازه خواړه ورولېږل .

کله چې د بني هاشمو کورنۍ پرله پسې خپل استقامت ثابت کړ نو بالاخره الله تعالی د همغو ظالمانو په زړونو کې رحم واچاوه او په خپله د هغوی له لوري د تړون ماتولو تحريك پيل شو او يو په بل پسې يې زړونه نرم شول که څه هم ابو جهل او پلويان يې د دې فکر پرضد ودرېدل خو په پايله (نتېجه) کې يې ډېر دوام ونه کړای شو .نژدې د نبوت لسم کال ؤ چې دا خلک له هغې درې نه راووتل .

د بلنې تګلار:

لکه څنګه چې د مخه ترې يادونه وشوه د مکي دورې د هڅې او هاند بيان د تاريخ او سيرت په کتابونو کې خورا لږ موندل کېږي .په دې توګه د دغې اقتصادي او ټولنيزې مقاطعې په اوږدو کې چې د بلنې او نهضت کار په څه ډول سرته رسېده او ترکومې اغېزې لاندې مرتب شوی ؤ په دې باره کې هم څه تفصيلات نه موندل کېږي .البته قرآن کريم به په پرله پسې توګه رانازلېده په دې دوره کې چې کوم سورتونه نازل شوي دي د هغو د مضامينو، هداياتو او تعليماتو له څېړنې څخه څرګندېدلای شي چې اسلامي نهضت به په هغه دور کې له څه ډول حالا تو سره مخامخېده .

د دغه سخت او اوږده اخ وډب په دوران کې چې کومې خطبې الله تعالی نازلې کړې دي هغه له ډېرو ولولونه ډکې او اغېزمنې دي په دې خطبوکې د ايمان خاوندانو ته د دوی فرائض وښودل شول او پر هغو فرايضو باندې د پابندۍ هدايت ورکړی شو .او په ډېر لوړ معيار د هغوی د شخصي کردار د غوره کولو صورتونه وروښودلی شول. د تقوی تمرين او دغې ستاينې ته د ودې لپاره له ډېر زيات انتهايي

ټېنګار نه کار واخیستل شو .د اخلاقو د لوړوالي او عاداتو د اصلاح لپاره لارښوونې وشوې .ټولنیز شعور راویښ کړای شو او د ټولنیزو اخلاقو روزنه وشوه .د حق دین د تبلیغ لارې وښودلی شوې. په سختو او ناوړوحالاتو کې پر صبر او ټېنګار کولو باندې بیا بیا سپارښتن وشو. د بري د ژمنو او د جنت د زېري په ورکولو سره د هغوی د همت ملا وتړل شوه .د دین په سخته لار کې ثابت قدمي او په لوړ همت سره د خدای په لار کې پرله پسې هلوځلو ته وهڅول شول .او په هغوی کې د فداکارۍ او سرښندنې داسې ولوله راپیداشوه چې د هر مصیبت زغملو او د هرې سختی سهلو ته چمتو شول .

له بلې خوا به یې مخالفین او د خدای له دین څخه سرغړوونکي د هغوی له بدانجام څخه وېرول. دوی ته به یې د هغو قومونو عبرتناک واقعات اورول چې له دوی څخه د مخه یې د غفلت او انکار لاره نیولې وه او په نتیجه کې یې هلاک شوي وو. دا ټول هغه واقعات وو چې په خپله عرب پرې خبر وو د دوی پاملرنه هغو ړنګ شویو کلیو او کنډرونو ته وروګرځول شوه چې هلته به یې شپې ورځې تېرولې. بیا مخامخ ورته د توحید او آخرت هغه دلیلونه په ډاګه او ښکاره وښودلی شول چې په ځمکه او آسمان کې به یې شپه او ورځ په خپلو سترګولیدل. د شرک بدۍ ورښکاره شوې. د خدای په مقابل کې د بغاوت اختیارولو له نتایجونه خبر کړی شول. له آخرت څخه د انکار په وجه چې په ژوند کې ګډوډۍ او خرابۍ پیدا کېږي پر هغو باندې واضح او ښکاره وپوهول شول. د پلار نیکه له تتې ګروهې نه چې انسانیت ته کوم زیانونه وراوړي هغه ور په ګوته شول. او دا ټولې خبرې ورته له داسې دلیلونو سره بیان کړی شوې چې د غور کولو لپاره به یې زړه ته ورپر ېوتلې. مخالفانو او منکرانو به چې کوم اعتراضونه وړاندې کول د هغو معقول ځوابونه به ورکړی شول چا چې کومې شبهې درلودلې هغه لرې کړی شوې، لنډه دا چې هغه ټولې اندېښنې ترې لرې کړی شوې چې دوی په خپله پرې اخته وو او یا یې نور پرې اخته کول.

څلورمه دوره:

د ظلمونو او مصیبتونو انتها

کله چې هغوی له شعب ابي طالب نه راووتل او د قریشو له ظلمونو څخه په امان شول نو لږې ورځې وروسته ابو طالب او حضرت خدیجه رضی الله عنها وفات شول حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دغه کال دغم کال وباله .د دغو دوو شخصیتونو تر مړینې وروسته له مسلمانانو سره د قریشو مخالفت او هغوی ته اذیت رسول پسې لا زیات شول چې دا د اسلامي نهضت لپاره تر ټولو ډېره سخته دوره وه. په دې وخت کې قریشو په ډېرې بې رحمۍ او بې باکۍ سره مسلمانانو او په خپله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته لاس وغځاوه.

له مکې څخه د باندې تبلیغ:

په مکه کې چې کوم مخور کسان وو کابو هغوی ټول بې له څنډه په اسلامي ټولګي کې داخل شول. په دې ډول د اسلام داعي صلی الله علیه وسلم له مکې نه راووت، د خدای د پیغام رسولو پرېکړه یې وکړه او له دغه پروګرام سره سم طایف ته هم لاړ، په طایف کې لوی لوی سرداران او مخور خلک اوسېدل.پیغمبر صلی الله علیه وسلم د اسلامي بلنې لپاره د هغوی ترڅنګ هم تشریف یووړ، خو څنګه چې دولت او اقتدار د حق قبلولو په لاره کې زیات نه زیات مانع ګرځي نو هلته هم همدغه معامله مخې ته ورغله، یوه سردار وویل : آیا بې له تا نه بل څوک نه ؤ چې خدای جل جلاله هغه خپل رسول ګرځولی وای. یوه بل وویل : زه خو تا سره خبرې نشم کولای، که ته رښتینی یې نو تا سره خبرې کول بې ادبې ده او که دروغجن یې (نعوذ بالله) نو د

مخامخېدلو وړ نه یې لنډه دا چې دغو (مشرانو !) پر هغه باندې ټوکې او ملنډې وهلې او یوازې دومره هم نه بلکې د ښار ډاکوان او بد معاشان به یې را پاڅول او د بازار پر مخ به یې نه یوازې پر رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې ټوکې او ملنډې وهلې بلکې هغه به یې په تیږو هم ویشته. په دې وخت کې هغه دومره ټپي شو چې له مبارک بدن څخه یې وینې بهېدلې او پښې یې ترې ډکې شوې وې، مگر ظالمانو به بیا هم په تیږو ویشته او ښکنځل به یې ورته کول آن تر دې پورې چې یوه بڼ ته یې پناوروړه.

د مخالفینو ښارته په یوازې توگه ورتلل او د تبلیغ فرض اداء کول، ځان په کړاوونو کې اخته کول او د خدای بندگانو ته دخدای پیغام رسول چې څومره همت او زړورتوب غواړي، اندازه لگول یې څه گران کارنه دی، دا پر خدای تعالی باندې بشپړایمان او پر هغه باندې دانتهایي توکل تر ټولو یو اوچت مثال دی او تر دې وروسته د راتلونکو کسانو لپاره د تقلید وړ بېلگه (اسوه) ده.

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دستور ؤ چې کله به د حج لپاره له ټول ملک نه بېلا بېلې قبېلې راتللې نو دی به د هرې قبېلې ترڅنگ ورغی او اسلامي بلنه به یې ورته ورکوله. په دې ډول به چې عربو په کوم ځای کې مېلې کولې دی به همالته ولاړ او د هغوی له غونډو څخه به یې گټه اخیسته او خلکو ته به یې اسلامي بلنه ورکوله په دغسې ډېرو وختونو کې به د قریشو سرداران په تېره بیا (ابولهب) هم ورته او په کومو غونډو کې به چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم وینا کوله نو ده به خلکو ته ویل : " گورئ !د ده خبره مه اورئ " دی له دین نه گرځېدلی دی او درواغ وایي حضرت محمد صلی الله علیه وسلم به په داسې وختونو کې د قرآن شریف هغه برخې اورولې چې د خپلې اغیزې له کبله به دغیشي په څېر په هدف ولگېدې او له اورېدلو سره سم به د اورېدونکي په زړه کې اسلام ورننووت .

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دغه تبلیغي دوره د خپلو نتایجو او اغېزو له کبله بشپړه بریالۍ دوره وه. په دې وخت کې د اسلام بلنه نه یوازې دا چې په عربو کې پردۍ ونه گڼل شوه بلکې د لرې لرې ځایونو خلکو هم دغه بلنه ومنله او د خپلې

پرېکړې له مخې د اسلامي نهضت ملګري شول او هر يوه په خپله سيمه کې د بلنې او تبليغ کار پيل کړ.

ليلة الجن:

د خدای تعالی له ګڼ شمېر مخلوقاتو څخه يو هم پيريان دي. پيريان هم د انسانانو په څېر د ارادې او اختيار مالکان او د الله جل جلاله پر را ليږل شوي هدايت باندې مکلف دي، دوی هم بايد پر توحيد، رسالت او آخرت باندې ايمان راوړي او د الله تعالی داحکامو پيروي وکړي. په دې اساس په هغوی کې هم ښه او بد خلک شته.

له لرغونې زمانې نه را په دېخوا د پيريانو د شتون په باب په خلکو کې ډول ډول خيالات موجود دي. په عربو کې هم د پيريانو په اړه ډېرې خبرې اترې وې، دهغوی عبادت به يې کاوه او له هغوی څخه به يې مرسته غوښتله، واکوالو به دهغوی د دوستۍ دعوې کولې او په دې باره کې ډول ډول افسانې مشهورې وې. لکه څنګه چې هغوی نورې زرګونه پرښتې او ښاپيريانې په خدايۍ کې شريکې ګڼلې دغسې يې پيريان هم په خدايي کې شريک ګڼل. اسلام د دغسې ټولو عقايدو اصلاح وکړه او دايې راوښوول چې پيريان هم د خدای د مخلوقات دي خو هېڅکله په خدايي کې شريک نه دي. نه هغوی په خپل اختيار چاته ګټه رسولای شي او نه زيان. پرهغوی باندې هم دخدای بندګي فرض ده. په هغوی کې هم د خدای د حکم منونکي او نه منونکي شته او د انسانانو په څېر د خپلو ښو او بدو اعمالو مکافات او مجازات مومي. پېری هم د انسان په شان د خدای جل جلاله د قدرت په وړاندې اړ او ناچار دی.

کله چې د خدای تعالی دين په خپله وروستۍ بڼه د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم په ذريعه دنيا ته رارسېده نو لکه څنګه چې د انسانانو لپاره يې پيروي ضرور وه هغسې د پيريانو لپاره هم وه. يوځل حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د عکاظ يوې او ځارې مېلې ته ورته، په لاره کې د يوې شپې لپاره د نخلې په مقام کې مېشت شو، حضرت محمد صلی الله عليه وسلم له خپلو څو تنو صحابه و سره د سبا په

لمانځه لګیاو او د قرآن کریم قرائت یې کاوه په ناڅاپه توګه د پیریانو یوټولی د هغه تر څنګ تېریده او قرآن ته یې غوږ ونیو. د دې پېښې یادونه د قرآن شریف د احقاف په سورت کې په دې ډول ده :

ای پیغمبره ! کله چې موږ تاسې ته د پیر یانو یو ټولی دروګرځاوه هغوی به قرآن ته غوږ ایښوده. کله چې هغوی حاضر شول (دې قرآن ته) نو یو له بله سره یې وویل چوپ اوسئ ! کله چې قرآن ختم شو هغوی لاړل، خپل قوم یې تنبیه کړ هغوی دا وویل : " وروڼو! موږ یو کتاب واورېد چې وروسته له موسی علیه السلام نه رانازل شوی دی. هغه کتابونه چې پخوا ترې نازل شوي دي دا د هغو تصدیق کوي. د حق په لور لارښوونه کوي او سمه لار ښیي.

د دې واقعې پوهنه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته د وحیې په ذریعه وشوه او تفصیلات یې د جن سورت کې راغلي دي.

د نبوت په لسم کال اسلام په مدینه کې:

په کوم ډول چې د اسلام غږ د عربو نورو لرې لرې سیموته رسېده په هماغه ډول مدینې ته هم ورسېد. له ډېرې لرغونې زمانې څخه یهود هم مدینې ته راغلي او مېشته شوي وو. او مدینې ته څېرمه یې خپلې وړې وړې کلا ګانې جوړې کړې وې.

اوس او خزرج دوه وروڼه وو؛ د دوی اصلي هېواد یمن ؤ مګر یو وخت له یمن نه راغلي او په مدینه کې مېشته شوي وو. د دوی له توکم (نسل) نه هلته دوې لویې کورنۍ جوړې شوې وې. چې اوس او خزرج نومېدلې. وروسته بیا دغه خلک د انصارو په لقب ونومول شول. دې خلکو په مدینې او د مدینې په شاو خوا کې خورا ډېرې کلا ګانې جوړې کړې وې. دغه خلک د عقېدې له مخې بت پرست وو خو له یهودانو سره د څېرمه والي په اساس، له رسالت، وحیې، آسمان ي کتابونو او د آخرت له ګروهو سره هم خا مخا اشنا شوي وو، څنګه چې په دوی کې دارنګه خبرې نه وې نو له دې کبله د مذهب په چاروکې هم له یهودو څخه یو څه وېرېدلي وو. او د هغوی خبروته به یې درنښت ورکاوه. دې خلکو له یهودي علماوو څخه داهم اورېدلي وو چې نړۍ ته یو

بل پیغمبر راتلونکی دی. که څوک له هغه سره ملګرتیا وکړي هغه به برى مومي او پر ټوله نړۍ به برلاسی شي. د همدې معلوماتو په اساس مدینه وال نبي علیه السلام او د هغه بلنې ته متوجه شول.

د محمد صلی الله علیه وسلم دا دستور ؤ چې د حج په وخت کې به د قبیلو مشرانو ته ورته او هغو ی به یې له اسلامي بلنې سره اشنا کول. د نبوت د لسم کال پېښه ده چې د عقبه مقام ته نژدې یې د خزرج د کورنۍ څو تنو وګړو ته اسلامي بلنه ورکړه او د قرآن څو آیته یې هغوی ته واورول. د دې کلام په اورېدلو سره د هغوی زړونه تر اغېزې لاندې راغلل او پوه شول چې اورمرو دا همغه نبي دی چې یهود د هغه په باب دا وایي چې د خدای جل جلاله یو بل نبي راتلونکی دی. دې وګړو یو بل ته سره وکتل او ویې ویل : " چېرې داسې ونه شي چې پر دغه نبي باندې ایمان راوړلو کې یهود له موږ څخه د لومړیتوب لوبه وګټي " له همدې وینا سره سم یې اسلام قبول کړ. دوی شپږ کسه وو. په دې توګه د مدینې په انصارو کې اسلام راوړل پیل شول او هغه ښار چې په راتلونکي کې د اسلام مرکز ؤ هلته د اسلام روښنایي په خپرېدو شوه .

د مخالفت سختوالی:

د هر نهضت له پرمختګ سره سره بیا هم مخالفت او اخ و ډب پر مخ ځي خو د اسلامي نهضت له راتګ سره چې د کفارو د مخالفت کوم توپان راځي په دې وخت کې د اسلامي نهضت علمبرداران له ډېرې سختې ازموینې سره مخامخېږي، څنګه چې له یوې خوا د اسلامي بلنې شهرت او پېژندنه زیاتېده نو له بلې خوا د حق پر بلونکي او د هغه پر ملګرو باندې هم ډېر سخت حالات تېرېدل. د قریشو مشرانو دا پرېکړه کړې وه چې په خپله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دومره وربړوي تر څو په خپله اړ شي او له اسلامي بلنې نه لاس واخلي. د قریشو لوی لوی مشران یې ګاونډي او تر ټولو ستر دښمن وو.دې خلکو د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په لاره کې اغزي اچول .د لمانځه په وخت کې به یې پرې خنداګانې کولې، په سجده چې به پرېووت نو لري او لړشنونه به یې په غاړه وراچول، په غاړه کې به یې څادر وتاړه

او په داسې بې رحمۍ سره به یې راښکوده چې مبارکه غاړه به یې تغمې تغمې شوه، هلکان به ورپسې ځغستل او ښکنځلې به یې ورته کولې. او چک چکې به یې پرې کولې. که چېرې په کوم ځای کې به یې وعظ کاوه نو دوی به هلته شور ماشور جوړکړ اوو یل به یې چې دا ټول درواغ دي. لنډه دا چې د ځورونې او خو اشینۍ د ډېرو زیاتو سختو کړاوونو څومره ډولونه چې لیدل کېږي هغه یې ټول پرې تېرکړل.

په دې دوره کې چې خدای تعالی پر خپل نبي باندې کومه وحیه رانازلوله په هغې کې د دغو ټولو حالاتو د زغملو لپاره د لارښوونې اسباب موجود وو، د اسلامي نهضت علمبردارانو راوښووله چې په دې وخت کې حق په ښکاره د مظلومیت ښکار کېږي دا باید تلپاتې خبره ونه ګڼله شي. په دنیوي ژوند کې دغسې لوبې شوې دي خو هسې هم د بري اصلي معیار د دنیا ژوند نه بلکې د آخرت ژوند دی او دا پرېکړه یې وکړه چې آخرت به د هغو خلکو لپاره خورا ښه او غوره وي چې د تقوی ژوند غوره کوي. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته په خطاب کې ویل شوي وو : " که څه هم موږ پوهېږو هغه څه چې دوی یې وایي هغه بشپړ تکلیف رسوونکي دي، خو په اصل کې دا خلک حق درواغ ګڼي. هغوی تا نه ، بلکې موږ درواغجن بولي او دا کومه نوې خبره نه ده .

تر دې د مخه هم له رسولانو سره دغه معامله شوې ده، مګر هغو به په دغسې حالاتو کې صبر کاوه او هر ډول مصیبتونه او کړاوونه به یې زغمل تر هغې پورې چې زموږ مرسته به هغوی ته ورسېده، ته به هم له دغسې حالاتو څخه تېرېږې " هغه صلی الله علیه وسلم به بیا بیا په دې پوهول کېده چې د حق او باطل د کشمکش لپاره د خدای جل جلاله یو ټاکلی قانون شته چې په زور سره هغه ته څوک بدلون نه شي ورکولای. د همدې قانون له مخې پکار ده چې حق پالونکي تر یوې اوږدې مودې پورې وازمویل شي. د دوی د صبر، رښتینې راکړې ورکړې، سربښندنې، وفادارۍ او د ایمان د پوخوالي امتحان واخېستل شي او دا څرګنده شي چې دوی پر توکل علی الله او ایمان بالله باندې تر کومه ځایه پورې ټینګ ولاړ دي. د دغه اخ و ډب په دوران کې په دوی کې هغه صفتونه پیدا کېږي چې په راتلونکي کې د خدای جل جلاله د دین دعلمبردارانو په

جوړښت کې مرسته کوي. کله چې دا خلک په دې ازموینه کې خپل ځان اهل ثابت کړي نو بیا به د خدای جل جلاله مرسته په خپل وخت له هغوی سره کېږي. خو تر دې پخوا یې له هېچا سره نه کوي.

د نبوت په یولسم کال دعقبه اولی بیعت:

بل کال یوولس تنه مدینه وال د محمد صلی الله علیه وسلم خدمت ته حاضر شول او بیعت یې ورسره وکړ او د دې خبرې غوښتنه یې هم وکړه چې د اسلامي تعلیم لپاره دې کوم یو له دوی سره ولېږل شي. په دې توګه حضرت عمیر رضی الله عنه د هغوی په ملګرتیا مدینې ته ولېږل شو. ده په مدینه کې کور په کور دوره وکړه او خلکو ته به یې قرآن شریف لوسته او هغوی به یې اسلام ته رابلل. په دې توګه به د ورځې یوه یا دوو تنو اسلام راووړ. ورو ورو له مدینې نه د باندې هم اسلام په خپرېدو پیل وکړ. د اوس او خزرج د قبیلې مشر حضرت سعد بن معاذ هم د حضرت مصعب په لاس اسلام راووړ، د ده اسلام راوړل ګواکې د اوس د قبیلې اسلام منل وو .

د نبوت په دولسم کال د عقبه ثاني بیعت:

په راتلونکي کال کې دوه اویا تنه د حج په وخت مکې ته راغلل او له خپلو ملګرو سره یې په پټه دعقبه په مقام کې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په لاس اسلام ومانه او په تودو سړو هر ډول حالاتو کې یې له اسلامي نهضت سره د ملګرتیا ژمنه وکړه، حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له دې خلکو څخه دولس تنه وټا کل او د هغوی نقیب (مشر) یې هم مقرر کړ. په هغوی کې نهه قبیلې د خزرج او درې قبیلې د اوس وې. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم چې له هغو ی څخه د کومو خبرو اقرار واخیست هغه دا وې :

1ـ له یوه خدایه پرته به د بل هېچا بندګي نه کوئ.

2ـ غلا به نه کوئ.

3ـ زنا به نه کوئ.

4ـ خپل اولادونه به نه وژنئ.

5ـ حضرت محمد صلی الله علیه وسلم چې پر کومو ښو خبرو (معروف) حکم کوي غاړه به ترې نه غړوئ، له بیعت نه وروسته حضرت محمد صلی الله علیه وسلم وویل : " که دغه شرطونه مو پوره کړل نو تاسې ته د جنت زیری دی که نه نو ستاسې معامله د خدای په لاس ده. که وغواړي تاسې ته بخښنه کوي او که وغواړي نو تاسې ته عذاب درکوي " .

کله چې دې خلکو بیعت کاوه نو اسعد بن زراره پاڅېده او ویې ویل (ورونو! په دې هم خبریئ چې تاسې په کومه خبره بیعت کوئ. پوه شئ دا د عربو او عجمو پر ضد د جنګ اعلان دی " ټولو وویل،هو! موږ په دې ټولو خبرو پوهېږو او بیعت کوو. همدارنګه له اهل وفد څخه هم یو شمېر خلکو له ولولو نه ډکې ویناوې وکړې او په دې وخت کې د دغو نویو مسلمانانو او حضرت محمد صلی الله علیه وسلم تر منځ دا پرېکړه وشوه: که چېرې رسول الله صلی الله علیه وسلم مدینې ته ځي، نو د مدینې خلک به د ژوند تر وروستۍ سلګۍ پورې د هغه ملګري وي. په همدې وخت کې حضرت براء رضی الله عنه وویل چې : " موږ خلک د تورو په غېږ کې لوی شوي یو " .

شپږمه برخه

معجزې او معراج

- سپوږمۍ دوه ټوټې کېدل (شق القمر)
- معراج " لوړ ختل "
- د معراج اهمیت او د راتلونکي لپاره نغوتې
- د یهودانو ګونبه کول
- د مکې د کفارو تنبیه کول
- د اسلامي ټولنې بنسټونه
- د هجرت لپاره نغوتې
- د تهجد د لمانځه اهمیت
- په دې دوره کې د دعوت ځانګړنې
- توکل پر خدای او صبر
- قرآن یوه معجزه ده
- ښکاره خبرې

● د هجرت لپاره تیاری

د دین په اصطلاح کې معجزه هغې خبرې ته وایي چې خدای جل جلاله یې د کوم پیغمبر د نبوت د دعوې د ثبوت لپاره نړیوالوته څرګندوي. د معجزې یو شرط دا هم دی چې د دودیز عادت پرخلاف وي مثلا د اور کار سوځول دي خو چې هغه سوځول و نه کړي. سمندر بهاندوي خو چې هغه تم شي. ونه په یوه ځای ټینګه ولاړه وي خو چې هغه روانه شي؛ مړی ژوندی شي یا له لرګي نه مار جوړ شي او داسې نور. څنګه چې په نړۍ کې د هر فعل اصلي لامل (علت) د خدای جل جلاله په قدرت او اراده کې دی له دې کبله کله چې یو کار تر ټاکلو اصولو لاندې په پر له پسې توګه تر سره کېږي هسې د خدای جل جلاله په قدرت هغه له عادي اصولو نه اخوا تر غیر عادي اصولو لاندې هم ترسره کیږي، خو چې کله یې خدای جل جلاله و غواړي نو بیا یې ترسره کوي.

ډېرو انبیاوو علیه السلام ته دهغوی د نبوت د اثبات لپاره معجزې ورکړی شوې دي خو په دغو معجزو سره لږ شمېر کافرانو ایمان راوړی او یقین یې پرې کړی دی او د معجزو څرګندونه یو ډول وروستی دلیل دی له دې کبله کله چې به خلکو معجزې ولېدلې نو وروسته له هغې به یې له نبي نه هم انکار وکړ، ځکه خو بیا پر هغوی د خدای جل جلاله عذاب نازل شوی دی او د نړۍ له سره ورک شوي دي. د قریشو کافرانو هم له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم نه د معجزو غوښتنه کوله. خو د هغوی دا غوښتنه ځنډېدله ځکه چې د خدای جل جلاله طریقه همداسې ده. که چېرې دا مهال د دې خلکو د غوښتنې په ځواب کې کومه واضحه معجزه ښودل شوې وای، نو بیا به د هغوی لپاره دوې لارې پاتې وای (ایمان یا هلاکت) ځکه نو د هغوی دا غوښتنه پر له پسې ځنډېدله. خو دا چې د بلنې ورکولو نژدې لس یولس کاله تېر شوي وو او د قوم د پوهونې لپاره بله کومه چاره پاتې نه وه نو ډېر ځله به د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او نورو مؤمنانو په زړونو کې دا غو ښتنه ور ګرځېدله چې کاشکې د خدای جل جلاله له لوري داسې یوه نښه راڅرګندېدلای چې په لېدو سره یې دې خلکو ایمان راوړی وای.

خو د هغوی د دې غوښتنې په ځواب کې به یې همدا ویل چې ګورئ له بې

صبرې څخه کار مه اخلئ په کوم ترتیب او کومه طریقه چې موږ د بلنې چارې پرمخ بیایو هغه د صبر په همدغسې طریقه سرته رسوو که له معجزو نه کار اخېستل کېدای نو وخته به دا کار شوی وای. که موږ و غواړو د هر یوه کافر زړه نرموو او په زور سره یې د هدایت پرلارې باندې روانوو. مگر دا زموږ طریقه نه ده. په دې توگه خو نه د انسان د آزادۍ او اختیار امتحان ترسره کېږي او نه هغه فکري او اخلاقي اوښتون (انقلاب) رامنځ ته کېږي چې د هغه پر اساس یوه بریمنه ټولنه جوړه شي. که چېرې د خلکو د بې پروایۍ او د هغوی د انکار له امله تاسې په صبر سره د حالاتو مقابله نه شئ کولای. څمکه سورې کړئ یا آسمان ته وخېژئ او یوه معجزه را ښکاره کړئ.

{وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ (35) } [الأنعام : 35] خو مطلب یې دانه دی چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته معجزه نه ده ورکړل شوې. د ده تر ټولو لویه معجزه په خپله قرآن مجید دی چې تفصیل به یې وروسته په خپل وارسره راشي. سربېره پردې له هغه مبارک څخه بې شمېره معجزې څرگندې شوې دي له دې جملې څخه د سپوږمۍ دوه ټوټې کېدل (شق القمر) او آسمانونو ته سفر کول (معراج) ډېر مهم دي. سره له دې بیا هم خورا ډېرې وړاندوینې، په دعا سره د باران اورښت، د خلکو هدایت موندنه. د اړتیاو په وخت کې لږ شیان زیا تېدل، د ناروغانو ښه کېدل، اوبه جاري کېدل او داسې نورې معجزې دي چې هره یوه یې په خپل وخت کې ښکاره کړې ده.

د سپوږمۍ دوه ټوټې کیدل (شق القمر) :

د سپوږمۍ دوه ټوټې کېدل د مکې د کفارو لپاره د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له معجزو څخه د بشپړ دلیل په توگه یوه مهمه معجزه ده.

د دې پېښې روایت حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه کړی دی چې په صحیح بخاري او مسلم کې دا روایت راغلی دی. دی په خپله په همدې پېښه کې حاضر ؤ او په خپلو سترگو یې د سپوږمۍ دوه ټوټې کېدل لیدلي وو، دی وایي چې ”

موږ له حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په منیٰ کې وو چې سپوږمۍ دوه ټوټې شوه او یوه ټوټه یې غره خواته لاړه " او هغه وفرمایل " خبر اوسئ " خو لکه څنګه چې د مخه لیکل شوي دي دا ضروري نه ده چې د معجزې له لیدلو نه وروسته دې کافران ایمان راوړي، بلکې شوي خو داسې دي چې کوم خلک د معجزو غوښتنه کوي د هغوی زړونه له عقیدې څخه تش وي ځکه نو هغوی د انکار لپاره د حیلو او پلمو هڅه او هاند کوي. هغه زړونه چې د ایمان د قبلولو وړ وي او د اغراضو او مادي ګټو په پنډوکي پورې نښتي نه وي هغوی ته خو تر ټولو لویه معجزه په خپله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه تعلیمات دي او تل د حق په منلو کې یو قدم مخکې ځي. څنګه چې سپوږمۍ دوه ټوټې شوه وروسته له دې به بیا هم کافرانو ویل چې "هو! دا خو سحر دی او د سحر په زور سره خو دا کارونه شوني او کېږي " په دې توګه هغو کسانو ته چې هدایت نه و شوی دهغوی د جرمونو په لړکې یو بل مهم جرم هم ورزیات شو ځکه چې له ښکاره نښو څخه وروسته به یې هم د الله رسول درواغجن باله

معراج:

د معراج معنی پورته ختل دي. څنګه چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د خپل یوه آسمان ي سفر په باب دغه لفظ استعمال کړی دی، نو له همدې کبله ورته معراج وایي. د دې سفر دویم نوم اسرا ء دی. اسراء د شپې یون کولو ته وایي څنګه چې دا سفر په شپه کې ؤ، نوځکه یې اسراء هم بولي. په قرآن شریف کې همدغه لفظ استعمال شوی دی.

انبیا ء علیه السلام چې د بلنې او تبلیغ او د دین د اقامت کوم خدمتونه سرته رسوي د هغوی لپاره چې څومره پاخه ایمان او یقین ته ضرورت دی هومره دا هم ضروري ده چې پرکومو حقیقتونو باندې دایمان راوړلو لپاره بلنه ورکوي لړترلړه هغه په خپلو سترګو ووینې ځکه چې د دنیا په وړاندې په پوره زور او قوت سره داخبره کېږي چې تاسې مازې په خیال او قیاس سره له یوه شي نه انکار کوئ په داسې حال کې چې موږ په ستر ګو لیدلی حقیقت بیانوو، تاسې سره خیال دی او موږ سره علم. دا

ځکه چې اکثرو نبیانوعلیه السلام باندې پرښتې نازلې شوې دي،هغوی ته دآسمان ا و ځمکې حکومت ورښودل شوی دی، دوزخ او جنت یې په سترگو لیدلی دی او له مرگ نه وروسته چې پرانسان باندې کوم حالات تېرېږي هغسې ژوند ورښودلی شوی دی. معراج یا اسراء هم له دغسې واقعاتو څخه یوه واقعه ده چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته هغه حقیقتونه وروښودل شول چې یو مؤمن پر هغه باندې په غیبو سره ایمان راوړي. د معراج واقعه چې په کوم وخت کې پېښه شوې په دې باره کې ډول ډول روایتونه راغلي دي .البته تاریخ لیکونکو دا ټول روایتونه مخې ته ایښي دي او وروسته له هغې یې چې کومې خبرې ته ترجیح ورکړې ده هغه دا ده چې دا واقعه نژدې له هجرت څخه یو نیم کال د مخه پېښه شوې ده. د دې پېښې په باب که څېړې د امام بخاري او مسلم روایتونه مخ ته کښېږدو، وروسته له هغې چې کوم ټولیز (مجموعي) بیان په لاس راځي هغه دادی :

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یو سهار وفرمایل: تېره شپه زه ویدیدم چې زما رب ماته لوی عزت را وبانښه هغه دا چې جبرئیل علیه السلام راغی زه یې راپاڅولم او د کعبې حرم ته یې بوتلم له دې ځایه یې راواخله، هغه زما ټټر څیرې کړ او د زم زم په اوبو یې ومینځه (زم زم په کعبه کې یوه متبرکه چینه ده) له ایمان او حکمت څخه یې ډک کړ او بیا یې را وگنډه. تردې وروسته یې یو حیوان راوست چې له کچرې نه لږ شانته کوچنی او سپین رنگ یې درلود او د هغه نوم براق او ډېر گړندی ؤ. زه پرهغه باندې سپور وم چې سمدستي بیت المقدس ته ورسېدو. هلته براق د جومات له دروازې سره وتړلی شو او زه مسجد اقصی ته داخل شوم. دوه رکعته لمونځ مې وکړ. په دې وخت کې جبرئیل علیه السلام دوې پیالې راته وړاندې کړې. یوه له شرابو او بله له شیدونه ډکه وه. ما د شیدو پیاله قبوله کړه. جبرئیل علیه السلام چې داحال ولیدنو ویې ویل: تا چې د شېدو پیاله قبوله کړه نو د فطرت دین دې غوره کړ.

تردې وروسته دآسمان سفر شروع شو کله چې موږ لومړي آسمان (د دنیا آسمان) ته ورسېدو نو جبرئیل علیه السلام د دروازې پیره دارې پرښتې ته وویل چې دروازه پرانېزه، هغې پوښتنه وکړه چې : "ملگری دې څوک دی ؟" جبرئیل علیه

السلام وویل چې : "محمد دی" پربنتې بیا پوښتنه وکړه چې : "آیا دی رابلل شوی دی ؟" جبرئیل علیه السلام وویل : " هو! دی بلل شوی دی " چې دا خبره یې واوربدله، ویې ویل : "د داسې هستۍ راتلل دې مبارک وي" کله چې موږ پکې داخل شوو نو آدم علیه السلام مو ولید، جبرائیل علیه السلام ماته وویل : "دی ستاسې پلار (دانساني نسل اعلی مورث) آدم علیه السلام دی تاسې هغه ته سلام ورکړئ، ما هغه ته سلام ورکړ"هغه د سلام ځواب راکړ اوویې ویل : "په خیر راغلې، ای صالح زویه ! او ای صالح نبي! "تر دې وروسته دویم آسمان ته ورسېد و هلته هم د لومړي آسمان په څېر له سوال او ځواب نه راوروسته دروازه پرانېستل شوه او موږ ور داخل شوو هلته مو له یحیی علیه السلام او عیسی علیه السلام سره ولېدل جبرئیل علیه السلام هغوی راوپېژندل او ویې ویل : "هغوی ته سلام ورکړه " ما هغوی ته سلام ورکړ. هغوی ځواب راکړ او ویې ویل : "په خیر راغلې ای صالح وروره! او ای صالح نبي !" په دې توګه بیا دریم آسمان ته ورسېدو هلته له حضرت یوسف علیه السلام سره مخامخ شوو او د پخوا په شان سوال او ځواب وشو. څلورم آسمان کې مو له حضرت ادریس علیه السلام سره وکتل او په پنځم کې له حضرت هارون علیه السلام، شپږم کې له حضرت موسی علیه السلام سره او په اووم آسمان کې له حضرت ابراهیم علیه السلام سره مخامخ شوو هغوی هم له سلام اوځواب نه وروسته وویل : (په خیر راغلې ای صالح زویه! او ای صالح نبي !) بیایې ترسدرة المنتهی پورې ورسولم .دا د بېرې یوه ونه ده چې بې شمېره ملائک پکې د اور ورکیو په څېرځلیدل.

هلته حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خورا ډېر حقایق ولیدل او له خدای جل جلاله سره هم، هم کلام شو.خدای جل جلاله د هغه پرامت باندې په شپه ورځ کې پنځوس وخته لمونځ فرض کړ.کله چې له دغې لیدنې کتنې څخه فارغ او بېرته راستون شو نو یوځل بیا له حضرت موسی علیه السلام سره مخامخ شو او هغه ترې پوښتنه وکړه چې: (ووایه! د خدای له درباره څخه دې څه سوغات راووړ؟) هغه وویل په شپه ورځ کې پنځوس وخته لمونځ ، موسی علیه السلام ورته وویل چې ستا امت دغه پېتې وړلای نه شي .بېرته لاړشه او کم یې کړه په دې توګه حضرت محمد صلی

الله علیه وسلم بېرته لاړ او د کمېدو غوښتنه یې وکړه هلته یوه برخه کمه شوه خو حضرت موسی علیه السلام هغه بیابیا بېرته ولېږه او په هروار پکې کموالی راغی لنډه دا چې دغه شمېره پنځو وختوته ورسېده. که څه هم موسی علیه السلام په دې ډاډه نه ؤ او ویل یې چې نور دې هم کم شي، مګرحضرت محمد صلی الله علیه وسلم ورته وویل چې تردې زیات په نور څه ویلو شرمېږم .په دې وخت کې پرهغه باندې د خدای جل جلاله له لوري غږ وشو که څه هم موږ د لمنځونو شمېر له پنځوسو څخه پنځوته راټیټ کړ خو که ستا په امت کې څوک د ورځې پنځه وخته لمونځ اداء کړي هغوی ته به د هغو پنځوسو لمنځونو اجر ورکړ شي .

سربېره پردې په دغه وخت کې له الهي دربار څخه د دوو نورو سوغاتونو مرحمت هم وشو. یو یې د بقرې سورت وروستي آیتونه دي چې په هغو کې د اسلامي عقایدو او ایمان د بشپړتیا بیان او دا زېری شوی دی چې اوس د مصیبتونو دوره ختمېدونکې ده ، بل دا چې محمدي امت به له شرک څخه لرې او وبخښل شي .

په دې سفر کې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم جنت او دوزخ په خپلو سترګو ولیدل او له مړینې وروسته چې د اعمالو له مخې کوم کوم حالات پرخلکو باندې راځي د هغو څو منظرې یې هم ولیدلې .

کله چې له آسمانونو بېرته راستون شو او بیت المقدس ته راغی نو ویې لیدل چې دلته انبیاء علیه السلام راټول دي، هغوی ټولو د ده په امامت سره لمونځ اداء کړ، وروسته له دې خپل مقام ته ورغی او ګهیځ په همغه مقام راویښ شو .

د معراج اهمیت او د راتلونکي لپاره نغوتې :

ګهیځ چې کله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دا پېښه بیان کړه د قریشو کافرانو هغه درواغجن وباله (نعوذ بالله) او د کومو خلکو په زړونو کې چې د هغه د رښتینولۍ او صداقت یقین ؤ ټکی په ټکی یې پرې تصدیق وکړ او ویې ویل حضرت محمد صلی الله علیه وسلم چې څه وایي هغه ټول رښتیني واقعیتونه دي په دې توګه د معراج دغه پېښه له یوې خوا د خلکو دایمان او د رسالت د تصدیق ازموینه وه له

بلې خوا په خپله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته د غیبو د بې شمېره حقیقتونو د لیدنې کتنې ذریعه هم وه .سربېره پردې دا د هغه راتلونکي اوښتون لپاره یوه نغوته وه چې اسلامي نهضت په چټکۍ ورسره مخامخېده .دغه نغوتې د قرآن شریف د بني اسرائیل سورت په هغه برخه کې چې د معراج بیان راغلی دی په تفصیل سره موندل کېږي .د دې سورت په مضامینو کې چې کومې ښکاره او په ډاګه نغوتې لیدل کېږي هغه دادي:

د یهودو گوښه کول:

تردې وخته پورې یهودان دخدای جل جلاله د دین وارثان وو او په دې چوپړ مقرر وو چې نړۍ د خدای جل جلاله له پیغام (اسلام) سره اشنا کړي خو هغوی نه یوازې دا چې دغه چوپړ سرته ونه رساوه بلکې دوی په خپله د بې شمېره بدیو ښکارشول او د دې وړنه وو چې د خدای د دین خدمت پرځای کړی شي له دې کبله یې په دې وخت کې د بني اسمعیل کورنۍ ته د ورسپارلو پرېکړه وکړه ، اوله دې کورنۍ څخه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم مبعوث کړی شو .تر دې وخته پورې بني اسرائیلو ته نیغ په نېغه خطاب نه ؤ شوی خو اوس یې د بني اسرائیل سورت کې ورته وویل چې تراوسه پورې تاسې کومه غلطي کړې هغه مو کړې ده او تردې پخواهم دوه ځله ازمویل شوي یئ مگر تاسې خپل ځان اصلاح نه کړ، خو اوس هم تاسې ته د دغه نبي صلی الله علیه وسلم له بعثت نه وروسته یوځل بیا موقع په لاس درغلې ده که چېرې د هغه پیروي وکړئ نو تاسې به بیا هم د ترقۍ په لاره درومئ.د مکه والو بشپړ مظلومانه اوخواشینۍ نه ډک ژوند لپاره دا نغوته خورا ډېر لوی زېری ؤ. وروسته بیا دا پرېکړه په پوره توگه رښتینې ثابته شوه .

د مکې د کافرانو تنبیه کول:

د مکې د کافرانو دښمنۍ او مظالم انتها ته رسېدلې وو او په کراتو به یې ویل که چېرې دی د خدای پیغمبر وي نو زموږ د انکار په سبب ولې پرموږ عذاب نه

رانازلېږي چې دی مو ترې وېروي. په ځواب کې یې دا وویل شول چې د خدای جل جلاله طریقه داده ترهغې پورې چې یوه قوم ته د خدای جل جلاله پیغمبرنه وي راغلی پرهغه قوم باندې عذاب نه راولي کله چې د خدای جل جلاله پیغمبر ورغلی نو د قوم شتمنو او د لوړې طبقې خلکو د حق بلنې د جرړو د وېستلو لپاره ملاوې تړلي او د قوم عام خلک پرته له هغو کسانو چې په هغوی کې د حق قبلولو استعداد موجود ؤ نور ټول له هغوی سره ملگري شوي دي. او کومو کسانو چې حق قبول کړی دی په دې وخت کې بیا د دې دواړو ډلو تر منځ اخ وډب پیل شوی دی او بیا خدای جل جلاله د حق پلویانو سره مرسته کړې ده خو د دې مرستې وخت ټاکلی وي. البته څنگه چې انسان بې صبره وي نو ځکه کله داسې شی هم خیر گڼي او د هغه غوښتنه کوي چې په اصل کې د هغه لپاره خیر نه بلکې شر وي او دا فکر ورته نه ورځي چې د خدای جل جلاله ټول کارونه د خپل وخت له مخې مقید او تړلي وي .شپې او ورځې ته وگورئ د خدای جل جلاله نښې نښانې دي او تر یوه ترتیب شوي نظام لاندې یوه په بلې پسې راځي .تېرتاریخ ته نظر وکړئ وگورئ، له نوح علیه السلام نه یې راواخله تردې اوسه پورې یې څومره قومونه هلاک کړل، خدای جل جلاله د خپلو بندگانو پر هر حال باندې په پوره توگه خبر دی او هغوی ته د هغوی د استحقاق په اندازه بدله ورکوي .په دې سبب باید د مکې کافران په دې خبره ځان پوه کړي چې اوس دوی د خدای جل جلاله د پیغمبر په مقابل کې څه ډول چلند غوره کوي په هماغه ډول به له دوی سره هم معامله کېږي او دغه فیصله کوونکی وخت رانژدې دی .

د اسلامي ټولني بنسټونه:

اوس نو هغه وخت رارسېدلی ؤ چې د اسلام د مظلومیت دوره په ختمېدو او په بېړې سره یوه داسې ټولنه په جوړېدو کې وه چې د هغې بنسټونه دې پراسلامي اصولو باندې ولاړ وي .لکه څنگه چې د دغه اسلامي نظام د ژوند لپاره د بنسټیزو اصولو سوغات هم د معراج له دغې پېښې سره وتړل شو .همدغه بنسټیز اصول دي

چې په راتلونکي کې به د اسلامي نظام د ژوند لپاره د لاربنود اصولو په توګه په کار راځي او هغه دا وو:

1- له الله جل جلاله سره بل کوم الله مه نیسئ، په عبادت، بندګۍ، اطاعت او د فرمانبردارۍ په حقوقو کې دې هېڅوک له هغه سره شریک ونه ګڼل شي.

2- د مور او پلار عزت او طاعت دې وشي (البته په هغه ځای کې چې د هغوی اطاعت د خدای جل جلاله له اطاعت سره ټکر کوي بیا دې د هغوی اطاعت ونه شي).

3- د خپلوانو، مسکینانو او مسافرانو حقوق دې ورکړل شي. په ټولنه کې چې یو انسان پر بل انسان کوم حقوق لري په هغو کې دې بې پروایي او غفلت نه کېږي او په سمه توګه دې اداء کړل شي ، ځکه چې بې له دې نه د تمدن بنسټ نه شي ټینګېدلای .

4- بې ځایه لګښت دې ونه شي خدای رابخښلي نعمتونه په غلطه طریقه مصرفول د شیطان کار دی .په کومه ټولنه کې چې خلک په پټو سترګو لګښت کوي او یا بېخي بخل کوي او د مار په څېر پرخزانې باندې منجیله وهي هغه هېڅکله نېکمرغه کېدلای نه شي .د مال په لګښت او سپما کې باید د اعتدال لار غوره کړای شي .

5- د مفلسۍ له وېرې خپل اولادونه مه وژنئ په اصل کې روزي ورکول د خدای جل جلاله کار دی او هغه یې انتظام کوي .تاسې له دې اندېښنې څخه خپل نسلونه مه وژنئ چې هغوی به سبا څه خوري. دا ډېره لویه ګناه ده او د ټولنې لپاره د ځان وژنې (انتحار) معنی لري.

6- زنا ته هم مه نژدې کېږئ .یوازې دانه چې تاسې له دغه پلیت او ګنده کار څخه لرې اوسئ بلکې ټول هغه محرکات چې مو دغه ناپاک کار ته لمسوي هغه هم پای ته ورسوئ .کومه ټولنه چې له دغې بدۍ څخه پاکه نه وي هغه په خپله خپلې جرړې او ریښې راباسي او په ډېره بیړه له تباهۍ سره مخامخېږي .

7- په ناحقه څوک مه وژنئ .په کومه ټولنه کې چې خلک په امنیت کې نه

وي هغه هېڅکله نېکمرغه کېدلا ی نه شي .

8- له یتیم سره ښه چلند کوئ. کمزوري خلک او هغه چې خپل حقوق په خپله نه شي ساتلای هغوی د مرستې برخمن (مستحق) دي په کومه ټولنه کې چې د دغسې کمزورو خلکو د حقوقو ساتنه نه کېږي هغه هېڅکله پرمختګ نه شي کولای .

9- پرخپلو ژمنو(تعهدونو) باندې وفا کوئ .د ژمنې په اړه به پوښتنه او پلټنه کېږي، په دې ځای کې هم له ژمنې څخه مطلب ژبه، قول او وعده ده او له هغې ژمنې څخه هم چې یومؤمن بنده یې د ایمان راوړلو په وخت له خپل خدای جل جلاله سره کوي .

10- په تول کې پیمانه او ترازو پوره او برابره ورکوئ .په راکړه ورکړه کې رښتینولي او یو د بل د حقوقو خوندي کول د ټولنې د امنیت او سوکالۍ لپاره خورا ډېر ضروري دي. په کومو خلکو کې چې یو پر بل اعتماد نه وي او بالعموم خلک د نورو د حقوقو په غصبولو پسې ګرځي هلته هېڅکله د نېکمرغۍ فضا نه شي را منځ ته کېدلا ی .

11- په کومه خبره چې موعلم نه رسېږي په هغې پسې مه ورځئ.بې له علمه د نامعلومو خبرو پلټل او بې له وجهې په خیال او اټکلونو سره د رایې قایمول همېشه معاملې خرابوي، هره نېکمرغه ټولنه له دغه عیب څنې پاکوالی غواړي او انسان ته دا فکر په کار دی چې د هغه غوږ، سترګه او زړه دا ټول پوښتل کېږي .

12- پر ځمکه باندې په غرور او تکبر سره مه ځئ. غرور او تکبر د انسان له ډېرو ناوړو او بدو اخلاقو څخه رامنځ ته کېږي او انسان د همدې عیب له کبله د ټولنې لپاره خورا ډېر مضر ثابتېږي .د خپل منځي اړیکو د ښو ساتلو لپاره ضروري ده چې نور خلک د خپل ځان په مقابل کې ذلیل او کم ونه ګڼئ او له هغوی سره غیر انساني چلند ونه کړئ .

د هجرت لپاره نغوتې:

د خدای جل جلاله دا طریقه ده چې کله یوه قوم ته خپل پیغمبرلېږي نو تر یوه وخته پورې هغه قوم ته موقع ورکوي چې د هغه خبرې واوري، فکر وکړي او قبولې یې کړي .په نتیجه کې ځینې خلک دا بلنه قبلوي خو یو زیات شمېر خلک چې هغوی د مادي اغراضو، د پلار نیکه د پوچ تقلید او نفسي غوښتنو په تور(جال) کې راښکېل دي دا بلنه ردوي او دښمنۍ ته یې ملاتړي.لنډه دا چې یو وخت داسې راځي چې هغوی په دې پوهېږي چې په قوم کې یې کومو وګړو استعداد درلود، هغوی دعوت قبول کړ او نور نو اوس په هغوی کې داسې وګړي پاتې نه شول چې بلنې ته غوږ کېږدي او غور پرې وکړي .

په داسې پړاو کې قوم له نبي څخه د معجزو غوښتنه هم کوي او اکثره د دغه قوم په وړاندې معجزې هم ورښيي لکه څنګه چې په دې دوره کې په خپله له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم څخه هم د معجزوغوښتنه وشوه او هغه له خپل مبارک ذات څخه ورښکاره هم کړې خو چې له دې ټولو سره سره به بیا هم منکران په خپل انکار ټینګ ودرېدل نو دا فیصله به وشوه چې اوس باید نبي د قوم له منځه ووځي ترڅو پردې قوم باندې عذاب نازل شي .

دا عذاب خو کله د آسمان یا ځمکې کوم فطري ځواک لکه د زلزلې، اوبو، باد او داسې نورو په ذریعه وي او کله بیا دغه عذاب د مؤمنانو په لاس بشپړ او ترسره کېږي لکه څنګه چې خدای جل جلاله په خپله د بني اسرائیل په سورت کې د دې تګلارې وضاحت کوي او په څرګنده وایي چې دا خلک به د بدبختۍ او دښمنۍ د زیاتوالي له کبله ډېر ژر تا له دې ځای (مکې) څخه په وېستلو مجبوروي .که داسې وشول نو دوی به هم دلته په ډاډ اواطمینان سره پاتې نه شي .له تاڅخه د مخه چې موږ څومره پیغمبران لېږلي دي ګردو سره همدغسې چلند شوی دی او اوس به هم پکې څه بدلون نه راځي.

د تهجد د لمانځه اهمیت:

له دې حالاتو څخه د خلاصون لپاره یې پرله پسې د لمانځه او په ځانګړې ډول

د تهجد لمانځه د اهتمام لاربښوونه وکړه او د هجرت دعا يې تلقين کړه چې ای پيغمبره له خپل رب څخه دې دا دعاء غواړه چې: (ای ربه ما ښه ځای ته ورسوه، او له دې ځايه مې په ښه توګه وباسه، او پر دښمن باندې له خپل لوري نه فتح او نصرت راکړه) وروسته له دې دازيری هم ورکړشو چې حق غالب او باطل له منځه تلونکی دی. باطل همېشه له منځه تلونکی وي خو په دې شرط چې حق په ميدان کې شتون ولري .

تردې وروسته د مکې د کافرانو هغو اعتراضونو ته چې د ضديت په اساس به يې کول هم ځواب ورکړ شو او په دې توګه لاسوند او دليل پوره شو او په پای کې د عبرت لپاره د موسی عليه السلام د واقعاتو يادونه هم وشوه .

په دې دوره کې د بلنې ځانګړنې:

په دې دوره کې چې د حالاتو په مناسبت قرآن شريف رانازلېده يوڅه ځانګړنې يې په لاندې توګه دي :

1- توکل پر الله او صبر:

دا د انسان فطرت دی چې کله د يوه کار لپاره هلې ځلې کوي او نتايج د هغه له هيلو سره سم په لاس ورنه شي نو ناهيلۍ پرې لاسبرې کېږي .د حق د علمبردارانو لپاره همدغه مرحله ترټولو نازکه مرحله وي که چېرې خدای دې نه کا د نااميدۍ ښکار شوي وای نو دا به د هغوی او د هغوی د بلنې لويه ناکامي وای .په دې مرحله کې ثابت قدم اوسېدل او نتايج په بشپړه توګه د خدای توکل ته پرېښودل او پرله پسې د کار پرمخ بيول داسې خبرې دي چې خورا قوي ايمان ته اړتيا لري .خدای تعالی د دې وروستۍ دورې او د هغې د ځانګړنې په باره کې هدايات رانازل کړل .تقريباً د پرله پسې 12 کلونوهلو ځلو کوم نتايج چې په مخ کې وو يوه امي او معمولي انسان ورته کله زړه تپنګولای شو. له دومره اوږدې مودې نه وروسته بيا هم له ستونزو او خواشينۍ سره مخامخېدل خو د صبر ازموينه ده. له دې کبله د مؤمنانو د زړونو د ټينګښت او د حق په لار کې د هغوی د استحکام لپاره د دې دورې ځانګړنو

ته پوره پاملرنه وشوه .

په دې دوره کې د عنکبوت سورت يو غوره مثال دی .مؤمنانو ته پکې په ډاګه وښودل شول چې ابتلاء او ازميښت خو په دې لاره کې چې تاسې پرې د تلو پرېکړه کړې ده يو لازمي پړاو دی. دا هغه محک دی چې ترمښلو وروسته د ايمان په دعوه کې د رښتينو او درواغجنو توپير ورباندې کېدلای شي، خو د مؤمنانو له دغه ازميښت څخه مطلب دا نه دی چې کافرانو ته په حقيقي معنا کې غلبه حاصلېږي .هغوی هم بايد په دې پوه شي چې د خدای جل جلاله په مقابله کې لوبه نشي ګټلای، لنډه دا چې حق به خپل ځای نيسي خو په دې شرط چې پرحق باندې ولاړ کسان د خپل صبر او استقامت له مخې خپل خدای ته ځانونه د مرستې او امداد وړ وګرځوي .مؤمنانوته ووېل شول چې په دې لاره کې به ډول ډول ستونزې راځي خو تاسې مه خواشيني کېږئ .تر دې پخوا چې د خدای جل جلاله کومو بندګانو د اسلامي بلنې بيرغ اوچت کړی دی هغوی هم له دې حالاتو څخه تېرشوي دي .د حضرت نوح عليه السلام د واقعې په يادونې سره وښودلی شوه چې هغه 950 کاله په څه ډول صبر او ټينګار سره د خپل قوم دښمني وزغمله په دې توګه حضرت ابراهيم عليه السلام، حضرت لوط عليه السلام، حضرت شعيب عليه السلام، حضرت صالح عليه السلام او حضرت موسی عليه السلام، له دغسې حالاتو سره مخامخ شول خو بالاخره حق برلاسی او باطل ميدان پرېښود او له منځه لاړ.

2- قرآن يوه معجزه ده:

مخکې يادونه وشوه چې کافرانو به د معجزې غوښتنه کوله نو د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم او نورو مؤمنانو په زړونو کې به دا هيله ګرځېدله چې کاشکې يوه داسې معجزه ښرګندېدلای چې په ليدوسره يې دغو خلکو ايمان راوړی وای .د دې غوښتنې په ځواب کې چې خدای تعالی کوم هدايات ورکړل هغه هم د مخه ذکر شوي دي .په دې وخت کې خدای تعالی د خپل وروستي نبي ترټولو لويه معجزه ورښکاره او ښرګنده کړه او خلکو ته يې ووېل چې تاسې د کومو معجزو غوښتنه کړې وه پکار ده چې لومړی هغه معجزه وګورئ چې هغه د نړۍ د ټولو اوسېدونکو انسانانو

لپاره ده او په هغې کې د هر عاقل او پوه انسان لپاره د لارښوونې اسباب شته، هغه معجزه قرآن دی او حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته چې څومره معجزې ورکړې شوې دي رښتیا خبره خو دا ده چې ترټولو لویه معجزه همدغه قرآن دی .

د دغې دورې په رانازل شوي سورت (عنکبوت)کې ښودل شوې ده چې په دغو مخاطبو کسانو کې څوک په دې نه پوهېده چې له نبوت څخه پخوا پیغمبر صلی الله علیه وسلم نه کوم کتابي علم حاصل کړی ؤ او نه په لیک او لوست پوهېده خوله دې سره سره چې هغه کوم کلام وړاندې کوي هغه دومره اوچت او له داسې حکمتونو څخه ډک دی چې یو ډېر لوی عالم یې هم ترننه پورې په دې ډول نه شي وړاندې کولای لکه څنګه چې دوی ته د یوه بې لیک لوسته شخص په ژبه وړاندې کېږي، سره له دې بیا هم دا خلک د معجزې غوښتنه کوي .نو ووایه چې د معجزې څرګندېدنه او نه څرګندېدنه خو زما د رب په حکم کې ده، مګر زه تاسې ستاسې له بدانجام څخه په ښکاره وېروم.البته تاسې ته د دې خبرې غور په کار دی چې آیا زما د نبوت د ثبوت لپاره هغه الهي آیتونه کافي نه دي چې زه یې تاسې ته اوروم .تاسې غور وکړئ نو در معلومه به شي چې دا آیاتونه د هغو خلکو لپاره له یوې مخې رحمت او نصیحت دی چې زړونه یې د ایمان له دولت څخه ډک وي او د ترلاسه کولو اهلیت یې لري. په خپله حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم قرآن مجید ته ترټولو لویه معجزه ویلې ده، هغه وایي چې : (په پیغمبرانو کې هر یوه پیغمبر ته خدای تعالی دومره معجزې ورکړې چې په لیدو سره یې خلکو ایمان راووړ خو کومه معجزه چې ماته راکړی شوې هغه د(قرآن) وحبه ده چې خدای تعالی پر ما باندې رانازله کړې ده .له دې کبله هیله من یم چې د قیامت په ورځ به زما د پیروانو شمېر ترټولو زیات وي)

قرآن یوه داسې معجزه ده چې هغه تلپاتې او دایمي ده. نورې معجزې مؤقتي وې او پای ته ورسېدې، خو دا معجزه به ترقیامته پورې وي او خلک به ځانته راکاږي. د قرآن پاک د کلام نظم، فصاحت او بلاغت او په هغه کې د داسې غیبو خبرو او وړاندوینو ذکر راغلی دی چې هېڅ انساني ذهن ورته نه شي رسېدلای .د هغه د اغېزې قوت، د هغه د احکامو او لارښوونو ګټورتوب چې تراوسه پورې د انساني ټولنې د اقتصادي

نظام لپاره په کار اچول شوي دي په دې کچه يې بل کوم اقتصادي نظام نه شي وړاندې کولای او د موضوع له دومره پراختيا سره سره بيا هم د هرډول تضاد او اختلاف له بيان څخه خوندي پاتې دی او تر هرڅه لازيات دا چې دا ټول کلام د يوه داسې شخص په ژبه اداء شوی چې په اصطلاحي معنی ښځي نالوستی ؤ. دا ټولې خبرې د قرآن مجيد پرمعجزه والي باندې داسې دليلونه دي چې د هغو په اساس نن هم پرمحمدي نبوت باندې باورکېدای شي او کېږي .

3- ښکاره او سپينې خبرې :

په دې دوره کې د رانازل شوي کلام يوه ځانګړنه دا ده چې په دې وخت کې به له کافرانوسره ښکاره اوسپينې خبرې کېدې، له هغو څخه دا اټکل کېدای شو چې اوس له پوهولو او ښودلو څخه خبره تېره شوې که يې منئ خو اوس يې هم وخت دی وېې منئ که نه نو د خپل انکار او ضد د نتائجوسزا ته تيار اوسئ.

لکه څنګه چې وويل شول: (زه د خپل رب له خوا راغلی يم، په يوه روښانه دليل قايم يم او تاسې هغه دروغ بولئ چې د دې انکار په بدل کې کوم عذاب راځي را دې شي مګر زه تاسې ته وايم چې زما په اختيار کې هغه څه نه دي چې له تاسې سره په بيړه عمل وکړم، فيصله يې د خدای په لاس کې ده .که خبره زما په واک کې وای نو معامله کله پای ته رسېدلای شوه د غيبو علم له خدای جل جلاله سره دی .هغه پوهېږي چې د کوم کار لپاره کوم وخت مناسب دی هغه د دې خبرې قدرت لري چې کله وغواړي پرتاسې باندې عذاب نازل کړي)

(دسورت الانعام د ٦٠څخه تر٧٠پورې او بيا١٣٤-١٣٥پورې لاندې آياتونه وګورئ).

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَى أَجَلٌ مُسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (60) وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّى إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ (61) ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ أَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ (62) قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ

الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَئِنْ أَنْجَانَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ (63) قُلِ اللَّهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ (64) قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ انْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ (65) وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ (66) لِكُلِّ نَبَإٍ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ (67) وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ (68) وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلَكِنْ ذِكْرَى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (69) وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهِ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَإِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذْ مِنْهَا أُولَئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ (70) [الأنعام : 60-70] {إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَآتٍ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ (134) قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ (135)} [الأنعام : 134 ، 135] وروسته بیا په دې لړ کې هدایت ورکړ شو چې کوم خلک د دین چارې یوه لوبه ګڼي او هغوی د دنیا په ژوندانه مست دي هغوی په خپل حال پرېږدئ، البته هغوی ته دا قرآن پرله پسې اوروه که یې بیا هم نه مني نو هغوی ته ووایه چې ای خلکو! تاسې په خپل ځای کې هغه عمل کوئ چې تاسې هغه غواړئ، زه هم په خپل ځای کې عمل کوم.ژر به نتیجه ستاسې مخ ته درشي چې څوک په سمه لارو .

دا د دې ډول کلام یوه بېلګه ده .سربېره پردې د دې دورې په (وحیه) کې په ښکاره او واضحه توګه دغه بېلګې مخې ته راځي او دا ګواکې د دې خبرې اعلان ؤ

چې اوس خبره د پرېکړې پړاو ته ورداخلېږي .

د هجرت لپاره تیاری :

له دې سره سره د دې دورې په کلام کې بیابیا د هجرت لپاره واضح او ښکاره نغوتې مخې ته راځي لکه څنګه چې د عنکبوت په سورت کې هدایت ورکړی شو چې ای زما بندګانو! یوازې زما بندګي وکړئ که زما د بندګۍ په سبب تاسې ته د خپل هېواد ځمکه تنګه شوې ده نو د دې پروا مه کوئ زما ځمکه ډېره ارته ده .

مطلب دا چې کور کهول دې درنه پاتې شي خو زما د بندګۍ اړیکې دې ونه شلول شي .د یوه ساکښ لپاره چې زیاتونه زیاته وېره کېدای شي هغه د مرګ وېره ده نو یقین ولرئ چې مرګ خو د هر یوه لپاره دی او بیا به موږ ته راوستل کېږئ نو که یوازې زما په لاره کې مرګ راشي نو بیا د کومې خبرې فکر دی .چې د صالح عمل او ایمان له شتمنۍ سره راشئ، په داسې باغونو کې به آرام اوسېږئ .دا څومره ښه اجر دی د دغوعمل کوونکو لپاره چې له سختونه په سختو حالاتو کې هم دا عمل کوونکي د الله د دین په لاره کې ټینګ اوسي او د خپلو هلو ځلو په هر پړاوکې یوازې پرخپل رب باندې توکل کوي .

بیا دا وښودل شوه چې د خدای په لاره کې د کور کهول د پرېښودلو دویمه اندېښنه له ستونزونه ډک ژوند تېرول دي، په دې باب د هغوی ایمان ټینګ کړی شو. هغه دا چې په اصل کې د رزق چارې د خدای په لاس دي، وګورئ په ځمکه کې څومره ژوي دي چې خپل رزق په خپلو لاسونو نه شي اوچتولای خو خدای جل جلاله هغوی ته هم رزق برابروي او هغوی یې خوري نو اخر تاسې ولې د هغه له رزاقیت نه داسې ناهیلي کېږئ چې هغه به تاسې ته رزق نه درکوي .

سربېره پردې د دې دورې په یوه بل سورت (بنی اسرائیل) کې د هجرت لپاره تعلیم ورکړی شو، وېې ویل دعاګانې وغواړئ چې: (ای ربه ! ماښه ځای ته ورسوه او له مکې څخه مو په ښه توګه راوباسه او له خپل لوري نه پر دښمنانو باندې فتحه او نصرت راکړه او ای پیغمبره اعلان وکړه چې حق راغی او باطل له منځه ولاړ، باطل له منځه تلونکی دی .

لنډه دا چې دا او داسې نورې هغه نغوتې وې چې د دې دورې په کلام کې پیداکېږي .په دې کلام کې خو له یوې خوا د دې راتلونکي اوښتون لپاره اشارې کېدلې او له بلې خوا له هغو حالاتو څخه د ژغورنې لپاره د تیاري ضرورت ؤ چې په کراتو به ورسره مخامخېدل؛ پرآخرت باندې بشپړ یقین، د دنیا د نعمتونو هوا او هوس له زړونو څخه ویستل، خالص توحید او د هغه غوښتنې په صحیح توګه ذهن ته سپارل، په زړه کې پرته له الله نه بلې کومې اسرې ته ځای نه ورکول، یوازې همغه ذات ته په بشپړه توګه اسره کول، کوم هدایات چې د الله له لوري رانازلېدل بې له کم وزیاته پوره وړاندې کول او د دغو ټولو کارونو د ودې او پرمختګ لپاره لمونځ واسطه کول او دې لوري ته پوره پاملرنه او داسې نور اساسات وو چې د مسلمانانـــــــود روزنې لپاره رانـــــازلېدل او له دې سره سره به په دغو سختو حالاتو کې هم هغوی ته د دین د تبلیغ لپاره ضروري هدایات ورکول کېدل.

اوومه برخه

(هجرت)

- مدينې ته د ټولو مسلمانانو هجرت
- د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د وژنې (قتل) مشوره
- له مکې څخه وتل
- د ثور غار ته پناه وروړل
- مدينې ته تشريف راوړل
- په مدينه کې مېشت کېدل
- د نبوي جومات ودانول
- وروروليي (مواخات)

په اسلامي اصطلاح کې یوازې د الله د دین په خاطر خپل هېواد پرېښودل او یوه بل داسې ځای ته ورتلل چې هلته د دین غوښتنې بشپړېږي، هجرت باله شي.د یوه مسلمان لپاره جائزه نه ده چې هغه مازې د کار وبار، کور او جایداد یا د خپلولۍ او قرابت په خاطر په یوه داسې ځای کې پښې ټینګې کړي چې هلته ورته د اسلامي ژوند تېرولو او دالله د دین د بلنې ورکولو آزادي نه وي .

دلته پردې خبرې باندې پوهېدل پکار دي چې که چا د الله پردین باندې ایمان راوړی وي نو هغه ته ترکفري نظام لا ندې ژوند یوازې په دوو صورتونو کې رواکېدلای شي: یو دا چې په دغې ځمکه کې د اسلام د برلاسي کولو او د کفري نظام د نسکورولو او پرځای یې د اسلامي نظام د ټینګښت لپاره هلې ځلې وکړي، لکه څنګه چې په مکه کې مسلمانان پاتې شول او پرله پسې یې هلې ځلې کولې او د دې کار په مقابل کې یې هر ډول ستونزې ګاللې .دویم دا چې په رښتیا سره له هغه ځایه د وتلو لار ونه مومي یا هغوی ته بل کوم داسې ځای په لاس ورنه شي چې هلته د اسلامي ژوند تېرولو او د اسلامي نظام د ټینګښت لپاره هلې ځلې وکولای شي.[1]

خو چې کله یو داسې ځای په لاس ورشي چې هلته د دین غوښتنې پوره کېدای شي لکه څنګه چې په هغه وخت کې د مدینې پرځمکه باندې دا هیلې ترسره شوې وې نو په دې صورت کې یوازې هغه خلک د بخښنې

وړ دي چې هغوی بشپړ معذور او اړ وي او په هېڅ ډول د سفر کولو وړ نه وي که هغه د ناروغۍ له کبله وي یا د مفلسۍ او بې وسۍ.

مدینې ته د ټولو مسلمانانو هجرت :

کله چې په مدینه کې اسلام تر یوې اندازې پورې خپورشو، نو په دې وخت کې ټولو هغو مسلمانانو ته چې په مکه کې د کافرانو له خوا ځورېدل

د دې خبرې اجازه ورکړل شوه چې مدینې ته هجرت وکړي، له دې سره سم د مسلمانانو د هجرت د مخنیوي لپاره کافرانو نور هم خپل مظالم پسې زیات کړل او

١-داخبره په پام کې ولرئ چې دهجرت لپاره د دارالاسلام موجودیت شرط نه دی دکفر داحکامو له اطاعت څخه ښه داده چې یومسلمان دځان ژغورنې لپاره کوم ځنګله یا غره ته لاړشي اوهلته ژوند تېر کړي . دمسلمان له نظره د دین دژغورنې اهمیت تر هر څه زیات دی

هرډول کوښښونه یې وکړل چې دا خلک د هغوی له منګولو نه خلاص نه شي مګر مسلمانانو خپل مال، سر او اولاد په خطرکې واچاوه او د الله جل جلاله د دین لپاره یې د خپل هېواد پرېښودنه غوره وګڼله اوهېڅ ډول ځواک او د مال حرص د هغوی د ارادې خنډ ونه ګرځېدل، ورو ورو ګڼ شمېر صحابه مدینې ته لاړل خو له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سره حضرت ابوبکر رضی الله عنه او حضرت علی رضی الله پاتې شول او یا داسې مسلمانان پاتې شول چې د مفلسۍ له کبله اړوو او سفریې نه شوای کولای .

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د وژنې (قتل) مشوره:

کله چې د نبوت دیارلسم کال پیل شو نو تر دې وخته پورې یو زیات شمېر صحابه و مدینې ته هجرت کړی و، دا وخت قریشو ولیدل چې په مدینه کې د مسلمانانو ځواک زیاتېږي او هلته اسلام خپرېږي، نو هغوی اندېښمن شول او په بشپړه توګه یې داسلام د له منځه وړلو لپاره تدبیرونه او فکرونه سنجول. پرعمومي قومي مسائلو باندې یې د فکر کولو لپاره د مشورې یوځای (دارالندوه) ټاکلی ؤ، هلته د هرې قبیلې مشران او نامتو سرداران راغونډ شول او دا فکر یې وکړ چې اوس د دې نهضت د له منځه وړلو لپاره څه باید وشي، یو شمېر خلکو دا مشوره ورکړه چې محمد صلی الله علیه وسلم دې په زنځیر وتړل شي او په یوه کوټه کې دې بندي کړی شي، مګردا مشوره په دې سبب ونه منل شوه چې ځینو خلکو وویل کېدای شي چې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ملګري د هغه د خلاصون لپاره راشي او موږ یې په مقابل کې ماته وخورو. یوه مشوره دا وه چې هغه دې له خپل ټاټوبي څخه وشړل شي، خو دا هم د دې لپاره ونه منل شوه که دی کوم ځای ته لاړ شي هلته به د پیروانو په پیداکولو بوخت شي او نهضت به یې پرله پسې پرمخ ولاړشي .په پای کې ابوجهل دا مشوره ورکړه چې له هرې قبیلې څخه دې یو یو ځوان وټاکل شي او دا ټول دې په یوځای پرحضرت محمد صلی الله علیه وسلم باندې حمله وکړي او هغه دې ووژني په دې ډول به د هغه وژله (قتل) په ټولو قبیلو باندې وویشله شي او د

هاشم کورنۍ به یوازې له دې ټولو قبیلو سره د جنګ مقابله ونه شي کړای .دغه رایه ټولو ومنله او په پای کې د دې کار لپاره یوه شپه وټاکل شوه او دا پرېکړه وشوه چې ټاکل شوي کسان به ټول د هغه له کور څخه چاپېرېږي .کله چې هغه له خپل کورنه دباندې وځي نو دوی به خپله دنده سرته رسوي .په عربو کې د شپې له مخې په ناخبرۍ د چا کور ته ننوتل نامنلی او بدکار ګڼل کېده.خدای تعالی داسې وکړل چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یې د دښمنانو په پټو تدبېرونو پوه کړ او د وحیې په ذریعه ورته حکم وشو چې اوس ته هم مکه پرېږده او مدینې ته ځه .په دې ډول یې له هجرت څخه دوې ورځې د مخه حضرت ابوبکر رضی الله عنه سره مشوره وکړه او دا پرېکړه وشوه چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم به له ابوبکر رضی الله عنه سره سفرکوي.د دې خبرې لپاره د اوښانو تجویز ونیول شو او لرغوندې د لارې څوری هم واخیستل شو .

له مکې څخه وتل:

د قریشو کافرانو چې کومه شپه د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د وژلو لپاره ټېره کړه .رسول الله صلی الله علیه وسلم په دې شپه حضرت علی رضی الله عنه راوغوښت او ورته یې وویل چې پرما د هجرت حکم شوی دی .زه به نن شپه مدینې ته ورځم. له ما سره د ډېرو خلکو امانتونه دي دا هغوی ته وروسپاره او ته نن شپه زما په بستر کې څمله، ترڅو کتونکي په دې ډاډه اوسي چې زه په کور کې موجود یم .

که څه هم د قریشو کافران د هغه د وینو تږي وو، خو بیا یې هم هغه یو داسې امین او دیانت دارګاڼه چې خپل امانتونه او مالونه به یې راوړل او حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته به یې اېښودل . کفارو د شپې د هغه صلی الله علیه وسلم کور کلا بند کړ.کله چې شپه پخه شوه نو هغه په آرامۍ او ډاډینه له کور څینې ووت. په دې وخت کې یې د یٰس سورت د دې آیت:

{وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ (9) } [یس : 9 ، 10] تلاوت کاوه او یو ډک موټی خاوره یې واخیستله او بیا یې شاهت

الوجوه (مخونه دې ادل بدل شي) ووايه او د کفارو خواته يې وشيندله او د هغوی له منځه ووت په دې وخت کې د خدای تعالی په قدرت سره پرکافرانو باندې داسې غفلت راغی چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم يې له منځه تېرشو خو دوی ونشوليدلای. بيا د حضرت ابوبکر رضی الله عنه کور ته ورغی او د هغه په ملګرتيا له مکې څخه ووت او د ثورغار ته يې پناه يووړه .

د ثور غار ته پناه وروړل:

د حضرت ابوبکر رضی الله عنه زوی عبدالله رضی الله عنه (نوی زلمی) ؤ د شپې به له هغوی سره اوسېده اوګهيځ به ورغی ترڅو دا پته ولګوي چې کفار اوس څه مشورې کوي .څه معلومات به يې چې ترلاسه کړ هغوی دواړه (حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او حضرت ابوبکر رضی الله عنه) به يې هم پرې خبرول .د حضرت ابوبکر رضی الله عنه مريي به په شپه کې د وزو شيدې وروړلې يا به يې له کوره ځينې يوڅه خواړه ور رسول .په دې ډول سره هغوی دردې ورځو پورې هلته واوسېدل .

ګهيځ چې قريشو وليدل چې حضرت محمدصلی الله علیه وسلم له مکې څخه هجرت کړی دی نو ډېر اندېښمن شول او اخوا دېخوايې په هغوی پسې هلې ځلې اومنډې رامنډې ووهلې يوځل آن تردې چې په کوم ځای کې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پټ شوی ؤ د همغه غار ترخولې پورې هم ورغلي وو. د هغوی د ښکالو اوريدلو نه حضرت ابوبکر رضی الله عنه اندېښمن شو. دانه چې هغه خپل ځان په خطرکې وليد بلکې په دې خاطر چې د خدای رسول ته څه تکليف ونه رسېږي .حضرت محمد صلی الله علیه وسلم چې د ده وېره وليدله نوپه پوره ډاډسره يې هغه ته تسل ورکړ او ويې ويل :

{ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا } [التوبة : 40] همداسې هم وشول .د خدای تعالی په حکم د غار په خوله کې داسې علامې او نښې پيدا شوې چې کافرانو وليدلې نو فکريې وکړ چې

په دې غارکې څوک ننوتي نه دي له دې کبله د قريشو کافرانو اعلان وکړ که

چېرې هر چا حضرت محمد صلی الله علیه وسلم موړ ته په ژوندون او یا مړینه راووست نو هغه ته به سل(100) اوښان انعام ورکړل شي.د دې انعام اعلان چې هر چا اورېدلی ؤ هغوی یې په لټه کې شول دلته او هلته یې پسې وځغاستل.

مدیني ته سفر:

ځلورمه ورځ حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ثورله غار نه راووت ، یوه شپه او ورځ یې پرله پسې سفر وکړ.حضرت ابوبکر رضي الله عنه لا د مخه د دوو اوښانو تیاری نیولی ؤ .چې په غوښو پټ وو .د لارښوونې لپاره یې هم یو تن پیداکړی ؤ. کله چې دویمه ورځ د غرمې په وخت ډېره ګرمي شوه نو د یوه پاڼ په سوري کې یې لږ غوندې آرام وکړ، هلته نژدې یو شپون پیداشو .د هغه د وزو پی. یې وڅښلې او بیا له هغه ځایه وخوځېدل ناڅاپه یوه سړي (سراقه بن جعشم) په همدې وخت کې هغوی ولیدل، دی د انعام په هیله په هغوی پسې راوتلی ؤ. کله چې هغوی یې ولیدل خپل آس یې ورپسې وځغلاوه آس تیندک

وخوړ او ولوید .بیایې ځان سنبال کړ او د حملې لپاره چمتو شو، کله چې مخ په وړاندې لاړ د خدای په قدرت د ده آس ترزنګنو پورې په مځکه ښخ شو .دا وخت سراقه غمجن شو او فکرېې وکړ چې ولې معامله بل ډول ده او زه پرحضرت محمد صلی الله علیه وسلم باندې برید نه شم کولای نو بې له ځنډه یې له خپلې وېرې نه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ځان تسلیم کړ او د امان غوښتنه یې وکړه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هغه وبخښه او امان یې ورکړ.دا هم د هغه یوه معجزه وه.

مدیني ته تشریف وروړل:

مدینې ته د دوی له ورتګ نه پخوا د دوی خبر رسېدلی ؤ او ټول ښار یې راتلو ته سترګې په لار ؤ. کوچنیان او لویان به هره ورځ ګهیځ د وخته له ښاره راوتل او دباندې به راټولېدل او تر غرمې پورې به سترګې په لاروو او بیا به بېرته ستانه شول .لنډه دا چې په کومه ورځ دی مبارک راغی، منتظرینو له لرې د هغه د راتلو ننبې او

علامې ولیدلې، له ټول ښار نه د تکبیر انګازې پورته شوې او د منتظرینو زړونه وغوړېدل، له مدینې نه د درې میلو په واټن د قباء په نامه یوځای دی، هلته د انصارو ډېرې کورنۍ آبادې وې په دوی کې د عمرو بن عوف کورنۍ ترټولو ممتازه او غوره وه او کلثوم بن الهدم یې مشر ؤ .دغه نېکمرغي د دغې کورنۍ په برخه وه چې د دواړو جهانونو سردار تر ټولو مخکې د هغوی مېلمستیا قبوله کړه او په قباء کې د هغوی په کور کې میشت شو .حضرت علی رضی الله عنه هم له درې ورځو سفر نه وروسته راورسېد او په همدې ځای کې دېره شو.

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د نبوت په دیارلسم کال د ربیع الاول د میاشتې په اتمه چې د٦٦٢ دستمبر ٢٠ سره سمون خوري قباء ته ورغی .په قباء کې د هغه لومړی کار د یوه جومات ودانول وو.هغه په خپل مبارک لاس د جومات بنسټ کېښود او له نورو صحابه و سره یې یوځای د جومات په ودانولو کې برخه واخیسته .په قباء کې له څو ورځو ستنېدونه وروسته د مدینې په لور وخوځېد.د جمعې ورځ وه چې په لار کې د بني سالم په کلي کې د جمعې د لمانځه وخت شو او دا د جمعې لمانځه لومړی خطبه او لومړی لمونځ ؤ چې دلته یې اداء کړ کله چې مدینې ته ورغی د هر سرښندونکي دا هیله وه چې د هغه د مېلمستیا ویاړ ورپه برخه شي .هره قبیله ورته راتله او ویل به یې چې (ای پیغمبره! دا کور دی، دلته واوسېږئ) د خلکو د مینې او محبت یوه ځانته نړۍ وه چې هر زړه د هغه د لارې فرش ؤ او په هر چا کې د سرښندنې ولوله راپارېدلې وه .ښځې به پرېامونو ختلې او ویل به یې :

طلع البدرعلینا — سپوږمۍ پرموږ راختلې ده

من ثنیات الوداع — د وداع غره له کنډو څخه

وجب الشکرعلینا — پرموږ د خدای شکر واجب دی

ما دعا لله داع — تـــــرڅو چې دعاء غوښــــتونکي د دعا غوښتنه کوي

معصومو نجونو به داریا واهه او ویل به یې :

نحن جوارمن بني النجار — موږ د نجار د کورنۍ نجونې یو(او)

یا حبذا محمد امن جار محمد صلی الله علیه وسلم څه ښه ګاونډی دی

محمد صلی الله علیه وسلم له هغو نجونو نه پوښتنه وکړه (آیا تاسې له ما سره مینه لرئ؟) هغوی وویل (هو!) ده وویل (زه هم له تاسې سره مینه لرم .)

په مدینه کې میشت کېدل:

د کوربه والي ویاړ به د چا په برخه شي؟ دا یوه داسې پوښتنه وه چې تصفیه یې آسانه خبره نه وه .حضرت محمد صلی الله علیه وسلم وویل: زما اوښ چې د هر چا د کور مخې ته ودرېد هغه دې دا خدمت ترسره کړي .په دې توګه دا ویاړ د حضرت ابو ایوب انصاري رضی الله عنه په برخه شو.دا اوس چې په کوم ځای کې نبوي جومات دی له هغه سره جوخت د هغه کور ؤ. دا کور دوه پوړیز ؤ.پورتنی پوړیې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته وړاندې کړ، خو هغه د خلکو د تګ راتګ د آسانتیا لپاره لاندینی پوړ غوره کړ او پورتنی پوړ د حضرت ابو ایوب او د هغه د مېرمنې په برخه شو .

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم اووه میاشتې همدلته تېرې کړې، وروسته له دې چې کله د نبوي جومات ترڅنګ د هغه لپاره کوټنۍ (حجرې) جوړې شوې نو دی هلته لاړ څو ورځې وروسته یې د کورنۍ وګړي هم مدینې ته راغلل.

د نبوي جومات ودانول :

په مدینه کې له مېشت کېدو نه وروسته ترټولو لومړی او ضروري کار د یوه جومات ودانول وو. دی چې په کوم ځای کې اوسېده ترڅنګ یې د دوو یتیمانو یوه ټوټه ځمکه پرته وه .د هغې بیه یې ورکړه او دا ځمکه یې ترلاسه کړه .او د جومات د ودانولو په کار پیل وشو په دې وخت کې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هم د مزدورانو په څېر له هغوی سره یوځای کار کاوه او درنې درنې تیږې به یې راوړلې .

دغه جومات په ساده توګه جوړ شو. دېوالونه یې د اومو خښتو وو .چت یې د

کجورو له پاڼو نه جوړ ؤ.ستنې یې د کجورو تنې وې .د جومات قبله بیت المقدس خوا ته وه ځکه چې تردې وخته پورې لاهمدغه قبله وه کله چې قبله کعبې خواته شوه نو پرهماغه بنسټ جومات هم ترمیم کړای شو د جومات ځمکه خامه وه .د باران پر وخت به پکې چکړ او ختې وې، لږه موده وروسته یې ځمکه په تیږو وپوښل شوه .د جومات په یوه سر کې یوه سرپټې چوتره وه چې (صفه) بلل کېده .دا ځای د هغو خلکو لپاره وو چې اسلام به یې راوړ او کور مور به یې نه درلود .

کله چې نبوي جومات جوړ شو نو ترڅنګ یې د پاکو بیبیانو لپاره هم کوټې جوړې شوې .دا هم د اومو خښتو او د کجورو له کېږو څخه جوړې شوې وې .دا کوټې په شرعي ګز په بر شپږشپږ او په اوږدو لس لس ګزه وې چت یې دومره جګ ؤ چې سړی به ودرېد نو لاس به یې وررسېده په دروازو به یې د کمپلو پردې ځوړندې وې .د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د کور ترڅنګ چې کوم انصار اوسېدل د خوراک څښاک لپاره به یې هغه ته یوڅه شیدې ورلېږلې .کله نګولی او کله نور څه. بس په همدې توګه یې ژوند له تنګسیا سره تېرېده .

وروري(مواخات):

په مکه کې چې کومو مسلمانانو خپل کور کهول پرېښود او مدینې ته راغلل، تقریباً ټول بې شتو او بې سامانه خلک وو. په هغوی کې شتمن خلک هم وو خو خپل مال یې له مکې څخه راوړای نه شو .او ټول شیان یې هلته پرې ایښي او په خپله راغلي وو. که څه هم دا ټول مهاجر د مدینې د مسلمانانو مېلمانه وو خو په هرحال هغوی ځانته د انتظام ضرورت احساساوه .دې خلکو د خپلو لاسونو په تپاکو ژوند ترسره کول غوره کار ګاڼه په دې توګه کله چې د نبوي جومات ودانۍ سرته ورسېده نو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یوه ورځ انصار راوغوښتل او هغوی ته یې وویل چې دا مهاجرین ستاسې وروڼه دي بیا به یې یو تن له انصارو او یوتن له مهاجرو څخه راوغوښت او وبه یې ویل چې اوس تاسې د یو بل وروڼه یئ .په دې ډول ټول مهاجرین د انصارو وروڼه دي. او د خدای جل جلاله دا مخلص بندګان چې په

حقیقت کې سره ورونه وو لا زیات ورونه او د یو بل دوستان شول .انصارو خپل مهاجرین ورونه خپلو کورونو ته بوتلل او د خپل ټول جایداد او سامان حساب یې د هغوی مخ ته کېښود او ویې ویل چې نیم یې ستاسې او نیم یې زموږ .د باغونو حاصلات، د کښت پیداوار، د کور اسباب، کور او جایداد لنډه دا چې هر څه یې برابر د ورونو په څېر ووېشل شول او دا بې کوره مهاجرین چې کوم وخت پرځای ډاډمن شول وروسته له دې نورو ډېرو مهاجرو هم پرکار وبار پیل وکړ. دکانونه یې پرانېستل او په نورو کارونو لګیا شول .په دې ډول د مهاجرو د بسیا کېدو کار ترسره شو او له دې لارې هم ډاډه شول .

اتـمه برخه

(اسلامي بلنه په يوه نوې دوره کې)

- له يهودو سره معاهدې
- منافقان
- د قبلې بدلون

له هجرت څخه د مخه به چې د مکې مشرکانو ته د اسلام بلنه ورکول کېده دا د هغوی لپاره یو نوی شی ؤ، مګر وروسته له هجرت نه چې په مدینه کې یهودان ورسره مخامخ شول هغه دا ؤ چې دا خلک پرتوحید، رسالت، آخرت، پرښتو، وحیې او نورو باندې قایل وو او د یوه پیغمبر (موسی علیه السلام) دامت له امله د رالېږل شوي شریعت د منښت مدعیان هم وو. په اصل کې د دوی دین هغه اسلام ؤ چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یې بلنه ورکوله خو دا بله خبره وه چې د څو پېړیو بې باکیو په سبب بې شمېره بدۍ پکې پیداشوې وې او د هغوی ژوند د خدایي اصل شریعت له قوانینو څخه آزاد او لرې شوی ؤ او سلګونه ډول بدعتونه، تصرفات او دودونه پکې داخل شوي وو .له دوی سره به ارومرو تورات ؤ، خو په هغه کې یې ډېر زیات بشري کلام ځای کړی ؤ او که چېرې پکې څه خدایي احکام هم پاتې وو هغه به یې د خپل زړه په غوښتنه د تاویلونو او سپړنو (تشریحاتو) په قالب کې اچول او له یوه شي نه به یې بل شی جوړ کړی ؤ. د خدای له دین سره یې اړیکه ډېره کمزورې او سسته شوې وه او په ټولیز ډول په هغوی کې د بدۍ داسې جرړې ټینګې شوې وې چې د خدای جل جلاله کوم بنده به کوم وخت هغوی ته دلارښوونې لپاره ورغی نو د هغه یوه خبره به یې هم نه اورېدله بلکې هغه به یې خپل ترټولو لوی دښمن ګاڼه او د هغه د آواز چوپولو لپاره به یې هرډول کوښښ کاوه که څه هم دا خلک په حقیقت کې داصل له مخې (مسلمانان) وو خو دا وخت دومره بې لارې شوي وو چې هغوی په خپله هم په دې نه پوهېدل چې اصلي دین یې کوم ؤ

له دې امله په هغه وخت کې د اسلامي نهضت کار یوازې خلکو ته د دین د اصولو د اساسي تعلیم ورپېژندنه نه وه بلکې په هغوی کې د دیني روح د بیا راژوندي کولو کارهم ؤ، ځکه چې هغوی په یوه لحاظ (منحرف شوي مسلمانان) وو.سربېره پردې له څلورو خواو مدینې ته د راغلو مسلمانانو راټولول او د مهاجرینو او د مدینې د انصارو لپاره د یوه وړوکي شانته اسلامي ریاست بنسټ او تاداو اېښودل هم وو دا ځکه چې تراوسه پورې خو نهضت یوازې د بلنې داصولو، د عقایدو د اصلاح او د ځینو نورو اخلاقي تعلیماتو بشپړهدایات ورکړي وو، مګر په دې وخت کې د ژوند کولو د لارو

چارو اصلاح او د انتظامي قواعدو او خپل منځي اړیکو د سمون لپاره قوانینو ته اړتیاوه پە دې ډول دغه اړخ ته هم پاملرنه وشوه .

په دې وخت کې یو بل لوی بدلون دا ؤ چې تراوسه د کفر په چاپېریال کې د اسلام بلنه ورکول کېده او هلته پاتې مسلمانانو به د کافرانو ظلمونه زغمل خو په دې وخت کې مسلمانانو یو خپلواک غوندې حکومت جوړکړی ؤ چې له څلورو خواو څخه د کفر په منځ کې ایسار ؤ او دا مهال یوازې د ځورولو او اذیت ورکولو معامله نه وه بلکې ټول عرب دې خبرې ته چمتو وو چې ژرترژره دغه یوموټی مسلمانان له منځه یوسي، ځکه چې له هغوی سره دا وېره وه که چېرې د اسلام دغه نوی مرکز قوي او پیاوړی شي نو بیا به د هغه د مخنیوي لپاره هېڅ چاره پاتې نه شي ځکه نو په دې وخت کې په خپله د دې اسلامي ټولګي اونهضت د حفاظت لپاره دا اړتیاوه چې :

1- په پوره جوش او ولولې سره دې د خپل مسلک تبلیغ وکړي، د هغه حقانیت دې په دلا ئلو سره ثابت کړي او هڅه دې وکړي چې زیاتونه زیات خلک خپل هم فکره کړي.

2- مخالفین چې په کومو عقایدو پورې کلک نښتي د هغوی غلطي دې په دلائلو سره ثابته کړي، دا د دې لپاره که یو څوک غواړي چې د عقل په رڼا کې پرخبره پوه شي نو د هغه لپاره اصل حقیقت ته د رسېدو په لار کې دې هېڅ ستونزې ونه اوسي .

3- د کور کهول پرېښودلو او کاروبار له سرته رسولو نه وروسته چې کوم خلک دې نوي ریاست ته راځي او را ټولېږي، نه یوازې دا چې د هغوی د پیوستون کوم انتظام دې وکړی شي بلکې د هغوی داسې ایماني او اخلاقي پالنه دې وشي چې د تنګسیا او بې اطمینانۍ په حالت کې هغوی له پوره صبر سره د حالاتو مقابله وکولای شي .او په ډېر سخت حالت کې هم د هغوی قدم ونه ښویېږي .

4- مسلمان دې د دې خبرې لپاره چمتو کړل شي چې کله د دوی د له منځه وړلولپاره دښمن حمله کوي، سره له دې کمزورتیا او بې سروسامانۍ دې بیا هم په پوره جرائت سره د هغه مقابله وکولای شي او د خپل مسلک په رښتینولۍ او پرخدای

باندې داسې یقین او توکل ولري چې په هېڅ یوه میدان کې ترې مخ وانه ړوي .

5- د تحریک په علمبردارانو کې دومره همت پیداکړی شي چې کوم خلک له پوهې سره سره بیا هم د هغه اقتصادي نظام د ټینګښت مانع ګرځي کوم چې اسلام یې جوړول غواړي، نو هغوی دې په زورسره له منځه یووړل شي .

له یهودو سره معاهدې:

د مدینې څلورو خواو ته د یهودو کلي پراته وو.هغوی ته د اسلامي بلنې په ورکولو سربېره د دې خبرې اړتیا هم وه چې د هغوی د سیاسي اړیکو نوعیت دې و ټاکل شي .کله چې د مکې قریش پوه شول چې مسلمانان له مکې څخه لاړل نو هغوی نه یوازې دا چې ډاډه کښې نه ناستل بلکې چې همدا ویې لیدل چې په مدینه کې د مسلمانانو یومنظم ټولګی جوړېږي نو د اسلام د دغه مرکز د له منځه وړلو لپاره یې په خپل زور او طاقت سره په تدبیرونو او سوچونو پیل وکړ، نو ځکه د دې خبرې اړتیا پیدا شوه چې د مدینې څلورو خواو ته د یهودو کوم کلي پراته وو، مسلمانان دې له هغوی سره خپلې سیاسي اړیکې په ښکاره ډول تعین او وټاکي ترڅو د مکې د مشرکانو د حملې په وخت په دې پوه شي چې د یهودو زور کومې خواته دی .په دې ډول یې له هغو قبیلوسره خبرې اترې پیل کړې چې د سره سمندرګي دغاړې او مدینې ترمنځ آبادې وې په دوی کې یې له ځینو څخه د ناپیيلتوب ژمنه واخیسته یعنې که دمدینې پرمسلمانانو باندې قریش او یا نور خلک یرغـــــــل کوي نو دا خلک به نه د مسلمانانو په ملګرتیا جنګېږي او نه به د مسلمانانو له دښمنانو سره ملګرتیا کوي او له یو شمېر نورو قبیلو څخه یې هم دا تعهد واخیست که چېرې پر مسلمانانو باندې څوک یرغل وروړي نو هغوی به له مسلمانانو سره ملګرتیا کوي .

منافقان:

په مدینه کې چې اسلامي نهضت دا وخت له کومو حالاتو سره مخامخ ؤ له

هغوی څخه یوه ډېره مهمه مسئله د منافقانوهم وه. د مکې په وروستۍ دوره کې خو ډېر داسې خلک په اسلامي ټولګي کې شامل شوي وو چې د اسلامي بلنې پرحقانیت باندې پوره پوهېدل مګر د خپل ایمان د کمزورتیا په سبب یې خپلې دنیوي اړیکې د اسلام په خاطر نه شوای پرېښودلای .د سوداګرۍ، کرهڼې او خپلولۍ بندیزونه به ډېر ځله د هغوی د اسلامي غوښتنو په مخ کې خنډونه ګرځېدل مګر په مدینه کې داسې ډېر منافقان هم په اسلامي ټولګي کې ننوتي وو چې په واقعیت کې هغوی له اسلام نه بېخي منکر وو، خو یوازې د فتنې پیدا کولو لپاره د مسلمانانو په منځ کې ننوتي وو او یو شمېر داسې کسان هم وو چې د اړتیا له کبله یې خپل ځانونه مسلمانان ښودل خو په زړونو کې پراسلام باندې ډاډه او خوا ټولې (خاطرجمع) نه وو خو څنګه چې د قبېلې یا کورنۍ یو زیات شمېرکسان یې مسلمانان وو د همدې اړتیا له کبله هغوی هم په مسلمانانو کې ځانونه شامل کړي وو. سربېره پردې داسې مهال پالي (موقع پرست) خلک هم په دې ټولګي کې وو چې له یوې خوایې د مسلمانانو په ملګرتیا کې د خپلو دنیوي ګټو د ترلاسه کولو فکرکاوه او له بلې خوایې له کافرانو سره هم لاره درلوده. دې خلکو دا فکر کړی ؤ که د اسلام او کفر په اخ و ډب کې اسلام بریالی شي نو دوی ته به د اسلام په دایره کې امن پیدا شي او که چېرې میدان کفر وګاټه نو په هغه وخت کې به هم د دوی ګټې ساتل شوې وي .

د اسلامي تحریک لپاره د لستوڼي دغه ماران د پوره ستونزو لاملونه وو او له هغوی څخه ژغورنه آسانه خبره نه وه .په مدینه کې چې د دغو خلکو د فتنو په مقابل کې څنګه کارونه وشول په راتلونکي کې به یې په مناسبو ځایونو کې یادونه وشي .په دې وخت کې دې خبرې ته په کلکه اړتیاوه چې دغسې منافقان او د اسلام په لار کې رښتیني او د ژور فکر لرونکي مؤمنان باید د یو بل په مقابل کې وپېژندل شي ځکه چې دا مهال مسلمانان له هغو حالاتو سره مخامخ وو چې دې خبرې ته یې پوره اړتیا درلوده چې کوم خلک تراوسه پورې د زړو تعصباتو او له اسلام نه پرته د نورو خیالاتو مریان وو او یا د هغوی په ایمان کې کوم اړخ کمزوری ؤ، هغه ترې چاڼ اوجلا

کړی شي .

د قبلې بدلون:

تردغه وخته پورې د اسلام قبله بيت المقدس ؤ .مسلمانانو به هغې خواته مخامخ لمنځونه کول .له بيت المقدس سره د يهودو اړيکه خورا ډېره نژدې وه، يهودو به هم هغې خواته لمنځونه کول .د دويم هجري کال د شعبان د مياشتې واقعه ده چې د لمانځه په وخت کې د قبلې د بدلېدلو حکم رانازل شو او د بيت المقدس پرځای کعبه د مسلمانانو قبله وګرځېدله .په دې توګه حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د لمانځه په وخت خپل مخ له بيت المقدس څخه واړاوه او کعبې ته مخامخ شو.دغه پېښه د اسلامي نهضت په تاريخ کې خورا مهمه پېښه وه .په خپله خدای جل جلاله د هغې د اهميت يادونه په دې الفاظو سره کوي:

{وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقِبَيْهِ } [البقرة : 143] (موږ چې کعبه ستاسې قبله وګرځوله د هغې سبب دا دی چې دا څرګنده شي چې څوک د پيغمبر پيروي او څوک ترې په شاګر ځېدونکی دی).

سربېره پردې ددې خبرې اعلان هم ؤ چې تراوسه پورې خو د دنيا اخلاقي او ايماني لارښوونه يهودو ته سپارل شوې وه خو اوس دا له هغوی څخه اخيستل کېږي ځکه چې هغوی يې حق اداء نه کړای شو او د دې نعمت پرقدر پوه نه شول نو اوس د هغوی پرځای دغه خدمت مسلمان امت ته ورکول کېږي او دا فريضه به سرته رسوي .

د دې پېښې اغېزه دا وه چې د دې ګڼ شمېر خلکو له ډلې څخه د چا په زړه کې ايمان ځای نه درلود هغوی افشا شول او د رسول الله صلی الله عليه وسلم په دې کارېې سختې نيوکې وکړې او دا ښکاره او واضحه شوه چې د هغوی دريځ په اسلامي ټولنه کې څه ډول دی؟ په دې توګه يو زيات شمېر زړه نازړه مسلمانان له اسلامي ټولنې څخه جلا شول او ترډېره حده پورې له دغسې وګړو څخه اسلامي ټولنه پاکه شوه .

نهمه برخـه

د اسلامي نهضت دفاع

- قريشو ته خطر
- د قريشو روغه جوړه
- پرقريشو باندې خج(فشار)
- د حضرمي وژل
- د بدرغزا
- د قريشو يرغل
- د مسلمانانو تياری
- له مدينې څخه د مسلمانانو لښکر
- د جنګ ډګر
- د جنګ پيل
- د قريشو ماته
- د بدر غزا پايلې او اغېزې
- د بدر پرجنګ تبصره او د مؤمنانو روزنه
- د احد غزا
- اسباب
- د کمزورتيا جرړه
- د قريشو وړاندې تګ
- د منافقانو دوکې
- د کمکيانو ولوله
- د لښکر ترتيب
- د قريشو ساز او سامان
- د جنګ پيل
- د شا له خوا د قريشو يرغل
- د الله مرسته او سوبه

- د رضوان بيعت
- د سولې تړون
- د پيليزې ماتې سببونه او د مسلمانانو روزنه
- توکل
- د مال مينه
- د بري ضمانت
- د اسلامي نهضت اصلي محرک
- د قبايلو تعهد ماتول
- د يهودي عالمانو او مشرانو مخالفت
- د بني قينقاع غزا
- د کعب بن اشرف وژل
- د بني نضيرو اخراج
- د احزاب غزا
- د خندق کيندل
- دکفارو يرغل
- د الله جل جلاله مرسته
- د الله جل جلاله پرفضل توکل
- د ايمان د دعوې ازموينه
- د کمزورتيا جرړه
- د خدای رسول صلی الله عليه وسلم د تقليد وړ بېلگه
- د بنو قريظه و پای
- د حديبيې سوله
- د کعبې د زيارت سفر
- له قريشو سره خبرې اترې
- د حضرت ابوجندل واقعه
- د حديبيې د سولې اغېزې

په مکې مکرمه کې (۱) چې کله د مدينې ګڼ شمېر خلکو د عقبه په مقام کې د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم په لاس بيعت کړی ؤ نو له حضرت محمد صلی الله عليه وسلم نه يې دا غوښتنه هم کړې وه چې ته او ستا ملګري مدينې ته تشريف راوړئ په دې وخت کې په ښکاره دا خطر په مخ کې ؤ چې د دې بيعت اوغوښتنې حيثيت په حقيقت کې د مدينه والو له خوا ټولو عربو ته د جنګ يو اعلان دی په دې توګه له بيعت کوونکو څخه يوه مشر بن عباده رضی الله عنه چې خپلو ملګرو ته په خطاب سره کوم الفاظ ويلي وو تراوسه پورې په تاريخ کې خوندي او هغه دا دي :

(پوهېږئ! له دغه شخص سره د څه شي بيعت کوئ؟ تاسې چې د ده په لاس بيعت کوئ د ټولې نړۍ جنګ په بيه اخلئ. له دې کبله که ستاسې خيال دا وي چې کله ستاسې مال او ستاسې اشراف له تباهۍ او هلاکت سره مخامخېږي، نو بيا به هغه دښمنانو ته حواله کوئ نو ښه داده چې له همدې اوسه يې پرېږدئ. داځکه، قسم په خدای چې دا د دنيا او آخرت رسوايي ده او که چېرې ستاسې اراده داده چې د خپلو مالونو او خپلو اشرافو له تباهۍ او هلاکت سره سره بيا هم له هغه سره وفا کوئ نو بې شکه له هغه سره بيعت وکړئ .په خدای سوګند دی چې دا د دنيا او آخرت ګټه ده) په دغه وخت کې د (وفد) ټولو غړو په اتفاق سره وويل چې (موږ له هغه سره بيعت وکړ د دې

لپاره چمتويو چې خپل مالونه اواشراف د تباهۍ او هلاکت په خطر کې واچوو).

اوس نوهغه وخت رارسېدلی ؤ چې د مدينه والو د دغې دعوې ازموينه واخيستل شي.[1]

قريشو ته خطر:

مدينې ته د مسلمانانو او حضرت محمد صلی الله عليه وسلم له ورتګ څخه مطلب دا ؤ چې دا مهال د اسلام لپاره هلته د اوسېدو يو ځای وربرابر شوی ؤ او هغه

۱- دلته دا شک او شبهه پکار نه ده چې په اسلام کې دې جنګ يوازې د دفاع لپاره وي بلکې کله چې د دين غوښتنه وي . نو د حق د پرمختګ لپاره هم باطل قوت ته ماتې ورکوي.

دغسې جنګونه د اسلامي غورځنګ په وروستيو دورو کې رامنځ ته شول چې وروسته به يې ذکر راشي.

مسلمانان چې په صبر، ټینګار او صداقت سره بیا بیا ازمویل شوی وو.د یوه منظم ټولګي بڼه یې غوره کړې وه .قریشو ته دا یو ډېرسخت خطر ؤ .په دې وخت کې یې په ډاګه لیدل چې د اسلامي ټولګي دارنګه تنظیم په حقیقت کې د جاهلي نظام د مړینې پیغام دی، پرته له دې هغوی له یو بل خطر سره هم مخامخ وو چې دوی یې تلولي او خوا خپورې کړي وو.د مکه والو د ژوند لویه ذریعه د شام او یمن سوداګري وه .شام ته چې کومه تجارتي لار د سره سمندرګي په غاړه تېره شوې وه، مدینه هم په همدې لاره کې واقع وه.په مدینه کې د مسلمانانو له قدرت نېولو څخه یو مطلب دا ؤ چې له شام سره د قریشو د سوداګرۍ معامله هغه وخت ترسره کېدای شي چې له مسلمانانو سره ښې اړیکې ټینګې کړي او یا بیا یوازې په هغه صورت کې له دې لارې د سوداګرۍ مال تېرولای شي چې په مدینه کې د مسلمانانو ځواک په بشپړه توګه وټکولی شي .همدغه سبب ؤ چې قریشو له هجرت نه مخکې ډېره زیاته هڅه وکړه چې په مدینه کې مسلمانان سره یو ځای او راټول نه شي خو چې کله د هغوی دا تدبیر ناکام شو نو دا پرېکړه یې وکړه چې په هر ډول کېدای شي باید دغه راپېښ شوي خطرونه د تل لپاره له منځه یووړل شي .

د قریشو روغه جوړه:

عبدالله بن ابی بن سلول د مدینې یو سردار ؤ. مدینه والو دده د پاچاهۍ لمانځلو لپاره تیاری نیولی ؤ.خو چې کله د مدینې خلکو په اسلام منلو پیل وکړ او له مکې څخه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او مسلمانانو مدینې ته تشریف راووړ نو دا تجویز سرته ونه رسېد او دعبدالله بن ابی هیلې په اوبو لاهو شوې. په دې وخت کې مکه والو هغه ته لیک ولېږه چې : (تاسې زموږ یوه سړي ته په خپل ځای کې پناه ورکړې ده، موږ په خدای سوګند یادوو چې لومړی خو تاسې په خپله له هغه سره وجنګېږئ اوهغه له خپل ځای نه وباسئ .که نه موږ به ټول پرتاسې باندې حمله وکړو نرینه به مو ووژنو او ښځې به مو وینځې کړو).

دغه لیک د عبدالله بن ابی د ټوټه شوو هیلو لپاره یو څه ډاډینه وه خو حضرت

محمد صلی الله علیه وسلم سرله وخته د دې شر د مخنیوي لپاره هغه په دې وپوهوه چې (آیا ته به خپلو زامنو او وروڼو سره جنګ وکړې؟) څنګه چې د انصارو یوه زیاته برخه مسلمانان شوي وو نو عبدالله د اړتیا له کبله له خپلو بدو ارادو څیني راواوښت .

په همدغه وخت کې د مدینې رئیس سعد بن معاذ رضی الله عنه د عمرې لپاره مکې ته لاړ، د حرم په دروازه کې له ابوجهل سره مخامخ شو، ابوجهل ورته وویل: (تاسې زموږ د دین مرتدانو (مسلمانانو) ته پناه ورکوئ او موږ به تاسې پرېږدو چې ډاډه له مکې نه طواف وکړئ ؟ که چېرې تاسې د امیه بن خلف مېلمانه نه وای نو له دې ځایه راڅینې ژوندی نه شوای تلای) سعد رضی الله عنه چې دا خبرې واورېدلې په ځواب کې یې ورته وویل : (په خدای سوګند دی که تاسې موږ له دې څخه منع کړئ تاسې به له هغه څه نه منع کړو چې تردې زیات ستاسې لپاره مهم دی یعنې پرمدینه باندې چې ستاسې لار ده له هغې به مؤمنع کړو) ګواکې دا د دې خبرې اعلان ؤ که چېرې قریش کوم شرارت کوي نو پکار ده چې د هغوی پرتجارتي لار باندې بندیز ولګول شي.

پرقریشو باندې خج (فشار)

په دې وخت کې چې قریشو د مسلمانانو او اسلامي نهضت د له منځه وړلو لپاره کوم تجویز ونیو د مسلمانانو په نظر د هغوی د مغلوبولو او مجبورولو لپاره تردې غوره بله کومه لارنه وه چې مسلمانان دې دغه لارپه خپله ولکه (قبضه) کې راولي او د هغوی پرمخ د تجارت پرلارې باندې بندیز ولګوي، دا یو داسې خج (فشار) ؤ چې د مکې خلک یې پرې مجبورولای شول، لکه څنګه چې د مخه یادونه شوې ده چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دغې لارې ته له نژدې اوسېدونکو یهودي قبېلو څخه د مختلفو معاهدو ډاډ ترلاسه کړ او بیا یې د قریشو قافلو ته د وېرې او ټکان ورکولو لپاره کله کله د مسلمانانو د وړو وړو ډلګیو په لېږلو پیل وکړ. که څه هم د دغو ډلګیو له خوا هېڅکله څه ژوبله او قتل ونه شو او نه کومه قافله لوټ شوه مګر د دوی لېږدونې هغوی په دې ښه پوه کړل که چېرې په دې ډول څوک قدم ږدي په دې دې

هم فکر وکړي چې وضعه څرنګه ده .که هغوی مسلمانان په تنګوي نو له خپلې تجارتي لارې نه دې هم لاس ومینځي .

د حضرمی وژل:

په دې دوره کې به حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له حالاتو سره سم د خبرتیا لپاره هڅه او کوښښ کاوه ترڅو دا څرګنده شي چې قریش څه ډول تجویز نیسي د دویم هـ کال د رجب د میاشتې واقعه ده چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم عبدالله بن جحش له دولسو تنو سره (بطن نخله) خواته ولېږه. دغه ځای د مکې او طائف ترمنځ پروت دی. هغه صلی الله علیه وسلم حضرت عبدالله ته یو لیک ورکړ او ویې فرمایل چې دوې ورځې وروسته یې پرانیزه، حضرت عبدالله له همدې وینا سره سم لیک پرانیست. په کې یې لیکلی وو چې (په نخله نومي ځای کې استوګن شه او د قریشو د حالاتو پته لګوه اواطلاع راکوه). نابېره د قریشو یو شمېر کسان له شام څخه را روان وو او د تجارت مال یې راوړ، حضرت عبدالله پرهغوی باندې یرغل وروړ او له هغوی څخه یو تن عمرو بن الحضرمي ووژل شو، دوه تنه نور یې د بندیانو په توګه ونیول شول او د غنیمت مال هم په لاس ورغی .حضرت عبدالله مدینې ته ورغی او د دې پېښې د بیان په ترڅ کې یې د غنیمت مال د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم حضور ته وړاندې کړ خو هغه صلی الله علیه وسلم د ډېرې خواشینۍ په څرګندولو سره وویل: (ما خو تاسې ته دا اجازه نه وه درکړې او د غنیمت د مال له قبلولو نه یې انکار وکړ) په دې پېښه کې وژل شوی (حضرمي) او دوه تنه بندیان له ډېرې درنې اومعززې کورنۍ څخه وو له دې کبله پردغې پېښې باندې قریش خورا ډېر په غوسه شول او د وینو د بدلې او کسات بنسټ کېښودل شو.

د بدرغزا

دغه ډول حالات وو چې د دویم هجري کال د شعبان په میاشت د (623ع کال په فروري یا مارچ) کې د قریشو یوه ډېره لویه قافله چې نژدې د پنځوسووزرو اشرفیو مال ورسره ؤ له شام څخه بېرته راغله او هغې سیمې ته ورنژدې شوه چې د مسلمانانو په کنټرول کې وه .قافلې سره له دېرش څلوېښت تنو ساتندویانو زیات نه وو. او د دې وېره ورسره وه هسې نه چې د مدینې نژدې سیموته له رسېدو وروسته مسلمانان پردوی باندې حمله وکړي، د قافلې مشر ابوسفیان ؤ. ده چې دا خطر درک کړ یو تن یې په منډه مکې ته ورولېږه چې له هغه ځایه مرسته واخلي .څنګه چې دغه سړی مکې ته ورغی چیغه یې کړه چې مسلمانان قافله لوټوي (ورمنډه کړئ د مرستې لپاره ورمنډه کړئ) قافلې سره چې کوم مال ؤ زیات یې په هغو کسانو پورې اړه درلوده چې بیا یوه قومي مسئله ترې جوړه شوه. په دې توګه له دغې چیغې سره د قریشو ټول لوی لوی مشران د جنګ لپاره راووتل او نژدې زرو تنوځوانانو څخه یو لښکر جوړشو.دې لښکر له پوره اوکوب (شان اوشوکت) او ولولې سره حرکت وکړ چې اوس نو د مسلمانانو له منځه وړل پــــکاردي، ترڅو چې دا د هـرې ورځــــــې جنجال پای تـــــه ورســـــېږي . له یوې خوا د مال د ژغورلو غوښتنه وه او له بلې خوا د زړې دښمنی او تعصب ولوله، ځکه نو دغه خلک په بشپړ لېونتوب او غضب سره د یرغل لپاره مدینې ته وخوځېدل .

د قریشو یرغل:

هلته حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته هم د دغوحالاتو اطلاعات رسېدل، هغه محسوسوله چې که قریش اوس پرخپلو ارادو باندې بریالي شي او د مسلمانانو دغه نوي ټولګي ته ماتې ورکړي نو د اسلامي نهضت د پرمختګ سوال به په بشپړه توګه کروړ او مشکل شي او کېدای شي چې د اسلام غږ د تل لپاره ټپ شي تر اوسه پورې لامدینې ته د دوی د راتګ دوه کاله نه وو پوره شوي، مهاجرینو خپل ټول شته

په مکه کې پرې ایښې او تش لاسي وو. انصار د جنګ په چارو کې بې تجربې وو. د یهودو ډېرې قبیلې هم د مخالفت لپاره چمتو وې. یوه ډېره لویه مسئله په خپله په مدینه کې د منافقانو او مشرکانو شته والی ؤ. په دې وخت کې د دې خبرې اندیښنه وه که چېرې قریش پرمدینه باندې حمله وکړي نو کېدای شي چې د مسلمانانو دغه وړوکی ټولګی ختم شي او که چېرې حمله هم ونه کړي او په خپل زور سره قافله بچ او تېره کړي نو په دې ډول به هم مسلمانان ناهیلي شي چې ګانده (اینده) به بیا دغو شاوخوا قبیلو ته د مسلمانانو د مغلوبولو هېڅ اندېښنه پاتې نه شي او د قریشو په نغوته به د مسلمانانو پر ځورولو باندې لاس پورې کړي. دلته به یهود، منافقان او مشرکان هم سر راپورته کړي. له دې کبله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دا پرېکړه وکړه چې اوس ځومره ځواک هم لرو هغه راواخلئ چې ډګر ته ووځو او دا پرېکړه وشي چې د ژوند کولو حق د چا دی او د چا نه.

د مسلمانانو تیاری:

له دې پرېکړې نه وروسته حضرت محمد صلی الله علیه وسلم مهاجرین او انصار راټول کړل او ټول حالات یې هغوی ته څرګند او وښودل، هغه دا چې له یوې خوا د مدینې شمال ته تجارتي قافله ده او له بلې خوا سهیل ته د قریشو لښکر راروان دی. د الله ژمنه دا وه چې له دغو دواړو څخه به یو تاسې ته په لاس درشي. ووایئ چې تاسې له کوم یوه سره مقابله کول غواړئ ؟ په ځواب کې یې ګڼ شمېر صحابه و دا غوښتنه څرګنده کړه چې پرقافله باندې دې یرغل وشي خو د حضرت محمد رایه بله وه ځکه یې بیا خپله پوښتنه تکرار کړه. په دې کې له مهاجرینو څخه یو تن صحابي مقداد بن عمرو رضی الله عنه را پاڅېد او ویې ویل : یا رسول الله ! کومې خوا چې ستا رب تاته حکم کړی هغې خواته ځه، موږ ستا ملګري یو. موږ د اسرائیلو په شان نه وایو چې : "

ته او ستا خدای دواړه ولاړ شئ جنګ وکړئ موږ به دلته ناست یو[1]

[1] - دغه خبره بني اسرائیلو موسی علیه السلام ته کړې وه .

خو په دې معامله کې د وروستۍ رایې له ټینګولو نه مخکې د انصارو د رایې څرګندونه ضروري وه ځکه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هغوی نیغ په نیغه مخاطب کړل او خپله پوښتنه یې تکرار کړه. په همدې وخت کې سعد راپاڅېد او ویې ویل: "یارسول الله ! موږ پر تا ایمان راوړی دی او تصدیق مو کوو. د دې خبرې شهادت ورکوو چې تا څه راوړي هغه حق دي.

له دې وینا نه وروسته د پرېکړې له مخې د قافلې پر ځای د لښکر مقابلې ته وخوځېدل مګر دغه پرېکړه څه معمولي پرېکړه نه وه. د مسلمانانو ټولګی د قریشو په مقابل کې ببخي کمزوری ؤ. د جنګ وړ کسان څه دپاسه درې سوه تنه وو. په دوی کې دوه درې تنو آسونه درلودل او د اوښانو شمېره هم تر (70) و زیاته نه وه. د جنګ پوره سامان هم نه ؤ، یوازې اووه تنو زغرې درلودلې. له دې کبله پرته له یو لږ شمېر کسانو نور په زړونو کې وېرېدل او هغوی ته داسې څرګندېدله چې ګواکې په خپله د مرګ خولې ته ور درومي. د انفال سورت دا لاندې آیتونه دغه انځور په دې توګه وړاندې کوي :

{كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ (5) يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ (6) وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ (7) لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ (8) } [الأنفال : 5 - 8] لکه څنګه چې ای پیغمبره! ستا خدای ته په حقه له خپل کورنه وویستلې حال دا چې د مسلمانانو یوه ډله په دې کار ډېره ناخوښه وه. دغه ډله تاسره د حق له څرګندېدلو نه وروسته هم جګړه کوي. ګویا لکه چې دوی مرګ خواته بیول کېږي او دوی مرګ په سترګو ویني او هغه وخت په یاد کړئ چې خدای له تاسې سر ه وعده کوله چې له دوو ډلو څخه به یوه ستاسې په لاس درشي او تاسې دا غوښتل چې ضعیفه ډله دې ستاسې شي مګر د خدای اراده دا وه چې حق په خپل حکم

ثابت کړي او د کافرانو ریښې غوڅې کړي تر څو حق، حق شي او باطل، باطل.

له مدیني څخه د مسلمانانو لښکر:

له دې نا انډولیو سره سره د دویم هجري کال د روژې میاشتې په (12) مه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د خدای جل جلاله په توکل کابو (313) تنو مسلمانانو سره له مدینې نه راووت او نیغ په نیغه د جنوب لویدیځ پر هغه لاره لاړ چې د قریشو لښکر له هغې خوا را روان ؤ. د روژې په (16) مه بدر ته نژدې ورسېدل. بدر د یوه کلي نوم دی چې د مدینې منورې جنوب لویدیځ ته نژدې د۸۰ میلو په واټن پروت دی. کله چې مسلمانان هلته ورسېدل نو خبریالانو ورته دا خبر ورکړ چې د قریشو لښکر د ناوې هغې بلې څنډې ته را رسېدلی دی نو له دې کبله یې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په حکم همدلته واړول.

په دې ځای کې د قریشو له حاله خبر شول چې هغوی له ډېر ساز او سامان سره راغلي د عسکرو شمېر یې له زر تنو نه زیات او نژدې 100 تنو رئیسانو پکې ګډون کړی دی او د خپل لښکر لپاره یې ډېر ښه انتظام نیولی، عتبه بن ربیعه یې د لښکر ستر مشر ؤ.کله چې د قریشو لښکر بدرته نژدې شو نو داسې ورمعلومه شوه چې د دوی تجارتي قافله د مسلمانانو له خطر نه روغه تېره شوې ده له دې کبله د زهره او عدي قبېلو مشرانو وویل : "اوس جګړې ته اړتیا نشته " مګر ابو جهل ونه منله. په دې توګه د زهره او عدي قبېلو خلک بېرته لاړل او نور لښکر پر مخ ولاړ.

د جنګ ډګر:

د جنګ په ډګر کې چې کومې برخې قریشو لاندې کړې وې د موقعیت په لحاظ ډېرې ښې او ځمکه یې کلکه وه. خو په کوم ځای کې چې مسلمانان دېره شوي وو ځمکه یې شګلنه وه او د مجاهدینو پښې به پکې ښخېدلې. د شپې ټولو مجاهدینو په آرامه خوب وکړ خو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ټوله شپه په ویښه او دعا تېره کړه. د روژې په اوولسمه د سهار لمانځه نه وروسته یې د جهاد په اړه

وعظ وکړ او د جنګ له اصولو سره سم یې د لښکرو لیکې برابرې کړې په همدغه کال روژه فرض شوې وه او دا یو حیرانونکی ازمیښت ؤ چې د روژې په همدې لومړي کال د دښمن د درې برابره لښکر په مقابل کې د جنګ لپاره چمتو شول. په همدې شپه دوه داسې کاره وشول.چې د الله تعالی د کرم ځانګړي ځرګندوی وو یو خو دا چې مسلمانانو ته په آرامه خوب ورغی او سهار په تازګۍ او هوسایۍ سره له خوبه پاڅېدل دویم دا چې په دې شپه باران وشو او له دې کبله دغه شګلنه ځمکه د مسلمانانو لپاره پخه شوه او ښه ډګر ترې جوړ شو.او د دې پر خلاف په کوم ځای کې چې د قریشو لښکر ؤ هغه ختړه شوی ؤ او پښې به یې پکې ښخېدلې .بله دا چې د مسلمانانو لپاره کوچني کوچني ډنډونه هم جوړ شول تر څو دغسل، اوداسه او نورو اړتیاو لپاره په آرامه ترې کار واخلي. له دې کبله د مسلمانانو له زړونو څخه وېره او ډار لرې شو او په پوره ډاډېینه د مقابلې لپاره چمتو شول.

د جنګ پیل:

کله چې دواړه پوځونه یوله بل سره مخامخ شول، دا یوه حیرتناکه منظره وه.چې یوې خواته پرالله باندې ایمان لرونکي او پرته له الله جل جلاله د بل چا د بندګۍ او اطاعت نه منونکي 313 تنه مسلمانان وو او د جنګ بشپړ سامان هم ورسره نه ؤ او بلې خواته د کفارو زرو نه زیات پوځ په سازوسامان او زغرو پټ او سنبال ؤ .او دا فیصله یې کړې وه چې د توحید غږ به د تل لپاره چوپ او غلی کوي .په دغه وخت کې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خدای جل جلاله ته د دعا لاسونه اوچتوي او په پوره عاجزۍ او زارۍ دا دعا کوي چې: (ای الله! دا قریش دي، د خپل غرور له سامان سره راغلي دي ترڅو ستا رسول درواغجن ثابت کړي نو ای الله! هغه مرسته راسره وکړه چې تا یې وعده کړې وه .ای الله! که دغه یوموټې خلک ووژل شي نو بیا به د ځمکې پرمخ ستا عبادت او بندګي چېرې ونکړی شي).

په دې جنګ کې ترټولو سخته ازموینه د مهاجرو وه .ځکه چې هغوی له خپلو وروڼو، زامنو او خپلوانو سره په جنګ وو.د چا تره د چا ماما او د چا ورور د تورو خولو ته

وړاندې شوي وو او هغوی په خپلو لاسونو د خپل زړه ټوټې غوڅولې، دې سختې ازموینې ته هغه خلک دربدلای شول چې هغوی په رښتیا او د زړه له کومې له خپل خدای جل جلاله سره ژمنه کړې وه چې له خپلو خپلوانو سره به مخامخېږي او له هغوی سره به جنګېږي اوهغه څوک به وژني چې د هغه د وژلو حکم ورته شوی دی که څه هم هغه یې له نږدې دوستانو څخه وي خو د انصارو د ازموینې ستونزې هم له هغوی نه کمې نه وې تردې وخته پورې خو د عربو د کافرانو او د مکې د مشرکانو له نظره د دوی (جرم!) بس همدومره ؤ چې د هغوی دښمنانو یعنې مسلمانانو ته یې پناه ورکړې وه مګر اوس خویې په ښکاره د اسلام ملاتړ کاوه او له کفارو سره د جګړې لپاره راوتلي وو .مطلب دا چې دوی د خپل ملک (مدینې) په سبب د ټولو عربو دښمن شوي وو، په داسې حال کې چې په مدینه کې ترزرو زیاتې کورنۍ نه وې. هغو خلکو دا همت کولای شو چې په زړونو کې یې د خدای جل جلاله او د هغه د رسول بشپړه مینه وه او پرآخرت باندې یې ټینګ ایمان درلود که نه نو څوک کولای شي چې په دې توګه خپل مال او شتمنی، خپلې ښځې او بچیان د ټولو عربو دښمنۍ او خطر ته واچوي .

د قریشو ماتې:

دا د ایمان هغه درجه ده چې کله ترلاسه شي نو بیا دالله مرسته راځي او ارومرو راځي لکه څنګه چې د بدرپه ډګر کې هم له هغو 313 تنو مسلمانانو سره خدای تعالی مرسته وکړه او په مقابل کې یې له زرو نه زیات لښکر ته داسې ماتې ورکړه چې د قریشو ټول قوت مات شو.د بدر په جنګ کې له قریشوڅخه نږدې 70 تنه مړه او همدومره بندیان شول .په دې جنګ کې کابو د هغوی ټول رئیسان ووژلی شول چې شیبه، عتبه، ابوجهل، زمعه ، عاص او امیه یې په ځانګړې ډول سره د یادولو وړ دي. د دغو رئیسانو د مړینې له کبله د قریشو ملا ماته شوه او له مسلمانانو څخه شپږ تنه مهاجر او اته تنه انصار په شهادت ورسېدل .په جنګ کې چې کوم خلک بندیان شوي وو دوه دوه او څلورڅلور پرصحابه و باندې ووېشلی شول او دا لارښوونه ورته

وشوه چې له هغوی سره ښه سلوک وکړي په دې توګه اصحابو دغه بندیان آرام اوهوسا ساتل او ډېر ځله به یې تکلیفونه په خپله غاړه اخیستل خو هغوی ته یې ربړ او تکلیف نه ورکاوه .د دې ښه سلوک له امله د هغوی زړونه د اسلام لپاره نرم شول او دا ددې تحریک لپاره ترټولو لوی بری ؤ.وروسته بیا له دې بندیانو څخه یوه زیات شمېرفدیه (په بدل کې یوڅه مال) ورکړه او خوشې کړی شول .ځوک چې یې وژلي وو.خو په لیک او لوست پوهېدل هغوی په دې شرط آزاد کړی شول چې لسو تنو هلکانو ته به لیک لوست وربنیي.

د بدر د غزا نتایج او اغېزې:

د بدر جنګ د خپلو نتایجو او اغېزو له کبله ډېرمهم جنګ ؤ.دغه جنګ په اصل کې د الهي عذاب لومړنۍ برخه وه چې د مکې کفارو ته د اسلامي بلنې د نه منلو په سبب ورکړی شوه.دې جنګ راوښووله چې د ژوند کولو حق په اصل کې د چا دی، د کفر دی که د اسلام او راتلونکي حالات به څرنګه وي، په دې اتبار دا د اسلام په تاریخ کې لومړنی جنګ ګڼل شوی دی، انفال سورت په پوره تفصیل سره د دې جنګ په باب تبصره کړې ده خو دغه تبصره له هغو ټولو تبصرو سره بېخي توپیر لري چې دنیوي پاچایان او جنرالان یې په عمومي توګه د یوه جنګ له فتحې نه وروسته کوي .

د دې تبصرې ځانګړنې داسې دي چې لږ شانته په تفصیل سره نظراچول ورته ضروري دي ځکه چې په هغې کې د اسلامي نهضت مزاج او د مسلمانانو د روزنې پرپروګرام باندې ښه رڼا اچول شوې ده .

د بدر پر جنګ باندې تبصره او د مؤمنانو روزنه:

لومړۍ: لکه څنګه چې مخکې یادونه وشوه له اسلام نه د مخه په عربو کې جنګ خورا په زړه پورې کاروبار ؤ، په جنګ کې چې به هغوی ته مال (د غنیمت مال) په لاس ورته له هغه سره به یې بې کچه مینه درلوده او ډېر ځله به د دغسې مال ولوله د جنګ سبب شوه مګر داسلام له نظره د جنګ موخه (هدف) له مال او دولت څخه

ډېره لوړه وه او دې مقصد ته په زړه کې ځای ورکول هم ضرور وو.

د بدر جنگ لومړنی جنگ ؤ چې په هغه کې د مسلمانانو دا ازموینه اخیستل کېده چې آیا د اسلامي جنگ اصول او اخلاق په پوره ډول د هغوی زړونو ته راپرېوتي دي او که تراوسه پورې په یوه نه یو ډول د غیراسلامي جنگونو تصورات یې په زړونو کې شتون لري. د بدر په جنگ کې چې کومو خلکو ته د کفارو مال په لاس ورغی هغوی له خپل زاړه دود سره سم هغه خپل ملکیت وگاڼه او کومو خلکو چې کفار شارل او یا د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په ساتنه کې بوخت وو هغوی ته څه په لاس ورنغله په دې توگه د مسلمانانو ترمنځ زړه بداوی پیدا شو. په همدې وخت کې د اسلامي نهضت بلندویان وروزلی شول لکه څنگه چې دوی ته لا ترټولو د مخه ښکاره او وښودلی شوه چې دغنیمت مال په اصل کې د جنگ بدله نه ده. بیا هم د انفال سورت وگورئ یعنې دا د خدای له لوري یو انعام او سوغات دی چې سربېره پراصلي اجورې دا هم ورکول کېږي .د خدای په لار کې د جنگ اصلي بدله هغه ده چې خدای تعالی یې په آخرت کې ورکوي خو دلته چې څه په لاس راځي هغه د چا حق نه بلکې د خدای تعالی یو اضافي بخشش دی نو څکه ددې بخشش په اړه د برخې کوم سوال نه پیدا کېږي .دا ټول شیان د خدای او د هغه د رسول دي نوهغه باید همغسې وویشل شي لکه څنگه چې د مخه یې اصول بیان شوي دي .په دې ډول د جنگ په لړ کې یوه ډېره لویه اخلاقي اصلاح رامنځ ته شوه .

مسلمانانو ته د تل لپاره وښودل شوه چې هېڅکله دې د دنیوي گټې د ترلاسه کولو لپاره توره نه اوچتوي، بلکې د دنیا د اخلاقي انحراف د سمون او د غیر الله له مریبتوب نه د الله د بندگانو د ژغورنې په خاطر مکلف دي چې خپل ځواک په کار واچوي. کله چې گوري د دښمن ځواکونه د ده د آواز چوپولو لپاره له خپل ځواک نه کار اخلي او نور نو د بلنې او تبلیغ په ذریعه د هغوی اصلاح ناممکنه ده، له دې کبله په کارده چې د مسلمان نظر تل د اصلاح لپاره وي او د همدې موخې لپاره یې اراده هم کړې ده، نه د هغو مادي گټو لپاره چې د همدې مقصد د ترلاسه کولو په پایله کې حاصلېږي .

دویم : په اسلامي نظام کې د امیر اطاعت باید داسې وګڼل شي لکه په جسم کې روح .له دې کبله د بشپړ او پوره اطاعت لپاره د زړونو چمتووالي ته په کراتو پاملرنه وشوه لکه څنګه چې د دې جنګ په وخت کې هم د غنیمت د مال په لړ کې ترهر څه د مخه د بشپړ او پوره اطاعت غوښتنه وشوه او وویل شول چې دا هر څه د خدای جل جلاله او د هغه د رسول دي .په دې باب چې هغه څه پرېکړه کوي پرهغې باندې د زړونو خوښي پکارده.

دریم : د عمومي نهضتونو تګلوری دا وي چې د خپلو پیروانو او کار کوونکو د لازیات همت لپاره د هغوی د کار نامو یادونه کوي او په دې ډول په خلکو کې د شهرت او نوم ګټلو ولوله راژوندی کوي او له دې لارې یې سربښندنې او فداکارۍ ته هڅوي. همدارنګه له لویو جنګونو یا سترو کارنامو نه را وروسته خپلو سربښندونکو او کارکوونکو ته مخامخ خطابې او تمغې ورکوي، انعامونه پرې وېشي او د هغوی په ویاړ داسې ډول ډول چارې سرته رسوي چې له یوې خوا هغوی د خپلو کارونو د بدلې په موندلو سره ډاډه اومطمئن اوسي او په راتلونکي کې تردې لا زیاته سربښندنه ښکاره کړی شي او له بلې خوا د نورو خلکو په زړونو کې د دغه لوړ دریځ د ترلاسه کولو هیله پیدا شي .خو اسلامي نهضت د هغوی له تګلوري سره بېخي مخالف دی، سره له دې چې د مسلمانانو 313 تنو مجاهدینو د مقابل ځواک ترزرو زیات لښکر ته ماتې ورکړه او له خپلې دغې بې سر او سامانۍ سره سره یې بیا هم هغه ځواک چې په کراتو تردوی زیات ؤ له منځه یو وړ خو دوی ته دا وویل شول چې دا پېښه دې مسلمانان خپله مېړانه او همت نه ګڼي .دا یوازې د الله جل جلاله فضل ؤ. صرف د هغه د لورېینې او مرحمت پایله (نتیجه) وه چې دښمن ته یې ماتې ورکړه .دوی نه غوښتل چې پرخپل ځواک او وسایلو باندې اتکا وکړي .د دوی اصلي ځواک دا دی چې پرخدای جل جلاله باندې توکل لري او تل د هغه د فضل په اسره ډګر ته راوځي .د جنګ په وخت کې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یو موټی شګې را واخیستې اوشاهت الوجوه (مخونه دې ادل بدل شي) یې وویل او کفارو خواته یې ولونلې او بیا یې یودم په هغوی یرغل ور ووړ او کافرانو تېښته وکړه. دا یوه داسې پېښه ده که نورو

خلکو داسې خپل کرامت ښودلی وای نو چې څومره وياړېې پرې کاوه هغه به هم کم ؤ. او که هغوی داسې نه کولای نو پيروانو به يې په دې اړه ډېرې خبرې جوړې کړې وای مگر خدای تعالی په خپله په قران شريف کې مسلمانانو ته دا وښودل چې :

{فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ} [الأنفال : 17]

(تاسې ونه وژل بلکې خدای تعالی ووژل) او حضرت محمد صلی الله عليه وسلم ته يې دا وويل چې : (تانه دي ويشتلي بلکې خدای تعالی ويشتلي) او دا چې : (خدای جل جلاله دا کار د دې لپاره کړی ؤ چې مؤمنان دې يوه ډېره ښه ازموينه په برياليتوب سره تېره کړي).

مسلمانانو ته يې په ښه توگه وروښودله چې په اصل کې د ټولو کارونو انتظام د خدای جل جلاله په لاس کې دی څه چې کېږي د هغه په حکم او اراده کې وي .د مؤمن کار پرخدای جل جلاله باندې توکل او په هرحال د خدای جل جلاله او رسول الله پوره پوره اطاعت کول دي. په همدې کې د هغه ازموينه ده .

څلورم : په اسلامي نهضت کې جهاد هغه وروستی امتحان دی چې په هغه کې د نهضت د هر علمبردار پوره او بشپړه تشخيص کېږي .کله چې د کفر او اسلام کشمکش هغې درجې ته ورسول شي چې مؤمن د بلنې او تبليغ د کارجاري ساتلو لپاره دې ته اړشي چې ډگر ته ورودانگي، نو بيا له ډگر څخه بېرته تنښتېدل ممکن نه وي .د خدای جل جلاله په لاره کې د جنگ له ډگر څخه د تېښتې مطلب تر دې اخوا بل څه نه دی چې :

ياخو

الف: مؤمن ته خپل ځان ترهغه هدف ډېر خوږ دی چې دی د هغه لپاره جنگ کوي .

يا

ب: د هغه ايمان کمزوری دی ځکه چې په اصل کې مرگ او ژوند د خدای جل جلاله په لاس کې دي، ترڅو چې د هغه حکم نه وي ترهغې پورې مرگ نه شي راتلای خو چې کله د هغه حکم وشي نو بيا نه شي ځنډېدلای .

یا

ج: د هغه په زړه کې ترديې وخته پورې د خدای جل جلاله د رضا او آخرت له بري پرته څه نورو هيلو هم وده کړې ده. او په اصل کې يې تراوسه د خدای جل جلاله د دين قايمولو لپاره هڅو ځان نه دی وقف کړی .

ځرګنده ده چې د هغه په ايمان کې له دغو پورته خبرو څخه يوه شامله ده، په دې توګه نو هغه ته څرنګه بشپړ ايمان ويلای شو؟ له همدې کبله په دې جنګ کې مسلمانانو ته په ډاګه او ښکاره وښودلی شول چې جنګ ته شا اړول د مسلمان کارنه دی حضرت محمد صلی الله عليه وسلم ويلي دي چې درې داسې ګناهونه دي چې د هغو په کولو سره هېڅ يوه نېکي ورته ګټه نه شي رسولای: يو شرک بل د مور او پلار حق تلفول او درېيم د خدای جل جلاله په لار کې له جنګ څخه تېښته او شا اړول .

پنځم : کله چې سړی د خدای جل جلاله په لار کې په مخ درومي په دې وخت کې که له دنيوي اړيکو سره د هغه مينه له يوه جائز حد نه اوړي هغه هم کمزوری کېږي .په دې توګه يې مسلمانانو ته د مال او اولاد له بشپړ حيثيت څخه خبر ورکړ او ويې فرمايل :

{ وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ } [الأنفال : 28] (پوه شئ چې ستاسې مال او ستاسې اولاد په حقيقت کې ستاسې د ازمېيښت سامان دی. او له خدای سره د اجر ورکولو لپاره ډېر څه شته)

د مال او دولت په ورکړې سره خدای تعالی مؤمن ازمويي چې آيا هغه په سمه توګه په کار اچوي او که نه؛ هسې نه چې په زړه کې يې د مال محبت دومره زيات شي چې کله د خدای جل جلاله په لار کې د هغه د لګولو وخت راشي نوخواشينی اوتنګ شي او يا د هغه په زړه کې د حق په هلو ځلو کې څه کمزورتيا راشي .په دې ډول اولاد هم دانسان د ازموينې دويمه پاڼه ده.له يوې خوا خو د يوه مؤمن لپاره لازم دي چې د هغوی جايز حقوق داسې اداء کړي چې هغوی د خدای جل جلاله په لار کې پوره هڅه او هاند وکړي او له بلې خوا هغه فطري محبت چې له هغوی سره خدای جل جلاله د هر انسان په زړه کې اچولی دی هغه دومره زيات شي چې د

خدای جل جلاله په لار کې د تلونکو لپاره دروند پېټی شي د مال او اولاد په لړ کې همدغه دویمه ازموینه ده چې هرمؤمن باید دې ته تیار او چمتو وي .

شپږم : صبر د هر یوه نهضت لپاره د روح حیثیت لري او د اسلامي نهضت لپاره خو د دغه صفت اړتیا داسې ده لکه جسم ته د روح .په مکه کې چې مسلمانان له کومو حالاتو څخه تېر شوي وو هلته هم د دې صفت د پیدا کولو لپاره خورا ډېره پاملرنه شوې وه خو هلته داسې وو چې د مظالمو له ګاللو نه پرته نور څه د مسلمانانو په مخکې نه وو. کله چې اسلامي نهضت دویم پړاو ته راداخلېده نو په دې وخت کې دا اندېښنه هم وه چې په خپله د مسلمانانو په لاس پرچا باندې تېری ونه شي ځکه نو په دغو بدل شویو حالاتو کې هم ددې صفت د پرځای کولو او پرمختیا لپاره ټینګار وشو او ویې فرمایل :

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ} [الأنفال : 45-46] (ای مؤمنانو! کله چې له کومې ډلې سره ستاسې مقابله وي نو ثابت قدم اوسئ او خدای جل جلاله ډېر یادوئ هیله ده چې بری به ستاسې په برخه شي. د خدای جل جلاله او د هغه د رسول صلی الله علیه وسلم اطاعت کوئ او په خپلو کې جګړه مه کوئ چې سست او کمزوري به شئ او ستاسې هوابه ووځي (قوت به مولاړشي) له صبر نه کار واخلئ .په رښتیا چې خدای جل جلاله د صبر کوونکو ملګری دی).

دلته د صبر په مفهوم کې لاندې ټولې خبرې شاملې دي :

1-خپلې ولولې او غوښتنې مو کنټرول کړئ.

2-تلوار، وېرې او ډار نه لرې اوسئ.

3-هېڅ یوې نامناسبې ولولې او حرص ته مه ورنژدې کېږئ.

4- که له خطر او ستونزو سره مخامخېږئ نو پښې مو ونه رږېږدي.

5-د غوسې، قهر او غضب په وخت کې کوم غلط کار درنه ونشي.

6- که د مصیبتونو یرغل او حالات بل ډول په نظر درشي نو د ناآرامۍ او و یرې

له کبله مه خواشيني کېږئ.

7-د مقصد د ترلاسه کولو لپاره مو ولوله دومره زياته نه شي چې په بيړه پرکوم ناقص تدبير باندې لاس پورې کړئ .

8-دنيوي ګټې او نفسي حرص دومره مه خوښوئ چې په مقابل کې يې داسې کمزورتيا وښيئ چې دنيوي ګټو او نفسي حرص خواته مو جذب او راکاږي.په دغو بدل شويو حالاتو کې د مؤمنانو د صبر ازموينه په څه نورو طريقو سره هم وه .

اووم : له مقصد سره د مينې غلبه کله کله دومره زياته شي چې په مقابل کې يې انسان د حق او انصاف پوره پوره مراعات نه کوي او دا فکر کوي چې د مقصد لپاره په داسې کار کولو کې هيڅ حرج نه شته خو څنګه چې اسلامي نهضت له يوې مخې ټول د حق پربنسټونو باندې ولاړ دی هغه هېڅکله هم خپل پيروان ترحق او انصاف اخوا قدم اېښودلو ته نه پرېږدي لکه څنګه چې د کفر او اسلام د دغه مهم کشمکش په دوران کې د نورو اخلاقي او تربيتي لارښوونو ترڅنګ مسلمانانو ته له دښمنانو سره هم د سياسي ژمنو په باب لارښوونې وشوې چې هغه له يوې مخې د حق او انصاف پربنسټ ولاړې وې. د دې لارښوونو روح دا دی چې مسلمان دې هېڅکله هم د سوبې، ماتې او مادي ګټو د معيار په اساس د ژمنو پرخلاف چلند نه کوي، پرخدای جل جلاله دې توکل وکړي او په پوره ديانت دارۍ سره دې د ژمنو درناوی وساتي .په دې اساس نو هغه به ولې د خپلو مسلمانانو ورونو د بسپنې لپاره خپل لاس نه ورکوي! دا د هغې تبصرې مهمې ځانګړنې دي چې د بدر له جنګ نه راوروسته په قرآن شريف کې د دې پرېکنده (فيصله کوونکي) جنګ په باب راغلې دي او دا اندازه ترې لګېدلای شي چې اسلامي نهضت د نړۍ د نورو نهضتونو په مقابل کې څومره ممتاز اوغوره دی او په څه ډول د خپلو پيروانو روزنه کوي.

د احدغزا

اسباب او لاملونه:

د بدر په جنگ کې که څه هم مسلمانان سوبمن شوي وو خو د دغه جنگ مطلب دا ؤ چې گواکې مسلمانانو دغو مبسوچک په تیرو ویشتلی دی، د بدر جنگ لومړنی جنگ ؤ چې مسلمانان د کفارو په مقابل کې په جرأت سره ودرېدل کفارو ماته وخوړه او په شالاړل .دې پېښې ټول عرب د مسلمانانو پرضد راوپارول او کوم خلک چې د دغه نوي نهضت دښمنان وو هغوی تردې پېښې را وروسته لاپسې په غوسه شول .د بدر جنگ کې چې د مکې کوم رئیسان وژل شوي وو د هغوی د وینو د بدل او کسات اخیستلو په سبب په زرگونو خلک خواشیني او ناارامه وو. په عربو کې به د یوه سړي په وژلوسره د جنگ لړۍ ترڅو پښته پورې پرله پسې روانه وه او دلته خو دغسې خلک ډېر وژل شوي وو چې د هغوی د وینو بدل د سلگونو تنو په وژلو سره هم نه شوای اخیستل کېدای .له هرې خوانه به د توپان نښې نښانې راښکاره او څرگندېدلې.د یهودو له هغو قبیلو سره چې مخکې معاهدې شوې وې هغوی هم د دې معاهدو درناوی او مراعات ونه کړ، دا چې هغوی پرخدای جل جلاله، رسالت، آخرت او کتاب باندې د ایمان درلودلو دعوه درلودله، نو پکار ؤ چې په دې اساس مسلمانانو ته رانژدې شوي وای، مگر سمدلاسه د قریشو له مشرکینو سره وتړلی شول او په ښکاره به یې هغوی د مسلمانانو پرضد د جنگ لپاره لمسول په تېره بیا د بني نضیرو یو مشر کعب بن اشرف په دې معامله کې د سرسختې دښمنۍ په فکرکې ولوېد په دې ډول څرگنده شوه چې یهود نه د گاونډیتوب رعایت کوي او نه د هغو ژمنو درناوی کوي چې له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سره یې کړې وې

په دغو حالاتو کې د مدینې کوچنۍ سیمه له څلورو خواو نه په خطر کې لوېدلې وه .او همدارنگه د مسلمانانو داخلي حالت هم کمزوری ؤ او دا وخت یعنې ترجنگ راوروسته لانور هم له مشکلاتو سره مخامخ شول

د مکې د مشرکانو په زړونو کې له مسلمانانو څخه د بدلې اخیستلو اورلمبې

وهلې نو له دې کبله يو زيات شمېر رئيسانو يې د بدلې اخيستلو سوګندونه خوړلي وو.هره قبيله له غوسې او تاو نه ډکه وه چې په دغوحالاتو کې به د يهودو له خوا مکه وال د جنګ لپاره لمسول کېدل او دې هڅو يې پراور باندې د تيلو پاشلو کار ورکړ او د اوخت د بدر جنګ ستونزو کال لا نه و تېر شوی چې مدينې ته دا خبر ورسېده چې د مکې د مشرکانو له خوا يو ډېر پياوړی لښکر د مدينې په لور د يرغل لپاره ېبخي چمتو دی .

د قريشو وړاندې تګ:

د درېيم هـ کال د شوال د مياشتې په لومړۍ اونۍ کې حضرت محمد صلی الله عليه وسلم دوه تنه صحابه د بشپړ خبر اخيستلو لپاره ولېږل، کله چې هغوی بېرته راغلل دا خبر يې راووړ چې د قريشو لښکرمدينې ته نژدې را رسېدلی دی او آسونو يې د مدينې يو څړځای هم خوړلی دی. په دې وخت کې حضرت محمد صلی الله عليه وسلم له صحابه و سره مشوره وکړه چې آيا د لښکر مقابله دې د مدينې په دننه کې وشي او که له بهره دې پرې يرغل وشي؟ د يوشمېر صحابه و رايه دا وه چې د مدينې دننه دې د دښمن مقابله وشي، مګر هغه نوي زلميان چې د شهادت مينې تلولي او نا ارامه کړي وو او د بدرپه جنګ کې يې ګډون نه وکړی هغوی پردې خبرې باندې ټينګار کاوه چې له مدينې څخه دباندې دې پرې يرغل وشي .په پای کې چې حضرت محمد صلی الله عليه وسلم دهغوی ټينګار وليد نو دا پرېکړه يې وکړه چې له مدينې څخه دباندې دې پردښمن باندې يرغل وشي.

د منافقانو دوکې :

کله چې قريش مدينې ته نژدې راورسېدل نو د احد پرغره باندې کښېته او دېره شول .حضرت محمد صلی الله عليه وسلم له دې نه يوه ورځ وروسته د جمعې لمونځ اداء کړ او له زرو تنوصحابه و سره له ښارنه دباندې ووت.په دوی کې عبدالله بن ابی هم ؤ .که څه هم دی په ښکاره مسلمان شوی ؤ خو دده ترلاس لاندې ګڼ شمېر نور منافقان هم ورسره ملګري شوي وو. تر يوه ځايه پورې چې لاړل نو عبدالله بن ابی له

خپلو درې سوو تنو ملګرو سره بېرته را وګرځېد او له مسلمانانو نه بېل شو، دا وخت فقط (700) تنه صحابه له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سره پاتې شول .په دغسې نازکه مرحله کې د عبدالله بن ابی دغه خوځېدا یوه سخته او درنه نفسیاتي حمله وه خو هغو مسلمانانو چې پرخدای او آخرت باندې ایمان او باور درلود او د حق په لار کې د هغوی زړونه د شهادت له ولولې څخه ډک وو دغې پېښې پرهغوی باندې هېڅ ډول ناوړه اغېزه ونه کړه او په دې وخت کې همغه موجوده مسلمانان د خدای په هیله مخ په وړاندې لاړل .

د کمکیانو ولوله :

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په دې وخت کې خپلو ملګرو ته وکتل څوک چې کمکیان وو هغوی یې بېرته ورولېږل په دې کمکیانو کې د رافع او سمرة په نامه دوه تنه هلکان هم وو، کله چې دوی یې له لښکر نه بېلول نو رافع د پنجو په څوکو درېدلی ؤ.ددې لپاره چې جګ ښکاره شي او مسلمانان یې له ځانه سره بوځي، په دې ترتیب هغه له دوی سره وخوځېد او سمرة ته اجازه ورنه کړای شوه ځکه نوهغه وویل: څنګه چې رافع له ځانه سره بیایئ نو پکار ده چې ما ته هم اجازه راکړئ. په دې چې زه خو پرهغه باندې په غېږه زوروریم .په دې ډول سره د هغه ددې دعوې د ثبوت لپاره هغوی په غېږه ورغلل کله چې رافع یې څملاوه نو سمرة هم له لښکر سره روان شو. دغه خو یوه کوچنۍ غوندې پېښه وه خو له دې څخه دا راڅرګندېږي چې د خدای په لار کې له مسلمانانو سره څومره ولولې شتون درلود.

د لښکر ترتیب :

د احد غر له مدینې نه کابو څلور میله لرې پروت دی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خپل لښکر په دې توګه ترتیب کړ چې شایې غره خواته وه او د قریشو د لښکر مخ ته صرف یوه دره داسې وه چې د شا له خوا د یرغل وېره ترې کېده هلته یې عبدالله بن جبیر رضی الله عنه د پنځوس تنو غشي ویشتونکو مشر وټاکه او لارښوونه

يې ورته وکړه چې : (هېڅوک ددې درې له لارې راتلو ته مه پرېږدئ او تاسې په هېڅ حال کې له دې ځایه مه خوځېږئ که چېر ته تاسې ولیدل چې مرغان زموږ غوښې شوکوي بیا هم تاسې خپل ځای مه خوشې کوئ).

د قریشو ساز اوسامان :

په دې وخت کې قریش له ډېر ساز او سامان سره راغلي وو.نژدې درې زره لښکر او د جنګ پوره سامان ورسره وو. په عربو کې به چې په کوم جنګ کې ښځو ګډون کاوه نو بیا به هغوی په خپلو سرونو لوبې کولې .دوی دا ګومان کاوه که چېرې جنګ موبایلوده نو زموږ د ښځو بې عزتي به وشي .د دغه جنګ په وخت کې هم د قریشو له لښکرسره ډېرې ښځې راغلې وې .په دوی کې ډېرې هغه ښځې هم وې چې اولادونه او دوستان یې د بدر په جنګ کې وژل شوي وو او دوی پرځان باندې دا نذر منلی ؤ چې ترهغې پورې به کرارې نه کښېنو ترڅو د هغوی د قاتلانو وینې ونه څښو.

د جنګ پیل:

قریشو خپل لښکر ډېر ښه ترتیب کړی ؤ. کله چې جنګ پیل شو ترټولو د مخه به د قریشو ښځو پکې درياګان وهل او داسې سندرې به یې ویلې چې سړی به یې په غیرت راووست او په بدر کې د وژل شویو د ویر او د هغوی د وینې د بدل اخیستلو ولوله ترې ډېره ښه څرګندېدله .وروسته بیا کله چې جنګ پیل شو لومړی خو د مسلمانانو پله درنه وه او د قریشو له لښکر نه یو زیات شمېر کسان ووژلی شول او لښکر یې تس نس شو .مسلمانانو دا فکر وکړ چې هغوی میدان پرېښود په دې توګه یې د پیلیزې سوبې د پای ته رسېدو په بدل کې د غنیمت مال په ټولولو پیل وکړ اوهغه کسان چې د درې د ساتنې لپاره ټاکل شوي وو هغوی چې داحال ولید چې مسلمانان دغنایمو په ټولولو لګیا دي او دښمنان تښتېدلي دي، دا فکر ورغی چې جنګ پای ته رسېدلی دی نو هغوی هم د غنیمت په مال پسې ورودانګل .که څه هم

عبدالله بن جبير رضی الله عنه ته د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم حکم ورپه يادو او هغوی يې له دې کار څخه منع کړل خو پرته له يوڅو تنو نور هېڅوک ورسره پاتې نه شول .

د شا له خوا د قريشو يرغل:

دا مهال خــــالد بن وليد د کافرانو د لښــــکر د يو گــروپ بولندوی (قومندان) ؤ.هغه له دې موقع نه گټه واخيسته او له غونډۍ نه راتاو شو او د شا له خوايې پرمسلمانانو باندې يرغل وکړ.که څه هم عبدالله بن جبير رضی الله عنه او د هغه څوتنه نور ملگري ددې درې د ساتنې لپاره هلته پاتې وو او د هغوی مقابله يې هم وکړه خو د کافرانو يرغل يې په شا ونه شوای تنبولای او شهيدان شول بيا نو دښمن پرله پسې د شا له خوا پرمسلمانانو باندې يرغل کاوه .کله چې تښتېدونکو دا حال وليد هغوی هم شا وگرځوله او په دې وخت کې له دواړوخواونه پرمسلمانانو باندې يرغل وشو.په دغسې وضعه کې مسلمانان داسې کمزوري شول چې يو ناڅاپه د جنگ بڼه واوښته او مسلمانان تس نس شول او اخوا دېخوايې وترپل آن تردې چې د وېرې او وارخطايۍ له کبله په خپله د مسلمان له لاسه مسلمان شهيد شو او د همدې وېرې په وخت کې دا آوازه خپره شوه چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم شهيد شو له دې خبر سره اصحابو خپله حوصله له لاسه ورکړه او گڼ شمېر خلکو همت بايلود.

د خدای جل جلاله مرسته او سوبه :

دا مهال د حضرت پيغمبر صلی الله عليه وسلم شاوخواته لس يولس تنه صحابه ولاړ وو. په داسې حال کې چې هغه صلی الله عليه وسلم ټپي شوی هم ؤ خو له صحابه و رضی الله عنهم سره يوې درې خواته ورغی .په دې وخت کې مسلمانانو ته ښکاره شوه چې حضرت محمد صلی الله عليه وسلم ژوندی دی .په دې ډول هغوی بيا له سره يوځای او سره راټول شول مگر په دې وخت کې څرگنده نه شوه

چې څه پېښه وه او په څه ډول کافرانو له جنګ نه مخ واړاوه او بې له دې چې خپلې بشپړې سوبې ته ورسېږي میدان یې پرېښود او بېرته لاړل.

کله چې کفار یوڅو پړاوه لرې لاړل نو دا فکر ورغی او په خپل منځ کې یې سره وویل:دا څه غلطي مو وکړه چې د مسلمانو ځواکونو د بېخي ختمولو موقع په لاس راغلې وه او د هغوی جرړې مو ونه ویستلې هسې بېرته راغلو په دې توګه هغوی په یوه ځای کې سره ودرېدل او دا مشوره یې وکړه چې اوس نو پکارده چې یوځل بیا پرمدینه باندې یرغل وکړو، خو بیا یې داهمت ونه کړ او بېر ته مکې ته راغلل .هلته د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هم دې خبرې ته خیال ؤ هسې نه چې دښمن بیا پرې حمله راوړي .له دې کبله یې مسلمانان سره راټول کړل او ورته یې وویل چې کفار باید تعقیب شي. دا ډېره نازکه مرحله وه خو کوم خلک چې رښتیني مؤمنان وو هغوی د خدای په توکل یوځل بیا د سربښندنې لپاره چمتو شول او حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ترحمراء الاسد نومي ځای پورې په دښمن پسې لاړ.دغه ځای له مدینې څخه (8) میله لرې پروت دی .کله چې دا څرګنده شوه چې قریش بېرته مکې ته لاړل نو هغه هم بېرته مدینې ته راستون شو. د احد په جنګ کې (70) تنه صحابه رضی الله عنهم شهیدان شول چې زیات شمېرېې انصار وو.د مدینې هر کور په ساندو او وېرنې بدل شوی ؤ.په دې وخت کې محمد صلی الله علیه وسلم مسلمانانو ته دا لارښوونه وکړه چې په ژړا کې ساندې او وير د مسلمان په شان کې نه شته.

د پیلیزې ماتې سببونه او د مسلمانانو روزنه :

د اُحد د جنګ په پیل کې مسلمانانو ماتې وخوړه، که څه هم د منافقانو تدبیرونه او چالونه هم پکې وو خو له دې سره سره په خپله د مسلمانانو د کمزورۍ برخه هم څه کمه نه وه .اسلامي نهضت چې څه ډول مزاج غواړي او په څه ډول د خپلو کارکوونکو روزنه کوي ددې لپاره پوره وخت نه ؤ ترلاسه شوی دا د خدای جل جلاله په لار کې د سربښندنې دویمه مرحله وه او په دې وخت کې څه ناڅه د

کمزوری څرګندونه هم وشوه مثلاً د مال د مينې له کبله خپله دنده پرېښودل، د خپل مشر له احکامو څخه سرغړونه، مخکې له دې چې د دښمن ځواک ختم کړی شي د غنيمت مال ته پاملرنه او پرې دانګل او داسې نور.ځکه نو تردې جنګ وروسته خدای جل جلاله هم د جنګ پرڅرنګوالي باندې داسې تبصره وکړه او له اسلامي نصب العين سره چې د مسلمانانو په داخل کې کوم غفلتونه شوي وو يو يو يې ورپه ګوته کړ او په دې باره کې يې اړوندې ضروري لارښوونې وکړې. دغه لارښوونې د ال عمران سورت په وروستی برخه کې راغلې دي چې يوڅه يې دلته رانقلوو. داځکه چې يو ځل بيا راڅرګنده شي چې په اسلام کې د جنګ دريځ کوم دی او د جنګ پرواقعيتونو اوحالاتو باندې څه ډول رڼا اچول کېږي .

توکل :

کله چې مسلمانان د جنګ لپاره را ووتل د هغوی شمېره زرو تنو ته رسېده او د دښمن شمېره درې زره تنه وو. سره له دې بيا هم مسلمانان چې يوڅه وړاندې لاړل نو درې سوه تنه منافقان ترې جلاشول او(700) تنه مسلمانان پاتې شول. د جنګ سامان هم لږ ؤ او د لښکر له درېيمې برخې نه هم يوڅه کم شول په دغسې نازکه مرحله کې د يو شمېر مسلمانانو زړونه مات شول .دا وخت نو يوازې پرخدای جل جلاله باندې توکل او د هغه د مرستې اسره وه چې مسلمانان د دښمن د مقابلې لپاره لاړل. حضرت محمد صلی الله عليه وسلم چې په دې وخت کې مسلمانانو ته کومه تسلي ورکړې وه خدای جل جلاله دهغې داسې يادونه کوي :

{إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (122) وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (123) إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنْزَلِينَ (124) بَلَى إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ (125) وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ} [آل عمران : 122 - 126] (ياد کړه، کله چې له تاسې څخه دوې

ډلې د دې خبرې لپاره چمتوشوې چې بې زړه شي (دوی له جنګ نه) حال داچې خدای جل جلاله د دوی مرستندوی ؤ او مؤمنانو ته پکار ده چې پرخدای جل جلاله باندې توکل وکړي او خامخا په تحقيق خدای جل جلاله له تاسې سره بدر(جنګ) کې مرسته کړې وه حال داچې تاسې کمزوري وئ نو ووېرېږئ له خدايه ددې لپاره چې تاسې شکر کوونکي اوسئ. ياد کړه ای حضرت محمده صلی الله عليه وسلم! کله چې تا مؤمنانو ته ويل (آيا دا به ستاسې لپاره بس نه شي چې ستاسې رب د درې زرو پرښتو په رالېږلو سره ستاسې مرسته وکړي) بې شکه که چېرې تاسې صبر وکړئ او له خدای ځينې په وېرې سره کار وکړئ او په دې درنګ (سمدلاسه) دښمن پرتاسې يرغل وکړي نو له تاسې سره به ستاسې رب مرسته وکړي په پنځو زرو پرښتو سره، خدای جل جلاله دا خبره تاسې ته ددې لپاره کړې ده چې تاسې خوښ شئ اوستاسې زړونه ډاډه (مطمئن) شي .سوبه او نصرت هرڅه چې وي د خدای له لوري ده چې هغه ډېر قوي، پوه او ليدونکی دی).

په پای کې مسلمانانو ته وويل شول چې په اصل کې پرمادي ځواك باندې ډډه وهل د مسلمان کار نه دی .ددې ځواک اصلي سرچينه پرخدای باندې ايمان او د هغه د مرستې اسره ده .

د مال مينه :

د احد په جنګ کې د مسلمانانو د ماتې لوی سبب دا ؤ چې هغوی د جنګ په بهير کې د مال مينې راواخيستل او مخکې له دې چې دښمن ته بشپړه ماتې ورکړي، مال خوا ته متوجه شول آن تردې چې د هغو خلکو په غاړه چې د درې د ساتنې مسؤوليت ؤ له هغوی څخه هم غفلت وشو او په دې توګه جنګ بله بڼه غوره کړه. له دې کبله خدای تعالی په دې وخت کې له مال سره د مينې لرونکو له زړونو څخه د هغوی د مينې ترټولو يو لوی سبب هم له منځه يووړ يعنې په همدې وخت کې يې سود حرام کړ.

د سود په کاروبار کې د سود خوړونکو په زړونو کې د مال مينه داسې ځاله

جوړوي چې هغوی د هېڅ یوه اوچت کار د تر سره کولو لپاره نه پرېږدي. په دې توگه په یوه پاټکي (طبقې) کې حرص، بخیلي، خود غرضي او د مال محبت پیداکېږي او په بل کې کرکه،غوسه، بغض او رخه .

د بري ضمانت :

که د همت د لوړتیا لپاره کوم محرک شتون ونه لري نو له ناکامۍ وروسته پکې کمی راځي، د احد په جنگ کې چې مسلمانانو ماتې وخوړه کېدای شول چې د ځینو کسانو زړونه مات شوي وای خو په دې وخت کې مسلمانانو ته ضمانت ورکړی شو چې :

{وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (139) إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (140) {وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ (141) أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ} [آل عمران : 139 ، 142] [تاسې مه سستېږئ او مه غمجن کېږئ، تاسې برلاسي یئ په دې شرط که تاسې مؤمنان یئ .تاسې ایمان ټینگ او د هغه غوښتنې پور ه کړئ، ستاسې کار همدومره دی، تردې وروسته بیا ستاسې سرلوړي او له تشویش او غم څخه خلاصون د خدای جل جلاله کار دی .پاتې شوه دا چې که تاسې ته څه ربړونه او ماتې در رسېږي نو ستاسې پرمقابلې ډلې باندې هم همداسې مصیبتونه راځي .څنگه چې هغوی پرباطل باندې خپل همت له لاسه ورنه کړ نو تاسې د حق په اړه د څه لپاره فکر کوئ تاسې خو د جنت غوښتونکي یئ آیا تاسې دا فکر کوئ چې جنت ته به ننوځئ .په داسې حال کې چې خدای جل جلاله په تاسې کې هغه کسان نه وي معلوم کړي چې په دې لار کې یې جهاد کړی دی او(په دې سختو حالاتو کې) صبر کوونکي دي].

د اسلامي نهضت اصلي محرك:

په هر یوه نهضت کې یو نه یو مرکزي شخصیت د هغه تحریک روح وي خو د اصولي نهضتونو د پایښت او پرمختګ مدار هېڅکله هم یو شخصیت نه وي بلکې د هغو د اصولو پوخوالی او رښتینولي وي لکه څنګه چې هغه نهضت پرې ولاړ وي .د اسلامي نهضت لپاره چې څومره د انبیاء کرامو شخصیتونه مهم دي هغه له چانه پټه خبره نه ده خو څنګه چې دغه نهضت یو اصولي نهضت دی او د هغه د پایښت او پرمختګ مدار یوازې د هغه د اصولو په قوت کې پروت دی ځکه نو مسلمانانو ته ددې خبرې ښودل هم ضروري وو چې د دوی د ذهنونو په کوم ګوټ کې داخبره پاتې نه شي چې دهغوی په منځ کې نبي موجود وي ترهغې به د خدای د دین جنډه (بیرغ) لوړه ساتي او که چېرې کوم وخت د هغه د مبارک ذات له مستقیمې لارښوونې نه بې برخې شي نو بیا به له دې لارې نه اخوا بله کومه لاره غوره کوي. کله چې په احد کې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د شهادت غلط خبر خپور شو نو د یو شمېر مسلمانانو زړونه وښویېدل او دا فکر یې وکړ چې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سیوری زموږ له سره کم شو نو اوس به دڅه لپاره جنګېږو. د دغه فکر د سمون لپاره هغوی په دې ویوهول شول چې ګورئ:

{وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ } [آل عمران : 144] حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پرته له دې چې هغه یو پیغمبر دی بل څه نه دی .ترده پخوا نور پیغمبران هم تېر شوي دي نو آیا که هغه مړ یا شهید شي نو تاسې به بېرته خپلو پوندو(کفر) ته ګرځئ یاد لرئ څوک چې خپلو پوندو ته وګرځېد له سره به خدای ته زیان ونه رسوي البته څوک چې د خدای شکر کوونکي بندګان دي هغوی ته به ژر اجر ورکړي.

هغه دین چې تاسې په فکر او سوچ سره غوره کړی دی پرهغه باندې ټینګ واوسئ او د هغه د ټینګښت لپاره دې ته اړتیا نه شته چې د خدای نبي د تل لپاره له تاسې سره وي بلکې هغه په خپله ستاسې د ژغورنې او خلاصون سودا ده خوکه چېر

ي پرهغه باندې ټينگ واوسئ نو همغه څه به وموميْ .او د دغه دين اصلي ځواک د هغه په رښتينولي کې ده او د سر لوړی مدار يې نه ستاسې په ځواکونو کې دی او نه په کوم ځانگړي شخصيت کې .

د کمزورتيا جرړه:

د انسان د ټولو کمزوريو جرړه له مرگ څخه د هغه وېره ده .دا مهال هغوی ته ورپه ياد شول چې له مرگه څخه وېره او تېښته بېخي بابېزه کار دی هېڅ يوسا کښ ترهغې پورې نه مري څو چې د هغه د مرگ وخت را نه شي .د خدای ترټاکلي وخت د مخه نه څوک مري او نه ترهغه وروسته يوه شېبه ژوند کولای شي .له دې کبله ستاسې لپاره له مرگ څخه خلاصون او په هغه کې د فکر کولو اړتيا نه شته .پردې خبره باندې بايد فکر وشي چې په ژوند کې کوم مهلت ورکړ شوی دی هغه خو هسې هم تېرېږي چې دنيا گټي او که آخرت؟ څکه هغه څوک چې د دنيا د گټو لپاره کړاوونه گالي نو بيا هغه څه مومي چې هغه په دنيا کې پيداکېږي خو څوک چې د آخرت د ثواب لپاره کار کوي نو خدای جل جلاله به د هغه ثواب په آخرت کې ورکوي. هغو خلکو ته چې د خدای د دين منلو او پرهغه باندې د ټينگ اوسېدو او په دې لار کې د هڅې او هاند نعمت ورپه برخه شوی دی هغوی بايد تر هر څا زيات ددې ارزښتناک نعمت قدر وکړي او که په دې خاطر خپل ټول شيان په کار واچوي نو پايله به يې ښه وي او د آخرت تلپاتې برى به د هغوی په نصيب وي او د خدای جل جلاله د دغه نعمت شکراداء کوونکي به خدای تعالی په خپلو ښو او غوره نعمتونو سره ويالي او هغوی به له خپل مالک څخه ترټولو ښه جزا ومومي .

د احد ترماتې وروسته :

پرته له يو دوه قبيلو نه کابو د عربو ټولې قبيلې له دغه نوي را ولاړ شوي نهضت سره مخالفې وې. د دغه نهضت نسکورول يې خپل پلرنی مذهب او دود دستور گاڼه او غوښتنه يې دا وه چې انسان دې په اخلاقي لحاظ لوړ او هغو خبروته پرېښودل

شي چې هغه په عمومي تو ګه په ټولو عربو کې خورې شوې وې لکه: شراب څښلو، جواري، زنا، لوټماري او داسې نوروته .

د بدر له جنګ نه د مخه ټولو قبیلو دا فکر کاوه چې دغه نوی نهضت به په څه ډول له منځه یوسي خو په بدر کې د قریشو ترماتې وروسته هغه قبیلې کمزورې اوسستې شوې وې او یو ډول زړغی (تردد) پکې پیداشوې وه چې څنګه چلند غوره کړي مګر د احد له جنګ نه وروسته دغه حالت بدل شو او د عربو ډېرې قبیلې د اسلام دښمنې شوې .د همدغو څو قبیلو واقعات په لاندې توګه دي :

د قبایلو تعهد ماتول :

1- د څلورم هجري کال د محرم په میاشت کې د فید قبیلې (چې د قطن په سیمه کې اوسېدله) پرمدینه باندې د یرغل اراده وکړه، حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ابوسلمه د یوه کوچني ټولګي په ملګرتیا د هغې د مخنیوي لپاره ولېږه او یرغلګر یې په شا وتمبول .

2- وروسته بیا په همدې میاشت کې د (عرینه) کوهستان یوې قبیلې (لحیان) پر مدینه باندې حمله وکړه .حضرت محمد صلی الله علیه وسلم عبدالله بن انیس د هغوی د مقابلې لپاره ولېږه، عبدالله بن انیس رضی الله عنه د هغوی مشر(سفیان) وواژه او یرغل ګر بې رته په شالاړل .

۳- د هجرت په څلورم کال د صفرې په میاشت کې د کلاب قبیلې مشر(ابوبراء) د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم حضورته راغی او ویې ویل چې له ما سره یوڅو کسان ولېږه چې زما قوم اسلام ته راوبولي، حضرت محمد صلی الله علیه وسلم اویا تنه صحابـــــه ورســـره کړل چې زیات پـــــکې اصحا ب صفه (1) وو. د نو مورې قبیلې مشر هغوی ټول را ونیول او ویې وژل. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم

....

(1) صفه په عربي کې چوترې ته وايي. د نبوي جومات په انګړ کې یوه چوتره جوړه شوې وه او هلته به داسې خلک اوسېدل چې کور یې نه درلود، د هغو عادت دا ؤ چې یوڅه لرګي او نور څه به یې راوړل او خپله ګوزاره به یې پرې کوله. یو شمېر نورو صحابه و به هم له هغوی سره مرسته کوله. ددې خلکو ځانګړې کار د دیني علم زده کړه او عبادت ؤ.

پردې پېښه ډېرغمجن شو او ټوله میاشت یې د سهارپه لمانځه کې دغو ظالمانو ته ښېرې کولې .عامر له دغو اویا تنو صحابه و څخه یوتن عمرو بن امیه پرېښود او دایې ورته وویل چې ز مامور د یوه مریي د آزادولو نذر په ځان منلی ؤ نو له دې کبله زه تا آزادوم. کله چې عمرو بن امیه بېرته راته نو په لار کې د عامر د قبیلې دوه تنه ورسره مخامخ شول او هغه یې ووژل .او دا فکر یې وکړ چې موږ د عامر د قبیلې د بې وفایۍ بدله واخیسته .کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پردې پېښه باندې خبر شو نو سخت خواشینی شو ځکه چې ده د هغې قبیلې وګړو ته امان ورکړی ؤ او دا خبره د هغه تړون پرخلاف وه .په دې توګه یې د هغو دوو کسانو د وینې بیه د هغوی قبیلو ته ولېږله .په دې توګه دوو نورو قبیلو هم دغسې حرکت وکړ، حضرت پیغمبرصلی الله علیه وسلم د هغوی په غوښتنه لس تنه صحابه د دیني ښوونې لپاره له هغوی سره ولېږل مګردغو ظالمانو بې وفايي وکړه او اووه تنه صحابه له هغو کفارو سره په جنګ کې شهیدان او دری تنه بندیان شول، په دوی کې حضرت خبیب رضی الله عنه اوحضرت زید رضی الله عنه هم وو او دښمنانو د خرڅلاو لپاره مکې ته بوتلل. حضرت خبیب د احد په جنګ کې یوتن د حارث بن عامر په نامه وژلی ؤ. د حارث زامنو حضرت خبیب په بیه واخیست او په دې ډول سره یې یوڅو ورځې وروسته د خپل پلار په بدل کې شهید کړ. همداراز صفوان بن امیه زید رضی الله عنه وپیره او هغه یې هم وواژه او شهیدیې کړ.

په دې ډول له یوې خوا د عربو قبائلو پرله پسې داسې دښمني کوله چې هغه به د ډېرو سختودښمنانو له خوا ترسره کېدله .او مسلمانانو به د هغوی ظلمونه زغمل له بلې خوا په همدې وخت کې یهودو هم همدغسې چارې کولې چې هغه د مسلمانانو د خواشینۍ سبب ګرځېدلې .

د یهودي علماوو او مشرانو مخالفت :

کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم مدینې ته تشریف راوړ وروسته له هغې یې که څه هم یهودي قبیلو سره ډول ډول معاهدې کړې وې او هغوی ته یې دا

ډاډینه ورکړې وه چې په سر او مال به یې تعرض نه کېږي او هر ډول مذهبي آزادي به لري مگر په ځانگړي ډول سره د اسلامي نهضت پرمختگ د یهودو عالمان او مشران تلولي او نارامه کړي وو او دا بې سببه نه وو یوه څوسببه یې په لاندې توگه دي :

۱- تردې وخته پورې یهودو ته یو ډول مذهبي مشرتابه ورپه برخه وه او ټولو خلکو به د خدای لمانځنې او دینداری له کبله هغوی د عزت وړگڼل .مگر اوس د اسلامي نهضت له پرمختگ سره د هغوی د غلط مذهبیت او دنده ایزې خدای لمانځنې خلا معلومېدله د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په موعظو سره خلکو ته معلومېدله چې رښتینی مذهبیت څه ته وایي او د حقیقي خدای لمانځنې مفهوم څه دی؟ په دې ډول د یهودو عالمانو او مشرانو (کاروبار!) په ختمیدو کې ؤ.

۲- په قرآن شریف کې د ټولو یهودانو په تېره بیا د دینداره او عالم ډوله خلکو پراخلاقو او چارچلند باندې په ډاگه او ښکاره تنقیدونه کېدل لکه:

{سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ} [المائدة : 42] (د درواغو ډېر اورېدونکي او د حرام مال ډېر خوړونکي دي).

{وَتَرَى كَثِيراً مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} [المائدة : 62] او ته به له هغوی څخه ډېر ووینې چې د گناه او ظلم خواته په ډېره بیړه وړاندې کېږي .

{وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ } [النساء : 161](دوی سود خوړونکي دي. حال دا چې سود خوړلو نه منع کړی شوي وو او دوی د خلکو مالونه خوړلي)

دارنگه تنقیدونه په بقره، مایده ، ال عمران او داسې نورو سورتونو کې هم موجود دي. د هغو په اورېدوسره به پرته له یوڅو سپېڅلو او نېکو کسانو نور ټول په دې خپه کېدل او په پټو سترگو به یې د اسلامي نهضت مخالفت کاوه .

۳- داسلام پرمختگ او اقتدار ته به چې دوی کتل نو دا خطر به ورته په ډاگه

ښکارېده چې دوی به یوه ورځ نه یوه ورځ د مسلمانانو په وړاندې غاړه ږدي، نو په همدې سبب یهود د اسلامي نهضت ترټولو سرسخت دښمنان وو.

د بني قینقاع غزاء :

د بدر له سوبې نه وروسته تر ټولو د مخه د دغې سوبې خبر چې یهودو په غوږو واورېد هغوی یې اندېښمن کړل .هغوی په ښکاره لیدل چې اوس نو له اسلام نه یو طاقت جوړېږي په دې ډول د بدر له جنګ نه وروسته ژرترژره د دویم هجري کال د شوال په میاشت کې له یهودي قبیلوڅخه بني قینقاع د مسلمانانو پرخلاف د جنګ اعلان وکړ.او حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سره یې چې کوم تړون کړی ؤ هغه یې مات کړ. ددې جنګ ناڅاپي سبب دا ؤ چې یوه یهودي د یوې مسلمانې ښځې بې عزتي وکړه. د هغې د مېړه وینه په جوش راغله او یو یهودي یې وواژه. بیا یهودو دغه مسلمان هم شهید کړ. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د دغې پېښې د مخنیوي لپاره هلې ځلې وکړې مګر یهودو ورته وویل : (موږ قریش نه یو چې په بدر کې یې ماته وخوړه او په شا لاړل) موږ به تاسې ته دروښیو چې جنګ څه ته وایي .کله چې د یهودو له خوا تړون مات او د جنګ اعلان وشو نو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د جنګ تیاری ونیو .یهود په خپلو کلا ګانو کې کلا بند شول له (15) ورځو کلا بند نه وروسته یهود دې ته چمتو شول چې جلا وطن دې کړی شي. په دې توګه اووه سوه تنه یهود جلا وطن کړای شول .

د کعب بن اشرف وژل :

کعب بن اشرف د یهودو یو نومیالی شاعر ؤ. د بدر له جنګ نه وروسته یې داسې اشعار ویل چې په مکه کې د مسلمانانو پرخلاف د جنګ اوربل شو. په هغه وخت کې شاعرانو زیات اثر درلود. کعب د بدر په جنګ کې د وژل شویو قریشو په اړه داسې درد ناکې ساندې او ویرنې ولیکلې او بیا یې په مکه کې واورولې چې هم یې په خپله ژړل اوهم یې نور ژړول .کله چې مدینې ته راغی نو حضرت محمد صلی الله

علیه وسلم به یې په خپلو شعرونو کې غنده او د هغه پرضد به یې خلک راپارول .یو ځل یې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د میلمستیا په پلمه را وغوښت او د هغه د وژلو پلان یې هم جوړ کړی ؤ. له دې کبله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له خپلو صحابه و سره مشوره وکړه چې څه باید وکړي .په دې ډول حضرت محمد بن مسلمة د هغه صلی الله علیه وسلم په خوښه د هجرت په دربیم کال د ربیع الأول په میاشت کې کعب بن اشرف وواژه.

د بنو نضیرو اخراج

د بني نضیرو یهودانو په ډېرو معاملو کې خپل تعهدونه مات کړل او په پټه یې داسې ډېر سازشونه کړي وو چې مقصد ترې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم وژل ؤ د همدې مقصد لپاره یې د مکې قریش هم لمسولي وو.کله چې د دوی دغه حرکتونه له حده تېر شول نو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د دوی کلاگانې محاصره کړې .دې کلابندۍ ترپنځلسو ورځو پورې دوام وکړ.په پای کې بني نضیر په دې شرط راضي شول چې هر څومره مال او اسباب پراوښانو باندې وړلای شي هغه دې یوسي او له خپلو کورونو څخه دې ووځي .ددې تړون پراساس یو زیات شمېر مخور کسان یې خیبر ته ولاړل او له خپل ځان سره یې ډېرساز او سامان یووړ یوازې هغه سامان یې پرېښود چې هغه یې له ځانه سره نه شوای وړلای .

په دې وخت کې د مسلمانانو دواړو دښمنانو یعنې د عربو مشرکانو په تېره بیا د مکې قریشو او یهودانو د یو او بل په ملگرتیا د مسلمانانو د له منځه وړلو په باره کې فکر کاوه او ټولو قبایلو په گډه پر مدینه باندې د یرغل تیاری ونیوه. په پیل کې خو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته هم څرگنده وه چې هغه قبایل پرمدینه باندې د حملې لپاره تیاری نیسي خوهغه صلی الله علیه وسلم د مسلمانانو یو ټولگی له ځانه سره واخیست او د هغوی د مقابلې لپاره ووت، مگر دښمن مقابله ونه کړه او بېرته په شالاړ .یو ځل خو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د هجرت په دویم کال د محرم په میاشت کې په هغوی پسې تر(ذات الرقاع) او دربیم ځل د هجرت په پنځم

کال د ربیع الأول په میاشت کې تر دومة الجندل پورې ولاړ.

د احزابو غزاء

کله چې بني نضير له مدينې څخه ووتل او خيبر ته ورسېدل هلته يې د اسلام پر ضد سازشونه پيل کړل او شاوخوا قبيلې يې د مسلمانا نو پر خلاف را وپارولې. مکې ته لاړل او هلته يې قريش د جنگ لپاره چمتو کړل او دا يې ورته وويل که چېرې تاسې له موږ سره يو ځای پر دغه نوي نهضت باندې يرغل وکړئ نو جرړې به يې ووځي. قريش خو د همدې خبرې لپاره چمتو وو، په دې ډول د يهودو ډېرو قبيلو او د مکې قريشو په گډه يو لوی لښکر ترتيب کړ چې شمېر يې لسو زروته رسېده.

کله چې حضرت محمد صلی الله عليه وسلم له دې پېښې نه خبر شو چې دومره لوی لښکر پر مدينه باندې د يرغل لپاره چمتو او راروان دی، نو له خپلو صحا به وو سره يې مشوره وکړه. حضرت سلمان فارسي رضی الله عنه دا مشوره ورکړه چې د دومره لښکر مقابله په اوار ميدان کې نا منا سبه ده. زموږ لښکر بايد په يوه محفوظ ځای کې وي او شاو خوا دې ورته خندق وکيندل شي.دا ددې لپاره چې دښمن مخامخ يرغل ونه شي کړای. دغه رايه ومنلی شوه او د خندق په کيندلو يې پيل وکړ.

د خندق کيندل :

د مدينې دريو خواوته ودانۍ او د کجورو باغونه وو خو يوازې يوه خوايې ښخې خلاصه وه. حضرت محمد صلی الله عليه وسلم درې زره تنه صحابه له ځانه سره بو تلل او همدې خواته يې د خندق کيندلو حکم وکړ. دا کار د هجرت په پنځم کال د ذالقعدې په مياشت کې وشو. حضرت محمد صلی الله عليه وسلم په خپله حدونه بيل کړل او لس لس گزه ځمکه يې په لسو لسو تنو ووېشله. دغه خندق
د پنځو گزو په ژور والي وکيندل شو او په دريو زروتنو مسلمانانو يې په شلو ورځوکې تيار کړ. حضرت محمد صلی الله عليه وسلم په خپله هم له ټولو خلکو سره يو ځای د خندق په کيندلو بوخت ؤ. په يوه ځای کې نا څاپه يوه غټه تيږه مخې ته ورغله او هغه

هېڅا هم توښې نه کړای شوه کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ورغی هغه یې په یو ه گوزار سره میده میده کړه. دغه پیښه د حضرت پیغمبر صلی الله علیه سلم له معجزو څخه یوه معجزه وه.

د کفارو یرغل:

د کفارو لښکر په دریو برخو ووېشل شو اوله دریو خوا و څخه یې پر مدینه باندې یرغل وکړ. دا یوه ډېره سخته حمله وه چې په قرآن شریف کې یې څرگندونه په دغو الفاظو سره شوې ده:

{إِذْ جَاءُوكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا (10) هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا (11)} [الأحزاب : 10 ، 11]

ژباړه : « هر کله چې دښمنانو له لوړې خوا (ختیځ نه) او ژورې خوا (لویدیځ نه) پر تاسې یرغل وکړ او ستاسې سترگې له وېرې خړې او کړې شوې او زړونه مو خولې ته راغلل او د خدای په باره کې مو په ډول ډول گومانونو پیل وکړ، په دغه وخت کې د مسلمانانو د ازمېښت وخت راغی او هغوی په ربړدېدو شول ».

دا د یوې ډېرې سختې ازموینې وخت ؤ. له یوې خوا د یخنۍ سخت موسم، د خوراک څښاک د سامان کمښت، څو وخته پر له پسې لوږه، د شپې بې خوبي، د ورځې نا ارامي، هره شېبه د سر خطر، پر مال، اولاد او نورو شیانو باندې د دښمن یرغل، په مقابل کې د بې پناه لښکر گڼه گوڼه. دا ټول داسې واقعیتو نه وو چې د کومو خلکو ایمان رښتینی او کروړ (مضبوط) ؤ په همدې حالت کې هم ثابت قدم پاتې شول، د کمزوري ایمان خاوندانو او منافقانو د دغو حالاتو مقابله ونه شوای کولای. څنگه چې منافقان د مسلمانانو په لښکر کې ننوتي وو هغوی هم په دې وخت کې په ښکاره را وړاندې شول او دا یې وویل چې :

{وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ

إِلَّا غُرُورًا (12)} [الأحزاب : 12] " موږ سره چې خدای او د هغه رسول (د سوبې او مرستې) کومه ژمنه کړې وه هغه ټوله دوکه وه " .

دغو خلکو د ځان ژغورنې لپاره په پلمو جوړولو پیل وکړ او دا به یې ویل چې :

{وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ (13)} [الأحزاب : 13]

"ای يثربوالو! ځئ بېرته لاړ شئ تاسې ته (د استو ګنې) کوم ځای نه شته، دغه خلک حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته ور غلل او ورته یې وویل چې موږ ته دې اجازه راکړل شي چې زموږ کورونه تش پراته دي، ساتنه یې وکړو، کورونه مو بیخي غیر محفوظ دي .

خو د کومو خلکو په زړه کې چې ایمان ؤ او د خپل ایمان په دعوه کې رښتیني وو په دې وخت کې د هغوی حالت بیخي بل ډول ؤ:

{وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا (22)} [الأحزاب : 22] کله چې هغوی د کافرانو لښکر ولید نو ویې ویل دا هغه (حالت) دی چې خدای او رسول یې له موږ سره ژمنه کړې وه . او د دغو حالاتو په لیدلو سره په هغو کې د ایمان ولوله را وپارېده او د لا زیات باور او تا بعدارۍ لپاره چمتو شول. دغو سختو حالاتو په هغوی کې یوه ذره تبدیلي پیدا نه کړه " .

د خدای جل جلاله مرسته :

څومره چې د کلا بندۍ موده اوږدېدله هومره به یرغلګر سست او کمزوري کېدل یو خو دا چې د لس زره کسیز لښکر د خوراک څښاک انتظام څه آسان کار نه ؤ بل دا چې د ډېرې یخنۍ موسم ؤ او داسې سخت توپان راوالوت چې د کفارو د خېمو مراندې یې وشلولې، ټول لښکر یې تس نس شو او دا د خدای عذاب ؤ، په رښتیا سره چې خدای جل جلاله دغه توپان مسلمانانو ته رحمت او کافرانو ته عذاب

لیږلی ؤ. په دې پیښې سره خدای جل جلاله له مسلمانانوسره احسان وکړ او ویې فرمایل :

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا ...(9)} [الأحزاب : 9]

« ای مسلمانانو! د خدای جل جلاله هغه احسان در په یاد کړئ چې کله لښکرو پر تاسې حمله وکړه نو موږ پر هغو توپان او تیاره ولیږله او داسې لښکر مو ولیږه (د پرښتو) چې تاسې نه لیده»

په دې ډول کافرانو د حالاتو مقابله ونه شوای کولای او کمزوري شول کله چې یهودو ماتې وخوړه، قریش یوازې پاتې شول نو هغوی هم بې له دې چې په شا لاړ شي بله لار نه درلوده. او دا د خدای جل جلاله غیبي مرسته او فضل هم ؤ چې پر مدینه باندې وریځ خپره شوه. په قرآن شریف کې ددې غزاء یادونه په هغه انداز سره شوې ده چې د مسلمانانو د روزنې او مېړانې اړخونه پکې ښه څرګند کړي دي چې یو څو یې دا دي.

د خدای جل جلاله پر فضل توکل :

مؤمن خو ایمان پردې لري چې حقیقي ځواک له خدای تعالی جل جلاله سره دی. هر څه چې کېږي د هغه په حکم او اراده کې دي. مؤمن د خپل ځان برى د خپلو تدبیرونو پایله نه ګڼي بلکې هغه یې د الله فضل ګڼي لکه څنګه چې په رښتیا هم همداسې ده. د احزابو په جنګ کې د کفارو لس دولس زره کسیز لښکر د مسلمانانو د درې زره کسیز لښکر په مقابل کې ماتې وخوړه او خواشیني ببرته لاړل. په دغه وخت کې ځینو مسلمانانو داسې فکر کاوه چې دا د دوی د خپلو تدبیرونو (خندق کیندلو) پایله ده، نو ځکه دا هغوی ته د ویاړ یوه غوره او ځانګړې موقع وه. مګر خدای جل جلاله له دغې کمزورۍ څخه د هغوی د ژغورنې لپاره داسې لارښوونه وکړه :

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا} [الأحزاب : 9]

« ای مؤمنانو د خدای هغه احسان در په یاد کړئ چې کله لښکرو پر تاسې باندې حمله وکړه نو موږ پر هغوی توپان او ترګمی ولېږله او داسې لښکر(د پرښتو) مو ولېږه چې تاسې نه لیده».

د اسلامي نهضت علمبردارانو ته همداسې روزنه پکار ده چې هغوی یوازې د خدای (جل جلا له) پر فضل توکل وکړي او صرف خدای جل جلاله د ټولو کارونو مطلق واکوال وګڼي او د دین د ټینګښت او پرمختګ لپاره پر له پسې هڅه او هاندو کړي که د مقابل لوري ځواک او طاقت هر څومره وي نو وي دې .

د ایمان د دعوې ازموینه :

د مصیبتونو په وخت کې د انسان ایمان ازمویل کېږي او انسان ته په خپله هم معلومېږي چې زور یې څومره دی او نورو ته هم دا پته لګېږي چې هغه په دې لار کې ترکومه حده پورې ټینګ دی. کله چې حالات عادي شي د ډېرو خلکو په اړه دا اټکل نه شي کیدای چې هغوی له واقعي نصب العین سره د مینې او ژوند په کومه درجه کې واقع دي، ډېر ځله یو انسان د ځان په اړه په درنو دوکو کې اخته وي خو هر کله چې کوم سخت حالت پرې راشي نو بیایې کره والی او کوټه والی په ښکاره لیدل کېږي د احزابو جنګ همدغه کار او څرګندونه وکړه په مدینه کې له مسلمانانو سره یو شمېر منافقان او د کمزوري ایمان خاوندان هم وو، او دا ضروري خبره وه چې د هغوی رښتینې بڼه دې ټولو مسلمانانو ته ښکاره شي. په دې توګه د دغو ستونزو په وخت کې د هغوی له مخ نه پرده لرې شوه ځکه چې پرله پسې د خندق کیندل، لوږه، تنده تېرول، شپه او ورځ په ځان یو کول، د دومره لوی لښکر په مقابل کې دریدل، خپل سر په ورغوي کې نیول او تر شل دوه ویشت ورځو پورې پر له پسې د وېرې او اندیښنې په حالت کې د ورځې هوساینه او د شپې خوب په ځان حرامول څه

اسان کار نه ؤ. په هغو زړونو کې چې رښتینی ایمان نه ؤ دغه ستونزې او کړاوونه یې ونه شوای زغملای او منافقینو به دا ویل چې ښه! پیغمبر علیه السلام خو له موږ سره د سوبې او نصرت ژمنه کړې وه مګر اوس خو هسې ونه شول .موږ یوه شوو چې:

{وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا (12)} [الأحزاب : 12] "خدای او رسول یې له موږ سره کومه ژمنه کړې وه بس هغه یوه دوکه وه".

یو شمېر نورو پلمې کولې او د خپلو کورونو د ساتنې په پلمه یې میدان پرېښود، خو د هغوی په مقابل کې د خدای جل جلا له د هغو بندګانو په زړونو کې چې رښتینی ایمان ؤ، پر هغوی باندې دغو حالاتو بل ډول اغېزه وکړه:

{وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا (22)} [الأحزاب : 22] کله چې دوی ولیدل چې د کفارو لښکرې له ولولوسره راروانې دي نو ویې ویل (ښه ده! آیا دا هغه حالات دي چې خدای او رسول یې د مخه موږ ته خبر راکړی ؤ، دا هغه ژمنه ده چې خدای او رسول یې له موږ سره کړې وه، خدای او د هغه رسول رښتیا ویلي وو د دغو حالاتو له کبله په هغوی کې د ایمان قوت لازیات شو)

د کمزورتیا جرړه :

د سر او مال له زیان څخه وېره کول د انسان تر ټولو لویه کمزورتیا بلکې د ټولو کمزوریو جرړه ده. د خدای پر ذات او صفاتو باندې چې اسلام د کوم ډول ایمان راوړلو غوښتنه کوي په بنسټیزه توګه پکې دا ګروهه پرته ده چې ژوند او مرګ د خدای جل جلاله په لاس کې دي، ګټه، زیان او نور هر څه له خدای تعالی سره دي .داسې بل هېڅوک نه شته چې هغه دې مرګ وځنډولای شي او یا په یوه شکل سره دې ګټه په زیان او زیان په ګټه بدله کړي. همدغه ګروهه او همدغه ایمان د مسلمان د ځواک بنسټ دی. هر څومره چې دغه بنسټ کمزوری کېږي هومره د مسلمانانو په هر کار کې ښکاره کمزورتیا لیدل کېږي، له دې امله د دغې کمزورتیا د لرې کولو لپاره په

ښکاره او واضح ډول ورته وویل شول چې :

{قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذًا لَا تُمَتَّعُونَ إِلَّا قَلِيلًا (16) قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا (17)} [الأحزاب : 16 ، 17] " ای نبي ! دوی ته ووایه که تاسې د مرگ یا شهادت له وېرې تېښتئ، نو تيښته تاسې ته کومه گټه نه رسوي او دا يې هم ورونښود له چې (هغوی خو دې دا فکر وکړي) که د خدای جل جلاله پرېکړه وي چې هغوی ته دې کوم زيان ورسول شي نو هغه څوک دی چې له خدای جل جلاله نه به يې بچ کړي (او که د خدای پرېکړه دا وي چې) هغوی ته کومه گټه ورسوي نو هغه څوک دی چې مانع يې شي (هغوی دې بايد په ياد ولري) چې بې له خدايه به هېڅوک خپل ساتندوی ونه مومي او نه مرستيال "

که دغه گروهه د چا په زړه کې وي نو بيا له تېښتې نه مطلب څه دی؟ انسان ته پکار دي چې په هر حساس وخت کې خپل ايمان وازمويي. ډېر ځله انسان په خپله د خپل ځان په دوکه کولو بوخت وي خو سمه پته يې هلته لگېږي چې د ازموينې وخت پرې راشي.

ددې جنگ په اوږدو کې مسلمانانو ته دا لارښوونه وشوه چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم ژوند ستاسې لپاره د تقليد وړ بېلگه ده، خو هغه کسان ترې د گټې اخيستو وړ گرځېدلای شي چې هغوی له خدای جل جلاله سره د لېدو او اخروي نعمتونو هيله لري او خدای تعالی ډېر يادوي. په دې وخت کې د مسلمانانو د همت لوړولو او په ډېرو سختو حالاتو کې د هغوی د زړونو د ټينگولو او د خدای پر فضل باندې په پوره استقلال سره د توکل درلودلو په خاطر د رسول الله صلی الله عليه وسلم د استقلال، عزم، توکل علی الله او صبر کومه بېلگه چې مخې ته راغې هغه ترقيامته پورې د خدای د ټولو بندگانو لپاره د تقليد وړ بېلگه ده. کوم کسان چې د الله د دين قايمولو لپاره چمتو وي او په دې لار کې قدم ږدي د هغوی لپاره دا يوه داسې بېلگه ده چې د ژوند په هر کړلېچي کې بايد مخې ته کېښودله شي، همدا د

هغوی لپاره د لارې اصلي مشال دی.

د بنو قریظه وو پای :

لکه څنګه چې د مخه یادونه وشوه کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم مدینې ته راغی نو له یهودي قبیلو سره یې تړون وکړ، هغوی تر څو ورځو پورې په خپل تړون ټینګ ولاړ وو، خوکله چې یې خپل تړون مات کړ نو بیا جلا وطن کړای شول مګر بنو قریظه وو بیا تړون وکړ په دې توګه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ورته امن او په خپلو کلا ګانو کې د اوسېدلو اجازه ورکړه.

د احزابو د جنګ په وخت کې یهودي قبایلو بنو قریظه د مسلمانانو پر ضد را وپارول او هغوی هم د احزابو په جنګ کې ګډون وکړ او د هغو تړونونو درناوی او رعایت یې ونه کړ چې له حضرت محمد سره یې کړي وو. کله چې د احزابو جنګ پای ته ورسېد نو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم تر ټولو د مخه بنو قریظه و ته پاملرنه او دا پرېکړه وکړه چې ارومرو دې هغوی ته د بې وفا یۍ جزاء ورکړی شي. هغوی په داسې وخت کې بې وفایي وکړه چې ټول عرب د مسلمانانو پر ضد را پارېدلي وو. په ښکاره خو د مسلمانانو د خلاصون لپاره هېڅ یوه لاره نه وه پاتې او د بنو قریظه و خپل عمل ثابته کړه چې د مسلمانانو په حق کې دوی تر ښکاره دښمنانو(چې هغوی په ښکاره مخالفت کوي) ډېر خطر ناک دي. بنو قریظه وو له مسلمانانو سره تړون وکړ او له خپل لوري نه یې هغوی ته ډاډېینه ورکړه خو په راتلونکي وخت کې ولېدل شول چې دوی د مسلمانانو د نابودۍ او له منځه وړلو لپاره خپلې هلې ځلې له نورو سره ګډې کړې دي، په دې ډول د هغوی کلاګانې محاصره شوې او دا محاصره تر یوې میاشتې پورې وځنډېدله. په پای کې بنو قریظه دې ته اړ شول چې وسلې کښېږدي بیا په دې وخت کې په خپله د تورات له احکامو سره سم د هغوی په باب دا پرېکړه وشوه چې د هغوی د جنګ وړ کسان دې ووژل شي او نور دې بندیان شي. مال او اسباب دې ترې واخیستل شي. په دې وخت کې نژدې (۴۰۰) تنه ووژلی شول چې په هغوی کې یوه ښځه هم وه او دا په دې جرم ووژل شوه چې د کلا له دېوال نه یې پر یوه مسلمان باندې تیږه غورځولې او هغه یې وژلی ؤ.

د حديبيي سوله :

کعبه د اسلام اصلي مرکز ؤ چې حضرت ابراهیم علیه السلام او د هغه زوی حضرت اسمعیل علیه السلام د خدای په حکم ودانه کړې وه.مسلمانان چې د اسلام له دغه مرکز نه ویستل شوي وو تردې وخته پورې پرهغوی باندې شپږ کاله اوښتي وو. همدا راز حج هم د اسلام له مهمو رکنونو څخه یو رکن ؤ ځکه نو دا د مسلمانانو خورا ټینګه غوښتنه وه چې د کعبې د خونې حج وکړي.

د کعبې سفر :

په عربو کې به ټول کال د جنګ لړۍ روانه وه خو د حج په وخت کې به یې د څلورو میاشتو لپاره دا جنګونه ځنډول.دا ددې لپاره چې کعبې ته د تګ راتګ په وخت کې خلک په امن کې وي او په ډاډېینه د کعبې زیارت وکړي. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د هجرت په شپږم کال د ذی القعدې په میاشت کې د حج اراده وکړه او یو زیات شمېر مهاجرین او انصار دغې نېکمرغۍ ته چې د کعبې زیارت وکړي سترګې پر لار وو. په دې ډول د (۱۴۰۰) تنو مسلمانانو په ملګرتیا د حج لپاره چمتو شو.کله چې ذوالحلیفه نومي ځای ته ورسېدل د قربانۍ لومړني دودونه یې پر ځای کړل .او بیا یې دا خبره اعلان کړه چې مسلمانانو د حج اراده کړې ده نه د جنګ او یرغل. وروسته له دې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یو تن مکې ته ولېږه چې د قریشو خبر راوړي چې هغوی څه اراده لري.کله چې هغه بیرته راغی نو ویې ویل:

د قریشو ټول قبایل راټول شوي او دا وايي چې حضرت محمد به مکې ته نه شي راتلای او همدارنګه هغوی ټول د مقابلې لپاره چمتودي او له مکې څخه دباندې یې د خپلو لښکرو په راټولولو پیل کړی او د جنګ لپاره بیخي تیارسئ دي.

له قریشو سره خبرې اترې :

له دې خبر سره سره حضرت محمد علیه السلام بیا هم مخ په وړاندې ورته.کله چې حدیبیه نومې ځای ته ورسېد هلته دېره شو.

له مکې نه یو پړاو لرې یوه څاه ده چې حدیبیه نومېږي او د یوه کلي نوم هم دی. په دې ځای کې د خزاعه قبیلې مشر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته ورغی او ورته یې وویل چې قریشو د جنگ تیاری نیولی دی او تاسې نه پرېږدي چې مکې ته لاړ شئ هغه ورته وویل : څه، هغوی ته ووایه موږ صرف د عمرې لپاره راغلي یو. جگړه مو مقصد نه ده. موږ ته باید وخت راکړل شي چې د کعبې د خونې طواف وکړو. کله چې دغه پیغام قریشو ته ورسېد نو یو شمېر شریرو خلکو وویل چې : " موږ د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د پیغام اورېدو ته هیڅ اړتیا نه لرو " مگر له پوه کسانو نه یوه تن (عروة) وویل چې : " نه، که تاسې پر ما باندې باور لرئ نو زه به لاړشم او له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سره به خبرې وکړم " په دې توگه عروة حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته ورغی خو څه پرېکړه یې ونه شوای کولای. په دې وخت کې قریشو یوه ډله ولېږله چې پر مسلمانانو باندې یرغل وکړي خو هغه ډله ونیول شوه، بیا حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د خپلې مهربانۍ له کبله ښېنه ورته وکړه او خوشې یې کړه.په پای کې یې دا پرېکړه وکړه چې د سولې د خبرو اترو لپاره دې حضرت عثمان رضی الله عنه مکې ته ولېږل شي. حضرت عثمان رضی الله عنه مکې ته لاړ، خو قریش په هېڅ ډول راضي نه شول چې مسلمانان دې د کعبې زیارت وکړي دا خو لا څه چې حضرت عثمان رضی الله عنه یې بندي هم کړ.

د رضوان بیعت :

دلته په مسلمانانو کې (په یوه ډول سره) دا خبر خپور شو چې حضرت عثمان رضی الله عنه شهید شوی دی. دې خبرې مسلمانان خوا خپوري کړل خو کله چې دا خبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته ورسېد ویې ویل چې اوس نو باید ارو مرو د حضرت عثمان رضی الله عنه د وینو بدل واخیستل شي.تردې وینا وروسته د

کیکرو تر یوې ونې لاندې کښیناست او هلته یې له اصحابو کرامو رضی الله عنهم څخه ددې خبرې بیعت واخیست چې موږ به مړه شو خو له جنګ نه به مخ نه اړوو او له قریشو څخه به د حضرت عثمان رضی الله عنه د وینو بدل اخلو. دې تړون په مسلمانانو کې حیرانوونکې ولوله راپیدا کړه او د شهادت مینه پکې وخوټېده او له کفارو څخه د بدل اخیستلو لپاره چمتو شول. ددې بیعت نوم بیعت الرضوان دی، په قرآن شریف کې یې هم یادونه شوې ده. په دې وخت کې چې کومو نېکمرغو خلکود حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په مبارک لاس بیعت وکړ خدای جل جلاله د هغوی په حق کې د خپلې خوښۍ څرګندونه وکړه.

د سولې تړون :

د مسلمانانو له دې جوش او خروش نه قریش هم خبر شول خو هلته بیا څرګنده شوه چې د حضرت عثمان د وژلو (قتل) خبر دروغ ؤ. قریشو سهیل بن عمرو له خپلې خوانه د سفیر په توګه ورولېږه تر څو له مسلمانانو سره د سولې په باب خبرې اترې وکړي .سهیل له هغوی سره په دې اړه ډېرې خبرې اترې وکړې په پای کې د سولې پر شرطونو باندې موافقه وشوه. د سوله پاڼې(صلح نامې) د لیکلو لپاره یې حضرت علي رضی الله عنه راوغوښت کله چې یې پرسوله پاڼه باندې ولیکل چې دا تړون د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له خوا دی نو د قریشو استازي (سهیل) پرې نیوکه وکړه چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم کلمه باید ونه لیکل شي دا ځکه چې زموږ اختلاف په همدې کې دی. په دې توګه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د هغه خبره ومنله او په خپل مبارک لاس یې د رسول الله الفاظ لرې کړل او هغه ته یې وویل چې ستاسې په نه منلو څه وشول خو زما دې قسم په خدای وي چې زه د خدای جل جلاله رسول یم.

پر هغو شرطونو چې سوله وشوه دادي :

۱- مسلمانان دې سږ کال بېرته لاړ شي.

۲- راتلونکي کال ته دې راشي خو تر دریو ورځو تېرولو وروسته دې بیرته لاړ

شي.

۳- وسلو سره دې نه راځي خو یوازې تورې له ځانه سره را وړای شي هغه به هم له تېکیو څخه نه باسي.

۴- په مکه کې چې کوم مسلمانان پاتې دي له هغوی څخه دې هېڅ یو له ځانه سره نه بیايي او که کوم مسلمان دا غواړي چې په مکه کې پاتې شي نو هغه دې نه منع کوي .

۵- که له کافرانو یا مسلمانانو څخه کوم یو مدینې ته لاړشي نو هغه دې بېرته ورکړی شي خوکه کوم مسلمان مکې ته لاړشي هغه به بېرته نه ورکول کېږي.

٦- د عربو قبیلې به دا واک لري چې له مسلمانانو سره تړون کوي او که له کافرانو سره.

۷- دغه تړون به تر لسو کلونو پورې وي.

دا ټول شرطونه په ښکاره د مسلمانانو پر خلاف وو او له هغو ځینې په ډاګه څرګندېدله چې دا د مسلمانانو د ماتې سوله ده.

د حضرت ابو جندل رضی الله عنه واقعه :

د سوله پاڼې د لیکلو په وخت ناڅاپه دا پېښه رامنځ ته شوه چې د سهیل زوی ابوجندل په یوډول سره وتښتېد او بېړی په پښو دلته راورسېد. د مسلمانانو په مخ کې یې ځان وغورځاوه او خپل ټول پرهارونه یې هغوی ته وښودل او دايې وویل چې صرف د اسلام منلو له کبله یې ما ته دغه ډول تکلیفونه راکړل. ابو جندل رضی الله عنه له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم نه وغوښتل چې « ای پیغمبره! ما د کفارو له منګولو څخه وژغوره او له ځانه سره مې بوځه». کله چې سهیل دا حال ولید نو ویې ویل چې دا د سولې د تړون لومړی بشپړتیایي پړاو دی نو د سوله پاڼې په اساس تاسې نه شئ کولای چې ابوجندل له ځانه سره بوځئ. ابوجندل په یوه ډېره نازکه مرحله کې اسلام منلی ؤ او فریاد یې کاوه چې ای مسلمانانو وروڼو! آیا تاسې غواړئ چې بیا مې کافرانو ته په لاس ورکړئ، ټول مسلمانان د هغه په دې حال له غوسې نه

وخوټېدل. حضرت عمر رضی الله عنه خوحضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته آن تر دې پورې وویل څنګه چې ته د خدای جل جلاله رښتینی پیغمبر یې نو بیا موږ ولې دا ذلت او سپکاوی ومنو! حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ورته وویل چې « زه د خدای پیغمبر یم او د خدای له حکم ځینې غاړه نه شم غړولای، خدای به زما مرسته کوي». لنډه دا چې سوله پاڼه بشپړه شوه او ابوجندل د سوله پاڼې د شرط له مخې بېرته ولېږل شو او د اسلام سر ښندونکي د رسول الله صلی الله علیه وسلم د اطاعت له سختې ازموینې نه بریالي تېرشول. په دې چې له یوې خوا په ښکاره د مسلمانانو سپکاوی او د ابو جندل غمځپلی حالت ؤ او له بلې خوا بې له (څنګه) او (ولې) د پیغمبر اطاعت.

د حدیبيي د سولي اغېزې :

د سوله پاڼې له بشپړېدونه وروسته حضرت محمد صلی الله علیه وسلم حکم وکړ چې په همدې ځای کې دې خلک قرباني وکړي لومړی په خپله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم قرباني وکړه او وېښتان یې وخرېیل وروسته بیا صحابه و د هغه حکم تعمیل کړ. پیغمبرصلی الله علیه وسلم له سولې نه وروسته تر دریو ورځو پورې په حدیبیه کې پاتې شو. کله چې له دې ځایه روان شو په لار کې د فتح سورت ورباندې نازل شو چې په کې یې د دغې سولې واقعې ته اشاره کړې ده او هغې ته (فتح مبین) یعنې ښکاره سوبه ویل شوې ده. په ښکاره خو دا د اریانتیا خبره وه چې هغه تړون ته چې د مسلمانانو له نظره د ماتې سوله وه هغې ته دې ښکاره سوبه وویل شي، مګر وروستیو حالاتو په ډاګه او څرګنده کړه چې د حدیبیې د سولې واقعه د اسلام په تاریخ کې د یوې لویې سوبې سریزه وه چې تفصیل یې دادی :

تر د غه وخته پورې د مسلمانانو او کافرانو تر منځ د جنګ لړۍ روانه وه او دواړو ډلو به په خپلو کې سره تګ راتګ نه درلود خو له دغې سولې او روغې نه وروسته د دوی تګ راتګ پیل شو او بې وېرې به مسلمان او نامسلمان مدینې ته راته او میاشتې میاشتې به یې هلته تېرولې او له مسلمانانوسره به یې ناسته ولاړه کوله، په

دې توگه هغوی ته دا موقع په لاس ورغله چې له دغه نوي نهضت سره له نژدې نه وگوري. دلته به چې راغلل په اریانوونکي ډول به تر اغېزې لاندې راغلل او د مسلمانانو پر خلاف به چې کوم زړونه له کرکې او غوسې نه ډک وو هغوی به له خپلو خلکو نه په مسلمانانو کې د اخلاقو، چار چلند او عاداتو لوړ والی او غوره والی لیده او دا به یې هم لیدل چې د خدای له هغو بندگانو سره موږ جنگ پیل کړی دی چې د هغوی په زړونو کې زموږ پر خلاف هېڅ کرکه او دښمني نشته بلکې له هغوی سره که څه کرکه ده هغه زموږ د غلطو عقایدو او غلطوتگلارو په سبب ده.

مسلمانان چې هره خبره کوي هغه له خواخوږۍ او انسانیت نه ډکه وي. سره له دې چې هغوی به له مسلمانانوسره جنگونه کول. خو بیا هم د مسلمانانو په انساني خواخوږۍ او ښه چارچلند کې څه کمی رانغی، هغو نامسلمانو خلکو چې د اسلام په اړه څه شکونه او اعتراضونه درلودل هغوی ته هم ددې تگ راتگ په سبب د خبرو اترو موقع پیدا او دا ور په ډاگه شوه چې دوی د اسلام په باب له څومره تېروتنو سره مخامخ شوي وو، لنډه دا چې دغو حالاتو په خپله د کافرانو زړونه د اسلام په لوري راکاږل او د غلط فهمیوکومې پردې چې د دوی پر زړونو باندې د دوی مشرانو خورې کړې وې د هغو ټولو په راغونډولو یې پیل وکړ. په دې توگه تر دغه تړون وروسته د یو نیم یا دوو کلونو په اوږدو کې دومره خلکو اسلام راووړ چې هېڅکله یې تردې د مخه نه و راوړی. په دې دوران کې د قریشو یو شمېر لویان او نامتو مشران هم د اسلام تر اغېزې لاندې راغلل، له کافرانو سره یې خپلې اړیکې وشلولې او له مسلمانانو سره ملگري شول. حضرت خالد بن ولید رضی الله عنه او حضرت عمرو بن عاص رضی الله عنه دواړو په همدې وخت کې اسلام راووړ او د اسلام د نفوذ دایره دومره ارته او ځواکمنه شوه چې په دې وخت کې زاړه جاهلیت خپل مرگ په خپلو سترگو لیده. د کفارو مشر چې دا حال ولید ډېرخواشیني اوغمجن شو. قریش په دې ښه پوهېدل چې په یقیني توگه یې د اسلام په مقابل کې لوبه بایللې ده اوس نو هغو ته بله کومه چاره نه وه ورپاتې پرته له دې چې دغه تړون مات کړي او د اسلامي نهضت پر خلاف یو ځل بیا خپل بخت په کلکه وازمویي او ددې راروان سېلاب مخه

ونيسي. ددې ترڅون د ماتولو يادونه به په راتلونکو پاڼو کې د مکې سوبې په لړ کې په
خپل مناسب ځای کې راشي .

لسمه برخه

د پاچايانو په نامه ليکونه

- د روم د قيصر په نامه
- له ابو سفيان سره خبرې اترې
- د ايران د پاچا په نامه
- د نجاشي او د مصر د عزيز په نامه

کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د حدیبیې له سولې نه یو څه ډاډه او خوا ټولی شو نو د بلنې او تبلیغ کارته یې لا زیاته پاملرنه وکړه یوه ورځ یې خپلو صحابه و ته وویل چې "ای خلکو! خدای جل جلاله زه د ټولې دنیا لپاره رحمت رالیږلی یم زما پیغام د ټولې دنیا لپاره دی او دا د ټولو لپاره رحمت دی، ګورئ د عیسی علیه السلام د حواریو نو په شان بې اتفاقي مه کوئ. لاړشئ او زما له خوا د حق پیغام ټولو ته ورسوئ ". دا وخت یعنې د شپږم هجري کال په پای او د اووم هجري کال په پیل کې یې د لویو لویو پاچایانو په نامه بلنلیکونه د بېلا بېلو صحابه و په لاس مختلفو هېوادونو ته ولېږل. په تاریخ کې ددې بلنلیکونو بشپړه تفصیل راغلی دی خو یو څه برخه یې دا ده:

د روم د قیصر په نامه لیک حضرت دحیه کلبي ورووړ.

د ایران د شاه (خسرو پرویز) په نامه لیک حضرت عبدالله بن حذافة سهمي ورووړ.

د مصر د عزیز په نامه لیک حضرت حاطب بن ابي بلتعه ورووړ.

د حبشې د پاچا به نامه لیک حضرت عمرو بن امیه ضمري ورووړ.

د روم د قیصر په نامه لیك :

د روم د قیصر په نامه یې چې کوم لیک ولیږه هغه په دې ډول ؤ :

بسم الله الرحمن الرحیم * د محمد له خوا چې د خدای جل جلاله بنده او رسول دی، د هرقل په نامه چې د روم لوی رئیس دی.

هغه څوک دې سلامت وي چې د هدایت پیروي کوي. وروسته تر دې زه تا اسلام ته رابلم.

که د خدای جل جلاله اطاعت او حکم دې ومانه نو سلامت به یې،خدای جل جلاله به تا ته یو په دوه اجر درکړي خو که تا د خدای جل جلاله له حکم نه مخ واړاوه نو ستا د هېواد والو ګناه به هم ستا پرغاړه وي " څکه چې ستا د انکار له کبله به هغوی ته هم اسلامي بلنه ونه رسېږي. "

ای اهل کتابو! راشئ یوې داسې خبرې ته چې زموږ او ستاسې ترمنځ یوشان ده.او هغه دا چې بې له خدای جل جلاله به موږ د بل چا بندګي نه کوو او له هغه سره به شریک نه پیدا کوو او بې له یوه خدایه به بل څوک په خدایۍ نه منو خو که تاسې له دې خبرو نه غاړه وغړوله نو موږ په ښکاره وایو چې تاسې شاهدان اوسئ چې موږ خو مسلمانان یو " یعنې د یوه خدای د بندګۍ او اطاعت منونکي ".

له ابو سفیان سره خبرې اترې :

حضرت دحیه کلبي رضی الله عنه چې دغه لیک حارث غساني ته په بصرې کې ورساوه. په دې وخت کې حارث غساني د روم د قیصر له خوا د شام واکمن ؤ. کله چې لیک قیصر ته ورسېد هغه یې پرانېست او حکم یې وکړکه دلته کوم عرب پیدا کولای شئ ما ته یې راولئ. په دې وخت کې ابوسفیان د سوداګرۍ لپاره همدغې سیمې ته راغلی ؤ. مؤظفو کسانو هغه د قیصر دربار ته ورووست. کومې خبرې اترې چې له ابوسفیان سره وشوې هغه دا دي:

قیصر : د نبوت د مدعي کورنۍ څنګه ده؟

ابو سفیان : له شریفې کورنۍ سره اړیکه لري.

قیصر : په دې کورنۍ کې کوم بل یوه هم د نبوت دعوه کړې وه؟

ابو سفیان : نه .

قیصر : آیا په دې کورنۍ کې کله کوم پاچا تېر شوی دی؟

ابو سفیان : نه! هېڅکله!

قیصر : کومو خلکو چې دا مذهب منلی دی کمزوري دي که شتمن؟

ابو سفیان : کمزوري خلک دي .

قیصر : د ده پیروان زیاتېږي او که کمېږي؟

ابو سفیان : زیاتېږي.

قیصر : آیا تاسې له هغه نه کله دروغ اورېدلي دي؟

ابو سفیان : نه،هېڅکله.

قیصر : آیا هغه کله له خپلې ژبې او وعدې نه ګرځېدلی دی؟

ابو سفیان : تر اوسه پورې خو یې د وعدې او ژبې پر خلاف کوم کارنه دی کړی. اوس د حدیبیې د سولې تړون ورسره شوی دی وبه ګورو چې په خپل تړون دریږي او که نه؟.

قیصر : آیا تاسې له هغه سره کله جنګ کړی دی؟

ابو سفیان : هو! کړی مو دی.

قیصر : د جنګ پایله مو څنګه وه ؟

ابو سفیان : کله موږ سوبمن او کله هغه.

قیصر : هغه څه ښوونه کوي ؟

ابو سفیان : هغه وایي چې یوازې د یوه خدای بندګي کوئ. په هېڅ ډول سره هم د بل چا عبادت مه کوئ، لمونځ کوئ. پاک لمني اوسئ، رښتیا وایئ او یو له بل سره په لورینې او مهربانۍ مخامخېږئ.

له دې خبرو اترو نه وروسته قیصر ورته وویل چې : " پیغمبر تل په ښه کورنۍ کې پیدا کېږي. که په دغې کورنۍ کې بل چا د نبوت دعوه کړې وای نو کېدای شول چې ده به د کورنۍ اغېزه منلې وي اوکه دده په کورنۍ کې کوم پاچا تېرشوی وای نو کېدای شول چې ده به دا هر څه د واکمنۍ د هوس په خاطرکول، نو څنګه چې دا تجربه شوې ده چې د خلکو په معاملو کې یې هېڅ کله دروغ نه دي ویلي نو څنګه کیدای شي چې هغه دې د خدای جل جلاله په معامله کې دومره غټ دروغ ووایي چې " دی د خدای جل جلاله رسول صلی الله علیه وسلم دی " او داهم واقعیت دی چې د پیغمبرانو لومړني پیروان تل غریب خلک وي او رښتینی مذهب تل مخ په وړاندې درومي او دا هم رښتیا ده چې پیغمبر هېڅکله له چاسره دوکه او ټګي نه کوي او بیا دې دا هم وویل چې هغه د لمانځه، پاک لمنی او تقوی لارښوونه کوي نوکه دا ټول رښتیا وي، دا زما حکومت به هم یوه ورځ د هغه تر واک لاندې شي.ما ته معلومه وه چې یو پیغمبر راتلونکی دی خو ما دا خیال نه کاوه چې هغه به په عربو کې پیدا کېږي. که زه هلته تلای شوای نو پښې به مې ورته مینځلې وای. "

قیصر چې د دربار ملایانو او پوهانو ته دغه خیالات واورول نو هغوی ډېر خواشیني شول او قیصر ته دا اندیښنه پیدا شوه چې د هغه پرضد چېرې بغاوت ونه شي .دې اندیښنې سره بیا هم دقیصر زړه ته څه روښنایي ورننوتې وه خو بیا تته او ورکه شوه. رښتیا چې د حق منې په لارکې له دولت او اقتدار هم تر ټولو لوی خنډ ګرځي.

د ایران د پاچا په نامه :

د ایران د پاچا خسرو پرویز په نامه چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم کوم لیک لیږلی ؤ هغه دا ؤ:

بسم الله الرحمن الرحیم *د خدای جل جلاله د رسول محمد له خوا د فارس لوی رئیس کسریٰ ته. سلام دې وي پر هغه چا چې د هدایت پیرو وي او په خدای او پیغمبر یې ایمان راوړی وي او دا شاهدي ورکوي چې له الله نه پرته بل اله نشته او دا چې زه ټولو انسانانو ته د خدای جل جلاله له لوري رالیږل شوی پیغمبر یم او ددې لپاره چې هرڅوك د خدای جل جلاله د نافرمانۍ له ناوړه انجام څخه ووېروم. ته هم د خدای تعالی اطاعت او فرمانبرداري ومنه، ته به سلامت او سې، که نه نو د اور لمانځونکو وبال به هم ستا په غاړه وي." خسرو پرویز د ډېر برم او اوکوب خاوند ؤ. هغه ته دارنګه لیک خورا ګران او ځورونکی ؤ چې لومړی پکې د خدای جل جلاله نوم، بیا د لیک لیږونکي نوم او ورپسې دې د پاچا نوم لیکل شوی وي او هغه هم په ساده توګه چې نه ورسره اداب او القاب لیکل شوي وو او نه د لیکنې هغه سلوک لکه څنګه چې په هغوی کې دود ؤ. خسرو پرویز چې دا لیک وکوت نو خوا خپوری (پریشان) شو او ویې ویل : " زما مریي ما ته دا کښلي دي" له دې وینا نه وروسته یې دغه مبارکه پاڼه څیرې کړه او د یمن والي ته یې فرمان ولیږه چې د نبوت مدعي زما دربار ته راولئ.

د یمن والي دوه کسه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته ولیږل چې هغه راولي په دې وخت کې د خسرو پرویز زوی را پاڅید او خسرو یې وواژه، په خپله پر

تخت کنښېناست. کله چې د والي استازي پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته ورغلل، دوی خبرنه وو چې پاچا یې وژل شوی دی. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته دا خبره د خدای تعالی په حکم څرګنده شوې وه. په دې توګه یې دواړو استازو ته خبر ورکړ او ورته یې وویل چې تاسې بېرته لاړشئ او والي ته مو ووایئ چې د اسلام حکومت به د خسرو تر پایتخت پورې در ورسېږي. کله چې هغه دواړه یمن ته بېرته ورسېدل هلته معلومه شوه چې خسرو پروېز وژل شوی دی.

د نجاشي او د مصر د عزیز په نامه :

دغه مضمون ته ورته لیک یې د حبشې پاچا ته هم لېږلی ؤ. هغه یې په ځواب کې داسې لیکلي ؤ چې :"زه شاهدي ورکوم چې ته د خدای جل جلاله رښتینی پیغمبر یې " نجاشي د حضرت جعفر رضی الله عنه په لاس هغه وخت اسلام

قبول کړی ؤ چې حضرت جعفر رضی الله عنه حبشې ته هجرت کړی ؤ. په دې اړه د (حبشې ته هجرت) ترسرلیک لاندې هم یادونه شوې ده.

که څه هم د مصر عزیز هغه لیک ولوست خو اسلام یې رانه ووړ مګر د پیغمبر صلی الله علیه وسلم استازی یې له عزت او سوغاتو نو سره بېرته ولېږه.

یـولسمه برخـه

(د اسلامي حکومت ټینګښت)

- د یرغل او پرمختګ پالیسي
- پر خیبر باندې یرغل
- د اسلامي ټولنې روزنه
- د عمرې اداء کول
- د مکې سوبه
- د حدیبیې له سولې نه غاړه غړول
- پر مکه باندې د یرغل تیاری
- د ابو سفیان ګرفتاري
- مکې ته داخلېدل
- تر سوبې وروسته خطبه
- د حنین غزاء
- د حنین جنګ

- په دښمن پسې تلل او د خير دعاء
- د تبوک غزاء
- د روم له واکمنۍ (سلطنت) سره کشمکش
- د قيصر له خوا د يرغل تياری
- د مقابلې پرېکړه
- د منافقت پرده لرې کول
- په مکه کې د امن اعلان
- د کعبې خونې ته ننوتل

کله چې بنو نضیرو خلک له مدینې څخه وویستلی شول نو هغوی خیبر ته راغلل او په همدې ځای کې مېشت شول خیبر د هغه ځای نوم دی چې کابوله مدینې څخه (۲۰۰) میله لرې شمال ختیځ لوري ته پروت دی او یهودو پکې ټینګې کلا ګانې جوړې کړې وې .

خیبر په دې وخت کې د اسلامي نهضت پر ضد خورا قوي مرکز او د اسلام لپاره یوه تلپاتې خطره وه او پرمدینې باندې د یهودو د هغه سخت یرغل ستر لامل ؤ چې د احزابو جنګ تر سر لیک لاندې یې یادونه شوې ده. کله چې خدای تعالی د هغوی دا دسیسه هم شنډه کړه، نو بیا یې پر له پسې داسې دسیسې جوړولې چې په هر ډول سره وي، اسلامي نهضت له منځه یوسي.ددې مقصد لپاره به یې دعربوله بېلابېلو قبیلو په تېره بیا له قریشو سره سازشونه کول او له دې سره سره یې د مدینې منافقان هم لمسول چې که هغوی د مسلمانانو په منځ کې پاتې شي او په بیړه د مسلمانانو د جرړو په غوڅولو پیل وکړي. نو له بهر نه به د اسلام دښمنان هم پرې یرغل وروړي او د اسلام له لوري خطر(!) به د تل لپاره له منځه ولاړ شي. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د یهودو پردې هلو ځلو او هڅو پوه ؤ. ده هم کوښښ وکړ چې له یهودو سره یو ډول مناسب تړون لاسلیک کړي او هغوی له دغو حرکتونو څخه راوګرځوي. په دې توګه یې د همدې مقصد لپاره په خپله هم تحریک وچلاوه خو یهود له خپلو سازشونو نه وانه وښتل او آن تردې چې د هغوی بېلابېلو قبیلو ته یې دا خبر ورکړ که چېرې له موږ سره یو ځای پرمدینې باندې یرغل کوئ نو موږ به هر کله تاسې ته د کجورو د بڼ نیمه پیداوار درکوو. لنډه دا چې د یهودو د سازشونو په پایله (نتیجه) کې د اکثرو قبیلو ارادې بدلې شوې او په دې خبره یې اتفاق وکړ چې په ګډه به پرمدینې باندې یرغل کوي.

د یرغل او پرمختګ پالیسي :

تر اوسه پورې به مسلمانان د ځان ژغورنې په خاطر جنګېدل او دښمن به د هغوی د له منځه وړلو لپاره تعرضي حملې کولې همدا ؤ چې مسلمانانو د خپل ځان

د ساتنې لپاره وسله په لاس واخیسته او د خدای جل جلاله په نصرت سره د هغوی دښمن خړ سترگی شو، خو په دې وخت کې حالاتو ځانته بله بڼه غوره کړه او دې خبرې ته اړتیا وه چې اسلامي نهضت ته که له هرې خوا نه کوم خطرمتوجه وي، مخکې له دې چې هغه ددې نهضت د له منځه وړلو لپاره منظم شي، پرهغه باندې دې حمله وشي او هغه دې له منځه یو وړل شي.

کله چې د اسلامي نهضت د ټینگښت او ژغورنې لپاره دفاعي جنگ ته اړتیاوې نو په دې وخت کې یرغل او پرمختگ هم یو ډېر ضروري کار وي. اسلام د ژوندانه یو نظام او بشپړ قانون دی ددې نظام او قانون د تحکیم لپاره یوازې هم دومره کافي نه ده چې کله د غیر اسلامي نظام د مخکښانو (علمبردارانو) له خوا پرې کومه حمله کېږي دوی دې ترې صرف ځان وژغورلای شي. بلکې د ژوندانه د دغه قانون د تحکیم لپاره داسې وخت هم راځي چې د نورو نظامونو د ړنگولو لپاره به پرمخ ځي او په دې خاطر به هلې ځلې کوي. اسلامي نهضت د احزابو له جنگ نه راوروسته په یوه داسې مرحله کې واقع شو چې یوازې دفاعي ډوله جنگونو ورته بسنه نه کوله بلکې اوس هغه وخت رارسېدلی ؤ چې که اړتیا پېښېږي نو په خپل یرغل سره دې هغه خطرلرې کړي، څنگه چې د احزابو جنگ پای ته ورسېد وروسته له هغه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دا لارښوونه وکړه چې " اوس به داسې نه وي چې هغوی به پر موږ باندې یرغل کوي بلکې اوس به موږ په خپله وځو او پرهغوی به دانگو".

پر خیبر باندې یرغل :

اوس هغه وخت رارسېدلی ؤ چې په خپل وخت سره دې د یهودو د فتنو د پراختیا مخه ونیول شي .

له دې کبله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پر خیبرباندې د یرغل تیاری ونیو او د یهودو له خوا چې د کومو بریدونو اندیښنه وه د هغو د مخنیوي لپاه په خپله له مدینې څخه ووت. دغه پیښه د هجرت په اووم کال د محرم په میاشت کې واقع شوه، په دې حمله کې چې له پیغمبرصلی الله علیه وسلم سره کوم پوځ ؤ شمېر یې

یوزراو شپږ سوه (١٦٠٠)تنه وو چې له دې جملې څخه دوه سوه تنه سپاره او نورپلي وو.

په خیبرکې شپږ کلا گانې وې چې شل زره تنه عسکر پکې اوسېدل.کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خیبر ته ورسېد او باور یې راغی چې یهودان رښتیا د جنگ لپاره چمتو دي او هیڅ راز تړون او سوله نه غواړي، نو بیا یې صحابه و ته د جهاد په اړه وعظ وکړ او هغوی یې د خدای جل جلاله د دین په لارکې د سربښندنې لپاره وهڅول. کابو تر شلو ورځو کلا بندي وروسته خدای تعالی مسلمانانو ته سوبه ورکړه او په دې جنگ کې له

یهودانو څخه ۹۳ تنه ووژلی شول او له مسلمانانو څخه ۵ تنه په شهادت ورسېدل. د یهودو یو نامتو اتل (مرحب) د حضرت علي رضی الله عنه په لاس ووژل شو، د دغه اتل وژل (قتل) یوه عظیم الشانه پېښه وه. دا ځکه چې یهودو به د هغه په زور او قوت باندې ډېر فخر کاوه له دې سوبې نه وروسته یهودو دا غوښتنه وکړه: هغه ځمکې چې تراوسه پورې زموږ په ولکه کې دي هغه دې له موږ سره وي او نیمه پیداوار به یې مسلمانانو ته ورکوو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د هغوی دا غوښتنه ومنله او په راتلونکو کلونو کې به مسلمانو امیرانو دغه پیداوار له یهودو سره د انصاف له مخې دوه برخې کول او ورو ورو به یې د هغوی زړونه په لاس راوړل. مسلمان امیر به پیداوار دوه برخې کړل او بزگرته به یې دا حق ورکاوه چې په خپله خوښه یوه برخه واخلي .

د اسلامي ټولنې روزنه :

د احد له جنگ نه راوروسته چې څومره باندنې خطرونه اسلامي نهضت ته متوجه وو د هغو اندازه د احزابو له جنگ او ترې راوروسته نورو واقعاتو نه په ښه توگه څرگندېدلای شي. دغه دوره د لویو کشمکشونو دوره وه خو د اسلامي نهضت بلونکي حضرت محمد صلی الله علیه وسلم به چې کله له دغو پېښو نه وزگار شو د یوه هوښیار جنرال او د اخلاقو د یوه ښوونکي او پالونکي په توگه به یې د نهضت د علمبردارانو روزنه کوله. او ددې نوې ټولنې لپاره به چې کومو اصولو او قوانینو ته اړتیا وه پر له پسې به یې د هغو ښوونه کوله. ددې دورې د دوو مهمو سورتونو (نسا ء او

مائدې). له څېړنې څخه راڅرګندېږي چې هغوی ته د اسلامي اخلاقو او اسلامي ټولنې د جوړښت لپاره په دې دوره کې د کومو مهمو قوانینو او اصولو تعلیم ورکړی شو.

نساء سورت د څلورم او پنځم هجري کال په بېلا بېلو وختونو کې رانازل شوی دی. له دې سورت نه دارا معلومېږي چې محمد صلی الله علیه وسلم په څه ډول سره دغه نوې اسلامي ټولنه د زاړه جاهلي دود او دستور له نا پاکیو څخه وژغورله او په نوو اصولو یې اخلاق، تمدن، ټولنه او ژوندون منظم کړل. په دې وخت کې یې مسلمانانو ته په ښکاره لارښوونې وکړې چې سر بېره پر خپل شخصي ژوند، خپل ټولنیز ژوند ته په څه ډول د اسلام د اصولو له مخې سمون ورکړي، هغوی ته د کورنۍ د تنظیم اصول وښودلی شول. د نکاح او طلاق په اړه ښکاره هدایات ورکړی شول. د ښځو او نرینه وو د حقوقو په ټاکلو سره د ټولنې ډېرې بدۍ لرې کړی شوې. د یتیمانو او مستضعفینو د حقوقو په خوندي کولو ټینګار وشو د میراث د وېش اصول جوړ شول. په معاملاتو کې د راکړې ورکړې د سمون لپاره لارښوونې وشوې. د کورنیو شخړو د اوارولو لارې چارې وښودلی شوې. د شرابو پر څښلو باندې بندیز ولګول شو. د طهارت او پاکۍ احکام ورکړی شول. مسلمانانو ته دا وښودلی شول چې د یوه نېک انسان اړیکې دې له خدای جل جلاله او د هغه له بندګانو سره څه رازوي. سر بېره پردې یې د اهل کتابو د نامناسب ژوند پر دود او غلطو چلندونو باندې انتقاد هم وکړ او په دې خبرې سره یې له یوې خوا د اهل کتابو غلطۍ ورپه ګوته کړې او له بلې خوا یې مسلمانانو ته دا فکر ورکړ چې له دغسې غلطیو نه ځان وساتي.

دا د اسلام د تاریخ هغه اړخ دی چې له سمون نه یې پرته د باطل په مقابل کې بری نه شي تر لاسه کېدای. د اسلامي نهضت علمبردارانو ته په کار ده چې هغوی نه یوازې د خپل ذاتي حیثیت پربنسټ په اخلاقي لحاظ د باطل لمانځونکو په وړاندې ودرېږي بلکې د هغوی لپاره دا هم ضروري ده چې یوه داسې بېلګه ایزه (مثالي) ټولنه جوړه کړي چې د حال په ژبه د غیر اسلامي ټولنو په مقابل کې خپل غوره والی زیات کړي. ددې مقصد د ترلاسه کولو لپاره سازش او دوکو ته ضرورت نشته بلکې د

نهضت په علمبردارانو کې چې کله د تقوی او احسان کیفیت پیدا شي نو بیا په خپله همدغه نتایج ترې راوځي. په همدې سبب د یوه نبي اصلاحي او انقلابي نهضت ترنورو ټولو نهضتونو ممتاز او غوره وي. یو نبي چې په خپلو مخاطبو کسانو کې د بلنې د حق اداء کولو لپاره څومره نا ارامه اوتلولي وي تر دې زیات د خپلو پیروانو د ښوونې روزنې او تزکیې لپاره هم متوجه وي دغه امتیازي ځانګړنه په خپله د نساء سورت په مضامینو کې هم شته. د دغه سورت په کوم ځای کې چې هم داخلاقو، تمدن، ټولنې او نورو په اړه قوانین بیانېږي ورسره د تبلیغ او بلنې اړخ هم مخ په وړاندې درومي، مشرکان او اهل کتاب په یوشان د حق دین لوري ته رابلي.

کابو د حدیبیې له سولې نه راوروسته په اووم هجري کال د مائدې سورت نازل شو. د حدیبیې د سوله پاڼې پر اساس په دې کال مسلمانانو عمره نه شوای اداء کولای بلکې دا پرېکړه شوې وه چې په راتلونکي کال کې به د کعبې زیارت ته ورځي. په دې توګه له دغه پړاونه د مخه د کعبې د زیارت په لړ کې ډېر زیات اداب هغوی ته وښودلی شول. او دا تعلیم ورکړی شو چې د کافرانو له تېري سره سره دې مسلمانان پرهغوی باندې څه زیاتی نه کوي.

کله چې مائدې سورت نازل شو په هغه وخت کې د مسلمانانو حالت پوره بدل شوی ؤ او دا مهال هغه وخت تېر شوی ؤ چې اسلام له څلورو خواو څخه را ایسار او په خطر کې ؤ، لکه د احد له جنګ نه راوروسته چې د هغوی کوم حالت ؤ بلکې دا وخت اسلام په خپله یو ځواک ؤ او اسلامي ریاست پوره پراختیا موندلې وه. د مدینې څلورو خواو ته تر یونیم یونیم سلومیلو، دوه دوه سوو میلو پورې د ټولو دښمنو قبیلو زور مات شوی ؤ او د یهودو له لوري به چې هروخت مدینه منوره له خطرسره مخامخ وه هغه خطرهم پای ته رسیدلی ؤ. او که په کوم ځای کې یهودان پاتې هم وو هغوی ټولو د مدینې تر ریاست لاندې ژوند منلی ؤ لنډه دا چې په دې وخت کې په ښکاره لیدل کیدل چې اسلام یوازې د یو څو عقایدو مجموعه نه ده لکه څنګه چې د نورو خلکو په اصطلاح کې ورته (مذهب) وایه شي او اړیکه یې یوازې د انسانانو له زړه او دماغ سره وي بلکې هغه د ژوند یو بشپړ نظام دی چې اړیکه یې د انسان له زړه او دماغ نه علاوه

د هغه له ټول ژوند سره هم ده چې حکومت او سیاست، سوله او جنګ او نور ټول شیان پکې شامل دي. دا هم یوه څرګنده خبره وه چې په دې وخت کې مسلمانان دومره ځواکمن شوي وو چې هغوی د ژوند کوم نظام (دین) د فکر او غور له مخې منلی ؤ پر هغه باندې یې بې پوښتنې او ګروېږنې خپل ژوند تر سره کولای شو او د ژوندانه بل کوم نظام او قانون یې د لارې خنډ نه شو ګرځیدلای بلکې نور خلک یې خپل دین ته هم رابللی شول.

تر دغه وخت پورې په خپله د مسلمانانوله خوا یو داسې تهذیب جوړ شوی ؤ چې هغه له نورو څخه ممتاز اوغوره ؤ. د هغوی اخلاق، د هغوی د ژوند تګلار، د هغوی چارچلند، لنډه دا چې د هغوی ټول ژوند د اسلامي اصولو په چوکاټ کې داخل شوی ؤ، او د نورو په مقابل کې یې په ښکاره امتیازي حیثیت غوره کړی ؤ خپل پوځي او دفتري قوانین او محاکم یې درلودل. راکړه ورکړه، پیرل اوپلورل یې په خپله طریقه وو. د میراث مستقل قانون ورسره ؤ. د طلاق، نکاح، پردې او داسې نورو چارو لپاره یې خپل اصول او قوانین درلودل. آن تر دې چې د هغوی د ناستې ولاړې، خوراک څښاک او روغ بړ د ادابو په باره کې هم ښکاره هدایات موجود وو او د دغو ټولو شیانو په یو ځای کولو سره یې اسلامي ټولنه او د اسلامي ژوند تګلاره له نورو غیر اسلامي ټولنو څخه ممتازه او غوره ګرځولې وه. او دا هر څه د هغې ښوونې او روزنې پایله وه چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ورته پوره پاملرنه کوله او په نتیجه کې د مسلمانانو ژوند له سپېڅلتیا څخه د لا سپېڅلتیا په لور روان ؤ.

د مائدې سورت کې د حج د سفر اداب، د خوراک څښاک په شیانو کې د حرامو او حلالو توپیر، د اوداسه، غسل او تیمم ترتیب او قاعدې، د شرابو او قمار حرمت، د شهادت په اړه لارښوونې، پرعدل او انصاف باندې ټینګار او داسې نور موضوعات دي چې د اسلامي ټولنې د جوړښت لپاره خورا ډېر ضروري وو او دې ټولو ته به پوره پاملرنه کېده.

دعمرې اداء کول:

د حدیبیې په سوله کې یو شرط دا ؤ چې مسلمانان دې په راتلونکي کال کې عمره اداء کړي. په دې توګه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په راتلونکي (د هجرت په اووم) کال له ګڼ شمېر مسلمانانو سره د کعبې زیارت وکړ. په دې وخت کې پر صحابه و باندې له ډېرې خوشحالی او ولولې نه یو اریانوونکی کیفیت پریووت. دې منظرې د قریشو د کفارو زړونه مات او خواشیني کړل، د رخې او تعصب اورېې لمبه وکړه او دا مهال یې خپلې هغې سوله پاڼې ته هېڅ ونه کتل چې په خپله خوښه یې خپله پله پکې درنه کړې وه.

د مکي سوبه

د حدیبیې له سولې نه غاړه غړول :

د حدیبیې د سوله پاڼې په اساس د عربو قبیلو ته دا حق ورکړ شوی ؤ چې د مسلمانانو او یا قریشو له هرې یوې ډلې سره چې هغوی غواړي تړون وکړي د همدغه شرط په اساس خزاعه قبیلې له مسلمانانو سره تړون وکړ او بنو بکر قبیلې له قریشو سره. نژدې تر یونیم کال پورې همدغه تړون عملي کیده خو تر دې وروسته یوه نوې پېښه رامنځ ته شوه او هغه دا چې د خزاعه او بنو بکر قبیلې چې له ډېرې مودې په خپل منځ کې سره جنګېدلې یو ځل بیایې ترمنځ جګړه پیل شوه. ددې جنګ پیل داسې ؤ چې کله بنوبکرو پر خزاعه و باندې برید وکړ نو قریشو د بنوبکرو ملاتړ وکړ. دا ځکه چې هغو ی له خزاعه و نه په دې خبره خپه وو چې د هغوی پر ضد یې له مسلمانانو سره تړون کړی وو لنډه دا چې هغوی په ګډه د خزاعه قبیلې د خلکو پروژلو باندې پیل وکړ آن تردې چې کله هغوی د کعبې خونې ته پناه یو وړه هلته یې هم پرېنښودل او په حرم کې یې هم د خزاعه و وینې وبهولې. خزاعه اړ شول او له دې حالاتو څخه یې حضرت محمد ته خبر ورکړ او د مخکیني تړون پر اساس یې له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم څخه مرسته وغوښته. کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د خزاعه و له مظلومیت نه خبر شو نو ډېر زیات غمجن شو او قریشو

ته یې خپل استازی ولېږه ترڅو هغوی له خپلو دغو حرکتونو څخه لاس واخلي او له دې درېو شرطونو څخه یو ومني :

۱- دخزاعه و کوم کسان چې وژل شوي دي د هغوی د وینو بیه دې ورکړه شي.

یادې

۲- قریش د بنو بکرو پلوي او ملاتړ نه کوي.

یادې

۳- ددې خبرې اعلان وکړي چې د حدیبیې سوله ماته شوه .

کله چې استازي دغه پیغام قریشو ته واوراوه له هغوی څخه یوه تن قرطبه بن عمر وویل : "دا درېیم شرط مو منلی دی". خو کله چې استازی ترې لاړ نو بیا هغوی پښېمانه شول او ابو سفیان یې د سفیر په توګه ورولېږه ترڅو د حدیبیې د سولې تړون له سره بیا نوی کړي خوحضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته چې کوم حالات معلوم وو د هغو له مخې یې د قریشو په مخکې هغه پالیسي لیدله چې دی پرې ډاډه نه و او د ابو سفیان خبره یې ونه منله.

پرمکه باندې د یرغل تیاری:

د کعبې خونه د خالص توحید هغه مرکز ؤ چې حضرت ابراهیم علیه السلام یوازې د خدای جل جلاله د عبادت لپاره جوړه کړې وه خو هغه تراوسه پورې د مشرکانو په ولکه (قبضه) کې وه او د شرک په یوه لوی کور بدله شوې وه.

حضرت محمدصلی الله علیه وسلم د ابراهیم علیه السلام د دین بلونکی او د خالص توحید علمبردار ؤ نو له دې کبله لازمه وه چې د توحید دغه مقدس مرکز دې ژر تر ژره له هر ډول نا پاکیو څخه پاک او خوندي شي. خو تر اوسه پورې حالاتو ورته اجازه نه وه ورکړې. کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دا اندازه ولګوله چې اوس یې وخت دی چې د خدای دغه مقدس کور یوازې د هغه د عبادت لپاره خاص وګرځول شي او د بت لمانځنې له ټولو ناپاکیو څخه دې پاک کړای شي. نو په دې

توګه يې ټولو هغو قبيلو ته چې له دوی سره يې تړون کړی و، پيغام ولېږه او دا خبره يې ورته په ګوته کړه چې مکه وال دې پر دې باندې خبرنه شي؛ چې کله يې پوره تياری ونيو نو حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د هجرت په اتم کال د روژې مياشتې په لسمه په پوره برم او اوکوب د لس زره تنه سر ښندونکو په ملګرتيا مکې ته ولېږدېده او په لار کې به د عربو نورې قبيلې هم ورسره ملګرې کېدې.

د ابو سفيان نيول کيدل :

کله چې د اسلام لښکر مکې ته نژدې ورسېد نو ابو سفيان به په پټه د دغه لښکر اندازه او پته لګوله؛ په دې کې هغه ونيول شو او د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم حضورته وړاندې کړای شو. دا هغه ابو سفيان ؤ چې تردې وخته پورې د اسلام په دښمنۍ کې ډېر زيات مخکې ؤ او په کراتو يې پرمدينې باندې د يرغل لپاره سازشونه کړي وو، آن تردې چې د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د وژنې لپاره يې پټه دسيسه هم جوړه کړې وه، دا ټولې داسې خبرې وې چې ابوسفيان پرې بايد ژرترژره وژل شوی وای، خو حضرت محمد صلی الله عليه وسلم هغه ته د لورينې په سترګه وکتل او ورته يې وويل : (ځه تانه به اوس د هيڅ شي پوښتنه ونه شي .خدای دې تا ته بخښنه وکړي هغه ترټولو رحم کوونکو ډېر رحم کوونکی دی) له ابوسفيان سره دغه معامله بيخي يوه اريانوونکې معامله وه. د رحمةً للعلمين دغې پېرزوينې د ابوسفيان د زړه سترګې پرانستې او دا ورته جوته شوه چې پرمکې باندې خوا يرغل کوونکې له خپلو دښمنانوځخه د بدل اخيستلو لپاره د هغوی د وينو تږي نه دي اونه د دنيوي پاچايانو په څېر مغرور او متکبر دي. همدا لامل ؤ چې حضرت محمد صلی الله عليه وسلم ابوسفيان آزاد کړ خو هغه مکې ته بېرته رانغی بلکې اسلام يې ومانه او د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم له سرښندونکو سره يو ځای شو .

مکې ته داخلېدل:

په دې وخت کې حضرت محمدصلی الله علیه وسلم پرحضرت خالد بن ولید رضی الله عنه باندې حکم وکړ چې: " له یوه لوري څخه مکې ته داخل شه خو څوک مه وژنه. هو! که پرتاسې چا لاس پورته کړ نو د خپل ځان د ژغورنې لپاره تاسې ته هم د لاس پورته کولو اجازه ده" او په خپله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له بل لوري څخه مکې ته داخل شو، د حضرت خالد رضی الله عنه د لښکر په مقابل کې د قریشو یوې ډلې غیشي واورول او درې تنه مسلمانان یې شهیدان کړل .ځکه نو خالد رضی الله عنه پردغو یرغلگرو باندې حمله وکړه او(۱۳) تنه یې ترې ووژل او نور وتښتېدل کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د حضرت خالد رضی الله عنه له دغه یرغل نه خبرشو نو تحقیق او پوښتنه یې ځینې وکړه خو چې کله اصلي واقعه ورڅرگنده شوه نو دایې وویل چې : (الهي قضاء همدغسې وه) له هغه بل لوري بې کړاوه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم مکې ته ورننووت اودده د عسکرو په لاس هېڅوک ونه وژل شو.

په مکه کې د امن اعلان :

کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم مکې ته داخل شو نو دا اعلان یې وکړ چې :

۱- هر څوک چې د خپل کور دروازه وتړي او پکې دننه کښېني هغه په امن کې دی.

۲- هر څوک چې د ابوسفیان کورته پناه یوسي هغه هم په امن کې دی .

۳- او هر څوک چې د کعبې خونې ته پناه یوسي هغه هم په امن کې دی

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په داسې برم او اوکوب مکې ته ورننووت چې د (علم) رنگ یې سپین او د بیرغ تور ؤ .زغره یې پرسر کړې او تور پټکی یې پرې تړلی ؤ او د(انا فتحنا سورت) تلاوت یې په لوړ اوازسره کاوه .او د خدای جل جلاله په

حضور کې دده د ډېرې تواضع او عاجزۍ یو داسې جهان ؤ چې هغه پرکوم اوښ سپور ؤ دومره یې ځان پرې راټیټ کړی ؤ چې مبارک مخ به یې د اوښ پرشا لګېده .

د کعبي خوني ته ننوتل :

کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د کعبې خونې ته ننووت ترټولو د مخه یې دا امر وکړ چې ټول بتان دې ویجاړ او وویستل شي. دا مهال په کعبه کې ۳٦۰ بتان موجود وو. پردېوالونو یې تصویرونه انځورکړي وو. دا یې هم ټول له منځه یووړل. په دې ډول د خدای جل جلاله کور د شرک له ناپاکیو څخه پاک شو. تردې وروسته یې تکبیرونه ویل او د کعبې د خونې طواف یې کاوه او د ابراهیم مقام کې یې لمونځ اداء کړ. بس دغه ؤ د سوبې جشن. کله چې دغه حال مکه والو په پرانستو سترګو ولید چې هغوی د یوې داسې لویې سوبې د خوښۍ په وخت هم نه د برم او اوکوب څرګندونه کوي او نه د غرور او تکبر خبرې بلکې په بشپړه تواضع او منته خپل خدای جل جلاله ته غاړه ږدي او د هغه په ستاینه او تکبیر مست دي، نو هغه څوک دی چې دغه منظره دې یې لیدلې وای او دا یې نه وای ویلي چې په حقیقت کې دا نه پاچایي ده اونه ملک نیونه بلکې دا نور څه دي !

له سوبې نه وروسته خطبه :

کله چې د مکې سوبه بشپړه شوه وروسته له هغې یې یوه ډېره مهمه او تاریخي خطبه واوروله چې یوه زیاته برخه یې د احادیثو په کتابونو کې رانقل شوې ده .حضرت محمد صلی الله علیه وسلم وویل:

(له یوه الله پرته بل اله نشته هېڅوک له هغه سره شریک نه دی .هغه خپله ژمنه رښتیا کړه .هغه له خپل بنده سره مرسته وکړه. او ټولې ډلې یې یوازې ماتې کړې .هو! واورئ! ټولې ویاړنې ټول انتقامونه او د پخوانیو وینو بیې او د وینو پورونه دا ټول زما ترپښو لاندې دي. یوازې د کعبې سرپرستي او حاجیانوته اوبه ورکول له دې څخه مستثنی دي. ای قریشو! خدای تعالی جل جلاله اوس د جاهلیت غرور او پر توکم

باندې ویاړنه له منځه یووړه. ټول خلک د آدم له توکمه (نسل) دي او آدم له خاورو جوړ شوی ؤ).

بیا یې د قرآن شریف دا آیت ولوست :

{يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ (13)} [الحجرات : 13]

(ای خلکو! ما تاسې له یوه نرینه او ښځې نه پیداکړئ او تاسې مې قبیلې او کورنۍ کړئ چې په خپلو منځو کې یو بل سره وپېژنئ خو د خدای جل جلاله په نزد هغه څوک شریف دی چې ډېر پرهېزګار وي. خدای جل جلاله پوه او په هر څه خبر دی).

له دې سره سم یې د ځینې نورو مسائلو تلقین هم وکړ. دا ده د اسلام د هغه ستر سوبمن وینا چې له خپلې دغې لویې سوبې نه وروسته یې واوروله .په دې کې د دښمنانو پرخلاف نه کومه غوسه شته نه کرکه .نه د خپلو کارنامو یادونه شته او نه د خپلو سربښندونکو ستاینه .هر څه ستاینه چې ده بس هغه د یوه خدای جل جلاله ده څه چې وشول ټول د خدای جل جلاله د فضل نتیجه ده .

په عربو کې د وژنې (قتل) د بدلې اخیستلو ډېر زیات اهمیت ؤ. که له یوې کورنۍ څخه به یو څوک د چا له خوا ووژل شو نو د هغې کورنۍ په یادښت کې به دغه پېښه خوندي او وساتله شوه او سوونه کاله وروسته به هم ترڅو راتلونکي نسل به یې د قاتل له کورنۍ نه د مقتول بدله وانه خیسته ترهغې به کرار نه کښېناستل .په دې وخت کې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د وینو دغسې بدله ټوله پای ته ورسوله او په عربو کې یې په سمه توګه د امن او ډاډینې ژوند رامنځ ته کړ. په عربو کې په خپلې کورنۍ او توکم باندې ویاړنه (افتخار) یوه ډېره لرغونې ناروغي وه. د اسلام په وړاندې انسان او په انسان کې امتیاز تردې اخوا سم او صحیح نه دی چې هغه په کومه درجه د خدای جل جلاله د احکامو منونکی دی. څوک چې څومره د خدای جل جلاله د احکامو پابند او د هغه د رضا لپاره وېرېدونکی دی هغه هومره ستر او شریف هم دی. په اسلام کې د نسل شرافت کوم ارزښت نه لري، کورنۍ

اړیکې صرف د یو بل د تعارف او پېژندنې لپاره دي. د خدای رسول په دې ترڅ کې دغه ناروغي هم له منځه یووړه او د ټولو انسانانو ترمنځ یې د هغه مساوات اعلان وکړ چې تراوسه پورې بې له اسلامه بل کوم مذهب چا ته نه دی ورکړی .

عمومي بخښنه :

په کومه غونډه کې چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خطبه ورکوله هلته د قریشو لوی لوی مشران حاضر وو او هغه خلک هم وو چې په کلکه یې د اسلام د تباهۍ لپاره اراده کړې وه، هغه خلک هم وو چې مسلمانان یې دومره ځورولي وو چې د خپل هېواد پرېښودلو ته یې اړ کړي وو، هغه خلک هم وو چې د مسلمانانو پرجایدادونو یې خېټه اچولې وه او هغه خلک هم وو چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته یې سپکې سپورې ویلې وې، د هغه په لاره کې یې اغزي خواره کړي وو، پرهغه صلی الله علیه وسلم باندې یې سرې اچولې وې آن تردې چې د هغه په وژلو پسې راوتلي وو او په هغوی کې یې د تره قاتل او هغه څوک هم وو چې د تره ځگرېې راوېستلی او خوله یې پرې لگولې وه او هغه خلک هم وو چې ډېر مسلمانان یې یوازې ددې لپاره وژلي وو چې هغوی به د یوه خدای جل جلاله د بندگۍ اعلان کاوه .حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دوی ټولو ته وکتل او پوښتنه یې ترې وکړه چې (ووایئ تاسې په دې پوهېږئ چې زه به له تاسې سره څه معامله کوم؟ دې خلکو لیدلي وو چې د خدای جل جلاله رسول په مکه کې څه راز قدم ایښی دی او دوی اوس له هغه سره څرنگه چلند وکړي. ژرترژره یې دا غږ اوچت کړ چې :

(ته زموږشریف ورور او شریف وراره یې)

ددې خبرې په اورېدو سره حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هغوی ته لارښوونه وکړه او دا یې وویل : (ځئ اوس پرتاسې باندې هېڅ الزام نه شته، تاسې ټول ازادیئ) هغو خلکو چې د مسلمانانو کورونه تر خپلې ولکې لاندې نیولي وو هغه یې هم ترې بېرته وانه خیستل بلکې مهاجرینو ته یې وویل چې تاسې له خپل حق ځنې ورتېرشئ .

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د دغه غیر معمولي چلند اغېزه دا وه چې غټو او نامتو مشرانو دا اعلان وکړ: په رښتیا چې ته د خدای رسول يې، ښکېلاک گر پاچا نه يې او کومه بلنه چې ورکوې هغه حقه ده.

دا وه د مکې د سوبې نقشه، دا د ځمکې، مال او جایداد سوبه نه وه بلکې په دغې وسیلې سره زړونه ترلاسه شول او همدغه ستره سوبه وه .

د حنین غزاء

د مکې د سوبې اغېزه :

دا د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له پېرزوینې ډک سلوک او د مسلمانانو پاملرنه وه چې له یوې خوا په مکه کې ډله ډله خلک په اسلام مشرف کېدل اوله بلې خوا د مکې سوبې پرټولو عربو باندې اغېزه وکړه او په دې پوه شول چې د اسلام بلونکی د حکومت او دولت وږی نه دی بلکې هغه د خدای جل جلاله پیغمبر دی تر دې وخته پورې نه یوازې دا چې اسلام او د هغه ځانګړنې پټې پاتې نه شوې بلکې کابو ټول عرب په دې پوه شول چې دا څه ډول بلنه ده؛ په کومو خلکو کې چې دا استعداد ؤ هغو ته ښکاره شوه چې همدغه حق دی .کله چې مکه فتحه شوه له هغې سره سم د عربو له گوټ گوټ نه بېلا بېلې قبیلې ډله ډله راتللې او اسلام به یې راووړ خو دا داسې حالت ؤ چې د ځینو خلکو په زړونو کې د اسلامي نهضت پرضد کرکه او غوسه هم موجوده وه. کله چې هغوی به دغه حالت ولید نوسخت تلولي او ناارامه به شول او په زړونو کې به یې د تعصب او دښمنۍ اورلمبې وهلې په دې وجه د هوازن او ثقیف په نامه قبیلې په دې دښمنۍ کې ډېرې وړاندې وې .دا خو هسې هم ډېر جنګیالي خلک وو، د اسلام پرمختګ به یې چې لیده نو ډېر به خواخپوري او ناارامه وو. هغوی دا فکر وکړ چې تردې وروسته پرمکه باندې زموږ د برلاسۍ وار دی نو د دواړو قبیلو مشرانو ترمشورې وروسته دا پرېکړه وکړه چې هر څه کېږي باید د مسلمانانو په مقابل کې په کلکه ودرېږو او د دغه خطر مخه ونیسو که نه نو بیا پکې زموږ خیر نشته .هغوی خپل یو مشر(مالک بن عوف) خپل پاچا وټاکه او

د مسلمانانو د تباهۍ لپاره يې په تياري نيولو پيل وکړ او له ځان سره يې ډېرې نورې قبيلې هم ملګرې کړې .

د حنين جنګ:

کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په دې خبر شو نو هغه هم له خپلو صحابه و سره مشوره اوپرېکړه وکړه چې د دغې راپيدا شوې فتنې د له منځه وړلو لپاره دې بايد په خپل وخت هلې ځلې وشي. په دې ډول د هجرت په اتم کال د شوال په لسمه نېټه له (۱۲) زرو تنو مسلمانانو سره د دښمن د مقابلې لپاره وخوځېد. په دې وخت کې د مسلمانانو شمېر ډېر زيات ؤ او هومره ډېر سازوسامان يې درلود چې هغوی به په خپله ورته کتل نو يقين به يې راغی چې دښمن يې مقابله نه شي کولای او په بيړه به ميدان پرېږدي، وبه تښتي. په دې توګه به د ځينو مسلمانانو له خولې نه دا الفاظ هم راوتل چې (نن پرموږ باندې څوک برلاسی کېدای شي!) مګردغه خيال د مسلمان له شان څخه لرې دی. هغوی بايد هېڅکله پرخپل ځواک اتکاء ونه کړي .او يوازې د خدای جل جلاله پرفضل او کرم توکل وکړي. په دې اړه خدای جل جلاله په قرآن شريف کې دا لارښوونه کړې ده چې :

{لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ (25) ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ (26)} [التوبة : 25 ، 26]

(د حنين ورځ در په ياد کړئ چې تاسې پرخپل ډېرښت نازېدلئ خو هغه تاسې ته پکار رانغی او ځمکه له دومره ارتوالي سره په دې ورځ پرتاسې تنګه شوه او تاسې بيا په شا راو تښتېدلئ او بيا خدای جل جلاله په خپل رسول او مؤمنانو تسلي او ډاډينه را نازله کړه او داسې لښکرې يې درولېږلې چې تاسې نه ليدلې او کافران يې په عذاب کړل او همدا د کافرانو سزا ده).

حنين د مکې او طايف ترمنځ د يوې ناوې نوم دی. دا جنګ په همدې ځای کې پېښ شو. کله چې د اسلام لښکر له دښمن سره مخامخ شو نو هغوی له څلورو خواو پرې د غيشو باران پيل کړ .مسلمانان د جنګ لپاره بيخي چمتو نه وو. ددې غېشو په وجه د هغوی ليکې ماتې شوې او په لږ وخت کې يې قدم وښويېد، ډېر بدوي قبايل وتښتېدل، په هغوی کې ډېر داسې کسان هم وو چې تازه يې ايمان راوړی ؤ او د هغوی بشپړه روزنه لا نه وه شوې. په دغه اخ و ډب او نامساعد حالت کې حضرت محمد صلی الله عليه وسلم له پوره ډاډښې سره د جنګ په ميدان کې ټينګ ودرېد او پرله پسې به يې مسلمانانو ته غږکاوه چې د جنګ ميدان ته شا مه اړوئ .کله چې د ده په شاوخوا کې ګڼ شمېر صحابه و د ده ثابت قدمي وليدله نو د مسلمانانو پښې بيا ټينګې شوې او هر يوه له سره بيا په پوره ميړانه او زړورتيا له دښمن سره مقابله پيل کړه، خدای جل جلاله د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم او د هغه صحابه و دې ثابت قدمي ته له خپل لوري نه نازل شوې سکينه (داطمينان اوډاډينې کيفيت) ويلی دی، په نتيجه کې د جنګ بڼه بدله او مسلمانانو ته بشپړه سوبه ورپه برخه شوه .له کافرانو څخه نژدې (۷۰) تنه مړه او په زرګونو تنه بنديان شول .

په دښمن پسې تلل او د خير دعاء:

د کافرانو نور لښکر وتښـــتېد او طايف ته يې پناه يووړه (دا يو خوندي ځای ګڼل کېده) حضرت محمد صلی الله عليه وسلم په دښمن پسې لاړ او طايف يې کلابند کړ. په طايف کې يوه اوڅاره او ټينګه کلاهم وه له دې کبله کافرانو هلته پناه وړې وه دغه کلابندی نژدې ترشلو ورځو پورې وځنډېدله خوکله چې حضرت محمد صلی الله عليه وسلم ته په ښه توګه دا معلومه شوه چې د دښمن اصلي ځواک مات شوی دی او له هغې خوا اوس د کومې سرغړونې انديښنه پاتې نه ده نو له کلابندۍ نه يې لاس واخيست او د هغوی په حق کې يې دا دعاء وکړه چې: (ای خدايه! ثقيفوته هدايت وکړه او دا توفيق ورکړه چې ما ته راشي) بې د خدای جل جلاله له نبي څخه چې هغه هم يوازې د دين لپاره هلې ځلې کوي نور څوک دومره لورېينه

کولای شي!؟ چې په دغسې وخت کې دې هم خپلو دښمنانو ته دعاء وکړي.

د تبوك غزاء

د روم له واکمن (سلطنت) سره اخ وډب :

د عربو شمال ته د روم یوه لویه واکمني وه او له دغې واکمنۍ سره د مکې له سوبې نه پخوا اخ وډب پیل شوی ؤ، حضرت محمدصلی الله علیه وسلم د شمال له خوا هغو قبایلو ته چې د شام پولو ته نژدې آباد وو د اسلامي بلنې یو وفد (هیئت) ولېږه. هغه خلک اکثره عیسوي او د روم د واکمنۍ تر اغېزې لا ندې وو. هغوی د اسلامي وفد پنځلس کسان ووژل او یوازې د وفد رئیس حضرت کعب بن غفاري رضی الله عنه ترې راخلاص شوی او بېرته راغلی ؤ. په دې وخت کې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د بصرې د رئیس شرجیل په نامه هم د اسلامي بلنې پیغام لېږلی ؤ خو هغه هم د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم استازی حضرت حارث بن عمیر رضی الله عنه وژلی ؤ البته شرجیل هم د روم د قیصر تر واکمنۍ لاندې ؤ له دې کبله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د هجرت په اتم کال د جمادي الأول په میاشت کې د مسلمانانو یو درې زره کسیزلښکر د شام سرحد ته ولېږه چې د هغې سیمې مسلمانان بیا ونه ځوروي. کله چې شرجیل له دې لښکر نه خبر شو نو مقابلې ته یې له یولک کسیزلښکر سره راووت، خو مسلمانان له دی سره سره بیا هم مخ په وړاندې تلل .دا وخت د روم قیصر په (حمص) نومي ځای کې ؤ. ده له خپل ورور (یتودور) سره یولک نه زیات لښکر ولېږه خو سره له دې بیا هم مسلمانان مخ په وړاندې تلل بالاخره په مؤته نومي ځای کې دغه درې زره کسیزلښکر د رومیانو له همغه ډېر لوی لښکر سره مخامخ شو. په ښکاره خو حالات داسې وو چې ددې اقدام په نتیجه کې دې د مسلمانانو دغه کوچنی ټولگی له منځه ولاړشي، خو د خدایجل جلاله په فضل د رومیانو همدومره لوی لښکرهم مسلمانانو ته زیان ونه شو رسولای. دغه پېښه داسې وه چې پر شاوخوا قبیلو باندې یو ډول رعب پرې ووت او تر ډېر لرې ځایه پورې هم اوسېدونکې قبیلې اسلام خوا ته متوجه او په زرگونه تنه یې مسلمانان شول.

ترټولو ډېره اغېزمنه پېښـــــــه دا وه چې په خپله د رومي لښکر یو بولندوی (قومندان) فروه بن عمروالجذامي اسلامي تعلیماتو ته پاملرنه وکړه او مسلمان شو.بیایې د خپل ایمان پوخوالی داسې ثابت کړ. کله چې دی د قیصر له خوا ونیول شو نو دایې ورته وویل چې یا خواسلام پرېږده چې بیا پرخپله دنده باندې وټاکل شې او یا خو د اعدام لپاره تیار شه. خو هغه له منصب او دندې نه د کرکې څرګندونه وکړه او ویې ویل چې د اخرت د بري په مقابل کې د دنیا د سرداری منلو ته تیار نه یم .کله چې دی ووژل شو دا یوه داسې پېښه وه چې زرګونو کسانو ته د اسلام د اخلاقي ځواک او واقعي اهمیت اندازه ولګېدله او په دې پوه شول چې د دغه نوي نهضت سېلاب د دوی په لور په بیړه روان دی او له هغه سره مقابله کول څه اسانه او معمولي خبره نه ده .

د قیصر له خوا د یرغل تیاری :

بل کال قیصرله مسلمانانو څخه د مؤته غزاء د کسات اخیستلو لپاره د شام په سرحد کې د لښکرو پرچمتووالي باندې پیل وکړ او د عربو هغه قبیلې یې سره راټولې کړې چې د ده ترلاس لاندې وې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هم د هغه له چمتووالي څخه خبر شو. دا د اسلامي نهضت لپاره یو ډېر حساس وخت ؤ، که ډېره لږه سستي یې هم ښودلې وای نو ټول کار به ویجاړ ؤ. له یوې خوا د عربو هغو قبیلو چې همدا اوس اوس یې د حنین په جنګ کې ماته خوړلې وه، سر را اوچت کړی ؤ او له بلې خوا د مدینې منافقانو چې د اسلام له دښمنانو سره لاره درلوده .که په همدې وخت کې یې د اسلامي ټولګي په منځ کې فتنه اچولې وای نو بیا به ددې نهضت او تنظیم سنبالول ډېر ګران وو او په دغسې حالاتو کې به د روم د واکمنۍ د دغې لویې حملې په مقابل کې درېدل اسانه خبره نه وای. او ددې خبرې اندېښنه به هم وه چې اسلامي نهضت د کفر په مقابل کې ددې دریو حملو وس نه لري او ماته به وخوري. له دې کبله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له خپل بې ساري خدای جل جلاله ورکړې بصیرت نه کار واخیست او بې له ځنډه یې دا پرېکړه وکړه چې همدا اوس د

قیصرله همدې لوی ځواک سره جنګېدل مناسب دي دا ځکه چې په دې وخت کې د لرې کمزوری په ښودلو سره هم جوړکار ورانېږي .

د مقابلي پرېکړه:

دا مهال د مسلمانانو لپاره د جنګ تیاری نیول یوه ډېره سخته ازموینه وه. په ملک کې د کاختي کال ؤ.د ګرمۍ سخت موسم ؤ. فصلونه پخېدو ته نژدې وو او بشپړ جنګي سامان هم نه ؤ.لرې او اوږد سفر ؤ، جګړه هم له یوه زورور طاقت سره خوسره له دې بیاهم حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د وخت باریکۍ په پام کې ونیوله او بیایې د عمومي جنګ اعلان وکړ او په ډاګه او ښکاره یې وویل چې دی چېرته ځي او د څه لپاره ځي .دلته دې خبرې ته پام پکار دی چې تر دغه وخته پورې اسلامي نهضت په ښکاره له باندنیو دښمنانوسره مقابله کوله او د مکې او حنین له جنګ نه راوروسته د هغوی د مخالفینو ځواک مات شوی ؤ خو تراوسه پورې له کورنیو دښمنانو یعنې منافقانو سره زیاتره داسې چلند شوی ؤ چې د هغوی په مقابل کې به مسلمانانو خپل ځانونه ناګاره اچول دا ځکه چې تراوسه پورې لا اسلامي نهضت دومره نه و ټینګ شوی چې په یوه وخت کې دې له باندنیو او کورنیو ټولو دښمنانو څخه جنګ وګټې. بله دا چې په داخلي دښمنانو کې ټول یو راز خلک نه وو.په هغوی کې داسې کسان هم وو چې یا خو د هغوی ایمان کمزوری ؤ او یایې څه شکونه او شبهات درلودل، دغسې خلکو ته خو تر یوه مناسب وخت پورې مهلت ورکول ضرور وو ترڅو خپله کمزوري، خپل شکونه او شبهات لرې کړي. لنډه دا چې یوازې هغه خلک پاتې شول چې هغوی په شعوري توګه د اسلام د جرړو د غوڅولو لپاره په مسلمانانو کې ورننوتي او ځای پرځای شوي وو لکه څنګه چې تر یوه وخته پورې ددې ډول خلکو د پوهولو لپاره په کلکه او نرمه د هرډول چلند کوښښونه وشول. په پای کې هغو خلکو چې یو څه صلاحیت او استعداد درلود هغوی سمې لارې ته راوګرځېدل. په دې توګه دا ټولې مرحلې سرته رسېدلې وې او مسلمانانو خپل کورني دښمنان تر ډېره حده پورې لاندې کړي وو. خو اوس یې مقابله له هېواد څخه د باندې

ځواکونو سره وه .په دغسې حالاتو کې د داخلي دښمنانو ټکول او نسکورول ډېرضرور وو. که نه نو دا اندېښنه وه چې هغوی به له باندنیو دښمنانوسره لاس یو کړي او (معلومه نه ده چې کله به) مسلمانانو ته څه ډول زیان اړوي .

د منافقت څخه پرده لرې کول :

د منافقانو د له منځه وړلو لپاره لومړنی پړاو دا ؤ چې دا ټول خلک دې په آزادانه توګه یو له بل سره مخامخ شي او هغوکسانو چې پر خپلو مخونو باندې پرده غوړولې ده هغه دې ترې لرې کړی شي او د هغوی حیثیت دې ټولنې ته وښودلی شي او یا دې هغوی ته دا وخت ورنه کړی شي چې د مسلمان په توګه د مسلمانانو په چارو کې لاس وهنه وکړي او هغه درجه او مقام چې مسلمانانو ته ورپه برخه دی، دوی دې هم ترلا سه کړي .

په دې توګه د تبوک د جنګ دغه اعلان د منافقانو په رسوا کولو کې بشپړاغېزمن واقع شو. په دې ترڅ کې هغه خلک چې د خپل ایمان په دعوه کې مخلص وو هغوی د زړه له کومې د جهاد لپاره چمتو شول او د مالي اړتیا د رفع لپاره چې له دوی سره هرڅه وو هغه یې راوړل خو د سورلۍ د انتظام د نه بشپړتیا له امله ځینو کسانو ته له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سره د تللوموقع په لاس ورنغله، ددې محرومتیا په سبب هغوی ډېر وژړل، په دې توګه ښکاره او ځرګنده شوه چې په اسلامي ټولګي کې څومره کسان مخلص دي خو سرچپه د هغو خلکو په زړونو کې چې ایمان نه ؤ د جنګ د اعلان په اورېدلو سره ګواکې د هغوی سا وویستلی شوه. په ډول ډول پلمو جوړولو یې پیل وکړ، او په جنګ کې د ګډون نه کولو په خاطریې له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم نه په رخصت اخیستلو پیل وکړ، حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هم په دې موقع نرمه رویه غوره کړه او دې ډول ټولو خلکو ته یې رخصت ورکړ.بیا دغه منافقان نه یوازې دا چې په خپله جنګ ته نه ورتلل بلکې نور به یې هم دروهول (دوکه کول) او مانع به یې ګرځېدل .کله به یې ویل چې ډېره سخته ګرمي ده او په دې وخت کې جنګ ته تلل ځان وژل دي، کله به یې ویل چې ښه! د

روم د واکمنۍ په مقابل کې به دغه کم شمېر مسلمانان څه وکولای شي دا خو لاسي خپل ځان د هلاکت کندې ته غورځول دي .لنډه دا چې د جنگ دغه اعلان یو داسې ازمیښت ؤ چې مخلص مؤمنان او منافقان په ښکاره یو له بله سره بېل شول او دا ممکنه شوه چې اوس د داسې خلکو پرخلاف چې څه ډول چلند مناسب وي هغه دې ورسره وشي څنگه چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له تبوک نه بېرته راغی په دې اړه یې یوڅه انتظام ونیو چې په راتلونکي وخت کې به یې یادونه وشي .

تبوك ته ورتلل :

لنډه دا چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د هجرت په نهم کال د رجب په میاشت کې دېرش زره کسیزلښکر چمتو کړ او له مدینې څخه راووت .په هغوی کې لس زره تنه سپاره وو. اوښان دومره کم وو چې څوڅو تنه به پر یوه اوښ په خپل روڼ (وار) سره سپرېدل .سربېره پردې سخته گرمي او د اوبو کمښت هم ؤ خو مؤمنانو په مینې سره د خدای جل جلاله په لار کې سربښندنه ثابته کړې وه خدای جل جلاله هغه قبوله کړه او داسې انتظام او بندوبست یې وکړ چې بې له کوم جنگ نه هغه مقصد په لاس ورغی کوم چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له مدینې څخه ورپسې لېږدېدلی ؤ. تبوک ته له رسېدو وروسته معلومه شوه چې قیصر خپلې لښکرې له سرحد نه لرې کړي اوهېڅوک د مقابلې لپاره حاضر نه دی .

کله چې قیصر په دې خبر شو چې د ده له دومره بشپړ چمتووالي سره سره بیا هم مسلمانان بې له وېرې د هغه د مقابلې لپاره له مدینې نه راوتلي او مخ په وړاندې درومي نو دایې مناسبه وگڼله چې خپلې لښکرې واپس کړي. قیصر تردې پخوا هم لیدلي وو چې په مؤته غزاء کې درو زرو تنو مجاهدینو د هغه د دوه لکه کسیزلښکر په مقابل کې څه ډول زړورتیا ښودلې وه .له دې کبله کله چې هغه ته څرگنده شوه چې په خپله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له دېرش زره کسیز لښکرسره روان دی، نو دا پرېکړه یې وکړه چې د دغه سېلاب مقابله دې ونه کړی شي هسې نه چې موږه ماتې وخورو او بې عزته شو.

په تبوك کې میشتیدل:

د قیصر په دې ډول میدان پرېښودنه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم کافي وګڼله او په هغه پسې د تللو پرځای یې په دې سیمه کې د خپلو اثراتو ټینګول مناسب وګڼل او تر شلو ورځو پورې همالته پاتې شو، په دې موده کې یې زیات شمېر واړه واړه ریاستونه چې د اسلامي حکومت او د روم د واکمنۍ ترمنځ پراته وو او تراوسه پورې لاهم د رومیانو تر اثر لاندې وو هغه یې په اسلامي حکومت پورې وتړل او جزیه یې پرې ومنله، همدارنګه کومو عربي قبایلو چې تر اوسه پورې د روم د قیصر ملګرتیا کوله هغوی هم د اسلامي حکومت ملا تړ او مرستیالان شول .

د منافقانو مکر او فریب :

کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له مدینې څخه د تبوک د جنګ لپاره روان شو په دې وخت کې ټول هغه خلک چې په اصل کې مسلمانان نه وو او د خپلې کومې ګټې په خاطر په اسلامي ټولګي کې ورننوتي وو،هغوی ټول په مدینه کې پاتې شول .او په دې یې پوره یقین درلود چې مسلمانان به له دې جنګ څخه روغ رمټ بېرته راستانه نه شي. ډېر به یې د موسم د سختۍ او سفر د مصیبتونو ښکار شي او که نه نو د قیصر ددې زورور لښکر په مقابل کې به پو پناه شي. همدغو منافقانو یو جومات (مسجد ضرار) هم جوړ کړ چې له عامو مسلمانانو نه به په جلا توګه پکې را غونډېدل او پټې مشورې به یې کولې .دې خلکو په دې وخت کې اسلامي نهضت ته د بشپړ زیان اړولو لپاره ډول ډول روغی جوړې (سازشونه) وکړې آن تردې پورې چې د تبوک جنګ د پرېکړې له څرګندېدلو نه وروسته به « په دې باره کې هغوی یقین درلود چې مسلمانانو ته به ماتې ورکړی شي» عبدالله بن ابی د مدینې پاچاشي .خو د خدای جل جلاله اراده او پرېکړه بل ډول وه او هغه وخت اوس ببخې رانژدې شوی ؤ چې کفارو د مسلمانانو د ماتې په اړه څه هیلې درلودلې هغه دې له خاورو سره خاورې شي. کله چې د تبوک دغه بې جنګه سوبه د اسلام

دښمنانوته څرګنده شوه نو د هغوی ملا ماته او داسې ورښکاره شوه چې د هیلو وروستۍ موقع یې هم له لاسه ووتله.

د تبوك له راستنیدو نه وروسته :

کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له تبوک نه راغی نو په مخ کې یې درې مهم کارونه وو:

۱- د منافقانو په باره کې پر ښکاره پالیسي عمل او د هغوی له فساد خپرولو نه د اسلامي نهضت د خوندي کولو بشپړ انتظام .

۲- د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم تر څارنې لاندې د صالحو او رښتینو مؤمنانو روزنه او د هغوی د کردار او نورو اړخونو سنبالښت او بشپړول چې په نژدې راتلونکي کې د حق د شهادت کوم بار پرهغوی اېښودل کېږي هغه ترسره کړای شي .

۳- په دغه نوي تشکیل شوي هېواد کې د دارالاسلام د پالیسي ښکاره اعلان .

له منافقانو سره چال چلند :

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم لا له تبوک نه مدینې ته نه و رارسېدلی چې دا وخت په لاره کې پرې د توبې سورت نازل شو او خدای جل جلاله خپل نبي صلی الله علیه وسلم پرداسې ډېرولارښوونو سرلوړی کړ چې کله مدینې ته ورسېږي نو پرهغو دې عمل وکړي .تر اوسه پورې له منافقانو سره په نرمه پالیسي عمل کېده او هغه عذرونه یې منل شوي وو چې د تبوک جنګ د سفر په وخت کې یې د ځان د خلاصون لپاره حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته وړاندې کړي وو. خو اوس حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته د پالیسۍ د بشپړ بدلون هدایت ورکړ شو.په ښکاره ورته وویل شول چې له هغوی سره دې په سختۍ چارچلند وشي. که هغوی د خپلې درواغجنې دعوې پرځای تاسې ته د رښتیني ایمان د ثبوت لپاره مالي مرسته وړاندې کوي نوهغه مه منئ .که له هغوی څخه کوم یو مړ شي نو حضرت محمد

صلی الله علیه وسلم دې د هغه د جنازې لمونځ نه کوي .مسلمان دې د ځانګړو او کورنیو اړیکو په اساس له هغوی سره د خلوص او دوستۍ معامله او چال چلند نه کوي .

د ابوعامر روغي جوړې (سازشونه) :

مدینې ته د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له راتګ نه د مخه یوعیسوي راهب (ابوعامر) په مدینه کې په پوهه او فقیرۍ ډېرمشهور او په خلکو کې ډېر منلی ؤ، کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم مدینې ته راغی نو پکار ؤ چې د هغه د فقیرۍ او خدای لمانځنې پایله راوباسي ترڅو د هدایت له نور څخه ګټه واخلي او د خدای لمانځنې ربښتینی تصور ترټولو د مخه هم دی قبول کړي. خو د دغسې علم او تقوی غلطه انګېرنه او د معمولي او دودیزې دینداری مظاهر په عمومي ډول انسان د هدایت له پیروۍ څخه منع کوي .په دې ډول پر ابوعامر باندې هم اسلامي بلنې سرچپه اغېزه وکړه او دخپلې دېنداری کاروبارته متوجه شو اودایې درک کړه چې اوس به دهغه د فقیرۍ او پیرۍ سکه ددې نوي نهضت په مقابل کې کوټه (ناچله) شي نوله همدې کبله د اسلامي نهضت تر ټولو سخت مخالف او دښمن شو.

په لومړي سر کې خو له ابوعامر سره دا هیله وه چې دا د دوه درې ورځو نهضت دی، د دغسې خدای لمانځنې او دینداری بندیزونه کله خلک مني .

خو چې قریشو د بدر په جنګ کې ماتې وخوړه، ابوعامر خواشینی شو او د مسلمانانو پرخلاف یې د عربو قبیلو او قریشو په لمسولو پیل وکړ او د احد په جنګ او د احزابو په حمله کې چې مسلمانانو ته څه ورپیښ شول، دغه درویش (ابوعامر) پکې لاس درلود.دغه عیسوي اهل کتاب د مسلمانانو پرخلاف له مشرکانو سره په روغه جوړه او د توحید د ډېوې پرځای د شرک د تیارو په خورولو کې د یوې شېبې لپاره هم کمی ونه کړخو د خدای جل جلاله دا فیصله په ښکاره مخې ته راتله چې «دا ډېوه به په پوکیو مړه نه شي » او اسلام به په ټولو عربو لاس بری دین وي. خو بیاهم د دغه « خدای لمانځونکي درویش!» هلې ځلې پای ته ونه رسېدې او روم ته یې سفر وکړ، تر

څو هلته د خطر زنګ ووهي او قیصرمتوجه کړي چې د دغه را پورته شوي توپان (!) دمخنیوي لپاره که څه کولی شي چې ویې کړي .

د ضرار جومات :

له ابوعامر سره په دغو ټولو هڅو او کوښښونو کې د مدینې یوه ډله منافقان همکار وو او دې خلکو به په خپلو منځو کې په مشورې سره د اسلامي نهضت د له منځه وړلو تدبیرونه سنجول په دې توګه د مدینې منافقانو د ابوعامر د پلان له مخې د یوه جلا جومات د ودانولو پرېکړه وکړه لکه څنګه چې د مخه یې یادونه شوې ده .هلته به دا خلک د لمانځه په پلمه راغونډېدل او د مسلمانانو پرخلاف به یې سازشونه کول .

په هغه وخت کې په مدینه کې دوه جوماتونه وو یو د(قباء) جومات چې د ښار یوې څنډې ته او بل نبوي جومات چې د ښار په منځ کې واقع ؤ. خو بل درېیم جومات ته څه ضرورت نه ؤ مګر دغو منافقانو په دې پلمه چې د ځینو بوډاګانو او معذورو خلکو لپاره ترهغو دوو جوماتونو پورې ورتګ ډېر ستونزور دی، درېیم جومات جوړ کړ.او حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته یې بلنه ورکړه چې په هغه جومات کې یو ځل لمونځ اداء کړي ترڅو ددې جومات پرانېستنه په خیر او برکت سره وشي. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هغوی ته وویل چې اوس خو زه د تبوک د جنګ لپاره په تیاري نیولو بوخت یم، کله چې له هغه ځایه بېرته راغلم بیا به سره وګورو.د بېرته راتلو پروخت په لاره کې پرې هغه آیت نازل شو چې خدای جل جلاله په ښکاره په دې جومات کې له لمانځه اداء کولونه منع کړ او دایې وویل چې په حقیقت کې دا یو داسې ځای دی چې د مسلمانانو پرخلاف د مشورې کولو لپاره ترې د څارنځي په توګه کار اخیستل کېږي نو دا ددې وړ نه دی چې ته پکې لمونځ اداء کړې.په دې توګه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پر یو شمېر کسانو باندې حکم وکړ چې مدینې ته د ده له رسېدو نه د مخه هغه جومات ړنګ کړي .په دې ډول د هغه جومات ړنګول په حقیقت کې د منافقانو پرخلاف د مسلمانانو د راتلونکې کړنلارې یو ښکاره

اعلان ؤ، او په راتلونکې کې پرې عمل وشو.

د مؤمنانو د روزنې بشپړتيا :

په دې وخت کې اسلامي نهضت د يوې نړيوالې هڅې اوهاند پړاوته ورداخلېده او هغه وخت ډېر رانژدې ؤ چې د عربو دغه مسلمانان د ټولې نړۍ د نامسلمانو خلکو په مقابل کې د خدای جل جلاله د دين د پيغام رسولو لپاره د جنگ ډگر ته ورو دانگي. په دغسې پړاو کې د مؤمنانو يوه معمولي غوندې کمزوري هم د لوی خنډ سبب گرځېدله .له دې کبله په دې وخت کې د مؤمنانو بشپړې روزنې ته پوره پاملرنه وشوه او د هغوی د ايمان د کمزورۍ نښې نښانې يې و اونډلې او په لرې کولو يې ټينگار وشو.

د تبوک د جنگ په وخت کې هغه کسان له لارې بېرته راگر ځېدلي وو چې په هغوی کې واقعي ايمان او اسلام موجود نه ؤ ځينې داسې مؤمنان هم ستانه شوي وو که څه هم هغوی رښتيني مؤمنان ووخو د کومې مؤقتي کمزورۍ يا سستۍ له امله ترې غفلت او سرغړونه شوې وه .د دغسې خلکو د اصلاح لپاره ډېر سخت چلند غوره کړی شو، تر څو بيا دغسې کمزوري ترې ځرگنده نه شي.د لاندې دريو تنو صحابه و (حضرت کعب بن مالک رضی الله عنه، هلال بن اميه رضی الله عنه او مراره بن ربيع رضی الله عنه واقعه د زدکړې وړ بشپړ درس دی چې د هغې په رڼا کې په ښه توگه دا اندازه لگېدلای شي چې په هغه وخت کې د مؤمنانو روزنه په کومه کچه سرته رسېدله .دغه درې تنه صحابه که څه هم رښتينې مؤمنان وو او تردې د مخه هم د هغوی د ايمان خلوص تجربه شوې وه خو څنگه چې هغوی مازې د سستۍ له امله د تبوک د جنگ په وخت کې له حضرت محمد صلی الله عليه وسلم سره ملگرتيا ونه کړای شوه، نوځکه ډېر تنگ او سخت ونيولی شول؛ کله چې حضرت محمد صلی الله عليه وسلم له تبوک نه بېرته راستون شو نو مسلمانانو ته يې حکم وکړ چې هېڅوک دې له هغوی سره سلام کلام نه کوي. له څلوېښتو ورځو نه وروسته دا ټينگار پرې هم وشو چې له خپلو ښځو نه دې هم جلا واوسي .له پنځوسو ورځو وروسته خدای جل جلاله

د هغوی توبه ومنله او د هغوی د بخښنې حکم يې رانازل کړ چې د توبې په سورت کې يې يادونه شوې ده له دوی څخه د يوه تن حضرت کعب بن مالک رضی الله عنه واقعه د هغه په خپله ژبه په تفصیل سره رانقل شوې ده چې هغه د عبرت ډېر په زړه پورې درس دی .

د حضرت کعب رضی الله عنه واقعه :

کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د تبوک د جنګ لپاره مسلمانان چمتو کول نو ما هم اراده کړې وه چې زه دې هم د تللو تیاری ونیسم خو بیا مې سستې وکړه او دا مې وویل چې تراوسه پورې خو لاڅه خبره نه شته .کله چې د تلو وخت راورسېږي نو بیا به د تیاري نیولو لپاره خو یو څه وخت وي، په دې توګه خبره وځنډېدله آن تردې چې د تلو وخت راورسېد خو زه چمتو نه وم. ما په زړه کې وويل چې لښکر لاړ نو زه به هم يو دوه ورځې وروسته پسې وخوځېږم او له قافلې سره به يوځای شم لنډه دا چې په همدې سستۍ کې وخت راځينې تېر شو او زه پاتې شوم .

کوم خلک چې په مدينه کې پاتې شوي وو، و مې ليدل چې هغوی خو يا منافقان دي او يا داسې کمزوري او اړ خلک دي چې خدای جل جلاله معذور ګڼلي دي خو زما زړه خورا ډېر ځورېده او په خپل حال مې افسوس کاوه .

کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له دې سفر نه بېرته راغی نو له عادت سره سم لومړی جومات ته ورغی او دوه رکعته لمونځ يې اداء کړ، بيا له خلکو سره د ليدنې کتنې لپاره کښېناست، په دې وخت کې به منافقان ورتلل او خپل عذرونه به يې وړاندې کول او په قسم خوړلو سره به يې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته د خپلو اړتیاو یادونه کوله، ترڅو هغه پرې يقين وکړي .دغه خلک څه د پاسه (۸۰) تنه وو.حضرت محمد صلی الله علیه وسلم به د هغوی جوړې کړې خبرې واورېدلې او د هغوی د ښکاره عذر په منلو سره به يې د هغو باطن خدای ته پرېښوده او بخښنه به يې ورته وکړه .کله چې زما وار راغی، زه وروړاندې شوم او سلام مې واچاوه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم چې ماته وکتل په مسکا شو او راته يې وويل

«ووایه ستا مانع څه وو» ما ورته وویل: قسم په خدای دی که زه د کوم اهل دنیا په وړاندې حاضر شوی وای نو ارومرو به مې هغه په یوه نه یوه خبره راضي کړی وای خو ستا په اړه مې دا ایمان دی که زه اوس د کومې یوې خبرې په جوړولو سره تا راضي هم کړم خو خدای جل جلاله به خامخا تا له ما څخه ناراض کړي، نو زه به رښتیا رښتیا وایم کېدای شي چې ته به پرې خوښ نه شې خو زه هیله لرم چې خدای جل جلاله به ما ته د بخښنې کومه لاره پیدا کړي.رښتیا خو دا ده چې ما سره داسې عذر نه شته چې تاسې ته یې وړاندې کړای شم، ما د تلو پوره وس درلو.په دې ډول حضرت محمد صلی الله علیه وسلم وویل :(دې سړي رښتیا خبره وکړه) بیایې راته وویل : ښه نو، پاڅېږه! لاړشه او سترګې په لاراوسه چې خدای جل جلاله ستا په باب څه پرېکړه کوي .زه پاڅېدم او خپلې قبیلې ته لاړم او همالته اوسېدم .زما په شان دوو نوروکسانو (مراره بن ربیع او هلال بن امیه)هم رښتیا ویلي وو.

تردې وروسته حضرت محمد صلی الله علیه وسلم امر وکړ چې له درې واړوسره به خبرې نه کوو.هغه دواړه خو په کور کښېناستل مګر زه به راوتلم .په جماعت سره به مې لمونځ اداء کاوه .بازارونو کې به ګرځېدم خوهېچا به له ما سره خبرې نه کولې .داسې ښکارېده چې دغه ځمکه بیخي بدله شوې ده.زه دلته پردی یم او هېڅوک مې نه پېژني .جومات ته به چې د لمانځه لپاره لاړم نو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته به مې سلام واچاوه او ځواب ته به یې سترګې په لاره وم چې د هغه شونډې خوځېږي که نه، په لمانځه کې به مې د سترګو په ګوټ حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته کتل چې هغه په کوم نظر راته ګوري په داسې حال کې چې هغه به ما خوا ته کتل خو کله چې به ما سلام وګرځاوه نو زما خوا ته به یې نه کتل .یوه ورځ په ډېره وېره د خپل تره د زوی او د وړکتوب انډیوال ابوقتاده څنګ ته لاړم .د هغوی د بڼ پردېوال وختلم هغه ته مې سلام واچاوه هغه لا د سلام ځواب نه و راکړی چې دا مې ورته وویل :(ابوقتاده! زه تاته په خدای قسم درکوم او پوښتنه کوم چې آیا زه له خدای او د هغه له رسول سره مینه نه لرم؟) هغه غلی شو .ما بیا پوښتنه وکړه، هغه بیا غلی شو، دربیم ځل یې بس همدومره وویل :(یوازې خدای جل جلاله اودهغه رسول ښه

پوهېږي) په دې خبره زما له سترګو اوښکې راغلې او له دیوال نه راکوز شوم.

په همدې ورځوکې یوځل له بازار نه تېرېدم چې د شام یوه اوسېدونکي د غسان پاچا یو لیک چې په وربښمینه ټوټه کې نغښتی ؤ ما ته راکړ.ما هغه پرانیست او ومې لوست، په هغه کې یې لیکلي وو چې :(موږ اورېدلي دي چې ستاسې بادار پرتا ظلم کړی دی.ته کوم بې پته او خوار سړی نه یې، نه ددې وړیې چې له منځه لاړشې .زموږ څنګ ته راشه، موږ به ستا قدر وکړو) ما وویل:(دا بله بلا راغله) په دې وخت کې مې هغه په نغري کې وسوځاوه .

په دې ډول څلوېښت ورځې تېرې شوې چې بیا حضرت محمد صلی الله علیه وسلم حکم وکړ چې له خپلې ښځې نه دې هم جلا کړی شه ما پوښتنه وکړه :(آیا طلاق ورکړم؟) په ځواب کې دا راته وویل شول چې (نه) بس جلا اوسه) ما خپله مېرمن پلارګنی کره ولېږله او دا مې ورته وویل (ترهغې پورې انتظار کوه ترڅو چې خدای جل جلاله ددې معاملې فیصله کوي).

پنځوسمه ورځ د سبا لمانځه نه وروسته زه د خپل کور پربام ناست وم او له خپل ځان نه مې کرکه کوله چې ناڅاپه یو غږ شو او ویې ویل :(مبارک دې شه کعب بن مالکه! کله چې مې دا غږ واورېد په سجده پرېوتم او په دې پوه شوم چې زما د بخښنې حکم شوی دی .بیا نو خلک ډله ډله په ځغاسته راتلل او هر یوه به د مخه تربله دا مبارکي راکوله چې ستا توبه قبوله شوه .زه راپاڅېدم او نیغ په نیغه نبوي جومات ته لاړم، ګورم چې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم مبارک مخ له خوشحالۍ نه غوړېدلی دی .ما هغه ته سلام واچاوه او هغه راته وویل :(مبارک دې شه دا ستا د ژوند ترټولو ښه ورځ ده) ما ترې پوښتنه وکړه چې :(دا بخښنه ستا له خواوه او که د خدای جل جلاله له خوا؟) ده راته وویل :(د خدای جل جلاله له خوا) او د قرآن هغه آیت یې راته واوراوه چې په هغه کې زما د توبې قبلولو یادونه شوې ده .

ما وویل چې (یارسول الله! زما توبه کې دا ژمنه هم ده چې زه خپل ټول مال د خدای جل جلاله په لار کې صدقه کړم) هغه را ته وویل (یو څه یې پرېږده دا ستا لپاره ډېره ښه ده) ما د هغه له لارښوونې سره سم د خیبر برخه د ځان لپاره پرېښودله

او نوره مې ټوله صدقه کړه .کله چې زما د رښتیا ویلو په بدل کې خدای جل جلاله ما ته بخښنه وکړه نو دا ژمنه مې وکړه چې په ټول ژوند کې به د واقعیت پرخلاف خبره ونه کړم .لکه څنګه چې تراوسه پورې مې د عقل او پوهې له مخې هېڅ یوه خبره د واقعیت پرخلاف نه ده کړې او ګانده(آینده) به مې هم خدای جل جلاله ترې وساتي .

د اسلامي ټولني ځانګړتیاوي :

ددې واقعې په بیان کې چې د صحابه وجل جلاله کومه نقشه مخې ته راځې ښکاره ځانګړتیاوې یې داسې دي چې هغه باید د هر مؤمن په مخ کې وي. له هغو نه دا رامعلومېږي چې اسلامي نهضت په څه ډول د خپلوعلمبردارانو اخلاق جوړوي .

تر ټولو لومړنۍ خبره دا ده چې کله د کفر او اسلام د اخ و ډب معامله په وړاندې وي، نو دا د مؤمن لپاره د یوه ډېرسخت ازمیښت وخت وي. دا مهال ددې خبرې اندېښنه وي چې هسې نه د کوم غفلت له امله د هغه د ټول ژوند کړه وړه لوټ شي. که په دغسې وخت کې یو مؤمن د اسلام ملګرتیا نه کوي نو که د هغه غفلت د کوم بدنیتۍ له کبله هم نه وي او په ټول ژوند کې یې همدا یو ځل د غفلت څرګندونه کړې وي نو بیا هم کېدای شي چې دغه کړنلاره یې د ټول ژوند نېکي او عبادتونه برباد کړي .هېڅکله یوه مؤمن ته ددې خبرې ځای نه شته چې هغه دې د اسلام پرځای د کفرملګرتیا وکړي او یو داسې عمل دې وکړي چې غیر اسلامي نهضت پرې پیاوړی شي.په دې صورت کې دغه وضعه لا زیاته خطرناکه وي چې کله د غیر اسلامي نهضت په مقابل کې اسلامي نهضت موجود وي خو مؤمنان د خدای جل جلاله د دین د حاکمولو پرځای پرنورو چارو باندې خپل استعدادونه په کار واچوي .

بله خبره دا ده چې کله د کوم فرض د اداء کولو وخت راشي، په دې وخت کې له مؤمن سره تنبلي ښه نه ایسي. کله په دې لټي اوتنبلي کې ترې د کار وخت تېر شي، نو بیا دا عذر نه پکارېږي چې د هغه غفلت د بدنیتۍ له مخې نه ؤ.

د صحابه و رضی الله عنهم د ټولنې حال دا ؤ چې یوې خوا ته یې هغه منافقان

وو چې هغوی به خپل جوړ کړي عذرونه وړاندې کول او ټول خلک به په دې پوهېدل چې هغوی دروغ وايي، خو حضرت محمد صلی الله علیه وسلم به د هغوی د خبرو ظاهري اړخ ته کتل او له جرمونو څخه به يې تېرېده .دا ځکه چې له هغوی څخه يې دا هیله درلوده چې يو وخت به د ازمیښت په وخت کې د خپل ايمان خلوص ثابت کړي خو له بلې خوا هغه شمېر رښتيني مؤمنان وو چې پخوايې څوځلي خپل ايمان ثابت کړی ؤ.له درواغو نه به يې کرکه کوله .په ډاګه او ښکاره به يې خپلې غلطۍ منلې، خو بیا هم له هغوی سره دومره سخته معامله کېدله چې د ټولنې هر يوه تن سره به يې اړيکې وشلېدلې. دا کار ددې لپاره نه ؤ چې د هغوی په ايمان او اخلاص کې څه شک پیدا شوی ؤ، بلکې دا صرف ددې لپاره وو چې دوی ولې هغه کار وکړ چې هغه د منافقانو کار ؤ. بیا لورېینه خو دا چې په دې معامله کې رسول الله صلی الله علیه وسلم هغوی ته په څه شان سره سزا ورکوي او پیروان يې په څه شان سره زغمي او ګرده ټولنه په داسې شان د خپل پیغمبرصلی الله علیه وسلم له ارادې سره سم عمل کوي چې هر اړخ يې بې ساری دی .پیغمبرصلی الله علیه وسلم ورته ډېره سخته سزا ورکوي خو نه غوسه شته او نه کرکه، بلکې په پوره محبت سره داسې سزا ورکوي لکه چې يو مهربان پلار يې خپل غافل زوی ته ورکوي او ددې خبرې هیله من وي چې کله يې زوی سم شي نو بیا به يې په غېږکې ټینګ نیسي. پیرو د سزا د سختۍ له کبله ډېر ناارامه ؤ خو له هغه سره دا تصور هېڅکله هم نه ؤ چې د خپل محبوب پیغمبرصلی الله علیه وسلم د اطاعت پرځای دې له هغه سره په زړه کې د سرغړونې خیال پیدا شي. نه کوم شکايت ؤ، نه د خپلو کار نامو څه غوښتنه. بیا دا ټولنه وګورئ چې د خپل پیغمبرصلی الله علیه وسلم د احکامو د اطاعت څومره جذبه او ولوله لري. کله چې دا حکم وشو چې له پلاني سړي سره دې اړيکې وشلول شي نو داسې څرګنده شوه لکه چې په ټول ښار کې يې څوک نه پېژني خو چې کله يې د بخښنې اعلان وشو نو بیا هر څوک په دې تکل کې ؤ چې ترټولو د مخه ورشي او هغه ته مبارکي ورکړي.

دا د رسول الله صلی الله علیه وسلم د اطاعت يوه بېلګه ده چې قرآن شريف

يې په خپلو پيروانو کې پيدا کول غواړي، هغه کسان چې غواړي د خدای جل جلاله د دين د حاکمولو په خاطر کار وکړي نو هغوی ته هم لازمه ده چې د خپل مشر او اولی الامر اطاعت وکړي. یو ګناهګار په خپله ويني چې ترده ډېر غټ غټ ګناهګاران مازې د دروغو په جوړولو سره پرېښودل کېږي او هغه په رښتيا ويلو دومره کلک نيول کېږي خو بيا هم هغه نه په غوسه کېږي او نه د کومې خوا بدی څرګندونه کوي. ترپنځوسو ورځو پورې يې د سزا ډېرې سختې ستونزې وګاللې خو د يوې ګړی لپاره د هغه په ذهن کې دا خيال رانغی چې له هغه سره زياتی شوی دی .او پخوانۍ کارنامې يې د باد پرمخ ايره شوې، په ايمان او اخلاص يې شکمن شوي دي. په داسې حال کې چې هغه نه بدنيتی ؤ او نه يې د خدای جل جلاله او د هغه د رسول صلی الله عليه وسلم له محبته زړه تش ؤ او نه يې د اسلامي ټولنې پرخلاف (سازش) و کړ، نه يې په خلکو کې زړه بدوالی خپورکړ او نه يې په ټولنه کې د يوې بلې ډلې د جوړولو کوښښ وکړ بلکې په پوره صبر او سړه سينه يې سزا وسهله (برداشت کړه) او هره شېبه په دې هيله ؤ چې کله به يې دا غفلت بخښل کېږي، دا هغه بېلګه ايزه (مثالي) کړنلاره ده چې د هغې په اساس خدای جل جلاله په ډېرو ښکلو الفاظو د هغوی د توبې منلو اعلان وکړ او همدغه تر ټولو لوی بری دی چې په دې ډول خدای جل جلاله هغوی ته وربه برخه کړ.

د ايمان د دعوې حقيقت :

د ايمان او اسلام دعوه چې پرچا باندې څومره مسؤوليتونه او پېټي ږدي هغه په پوره وضاحت سره وښودلی شول، له آره (اصله) ددې دعوې حيثيت دا دی چې خدای جل جلاله له مؤمنانو څخه د هغوی ځان او مال د جنت په بدل کې پېرلی دی.

ترهغې پورې چې د ايمان دا څرګندونه په ښه توګه په ذهنونوکې ناسته او د تل لپاره دانسان په مخ کې نه وي، نو د دين دغوښتنو په پوره کولوکې به يې هرو مرو سستي راشي.خدای جل جلاله د ايمان تعبير په هغه تړون سره کړی دی چې مؤمن

يې له خدای جل جلاله سره کوي.هغه تړون دا دی چې بنده خپل ځان او مال ګواکې پر خدای جل جلاله باندې پلوري او په بدل کې يې د خدای جل جلاله هغه ژمنه مني چې له مړينې وروسته به خدای جل جلاله هغوی ته په تلپاتې ژوند کې جنت ورکوي .

تر کومه ځايه چې په اصل حقيقت پورې اړه لري په هغه اساس خو د انسان مال او ځان هر څه يوازې د خدای جل جلاله دي. هغه د ټولو شيانو پيدا کوونکی دی او همغه يې حقيقي مالک دی نو په دې صورت کې له بنده سره څه دي چې هغه به يې په خدای جل جلاله وپلوري، نو ځکه د پېرلو او پلورلو هډو پوښتنه قدرې هم نه پيدا کېږي. مګر يو شی شته چې هغه خدای تعالی خپل هر بنده ته وربخښلی او دهغه پوره واک يې ورکړی چې دی څنګه غواړي هسې وکړي. همدا ده د هغه د ارادې او خوښې خپلواکي. هغه ته ددې خبرې آزادي ورکړی شوې ده چې کولای شي د خدای له خوا ورکړی شوی ځان او وربخښل شوی مال د همغه خدای جل جلاله ملکيت وګڼي لکه څنګه چې په حقيقت کې د هغه دی خو که دی د خپل ځان او خپلو نورو شيانو مالک، خپل ځان ګڼي په داسې حال کې چې دی يې مالک نه دی نو خدای جل جلاله ورته اختيار ورکړی دی، کولای شي چې له خدای جل جلاله نه مخ واړوي او خپل ځان او خپل نور شيان له خپلې غوښتنې او يا د نورو انسانانو له غو ښتنې سره سم په کار واچوي او دا هم کولای شي چې اصلي مالک يې مالک ومني او د هغه له رضا سره سم له همغه ورکړ شوي مال او ځان څخه کار واخلي او د ا حقيقت ومني چې په اصل کې له هغه سره څه شته هغه د الله امانت دی او ددې شيانو په استعمالولو کې هغه د مالک او واکمن حيثيت نه لري. د ارادې او اختيار دغه لږ شانته آزادي په حقيقت کې د هغې معاملې بنسټ دی لکه څنګه چې الله تعالی په خپل کرم سره هغه ته پيرل او پلورل ويلي دي. خدای جل جلاله له خپلو بندګانو څخه دا غوښتنه کوي چې زما له خوا په دربخښل شوي امانت کې سره له دې چې اختيار يې درکړ شوی دی د خيانت چلند پکې مه غوره کوئ بلکې له دې امانت څخه به هغسې کار اخلئ لکه څنګه چې زما رضا وي. نو زه به تاسې وروسته له

دي په هغه تلپاتې (دايمي) ژوند کې په خپل نعمت سره وپالم چې نوم یې جنت دی. اوس نو هغه څوک چې د خدای تعالی دغه غو ښتنه مني او دا اقرار کوي چې هغه په خپل ځان او مال یوازې د خدای جل جلاله د رضا په لار کې په کار اچوي نو د هغه دا معامله لکه څنګه چې خدای جل جلاله ورته پیرل او پلورل ویلي د هغه د ایمان اقرار دی او څوک چې دغه غو ښتنه نه مني او د خدای جل جلاله د رضا پر خلاف د خپل ځان او مال پرېکړه په خپله کوي هغه ګواکې له خدای جل جلاله سره ددې پیرلو او پلورلو معامله نه کوي نو په دې صورت کې هغه کافر دی او د هغه همدغه انکار کفر دی.

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د تبوک د جنګ لپاره چې کومو خلکو ته د چمتو والي حکم کړی ؤ په هغوی کې ټول هغه کسان وو چې د خپلې مؤمن ولی اقرار یې کړی ؤ. دا ټول ګواکې هغه کسان وو چې له خدای سره یې د هغو پیرلو او پلورلو د معاملې پرېکړه کړې وه لکه څنګه چې د مخه ترې یادونه وشوه خو کله چې د دغې دعوې د ازموینې نازک پړاو راورسېده نو په هغوی کې ځینې داسې کسان هم وو چې په دغې ازموینه کې بریالي نه شول او د خدای په لاره کې یې د خپل مال او ځان له ښندلو نه ډډه وکړه. په هغوی کې اکثره منافقان او د ایمان په دعوه کې دروغجن وو او مازې د مصلحت یا خج (فشار) له امله په اسلامي ټولګې کې داخل شوي وو، خو په هغوی کې ځینې داسې کسان هم وو چې مازې د غفلت او سستی له کبله ترې سر غړونه شوې وه. له دې کبله یې په دغه وخت کې هغوی ټولو ته له ښکاره تنقید نه وروسته په ډاګه وښوول چې ایمان مازې ددې منلو نوم نه دی چې خدای شته او هغه یو دی بلکې ایمان په حقیقت کې د دغه اقرار نوم دی چې همغه خدای جل جلاله زموږ د ځانونو او مالونو یوازینی مالک دی. په دې توګه که د همغه مالک تر منلو وروسته یو څوک د خدای په لاره کې د خپل ځان او مال له لګښت نه ډډه کوي او له دې لارې نه پرته یې به بله لاره کې لګوي په اصل کې هغه دا ثابتوي چې په خپل اقرار کې درواغجن دی. د ایمان ټولو مدعیانو ته پکار ده چې دا ربښتینی اصل په پام کې ونیسي او د خدای جل جلاله په لار کې له هلو ځلو نه هېڅکله ډډه

ونه کړي.

د عوامو ديني روزنه :

د اسلام په لومړني پړاو کې به چې له دغه نهضت سره کوم خلک د ملگرتيا لپاره چمتو کېدل، دا داسې خلک وو چې پر زړونو باندې به يې د اسلام رښتينولۍ ژوره اغېزه کوله، هغوی به چې په سمه توگه پرخبرې باندې پوه شول اسلام به يې ومانه، کله چې د اسلام اثر څلورو خواو ته خپور شو نو له هرې خوا به ډلې ډلې خلک راتلل او په اسلام کې به داخلېدل. ښکاره ده چې په هغوی کې کم شمېر خلک داسې وو چې په پوره توگه به په اسلام وپوهېدل او بيا به يې اسلام راووړ. زياتره هغه خلک وو چې بې له زيات سوچ او فکره به له اسلام سره د ملگرتيا لپاره چمتو کېدل. په ښکاره خو دغه وضعه د اسلام د اقتدار لامل و دا ځکه چې په زرگونو تنه به پکې داخلېدل خو تر هغې پورې چې يوه ډله د اسلام پر غوښتنو په پوره توگه نه وي پوه شوي او د هغو ټولو اخلاقي بنديزونو د بشپړتيا لپاره چمتوشوې نه وي چې اسلام يې د خپلو منونکو په اوږو ږدي نو په حقيقت کې دغسې ډله د اسلامي نظام د کمزورتيا لامل گرځي لکه څنگه چې د تبوک د غزاء په وخت دغسې وضعه رامنځ ته شوه نو ځکه په دې ترځ کې له داخلي کمزورتيا څخه د اسلام د ژغورنې لپاره يو ډېر مهم هدايت ورکړی شو چې له کليو او بانډو نه دې ځينې کسان د اسلام مرکزونو لکه: مدينې، مکې او داسې نورو ځايونو ته راشي چې دلته اسلامي تعليمات په پوره تفصيل سره زده کړي او د رښتيني اسلامي روح ولوله پکې ژوندۍ شي، بيا دې بېرته لاړشي او د خپلو کليو او بانډو دعوامو د ښوونې او روزنې لارې چارې دې برابر ې کړي تر څو په هر کلي او بانډه کې رښتينی اسلامي شعور پيدا شي او د خدای تعالی له احکامونه خبر واوسي.

په اصل کې له دغې ټوليزې (عمومي) اسلامي ښوونې څخه مطلب يوازې خلکو ته د ليک او لوست زده کول نه وو، بلکې ديني پوهه وه او پر دې باندې پوهېدل وو چې د اسلامي او جاهلي ژوند د تگلارې تر منځ توپير وکړای شي. کېدای

شي چې د لیک او لوست تر زده کړې وروسته دا کار سرته ورسوي او یا یې بې له دې تر سره کړې اصلا مقصد باید د دین ربښتینی شعور پیدا کول وي، لیکل او لوستل د هغه لپاره ذریعه وګرځول شي نه غایه (۱).

د دارالاسلام د پالیسۍ ښکاره اعلان :

د تبوک د جنګ له بري نه راوروسته د هغو خلکو هیلې د باد پر مخ ایره شوې چې هغوی تر اوسه پورې لا په دې اسره ناست وو چې یو نه یو وخت به اسلامي نهضت ته یو داسې ګوزار ورکړي چې هغه پرې له منځه یوړلای شي. په دې وخت کې هغوی ته پرته له دې چې د اسلام لمنې ته پناه راوړي بله کومه چاره پاتې نه وه او که په خپله له دغه نعمت نه ګټه وانخلي نو لږ تر لږه خو به یې راتلونکي توکمونه د اسلام په مقدس دین مشرف شي.

دا مهال کابـــو د ټولو عربو حکومـــــت د ایمان د څښتنانو په لاس کې ؤ او د

هغوی په مقابل کې د یادونې وړ ځواک پاتې نه ؤ له دې کبله اوس نو هغه وخت رارسېدلی ؤ چې د اسلامي حکومت د ښکاره پالیسۍ اعلان دې وشي، ځکه یې نو په لاندې توګه خپله پالسي وړاندې کړه :

الف: په عربو کې دې په غوڅه توګه شرک بیخي ورک کړای شي، زوړ مشرکانه نظام دې پای ته ورسېږي او د مسلمانانو لپاره دې یوتلپاتې خالص اسلامي مرکز جوړ شي. ددې موخې لپاره دې له مشرکانو سره په غوڅه توګه اړیکې وشلېږي په دې توګه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د هجرت په نهم کال د حج په وخت د حاجیانو په عمومي غونډه کې د حضرت علي رضی الله عنه په ذریعه اعلان کړل چې :

1. جنت ته به داسې سړی نه داخلېږي چې د اسلام دین یې نه وي منلی او انکار یې ترې کړی وي.
2. له سږکال نه پرته هېڅ یو مشرک د کعبې خونې ته د حج لپاره نه شي راتلای.

3. له بیت الله شریف نه به په بر بنده هېڅ ته د طواف کولو اجازه ورنه کړی شي

٤-له هغو خلکو سره چې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ژمنه پاتې ده او سرغړاوی یې نه دی کړی له هغوی سره به د ژمنې تروخته پورې همغه شان چلند کېږي خو هغو خلکو چې له ژمنې سره سره د اسلام پرخلاف سازشونه کړي دي هغوی ته خبر ورکول کېږي چې یوازې او یوازې څلور میاشتې وخت لري.

د دغې مودې په اوږدو کې دې یا خو له مسلمانانو سره وجنګېږي او د خپل برخلیک فیصله دې وکړي، او یا خو دې ملک پرېږدي او ځي دې، او یا دې فکرا د خدای جل جلاله دین ومني او په اسلامي نظام کې دې شامل شي.

ب: د کعبې انتظام او سر پرستي به په بشپړه توګه د توحید د څښتنانو په لاس کې وي او د مشرکانو لاس وهنه به پکې نه وي، اوس به نه یوازې دا چې په کعبه کې کوم مشرکانه دود نه تر سره کېږي بلکې هغوی به ددې پاک سپېڅلي کور تر څنګ هم نه اوسېږي.

دولسمه برخه

....

(1) هغه لیک او لوست چې هدف ترې اسلامي شعور پیداکول نه وي او په پایله کې له اسلامي شعور څخه بې برخې کېدل وي نو هغه علم نه بلکې جهل دی.

وروستی حج او وفات

د حج سفر :

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د هجرت په لسم کال د حج اراده وکړه. د همدې کال د ذی القعدې په میاشت کې یې اعلان وکړ چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د حج د تلو اراده لري دا خبر په ټولو عربو کې خپور شو. په دغه مبارک وخت کې له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سره د حج د نېکمرغۍ ترلاسه کولو په مینه ټول عرب په جوش راغلل حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ذی القعدې په وروستیو ورځو کې له مدینې څخه راوخوځېد او د ذی الحجې په

څلورمه نېټه د سبا مهال مکې ته ورسېد. تر راتګ وروسته یې لومړی د کعبې طواف وکړ او بیا یې په مقام ابراهیم کې دوه رکعته لمونځ اداء کړ. بیا یې د صفا غونډۍ او مروه تر منځ هڅه او هاند(سعی) وکړ وروسته له دې په اتمه نېټه د پنجشنبې په ورځ له ټولو مسلمانانو سره په منی کې پاتې شو. په دویمه ورځ د ذی الحجې په ۹ نېټه د سبا لمانځه له اداء کولو نه وروسته له منی څخه وخوځېد او عرفات ته ورغی، حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هلته هغه تاریخي خطبه ولوستله چې په هغې سره د اسلام برم او اوکوب وښودل شو. په دې خطبه کې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ډېرو مهمو چارو په اړه لارښوونه وکړه چې ځینې یې دا دي :

د حج خطبه :

بسم الله الرحمن الرحیم

« واورئ، د جاهلیت دودونه زما تر دواړو پښو لاندې دي ».

« عرب پر عجم او عجم پر عرب هېڅ فضیلت نه لري. تاسې ټول د آدم اولاد یئ او آدم له خاورې پیدا شوی ؤ».

« مسلمانان په خپل منځ کې سره وروڼه دي ».

« ستاسې مریی! ستاسې مریی!! څه چې په خپله خورئ پر هغوی یې هم وخورئ. څه چې په خپله اغوندئ پر هغوی یې هم واغوندئ ».

« د جاهلیت ټول قتلونه باطل کړی شول، اوس هېڅوک یو له بل څخه د پخواني قتل د بدلې اخیستلو حق نه لري او تر ټولو د مخه زه د خپلې کورنۍ ربیعه بن الحارث د زوی له قتل څخه تېرېږم او هغه باطلوم ».

« د جاهلیت هر راز سود هم باطل کړی شو اوس هېڅوک یو له بل څخه د سود غوښتنې حق نه لري، او تر ټولو مخکې زه د خپلې کورنۍ سود باطلوم چې هغه د عباس بن عبدالمطلب سود دی »

« د ښځو په اړه له خدایه ووېرېږئ، ستاسې حق پر ښځو او د ښځو پرتاسې دی».

«ســــــتاسې وینې او ســــــتاسې مالونه ترقیامته پورې یو پر بل حرام (۱)

دي لکه څنګه چې دا ورځ دا میاشت او دا ښار حرام دی »

«زه تاسې ته یو شی در پرېږدم که تاسې هغه ټینګ ونیو نو بې لارې به نه شئ. او هغه د الله جل جلاله کتاب دی »

تر دې وروسته هغه د شریعت ډېر اصولي احکام بیان کړل. بیا یې په خطاب سره له ټولې غونډې نه پوښتنه وکړه :

« خدای جل جلاله به له تاسې څخه هلته (هغې دنیا کې) زما په باب پوښتنه وکړي، نو تاسې به څه وایئ؟ »

صحابه و وویل موږ به په شهادت سره ووایو چې «هغه (محمد صلی الله علیه وسلم) د خدای جل جلاله پیغام راورساوه او خپل فرض یې اداء کړل» بیا یې آسمان لوري ته ګوته ونیوله او درې ځله یې وویل :

« ای خدایه! ته شاهد اوسه » په دغه وخت کې د قرآن شریف دا آیت نازل شو:

{الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا} [المائدة : 3] ستاسې لپاره مې نن دا دین بشپړکړ او خپل نعمت مې پر تاسې تمام کړ او تاسې ته مې اسلام د دین په حیث غوره کړ.

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د همدې وروستي حج په ترځ کې د حج هغه ټولې طـــریقې عملي کړې لکه څنګه چـــــې اداء کـــول یې پکار دي.

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په دې وخت کې دا هم وویل چې « له ما څخه د حج مسایل زده کړئ. شاید تردې وروسته ما ته د بل حج موقع را نه شي»

په دې ترځ کې یې دا هم ټولو مسلمانانو ته وویل :

فليبلغ الشاهد الغائب کوم خلک چې په دې وخت کې حاضر دي هغوی دې ارومرو (دا ټولې خبرې) هغوخلکو ته ورسوي چې حاضرنه دي.

ناروغي :

د یوولسم هجري کال د صفرې میاشتې په ۱۸ مه یا ۱۹ مه نېټه او د

چهارشنبې ورځ وه چې د هغه مبارک روغتیایي حالت څه نا څه ښه نه ؤ. او د دوشنبې په ورځ یې ناروغي زیاته شوه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم چې ترڅو پورې توان درلود د لمانځه لپاره به جومات ته ورته او ترټولو وروستی لمونځ یې چې اداء کړ هغه د ماښام لمونځ ؤ. په سر یې درد ؤ او په دسمال یې تړلی ؤ چې جومات ته یې تشریف راووړ او په لمانځه کې یې د. والمرسلات عرفا سورت قرائت کړ. د ما سختن په وخت کې ډېر کمزوری ؤ او جومات ته یې تشریف رانه وړای شو او دا یې وویل چې ابوبکر رضی الله عنه دې لمو نځ ورکړي په دې توګه تر څو ورځو پورې حضرت ابوبکر رضی الله عنه لمونځ ورکاوه .

وروستۍ خطبه او لارښووني :

په دې منځ کې یې یوه ورځ طبیعت لږ څه ښه شو،غسل یې وکړ او جومات ته یې تشریف راووړ او یوه خطبه یې واوروله چې دا د هغه (صلی الله علیه وسلم) د ژوندانه تر ټولو وروستۍ خطبه وه. هغه (صلی الله علیه وسلم) وویل :

« خدای جل جلاله خپل یوه بنده ته واک ورکړ چې کولای شي د دنیا نعمتونه قبول کړي یا له خدای سره (په آخرت کې) چې څه دي هغه قبول کړي. خو ده (محمد صلی الله علیه وسلم) هغه څه قبول کړل چې هغه له خدای سره دي ».

کله چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دا خبره واوروله حضرت ابو بکر رضی الله عنه پوه شو چې نغوته یې کومې خواته ده نو ویې ژړل. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم زیاته کړه

« تر ټولو ډېر د ابوبکر رضی الله عنه له دولت او ملګرتیا نه خوښ یم، که ما په خپل امت کې څوک خلیل ګڼلای نو ابوبکر به مې نیولی وای مګر زما او د هغه ترمنځ د اسلام اخوت او دوستي بسنه کوي.

او هو، واورئ! له تاسې نه پخوا قومونو د خپلو پیغمبرانو او لویانو له قبرونو څخه عبادتځي جوړول. ګورئ تاسې هغسې مه کوئ. زه تاسې ترې په کلکه منع کوم ».

بیایې وویل:

« د حلالو او حرامو نسبت دې ما ته نه کېږي. ما هغه شیان حلال کړي دي

چې هغه خدای جل جلاله حلال کړي دي او هغه شیان مې حرام کړي دي چې هغه خدای جل جلاله حرام کړي دي ».

د همدې ناروغۍ په ترڅ کې یې یوه ورځ د خپلې کورنۍ اهل مخاطب کړل او ورته یې وویل: «ای د خدای جل جلاله د پیغمبر لورې (فاطمې رضی الله عنها) او د خدای جل جلاله د پیغمبر ترورې (صفیې رضی الله عنها) هغه څه وکړئ چې د خدای جل جلاله په وړاندې ستاسې په کار شي. زه تاسې د خدای جل جلاله (له عذاب) څخه نه شم ژغورلای ».

یوه ورځ یې ناروغي ډېره زیاته وه. کله به یې څادر پرمخ را خور کړ او کله به یې لرې. په دې ترڅ کې حضرت عایشې رضی الله تعالی عنها د هغه له مبارکې خولې څخه دا الفاظ واورېدل:

« پر یهودو او نصاراوو دې د خدای لعنت وي هغوی د خپلو پیغمبرانو او لویانو له قبرونو څخه عبادتځي جوړ کړي وو».

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم لږ شانته اشرفۍ له حضرت عایشې رضی الله عنها سره در لودلې. په همدې سخت حالت کې یې یو ځل هغې ته وویل:

«عایشې! هغه اشرفۍ چېرته دي؟ آیا محمد دې له خدای جل جلاله سره بدګومان مخامخ شي! لاړه شه د خدای جل جلاله په لار کې یې خیرات کړه ».

د اعلیٰ ملګري په لور سفر:

ناروغي به یې کله ډېره شوه اوکله لږه .په کومه ورځ چې دی وفات شو یعنې (د دوشنبې په ورځ) په ښکاره یې طبیعت آرام ؤ خو لکه څنګه چې ورځ پخېده پرهغه صلی الله علیه وسلم به بیابیا بې هوښي راتله. په دغه حالت کې به یې زیاتره له مبارکې خولې څخه دا الفاظ راوتل **{مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ} [النساء : 69]** له هغوخلکو سره چې پرهغوی باندې خدای جل جلاله انعام کړی دی .

اوکله به یې ویل:

اللَّهُمَّ فِي الرَّفِيقَ الأَعْلَىَ: ای خدایه سترملګری یې

اوکله به یې ویل:

بل الرَّفِيقَ الأَعْلَىَ: اوس نور څوک نشته بلکې هغه سترملګری پکار دی.

د همدې وینا په بیابیا ویلو یې حال نورشو او پاک روح یې عالم قدس ته ولاړ.

اللهم صل علی محمد وبارک وسلم.

د وفات نېټه:

په عمومي ډول چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د وفات نېټه مشهوره ده هغه د هجرت یوولسم کال د دوشنبې ورځ د ربیع الأول د میاشتې ۱۲ مه ده خو په دې کې اختلاف شته، د مولانا سیدسلیمان ندوي صاحب د پلټنې له مخې د ربیع الأول لومړۍ نېټه ده.

دویمه ورځ یې تجهیز اوتکفین بشپړ شو او مبارک جسد یې په هغې حجره کې خاورو ته وسپارل شو چې هلته وفات شوی ؤ.

{إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ (30)} [الزمر : 30]

{إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ (156)} [البقرة : 156]